

VERESS ZOLTÁN

MENETIRÁNY

Novellák

**IRODALMI KÖNYVKIADÓ
BUKAREST, 1961**

**A borítólapon
BARDÓCZ LAJOS
rajzolta**

ELŐSZÓ

Az új írókat valójában akkor mutatjuk be az olvasónak, amikor írásait be tudjuk már fűzni az irodalomtörténet fejlődésrendjébe, s megjelenésük szükségszerűségére, az örökölt és szerzett javak értékére utalhatalunk.

A fiatal Veress Zoltán önálló kötettkerekedett novellatermése ebből a szempontból különösen tanulságos. Már első olvasásra sem beszélhetnénk ezekről a novellákról másként, mint egy hazai irodalmunkban már kibontott témakör egészséges folytatásáról. Az új író világa nagyjában ugyanaz a külvárosi népélet, melyet nálunk Nagy István és Asztalos István emelt be az irodalomba, a sokszor izgalmas történetekben azonban annyi újabb mondanivaló csillan fel, hogy ezzel az író irodalmunk szocialista gazdagodásához járul hozzá.

Minden író elsősorban saját élményanyagát hordja ki. Amíg Nagy István is, Asztalos István is a kapitalizmusról a szocializmusra való forradalmi átmenet hatalmas változásait élte át s tükrözi munkáiban, addig az újabb író-nemzedék eszmélkedése már a szocialista építés győzelmének időszakára esik. Ami író-nagyjaink élményanyagában pártos hősök előnyomulása ellenséges

terepen s küzdelme a felszabadulás után megbújt ellen-
séges elemekkel, az az új viszonyok közt felnőtt író-
gárda esetében már a közösség erkölcsének diadala a
bűnözéssé züllött kispolgári önzés egyedi maradványai
felett. Veress Zoltán novelláiban a múlt rendszer leg-
feljebb fájó emlék (beszélgetésben, gondolatban idézik),
s az új erkölcs – akár belső lelki vajúadásban, akár
tettekben nyilvánul meg – már a tömegek természetes
megnyilatkozása, amire minden becsületes ember biz-
tonsággal támaszkodhatik. Itt már nem az új egyéni
kivívásán van a hangsúly, hanem a megváltozott tár-
sadalom jellegzetes közfelfogásának logikus érvényesü-
lésén az egyének életében. Éppen ebben a logikai egy-
szerűségben rejlik a Veress-novellák újszerű hatása. Az
alapgondolat már nem az új erkölcs kiharcolásának
szüksége, hanem általánossá válásának elkerülhetetlen
bizonyossága.

Az egyes novellák elemzése megerősíti első benyo-
másunkat. Vajon a tömegtől elütő-e, hősi voltában
kiváló-e, magára különlegesen felfigyeltető-e Barabás
Lajos alakja (Örökség), azé a fiatalemberé, aki a gyári
munkát és a szerelmi házasságot előnyben részesíti apja
kis műhelyének fejlesztésével s az ezzel kapcsolatos érdek-
házassággal szemben? Vagy talán csodálkozunk Pintér
Bélán, az orvostanhallgatón (Szabadesés), aki szakít a
ház-szerzés rögeszméjétől megszállt, mások kárára manő-
verező családdal, s a jogosan szobát igénylő Domo-
kos-családnak ad igazat? S miért is lenne szembetűnő
Ajtai Sándor tanyasi tanító szerelmi fordulata a kulák-
szellemiségtől való elundorodtában (Kacsavadászat)?
Mindezekben az esetekben a pozitív magatartás tulaj-
donképpen a legtermészetesebb mai reagálás idejüket
múlt, szinte groteszkké vált jelenségekre, s az írónak

a z általános erkölcsi igazság érvényesítésében nincs is szüksége semmiféle célzatos moralizálásra.

De hát akkor mi az érdekes ezekben az írásokban? A közerkölcs – a szocializmusra jellemző közösségi magatartás – győzelmében feszülő társadalmi optimizmus. Veress Zoltán megerősít bennünket abban a hitünkben, hogy harcos és építő nekifeszüléseink nem voltak hiába. A novelláiban megnyilvánuló általánosság egy új világ alapja, ezért hat megnyugtatóan, ezért emel új távlatok felé.

Különösen azok a novellák ragadnak magukkal, ahol bensőleg tanúi lehetünk a jobb, a helyesebb, a másnak megfelelőbb felfogás kiforrásának. Borovszky, az építész-mérnök, kijárást vállal, hogy bizonyos prémiumok kedvéért más üzemektől kaparintson el valami anyagot (Menetirány), s két munkás – a fiatal Hatházi és az öreg Benkő – ellesett beszélgetése munkáról, családról, barátokról szégyeníti meg a lelke mélyén. Mire Bukarestbe érkezik, győz is magában, holott útitársaival a maga ügyéről nem is beszélt. Mindennapos események és kis lelki fordulatok láncolata magyarázza meg nekünk a nyámnyila Kardos Ignác megkeményedését is (Szárzavillám), szembeszállását tolvaj vejével a gyári portás becsületéért, s izgalommal várjuk, összekerekül-e újra a Halász-család (Négyszemközt), miután az aszszony feladta bizalmatlanságát az újjal szemben, elengedte a tengerre a kis Ibit, sőt hajlandó férje új munkahelyére is kiköltözködni, a vadon mélyén keletkezett új munkatelepre.

Csupa kis dolog, s a kicsiségekben az új ember nagysága! Stílusban a szerzőnek van még finomodnivalója (nem ismeri eléggé a szavak sejtető takarékoságát), de felismeri a valóban az igazat, s már pusztán ezzel

is lelkesít. Szocialista humánus izzik akár Balog Béla becsületes szerelmi ajánlatában (Rabszolgaság), mellyel kiment a megaláztatás poklából a boldogtalan családi életet élő Rósz Irmát, akár pedig abban a bizarrnak tűnő – s a polgári happyendre egyáltalán nem ütő – döntésben, mellyel egy bizonyos Imre félkarú útitársnője életébe lép (Szenvedély). Itt már nemcsak a régi bűnöket, lelki görcsöket, elaljasodásokat gyűri le az új erkölcs, hanem képes leszámolni a régi előítéletekkel is, és lelki öröm magasztosságáig gyűjtja fel két ember belső viszonyát.

Veress Zoltán örökölt is, szerzett is irodalmi értéket, s ezzel a kötetével beáll irodalomtörténetünk fejlődő menetébe. Egyszerű dolgokról mindennaposan mer írni, s mégis új kor új szépségeivel nyújt ünnepi hangulatot.

BALOGH EDGÁR

RABSZOLGASÁG

Másfél éve, ötvenhárom őszétől használták az aragáz-főzőkemencét. Olcsóbb volt, és mindenekfölött tisztább. Irma nyáridőben megszabadult a favágás, behordás, tűzrakás gondjától, aminek annál is inkább örült, mert harminc esztendeje és látszólagos szívóssága ellenére igen hamar fáradt, s nehéz testi munka után alattomos, egyoldali fejfájások gyötörték.

Majdnem húsz havi kifogástalan működés után a fényes rézcsapok, melyek időközben némi bronzos árnyalatot öltöttek a fogdosástól, kissé meglazultak, és néha enyhe gázzagot lehetett érezni az egész lakásban. Irma nem sokat törődött vele, nem könnyelműségből, csak mert veszélytelen és egyhangú élete öntudatlanul eltompította. Kálmán azonban kétszer-háromszor nyugtalanul figyelmeztette, hogy szellőztessen, majd egy üzleti ügy intézése közben útba ejtette a karbantartó vállalatot, és szerelőt hívott.

Kisfiúk, a tízéves Kálmánka iskolában volt, Kálmán dolgait intézte, mikor kiszálltak felülvizsgálni a berendezést. Irma egyedül fogadta a szerelőt.

– Mészáros Kálmánékat keresem, a karbantartótól...

– Javítás ügyében? Igen, mi vagyunk.

– Tudom – mondta a szerelő miközben belépett a konyhába, és Irmának úgy tűnt, hogy titokban mosolygott. „Tudja?” Ezt a szót kissé különösnek találta, de a magyarázat magától adódott. Persze, gondolta, hiszen mikor kijött, meghagyták neki a nevet és a házszámot. A házszám pedig – kicsi kék bádogtáblán, fehér számjegyekkel – ott van, a kapura szegezve.

– Szóval a csapok... – A szerelő letette olajos szíjon lógó ládáját, s a csapokat kezdte vizsgálni. – Egy kicsit lazák – jegyezte meg, s felnézett Irmára most már nyílt, széles mosollyal. Az asszony zavarba jött. Először is már látta valahol ezt az arcot, s hirtelen hiába próbálta felpiszkálni tudatosan jó mélyre temetett emlékeit. Aztán ez a mosoly, a bizalmas ismerős mosolya, egyszeriben világossá tette, hogy a szerelő nem jegyzőkönyvéből tudja, hol laknak Mészárosék. Irma futó nyugtalanságot érzett, de tüstént leküzdötte. Tizenegy év folyamán bámulatos önuralmat fejlesztett ki magában, gondolatai szolgamód engedelmekedtek akaratának.

– Legyen szíves, igazítsa meg valahogy – szólt higgadtan, miközben elfoglaltságot keresett. Tizenkét óra körül járt az idő, már takarított, és csak éppen meg kellett volna főznie az ebédet; az előkészített zöldség és hús ott állt a konyhaasztalon. A szerelő a főzőkémence mellett guggolt, ő meg nem akart mellette állni, nehogy azt a látszatot keltse, mintha ellenőrizné. – A szobában is van egy gyorsfőzőnk, lesz olyan kedves azt is megnézni – mondta. Erről eszébe jutott, hogy bemehet a szobába. Nem akart ezzel a határozott, szinte utasításszámba menő kéréssel távozni, hát még oda szólt: – Tudja, főleg a gyerek miatt félünk. Meggyújt egy gyufát és...

– Gyerekük is van? – nézett fel derűs arccal a férfi.

– Kisfiú. Harmadik elemista – felelte, s megint, ezúttal elfojthatatlan szorongást érzett. „Gyerekük is van? Mi az, hogy gyerekük *is*?” Nem állhatta meg, hogy meg ne kérdezze: – Tán ismer minket?

A szerelő abbahagyta a babrálást, idétlen guggoló helyzetéből átült a faládra.

– Itt laktam a Vásártéren sokáig. Apámnak volt egy kis műhelye a sarkon, a Vágóhid utca sarkán. Balog, a lakatos, nem emlékszik? Balog Béla vagyok.

A név és az arc, egy valóságos és jelenvaló meg egy bizonytalan és homályos múltban elmerült benyomás találkoztak, és érintkezésük nyomán egész világ támadt fel Irma lelkében. Régi világ, melyet erőszakosan eltemetett magában, s mely egyetlen rázkódással ledobta a ráhordott földet, és újra megjelent, teljes életnagyságban. – Emlékszem, most már emlékszem – mondta.

– Nem csoda, hogy nem ismert meg. Én is, ha az utcán láttam volna... Mészáros... – köhintett – Mészáros urat, igen, találkoztunk is azóta. Nem sokat öregedett. De magát nem láttam, és maga egészen...

– Megöregedtem – segítette ki az asszony, s hangjában ijedtség és szomorúság csengett. Már bánta, hogy ezt kimondta, de valami egészen ismeretlen érzés nyilallt bele. Sohasem vagy talán nagyon rég érezte így, hogy nő, s ilyen fájdalmasan még semmikor. Tudatába villant, hogy szép, vagy legalább is az volt valaha, s hogy mindez múlandó és rettentő céltalan. Aztán elszégyellte magát, hiú és hálátlan gondolatnak tartotta, s arcára bűnbánó kifejezés ült.

A férfi félreértette, ez a tekintet mintha azt mondta volna: nem tehetek róla.

– Nem azt akartam mondani. Megváltozott. Kicsi fruska volt maga, mikor utoljára láttam. Tudja hol? Az üzletben. Rósz papánál. Nem haragszik, hogy így mondom? Mindenki Rósz papának szólította az édes-
apját, megszoktam. Mi van vele?

Irma tompán válaszolt:

– Meghaltak. Úgy tudom, még útközben. – Elhallgatott. Úristen, hogy mindig emlékezni kell! Az egész bolt, az egész régi Vásártér megjelent előtte. Egyik sarkon az apja kis fűszerüzlete, aztán apró rozoga házak, s a másik sarkon egy füstös, rendetlen lakatosműhely, a Balogéké. Szemben, a túlsó oldalon, Mészáros Kálmán gőzmalma. Hol megkopott, hol túlzóan színes képek kezdtek kavarni körülötte; orrába tolult a friss kenyér és a fűszerek illatával elegyedő szappan- és petróleumszag, a bolt szaga, és látta apját, a szemüveges, fűrge kis embert, amint ide-oda szaladgál a pult mögött, tréfál, és odaszól neki: „Irmuska lelkem, gyere segíts egy cseppet.” Aztán látta magát, a félnék, anyja korai intelmeitől megrettent leánykát; megérintette akkori ábrándjainak elfelejtett hangulata és gyermekes szorongásainak azóta is fel-felújuló emléke. Könnyezett, s mert el akarta titkolni, bement a szobába.

A férfi sajnálkozva nézett utána. Nem akarta elsomorítani. Aztán dolgozni kezdett.

Az asszony kétszer-háromszor elment mellette, hallgattak, és kerülték egymás pillantását. Mikor a szobai gyorsfűző vezetékeit vizsgálta, kalapálás közben az öntöttvas-könyök, mely a tartályból kiálló csövet a kis rezsóba irányította, megrepedt. Kiment, behívta Mészárosnét, és megengedte a csapatot. A résből sziszegve ömlött a gáz.

– Eltört – mondta az asszonynak. – Itt elzárom, de a konyhában be lehet gyújtani. Ezt a darabot ki fogom cserélni, hanem csak holnap, nincs nálam negyedes könyök.

– Micsoda? – kérdezte Irma, hogy zavarát leplezze. Nyugtalanította, hogy Balog Béla másnap is eljön. Minek? És holnap is előtolakszik a múlttal? Az emlékekkel, melyeket annyi akaraterővel sikerült fékentartani?

– Negyedes könyök – nevetett a férfi. – Látja, ilyen görbe cső, a két végén csavarmenettel. Ez hajlítja meg az egyenes vezetékét.

– Miért negyedes? – érdeklődött az asszony, mintha valami életbevágó dologról lenne szó. Egy másik, józanabb hang belülről heves szemrehányásokkal illette, hogy tovább is nyújtja ezt a beszélgetést. Miért teszi?

– Az átmérője negyed col. Tudja, mi az a col? Két és fél centi. Úgy látszik, nem sokat ért a szakmához.

Mosolyogtak.

– Col, col. Miért nem számolnak centikben? – Megdöbbsent. Hát ezt miért kérdezte? Már nem lehetett visszaszívni.

– Nem tudom. – A szerelő vállat vont, nevetett. Mikor elment, még mindig nevetett, s Irmának ellenállhatatlanul vele kellett nevetnie. Már nem kérdezte, miért; kacagott felszabadultan. A konyhaablakból utánanézett Balognak. Az keresztülballagott a havas udvaron, bakancsának olvadt nyomai jól látszottak a kiskapuig.

Mire megjött az ura, kész volt az ebéd. Kálmánka korábban érkezett; míg az apját várták, a külső szo-

bában játszott kicsi versenyautójával, amit karácsonyra kapott.

Mészáros Kálmán súlyosan lépett be, csizmáit hosszasan veregette a konyhaajtóban.

– Szervusz. Piszok sár van kinn – szólt a feleségéhez, és szokása szerint megszorongatta. Irma ezt mindig kissé mereven tűrte, engedelmesen, odaadás nélkül. Régebben egyszer-egyszer, mikor megnyugtatta magát, hogy minden jól van, arcon szokta csókolni. A mai homályos, kissé büntudatos érzés hatására hirtelen odaérintette ajkát a borostás archoz, de rögtön megbánta. Furcsa egy nap, gondolta, minduntalan elveszti az önuralmát. Már régen utálatosnak érezte az öregember szemérmetlen ölelgetését.

– Ma jól ment – bökte oda Mészáros, és letelepedett a terített asztal mellé. Nehézkesen megfordult a tűzhely irányába. – Na, voltak a karbantartótól?

– Igen – felelte Irma. Tálalni készült, a gőzölgő fazék fölé hajolva piros volt az arca. Legszívesebben hallgatott volna, de ismerte Kálmánt. Véletlenül megtudja, hogy ismerős szerelő járt itt, s akkor kész a baj, a gyanú, hogy miért tagadta el. – Tudja, ki volt itt? Valami Balog, azt mondja, ismeri magát, itt lakott a Vásártéren.

– Ismerem, Balog Béla – emelte fel Kálmán a fejét. Szúrósan nézett az asszonyra. – Nem is tudtam, hogy a szerelőknél van. Te nem ismered? Nem mondta, hogy ismer?

– De mondta. Engem nem is annyira, szegény apámat emlegette. Én nem emlékszem rá.

Elhallgattak. Irma bement, hívta Kálmánkát, és asztalhoz ültek. A tányérokban illatos téli zöldséglevésben úszkáltak a borsószemek. A gyerek az autóról magya-

rázott apjának, aztán okos kis kutyaszemével, melyben anyjától öröklött óvatosság bújt meg, szüleire nézett, és elhallgatott. Megérezte, hogy vihar készülődik. Mintha kialakult volna egy érzékszerve, hogy ebben a felszínes világban, melynek ő tíz éve képmutató jelenében élt, megsejtsen olyan régi dolgokat, amiket gondosan titkoltak előtte. Mészárosné rettegett. Ismerte az ura beteges féltékenységét, oly gyakran próbálta, erőszakkal is, szerelemre magyarázni. Csakhogy az állandó alantas gyanú, az üzletember bizalmatlansága mindig leforrázta jóhiszeműen kiagyalt maga-vigasztalásait.

Csendesen ettek.

Hanem a kisfiú és Irma láthatatlan idegcsápjai, melyekkel úgyszólván megéreztek az embereket, Mészárosból tökéletességgel hiányoztak. Remek emberismerőnek tartotta magát; felesége közönyös hangjára lecsillapodtak első pillanatban fölhorkant indulatai. Irma megérezte, s már óvatosan be akarta jelenteni, hogy a szerelő holnap is eljön, de látva férje fokozatosan derülő arcát, még várt. Nagy egyedülvalóságában rászokott az önmegfigyelésre, s most gyötrődve ismerte fel, mennyire megalázó, szinte hazugsággal vetekvő ez az óvatosság. Már-már kibökte az eltört negyedes könyököt, mikor Mészáros megszólalt:

– Szoktam látni a fiút. Szóval ott van... – Neki látott a krumpligulyásnak, melyet Irma közben feltálat, és teleszájjal folytatta: – Éppen jó, úgyis kell nekem egy ember onnan. Nem mondta, hol lakik? – Majd feleletet sem várva, így folytatta: – Dolgom lesz vele. Itt vannak a színben ezek a csövek, tudod. Na mindegy, majd megkeresem.

Ilyen félszavakból tudta meg Irma, miből élnek. Mészáros vásárba, ószerre, piacra járt naponta, s nagyrit-

kán emlegetett bizonyos üzleteket, melyeket – olykor ravaszul Irmára kacsintva – „geseft”-nek nevezett. Az asszony sohasem tudott többet, igaz, hogy nem is érdekelte. Most kitűnő alkalma volt közömbösen megjegyezni:

– Nem kell hogy megkeresse. Holnap megint jön. Eltört egy negyedcolos könyök, újat hoz helyette.

A férje felnézett. Nem másért, ebben a pillanatban az alkalom oly engedelmesen gördült tervei alá, hogy szinte boldoggá tette, de a „negyedcolos könyök” szókatlan volt az asszony szájából.

– Hallj oda, miket tudsz!

– A szerelő mondta – válaszolta ridegen. – Nem tudom, mi az.

Befejezték az ebédet. Kálmánka kabátot kapott, és kiszaladt az udvarra játszani. Az asszony összeszedte a tányérokat, mosogatni kezdett. Mészáros elterpeszkedett a széken, rágyújtott egy cigarettára. Vastag ujjai közt szánalmasan törékenynek látszott a kicsi papírhüvely. Nem sokat dohányzott, de akkor mohón, tíz füstre volt jó egy cigaretta, s olykor kettőt is elszívott egymás után. Irma, ahogy nézte, akaratlanul is az előző két feleségére gondolt. Az egyik elvált tőle, a másik meghalt mellette. Egyik sem bírta tovább öt esztendőnél. S ő már tizenegy éve... Te jó isten, mégiscsak szívósnak kell lennie. Lehajtott fejjel mosogatott tovább. Ezek a gondolatok sohasem juttatták el a lázadásig. Élete minden percében, legmélyebb, legmesszebb kalandozó álmaiban is fájdalmasan tudatában volt annak, hogy ő – megvásárolt lélek. Áron vétetett meg, hétezer pengőért.

Mészáros kövéren fújta a füstöt.

Másnap reggel Irma együtt kelt fel Kálmánkáival. Tízórait csomagolt neki; míg reggelizett, lopva megnézte a házi feladatát nagy ákombákomokkal teleírt füzetében, aztán mint mindig, a kapuig kísérte. Ilyenkor rendszerint Mészáros is el szokott menni, bár sokszor, ha egy irányba kellett indulnia fiával, valami miatt késlekedett, hogy ne menjenek együtt. Irma mindig csodálkozott ezen. Nem vádolhatta férjét, hogy nem szereti a gyereket, hiszen elhalmozta mindennel, amire szüksége volt: néhanapján az iskolába is elnézett, érdeklődött felőle. De úgy látszott, s ezt az asszony gyakran megfigyelte, hogy szeretete valamiféle állati ragaszkodás, gondoskodó ösztön volt. Kálmán valahogy zavarba jött a gyerekekkel szemben. Régen, mikor kisebb volt, ölbe vette, öt ujján elmutatta, hogy ez elment nyulászni, ez meglötte, de itt aztán megakadt. Nem volt több mondanivalója, nem tudott mit beszélgetni a csöppséggel, az pedig elszaladt, leugrott az öléből.

Mészáros valójában csak magával törődött, és gyermekében is a maga örökösét látta. Amennyire Irma tudta, ez az örökség egy csomó ingóságból, a házból és titokzatos, ismeretlen, jórészt megfélemlített rokonok nevére írt telkekből meg egyebekből állott, amiről az asszonynak csak elejtett célzásokból volt tudomása. Ebből a nem is titkolózásból, hanem teljes mellőzésből látta, hogy ő mennyire csekély szerepet játszik Mészáros Kálmán életében, s annak egyébre sincs szüksége, mint életerős testére, hogy nap mint nap kiszolgáltassa makacs próbálkozásainak.

Házi munkái közepette gyorsan telt az idő. Kálmán tíz órakor kelt, papucsban, hálóingben reggelizett a konyhában. Irma elnézte, míg orrát a fülescsuporba dugta. Nagy, erőszakos áll, mely vastag ajakban foly-

tatódik, apró, ravasz orr, kegyetlen szemek, alacsony homlok, melyet hatvanhárom év alatt alig magasított a deres hajnak felfelé húzódó határvonala. Állát kiegyensúlyozta erősen fejlett tojásdad tarkója, amely a négy gimnáziumban tanult embertan homályos emlékeivel arra a gondolatra csábította Irmát, hogy itt székelnek férje üzleti képességei.

Fél tizenegykor egy darócruhás, csizmás falusi ember kereste Kálmánt. Tisztelettel kopogtatott az ajtón.

– Mi van, Jakab? – kérdezte Mészáros, össze se húzva mellén a hálókötöst.

– Nem volt a piacon, gondoltam, itthon találok.

– Van valami?

Az ember Irma felé nézett, aki éppen az elcsöpögött reggeli kávé törülgette az asztal viaszosvásznáról. Mészáros legyintett. Az ember megköszörülte a torkát.

– Egy pár ökör. Harmadosztályúnak akarják bevenni. Ha elintézné Albuval... – Hunyorgott, s az ujjait mozgatta. Mészáros gondolkozott.

– Most?

– Ha lenne jó, Mészáros úr... Autóbusszal akar hazamenni.

A vágóhíd közel volt. Kálmán bement, felöltözött, s elindulóban így szólt a feleségéhez:

– Ha jön ez a Balog, várjon meg. Szervusz. Elmentek. Irma egyedül maradt, s makacsul nem akart gondolni semmire. Nem tehetette süketé magát; hallott, bár nem figyelt, és sokkal okosabb volt, mint férje hitte volna. Ijedtség vagy szánalom nélkül gondolt arra, mi lenne, ha Kálmán börtönbe kerülne. Aztán visszariadt ettől az elképzeléstől. Eleinte apja gyámsága, később a férje parancsuralma alatt élt; gondjai

csak lelki gondok voltak, sohasem kenyérkeresetiek. Mit is kezdene egyedül?

Nekifogott a takarításnak. Szorongva várta haza férjét, mint talán soha. Ó, csak hamarabb érkezzék meg, mint a szerelő! Nem akart többé beszélgetni vele, fájt minden visszaemlékezés. Miről is beszélnének, mint a múlttól. S az az ostoba könyök-história. Majd még sírás jön azután a nevetés után, sóhajtotta magában.

Egy félóraig szöszmötölt, kevés szaporával. Munka közben nem lehet gondolkozni. Akkor jött Balog. Benyitott, köszönt, mondta, hogy elhozta, ami szükséges. Irma kimérten, visszautasító hangon szólt hozzá, mikor kinyitotta a szoba ajtaját.

– Tessék, már takarítottam odabenn.

A férfi semmit sem szólt, csodálkozva ment be a szobába, és munkához látott. Annyiféle háznál fordult meg, és annyiféleképp bántak vele! Ehhez az asszonyhoz, ehhez a messzi múltból felbukkant ismerőshöz mégsem tudott egy közüzemi alkalmazott közömbös-ségével viszonyulni.

Amíg leszerelte az eltört idomot s az újat helyére illesztette, maga elé képzelte Rósz Irma régi alakját. Nem sokat látta, utoljára a háború első éveiben. A lány akkor tizenhat-tizenhét éves lehetett, ő huszonhárom; egy utcában, helyesebben egy téren laktak, s ő néha vásárolt a boltjukban. Innen az ismeretség. Akkor már segéd volt, lányok után alig járt, s ha igen, kényelmesebb helyen kereste a szerelmet. De melyik legény nem néz meg egy tizenhét éves fruskát, ráadásul, ha igen szép lány hírében áll? Jól emlékezett fényes barna hajára, dió-szemeire, fehér bőrre, melyre nem volt az a tavaszi napfény, hogy szeplőt csaljon ki. Mindez megmaradt, haja talán csak a csillogásából vettett

valamit, bőre a homlokán finoman beredőződött, s a szeme, az is olyan, mégis más. A tekintete idegen, hol nyugtalan, hol szomorú, s legnagyobb részét üres. Ez lepte meg s gondolkoltatta meg legjobban, de az asszonnyal kapcsolatban csak gomolygó és rendszertelen érzései voltak, önkéntelenek, s ha rajtakapta magát, hogy foglalkozik velük, elhessegette. Mi értelme van? Elvégzi a javítást, elmegy, soha többet nem jön ide. Mire a csapok ismét elromlanak, más szerelő kerül a helyére.

Mikor elkészült, Irma is bejött a konyhából.

– Na ez is megvan – mondta, s vigyázott, nehogy szóba hozza a negyedcolos könyököt. Furcsa volt, ahogy azon ketten nevettek. Érezte, hogy egyszeri és visszahozhatatlan perc volt; otrombán sülné el, ha megpróbálná föleleveníteni. A szerszámait pakolta.

– Kérem – szólította meg Irma –, az uram beszélni akar magával. Várta, de elhívták, mindjárt visszajön. Azt üzenté, legyen szíves maradjon itt addig.

A férfin melegség futott keresztül. Visszatartja! De rögtön lehiggadt: az asszony szenttelen és kifejezés nélküli szemmel nézett az arcába. Csakugyan Mészáros akar vele beszélni. Vállatvont.

– Ha nem ül sokáig. Félóránál tovább nem maradhatok.

– Üljön le – mondta Irma –, ne haragudjék, dolgom van a konyhában. – Észrevette, mennyi ridegség van a hangjában, s ez bántotta. Csak részben volt szándékos: ki akarta kerülni a beszélgetést. Hogy rosszul essék ennek az embernek, aki voltaképp semmit se vétett neki, azt nem akarta. Ezért hozzátette: – Az ebéd, tudja...

Kiment, Balog benmaradt a szobában. Körülnézett.

Kényelmes, nagy hálószoba, jómódra valló, drága bútorok. Két nagy szekrény s a kettős ágy. Mit csináljon ő itt egyedül? S mi dolga lehet Mészárosnak vele? Mit keres ő itt? Az ágy, a hatalmas felvetett ágy, melyben Mészáros úr alszik a szép Rósz Irmával, s ahogy ezt így elképzelte, mélységes undorral töltötte el. Percig se marad itt. Mi a fenének? Semmi közük egymáshoz. De a kíváncsiság mégis visszatartotta. Mit akar vele a malmos, hadd lássuk. S mikor kiment a konyhába, elhitette magával, hogy pusztán csak ez érdekli még.

– Piszkos a ruhám – mutatott olajos, vasporos bekecsére –, akad itt egy szék, amire leülhetek.

– Tessék. – Irma egy fenyőfa-hokkedlire mutatott, s tovább nyújtotta a laskát. Félt abbahagyni, úgy tett, mintha rendkívül elfoglalná, nehogy a férfi megint beszélni kezdjen. Hosszú hallgatás telepedett közjük. Végül is Balog szólalt meg.

– Szóval meghaltak szegény öregek.

Rettenetes, gondolta Irma, de rögtön szét is foszlott minden haragja. Az önvád, leggyakoribb, lelke mélyén gyökerező érzése ismét marcangolni kezdte. Szegény ember! Tehet-e arról, hogy idejött? Véletlen volt, senki se tudta, senki sem akarta. Titkolja el, hogy ismeri őket? Minek? Különben is, ő kérdezte tőle. Felpiszkálta begyógyult sebeit? Fel, de akaratlanul; mit tudja Balog Béla, mi mindent bolygatott meg az ő lelkében! Nem tola-kodott, nem kíváncsiskodott, s ő legszívesebben kitenné innen, ha képes volna rá... Belátta, hogy igazságtalan volt, s lelkiismeretesen jóvá akarta tenni. Ránézett Balogra. Kissé ijedt, simogató tekintet volt; a férfit megint, mint az előbb, melegség öntötte el.

– Bizony meghaltak – mondta.

– S maga – kérdezte halkán Balog – sokat szenvedett? Akkor már a fronton voltam, mikor meghallottam, mi történt; sokat gondoltam magukra.

– Hogy érti azt, hogy szenvedtem? – kérdezte Irma, most újra élesen.

– Hát a... szóval a gettóban. – Balog alig tudta kinyögni ezt a szót.

– Hát maga nem tudja? – Irma egyszerre sok mindent megértett. Igen, hiszen az előbb mondta, hogy a fronton volt, s aztán nem is látta többet. Az öreg Balog pedig, mi is lett vele? Meghalt vagy elköltözött? A deportáláskor, s erre most világosan emlékezett, már nem volt a lakatosműhely a Vágóhid utca sarkán. Egyszerre megbocsátott a férfinak, s ugyanakkor kétségbeesett. Vége! Megint beszélnie kell! Megint a múlt, az emlékek, minden, amit nem lehet elfelejteni! Hát maga nem tudja?

– Mit?

Irma nem tudta megállítani a könnyeit.

Most már mindegy, most már mondhat, amit akar, sírása úgymint többet mondott mindennél. Ó, hát éppen ezt nem akarta!

– Tudja, akkor... Olyan nehéz erről beszélni, nem is tudom, miért mondom el magának... Látja, ezt még senki se hallotta tőlem... Mielőtt szegény szüleimet deportálták, Kálmán, Mészáros, az uram, megkérte a kezemet, s én hozzámentem... Nem vittek el...

Elhallgatott. Most már zokogott; minden, minden ott állt előtte a maga meztelen kegyetlenségével, s nem úgy, ahogy megroppant önuralma utolsó töredékével eldadogta Balognak. Látta magát a malom raktárában kisiklani az őrjöngő, ruháit tépdeső Mészáros markából, hallotta, amint utánakiált: Megállj, bűdös macs-

kája, egyszer úgyis elkaplak! Végigrohant rajta a rettenetes rémület, amit hónapokig érzett, mikor Mészárost látta; megjelent előtte dühös ábrázata, amint fenyegetőzve elment tőlük, mikor először kikosarozták. Aztán hallotta a ravasz, ellenállhatatlan szavakat azon a rettenetes délutánon: „Nézze, Rósz papa, magukat úgyis elpucolják innen. Nekem sohase volt semmi bajom a zsidókkal, az isten verjen meg, ha nem sajnálom magukat, de mit tehessek? Én nem tudok magukon segíteni, maguk már öregek is... De a lányát, azt meg tudnám menteni...” Új képek villantak föl előtte, látta ideoda futkosó apját, mellén a sárga Dávid-csillaggal, s átélte újra azt a leírhatatlan megdöbbenést, mikor a drága jó öreg, aki soha nem szólt hozzá egy rossz szót, két pofonnal kényszerítette Mészáros Kálmánhoz... Igen, akkor értette meg, milyen irtózatosságot történni, hogy apja mennyire biztosan tudja, hogy a halálba mennek, hiszen csak így lehetett képes rá, hogy egyetlen leányát a rettentő malmos karjába lökje, hogy ilyen gyötrelmes életre, de mégis életre kárhoztassa...

Balog mélységes megdöbbenéssel nézte a zokogó asszonyt. Olyan egyszerű volt, ahogy elmondta: férjhez ment Mészároshoz, kikeresztelkedett, és nem deportálták. Ha csak a pusztá, üres szavakat hallja, ha leírva olvassa őket, még hálát is vél bennük felfedezni. Mészáros iránt. De az a kétségbeesett hang, s utána ez az elfojthatatlan, fuldokló zokogás... Micsoda titkok, örült szenvedések lappanghatnak emögött? A gyöngédség elsőprő hulláma ragadta magával, a felcsukló sírás szívébe hasított. Közelebb lépett, már-már átfogta az asszony rázkódó vállait, de valami visszatartotta. Jól ismerte Mészárost; tudta, ki volt ő akkor, a háború alatt. Hogy volt képes Rósz Irma? Mert így, ahogy

nézte, egészen magáénak érezte, mint minden férfi minden nőt, ha a könnyeivel előtte vergődik; magáénak érezte, és felháborodott. De nem akarta bántani, csak annyit kérdezett:

– Dehát hogy is csinálta? Akkoriban már hiába házasodtak, nem ismerték el... Maga mikor keresztelkedett ki?

– Negyvennégyben. – Irma lélegzet után kapott, már nem volt egy csöppnyi józansága sem, s ömlött belőle a vallomás; titkok, melyekről azt hitte, soha, még felnőtt fiának sem fog beszélni. – Negyvennégyben már késő lett volna... Mészáros elintézte, azt mondja, hét-ezer pengőjébe került... Igaz, volt neki elég... Azóta is mindig emlegeti... Megvett, megvásárolt... Apám is kényszerített, ó, látja, szegény milyen jól tudta, mi vár rájuk... Az esküvő előtt láttam őket utoljára. Mikor utánuk jöttek, Mészáros bezárt, hogy ne mehessek ki... Velük akartam menni.

Elhallgatott. A férfi lázasan gondolkozott. Pillanatok alatt feneketlen mélység tárult föl előtte. Irma ebben a percben úgy érezte, nagy terhet dobott le, de másodpercek múlva hajába tépett, és esztelen locsogását átkozta. Balog, még mindig a vallomás hatása alatt, dadogva mondta:

– Mit is szóljak... Igaz, megmentette, de mégis... gazember. Én ismerem, ki volt...

– Hallgasson! – sikoltott fel az asszony. – Az életem köszönhetem neki! Mi lettem volna nélküle? Gyermeket adott nekem! Hallgasson! Menjen innen! Menjen!

Balog elsápadt. Bement, felkapta szerszámos ládáját, s indult kifelé. Irma szemeit törülgetve ült egy konyhaszéken.

– Bocsásson meg, goromba voltam... Ne menjen el, mindjárt hazajön az uram. Menjen a másik szobába, kérem... Nem akarom, hogy itt lásson minket. S ne említse neki, hogy erről beszéltünk.

A férfi lehajtott fejjel fogadott szót. Irma hagymát kezdett aprítani, hogy feltűnés nélkül, szabadon sírhasson. Ha jön az ura, semmit sem fog észrevenni: tudja, hogy hagymavágáskor mindig könnyezni szokott.

Balog Béla egy pohár sör mellett ült a Széna utcai kiskocsmában. Nézte a pakurával felkent padlóra behordott sarat, a szétdobált gyufaszálakat, cigarettavégeket, és gondolkozott.

Piszok, mennyi piszok van. És ez a Mészáros, ez a legnagyobb piszok a világban. Hogy így, egyszerre, véletlenül összeakadt új élete a régi vásártéri ismerősökkel, mindent még egyszer végig kellett gondolnia. Módszeresen, mint mielőtt megszerkeszt valamit, összeállít egy új gépet, felszerel egy villanycsengőt. Itt a kapu, ide kell a gombot rögzíteni, a drótot így meg így kell a kapu mellett vezetni... Igen, ha az élet is ilyen egyszerű volna!

Inas volt, később segéd, Baczoniéknál. Az apja azt akarta, hogy ő vegye majd át a lakatosműhelyt. Talán a feleségét is kiszemelte. Egyszerű, világos, jól kizsinózott életút, kényelmes és üres. Nem irtózott tőle, s nem lelkesítette, akkor még nem gondolkozott. Erre a háború tanította meg s a fogság, majd az itthon kibontakozó új élet. Apja meghalt, bátyja Magyarországra került; ő egyedül volt, tanulni akart. Ott dolgozott, ahol munkát kapott, s harmincegynéhány éves fővel nem restelt magánvizsgázni az esti iskolában, éveken át. A

nők nem érdekelték, helyesebben, nem akarta lekötöni magát, amíg mindent meg nem valósít. Mérnök akart lenni, gépeket akart tervezni: új és bonyolult gépeket. Hat év az esti egyetem! Mire elvégzi, negyvenkét esztendő lesz, s addig sehol semmi. Ki fog már ránézni akkor? Valami ráncos özvegyasszony vagy egy pártában maradt, bolondos vénlány? Mindegy, hiába, megkészt.

Az özvegyasszonyról nagy ívben visszakanyarodott Mészárosékhoz. A módszeres gondolkozásnak vége szakadt: a cél világos, az út nehéz, de nincs más. Ennyit, mint annyiszor, leszűrt a töprengésből, s azt a bonyolult érzés – és sejtelem – összevisszaságot akarta rendezni, amely egy hete lelkében gomolygott. Véletlen! Két véletlen találkozás egy asszonnyal, akit alig ismert s gyermekleányként látott utoljára, tizenkét éve. Az asszony Mészáros úrnak, a régi Vásártér urának, a malmosnak a felesége, aki most is, akárcsak akkor, vén, de megtörhetetlen, magabiztos, ravasz és jómódú, és a mások bőrén él. Mindenkiből, akivel dolga van, kiszív valamit, amivel maga gyarapodik. Pénzt, vért, életet. Talán ezt a töretlenséget, ezt az elpusztíthatatlan életéről éppen a szép, tizenkilenc éves Rósz Irmától szívta el, akit negyvennégyben csalással, erőszakkal és alamuszi rábeszéléssel vett feleségül. Béla tisztán kiérezte az asszony szavaiból, hogy a halált vállalta volna inkább, mint ezt a házasságot. Ki kényszerítette reá? Megmondta: az apja, a félénk, szerencsétlen kis zsidó boltos, aki meg akarta menteni. Bélát megdöbentette az életnek ez a mélységes szeretete, amit a régen elpusztult Rósz papa lelkében megsejtett.

S hogy élt azóta Irma? Lehetséges, hogy ez a Mészáros, aki mindenkit rabszolgájává tett, akit hatalmába

kerített, szerette, megbecsülte volna? Soha! Aztán látta a zokogó asszonyt, s a szívébe markolt valami. Szereti. Most már biztosan, mélységes bizonyossággal tudta, hogy szereti. Fogcsikorgatva gondolt hálósobájukra, a nagy kettős ágyra, s a haraggal vegyes szájalom, a kín, ami felsajgott benne, mind ettől volt: igen, szerelmes lett Rósz Irmába, Mészáros Kálmán feleségébe. Ostobaság! gondolta, kétszer láttam, alig beszélgettünk, alig ismerem. Hátha boldog? Hátha ő futott Mészáros karjába, hátha kellette magát, szeretője volt? Vagy megcsalja, s a hatvanegynéhány éves, nála több mint harminc esztendővel idősebb férfi mellett feslett és undorító életet él? Béla tudta vagy inkább érezte, hogy ez nem igaz.

Beleivott a sörébe, körülnézett. Senki sem zavarta, néhányan állva iddógáltak a söntés előtt, s halkán beszélgettek a csapossal.

Hát akkor mit lehet tenni? Beszélnie kell az asszonnyal, legalább még egyszer. Meg kell tudnia, hogyan él. Ó, csak egy szót, hogy boldogtalan! Hogy bántja Mészáros, hogy goromba hozzá vagy éppen veri. Akkor minden megoldódik. Becsukatja a gazembert! Hiszen a kezébe adta magát, itt van a markában, össze tudná roppantani, mint egy mogyorót. A gázcső-üzlet, melyből busás részesedést ajánlott fel! A marha, azt hiszi, hogy mindenkinek istene a pénz. Minden érzéke felháborodott: hogy mer ilyesmit még szóba is hozni előtte? Nincs annyi pénz a világon, amennyivel őt megvásárolhatná. Mégis, miért nem köpött a szemébe, miért nem kérdezte meg, honnét lopta a csöveket? Miért nem jelentette fel? Miért?... Mert még el akart menni, még látni akarta Irmát. Akkor nem tudta, mit

cselekszik, de titokban már erre gondolt. És rosszul tette? Nem, nem tette rosszul.

Hirtelen csodálatosan megnyugodott. Bölcsen rendeződtek a dolgok. Bezáratta volna, hogy aztán nyugodtan közeledhessék a feleségéhez? Mit szólt volna az asszony, nem tartotta volna aljasnak és alattomosnak? El kell vinnie onnét, s akkor lesújthat Mészárosra, de addig nem, mert akkor Irmát veszíti el!

Úgy látszik, rendbejönnek a dolgok, mondta magában. Aztán kiitta sörét, és nehéz léptekkel ment ki a kocsmából.

Szerdai nap volt, a Vásártéren rengeteg falusi és városi ember, marhák, szénásszekerek. Balog tudta, hogy hetivásárkor a malmos nem lesz otthon, szabadnapot kért; megborotválkozva, jó ruhában kereste fel Irmát.

Az asszony semmi meglepődést nem mutatott.

Évek óta, egész házassága óta ember még ilyen vihart nem idézett elő a lelkében. Beállít egy szerelő, kiderül róla, hogy régi ismerős, akit majdnem elfelejtett, akivel soha tíz szónál többet nem váltott. Amíg a gyorsfűzőjüket javítja, kiböki, hogy ismeri őket. Öt percig beszélgetnek, s feltámad a múlt, amire soha többé nem akart emlékezni. Miért? Mert a küszködéssel tele régi idők aranykornak tünnek mostani életéhez képest. Az ő számára nem jött felszabadulás. Aztán a szerelő másnap megint eljön; vár, mert az ura beszélni óhajt vele, s föltesz egy ártatlan kérdést: sokat szenvedett a gettóban? Semmit sem tud. S ő egyszerre elveszti a fejét, sír mint egy megvert gyermek, elmondja a titkait. Valahogy mégis jólesett. Aztán sikoltozik, elküldi, a férfi indul, s akkor, átkozott józanság,

visszatartja az ura miatt. Azt mondja, menjen a másik szobába. Az meg megy, engedelmesen, mint egy másik megfenyített gyermek, s nem szól egy szót sem. Ó, mennyire megkönnyebbült, mikor végre egyedül maradt, s mégis mennyire fájt, hogy otthagya a könynyeivel, szó nélkül. Micsoda furcsa érzés! Egy kevés, egész kevés ideig úgy kívánta vigasztalását – több! – simogatását, mint kislánykorában, ha bánata volt, s álmai elképzelt lovagjához menekült. Aztán megjön az ura, benn tárgyalnak, s az ember szürke üzletféllé vedlik, lelketlen figurává Mészáros Kálmán fekete sakk-tábláján. Elmenőben hűvös, udvarias kezitcsókolomot köszön, ami az üzlettárs be nem avatott, csecsebecsének, mosogatórongynak, házibútorinak tartott feleségének kijár... Balog Béla, akit egy futó pillanatban közel érzett magához; ellenségként vagy barátként, de emberi érzelemmel viszonyult hozzá, számára meghalt: lélegző, mozgó, de lelkivilágában jelentéktelen tényezővé változott.

– Az uramat keresi? – kérdezte, félbe se szakítva munkáját. Most is, mint mindig, ebédet készített.

– Üzleti ügyben – felelte a férfi, s kérdés nélkül leült a konyhában.

– Nincs itthon – mondta Irma, és nyugtalanul nézett Balogra, de az nem zavartatta magát.

– Megvárom, ma nem mentem munkába. – Cigaret-tát vett elő, lassan rágyújtott, félmozdulattal felemelkedett, s a gyufát a kemence hamuserpenyőjébe dobta. Legalább beszélgetünk egy kicsit. – Nem nézett Irmára, de félszemmel látta, hogy mozdulatai idegesekké válnak. Komoly arccal ült, cigarettája tüzét nézegette, az udvarra bámult, majd a padlóra, s látszólagos közönyvel beszélt. – Látja, olyan ritkán találkozom régi

ismerősökkel. Nekem senkim sem maradt. – Leverte a hamut. – Apám meghalt negyvenháromban, öt napi szabadságot kaptam, hogy eljöhessek a temetésére. Nem éltek együtt az anyámmal, a vénasszony el se jött, mikor meghalt. Désen volt másodszer férjnél. Mikor elváltak, minket neki ítélte a törvény, de visszajöttünk apámhoz. Nem bánta. Aztán anyám is elment. Én akkor fogságban voltam. – Gondolkozott, mit mondjon még. Vallomással akarta kezdeni, hogy vallomásra bírja az asszonyt. Még mindig nem nézett rá. Irma nem engedett fel merevségéből, még mindig a férjére várakozó üzletfelet látta. Mások, ha nem volt otthon Mészáros, sohasem ültek, megvárták a sarki kocsmában.

– Nem tudom, mikor jön haza az uram. Legjobb lesz, ha egy-két óra múlva visszajön – vetette közbe, mintha Balog már menni készült volna.

A férfi zavartalanul folytatta:

– Lehet, hogy emlékszik még a bátyámra, ő más ember volt, mint én. Jó állásba került, meg is nősült. Aztán elment Magyarországra. Most ott van. Mióta hazajöttem a fogságból, két levelet írtam neki. Ő csak egyet írt, már van öt éve. – Elhallgatott, majd kisvártatva így folytatta: – Egyedül vagyok. Már nem vagyok fiatal – nevetett közben –, látja, jólesik régi emberekkel találkozni. – Hirtelen vidáman felnézett. – Sokat beszélek! Hagyjuk a múltat. Mondjon maga valamit. Jól élnek, van egy tízéves gyerekük, még nem is láttam. Otthon, család, mindegy, hogy volt, mégis ez a boldogság.

Irma ellenségesen hallgatott. Mit akar? Miért nem hagyja békén? És ő? Miért nem tudja visszafojtani előtörő sóhaját?

– Látom, elszomorítom – mondta a szerelő. – Ne gondoljon örökké arra. Az öregek... – Megakadt, érezte, hogy kátyúba jutott. Ki kell vágnia magát. – Mondja, hogy menjek el, ha valamiért haragszik rám. Idehallgasson, Irma. Én máskor is találkozhattam volna a férjével. Tudtam, hogy nem lesz itthon. Beszélgetni akartam egy kicsit, gondoltam, magának is jólesik. Vagy lenéz engem? Nem akar emlékezni egy taknyos lakatosinásra, akivel együtt volt gyerek? Terhére vagyok?

– Nem, isten ments – tiltakozott Irma. Ez a valóság, a meleg hang s nevének ily váratlan kiejtése ismét emberré, Balog Bélává tették az üzletfelet. A vér arcába szaladt. Hogy miatta jött? Tudta, hogy nincs itthon Kálmán? Ez egyszerre felháborította, sértette, de ugyanakkor valami jó érzéssel töltötte el. A szavak szívébe nyilalltak. Hogy ő lenézi? Hát ilyennek hiszi őt? Határtalanul fájt, s bár nem akart beszélni, ajkán felbuggyantak a szavak: – Azt gondolja rólam? Olyannak képzeli?

Megtört a jég, gondolta Béla. Most megtudhat mindent.

– Nem gondoltam én semmit magáról. Csak maga már nem az, aki volt. Mészáros Kálmán felesége. Az ura akkor emberszámba se vett engem, igaz, legutóbb azt mondta, hogy jó ismerősök vagyunk. De maga tudja, hogy volt.

– Nem vagyok az, aki voltam? – rebegette az aszszony, és szemébe árulkodó könnyek szöktek. – Ó, istenem, hát lehetek az? Ha tudná...

Visszanyelte a mondatot. A férfi gyöngéden szólt hozzá, úgy fájt és olyan jó volt egyszerre. Miért kérdi, úristen, mit akar?

– Nem lehet az, Irma. Tudom. Mészárosné és Rósz Irma, az másvalami. Mondja, boldog?

Az asszony szeme elé kapta a kezét, és elfordult. Kínlódott, felszakadt benne a zsilip, beszélni akart, mindent elmondani. Mióta nem beszéltek így vele! Talán a szülei, azok sem így. Igen, így, így még sohasem közeledtek hozzá. Ujjongó, lázas érzés és rettentés rémület fogta el egyszerre. Lehetséges, hogy a férfi szeresse? Harmadszor látják egymást... De minden olyan különös volt. Nem, nem beszélhet, az életét játszáná el, az ő megvásárolt, szomorú életét, amely már nem is az övé.

– Nézze, Irma – állt mellé a férfi –, régen ismerjük egymást. Nem akarom faggatni, nem is érdekelne, ha nem lenne régi ismerős. Legyen őszinte hozzám. Vagy hát... igaza is van. Mi köze hozzám, tudom, hogy fél tőlem.

– Nem félek! – kiáltott fel az asszony. Nem bírt ellenállni, nem hagyhatta futni a percet. Ehhez joga volt! Ehhez a pillanathoz, a fénynek, őszinteségnek ehhez a röpke felvillanásához senki se tagadhatta a jogát. – Nem félek – ismételte halkán –, de ha most őszinte leszek magához, többé sohasem jöhet ide.

Hallgattak. Balog nem szólalt meg, ösztönösen érezte, hogy ez a legjobb. Irma nem fog itt megállni. Most már beszélnie kell. Visszaült a székére, rágyújtott.

– Azt mondja, ismert – kezdte töredezetten Irma, és ő is leült. – Ismerte az uramat is. Sohase mentem volna hozzá, ha apám nem kényszerít... Mikor elvitték őket, majdnem meghaltam. Úgy éreztem, cserbenhagytam őket. Mészáros nem volt rossz hozzám, nem vert, nem szidott. De nem is szeretett. Csak a fiatalságom kellett neki, ezt jól tudom. Pedig már vénember. Ő is

tudja ezt. Rettenetesen féltékeny, ki sem enged a házból! Tudja, hogy én azóta egyszer sem voltam egyedül a városban? Tudja, hogy egy rongyos moziba el nem visz, mert néznek a férfiak? Ha ezeriben egyszer együtt megyünk valahová s valaki rám néz véletlenül, lehord, mert azt mondja, kikezdek velük? Kacsintok nekik? Hogy azt hiszem, mert hatvanhárom éves, már nem férfi ő? Tudja, hogy én sehova se szabad járjak? Hogy én itt eszem meg az ételtem ebben a házban? A fakánál mellett?

Felzokogott, és irtózó mozdulattal arrébb tolt egy fakanalat az asztalon, hogy leborulhasson.

– Ez az életem, tessék, ha kíváncsi volt rá. Úgy kell nekem, ha megszöktem, bár haltam volna meg ott, ahol apámék, ha zsidónak születtem! Kellott ezt tudni magának? – Elhallgatott, aztán lehiggadva folytatta: – Nem tehetek róla. Ezen most már senki sem segíthet. Soha nem beszéltem erről másnak. Maga az egyetlen, akinek elmondtam. És az isten szerelmére kérem, menjen, és ne jöjjön még egyszer ide, mert nem tudok többet az uram szemébe nézni.

A férfi felállt, és közel lépett Irmához.

– Megyek. Csak még egyet mondjon meg. Miért túri? Miért nem válik el? Maga a harmadik felesége. Az első volt a legokosabb: otthagya. Emlékszem rá, tizennyolc éves voltam akkor. A másodikat sírba tette. Magát is a sírba teszi!

– Tehet – mondta elgyötörten az asszony. – Az övé vagyok. Megvett, megvásárolt, hétezer pengőért. Nélküle úgyis meghaltam volna.

– Nem igaz! – Béla megfogta a kezét. – Jó, megmentette. De nem kínozhatja egy életen keresztül!

Irma nem vette el a kezét. Fájdalmasan összehúzó-

dott, mintha minden szó heves nyilallásként járná át a belsejét. Már nem volt akarata sem tiltakozni, sem cselekedni. Csak a rettenetes félelem maradt benne, hogy így mindent elmondott.

– Kínozzhat, az övé vagyok.

A férfi remegve kereste a szavakat.

– Hallgasson ide. Ha én veszek... mondjuk, ha veszek egy kutyát, a sintértől... Megveszem, az enyém. Aztán ütöm, verem, éheztetem, kínozzom, nem vagyok gazember? Szólhatok egy szót, ha elszakítja a láncát és elfut?

– De mi emberek vagyunk.

– Mészáros nem ember!

– Gyermeünk van.

– Az a magáé, maga szenvedett érte! Vigye el innét!

– Hova?

– Mindegy, csak itt ne legyen! Maga erős, fiatal, meg tud állni a lábán.

– Senkim sincs rajta kívül, tíz éve élek ebben a lakásban, egy árva lejem sincs, csak az övé, hova mehetnék? Ne kínozzon maga is...

Elhallgattak. Idegeik megfeszültek, agyukban rohanva torlódtak egymásra a gondolatok. Aztán az aszszony az asztalra borult.

Béla lassan levetett nagykabátjához lépett, körülményesen felöltötte. Rágyújtott a harmadik cigarettára, majd megfogta a kilincset.

– Én elmegyek, Irma. Nem vihetem el magát erőszakkal. De egyet mondok – s a hangja melegséggel telt meg –, hogyha bármikor el akar jönni innét, engem megtalál. Várom magára, és vigyázni fogok magára. A fiát szeretni fogom. Elfelejttem, hogy a Mészárosé. Szeretni fogom, és becsületes embert nevelek be-

lőle. Gondolja meg... A Kőműves-utcában lakom, öt szám. Ne felejtse el!

Kinyitotta az ajtót, és lassan kilépett. Végigsétált a tornácon, keresztül az udvaron, nem fordult meg, de élesen figyelt hátra. Semmi. A kapuhoz ért. Kinyitotta, kilépett, és elballagott.

Irma az asztalra borulva zokogott benn a konyhában.

Kálmánka hamarabb jött haza az iskolából. Lázás volt, hazaküldték. Irma aggódva fektette ágyba, herbatéát főzött neki, és az ágy szélén sírdogált. Kétségbeesett aggodalom rohanta meg, valahogy titokzatos büntetésnek érezte kisfia betegségét. Orvost kellene hívni, de hogy hagyja itt magára? S hogy menjen el az ura engedélye nélkül? Egyre inkább gyötrődött, bár látta, hogy Kálmánka nem nagybeteg, közönséges hülése van.

A konyhaajtó bevágódott, hazajött Kálmán. Irma jeges hidegséget érzett a mellében, gyomrát mintha összeszorította volna valami. Kisietett a konyhába, s a tűzhely fele fordult. Csak egy futó pillantást vetett a férjére, aki éppen akkor kászálódott ki bekecséből. Kálmán arca sötét volt a haragtól.

– Találkoztam azzal a pizok Baloggal. Megkeresett a piacon. Azt mondja: „Gondolkoztam a dolgon. Nem csinálok semmit, maga vén aljas.” Hallod, ezt mondja nekem, ezt meri mondani a senki! S még azt mondja: „Köszönje meg, hogy nem csukatom a dutyiba!” Engem! Hallod? Azt mondja: „Tudom én, miért nem csukatom.” Tudja, mi? Mert fél! Fél tőlem a nyavalyás! Azt mondtam: találkozunk még. Mi az? Te miért sírtál? Mi?

– Beteg a gyermek – válaszolta Irma, s elfordult.

– Mi baja megint annak is? – fakadt ki ingerülten Mészáros. Aztán az asztalra nézett, s elakadt a szava. A hamutartó a sarokra húzva, benne két cigarettavég.

– Ki volt itt?

– Ő, Balog.

Mészáros haragtól vörös arcából lehúzódott a vér.

– Tudhattam volna! Hát ezért... hát ezért... – fuldoklott. – Mit csináltak? Akarom tudni, mit csináltak? – ordította.

Irma kihúzta magát, és méltóságteljesen felelt:

– Mit gondol, mit csináltak?

– Szuka, te szuka – sziszegte Mészáros, és feléje indult. Nem vagyok elég neked, mi?

– Megálljon! – kiáltott rá az asszony irtózva. – Eljött, hogy beszéljen magával. Üzleti ügyben! Legyen esze, ha hozzám jött volna, elfogadta volna az üzletet, hogy máskor is láthasson.

Mészáros megtorpant. Üzleti logikája elfogadta ezt az érvet. De ahogy a hamutartóra nézett, megint felüvöltött:

– És ezalatt elszívott két cigarettát? Hazudsz!

– Várta magát. Nem tudta, hol keresse. Meg akarta várni.

– Miért ment el! Várt volna meg, hogy itt tapossam ki a belét a nyomorultnak és neked is, szukája!

Irma összeharapta az ajkát.

– Maga se hiszi, amit beszél – mondta fagyos nyugalmat erőltetve magára. – Nem dobhatom ki. Mit szólt volna, ha azt mondom, hogy kereste Balog, és én elküldtem?

Mészáros levetette magát egy székre, és lihegett. Kezét ökölbe szorította, mintha agyon akarna ütni valakit.

– Ahelyett, hogy elmenne orvosért, mikor beteg a gyermek, így piszkolódik! Megcsaltam valaha?

Mészáros haragtól remegő ajakkal szólalt meg:

– Most az egyszer kicsúsznál a markomból. Azt hiszed, nem ismerlek? Már vénembernek tartasz, mi? Nem vagyok elég neked? Nem vagyok férfi? – A hangja hol üvöltésbe csapott, hol vésztojólóan berekedt. – Régóta figyellek. Fiatal vagy, még több kéne neked. Hálátlan disznó vagy! Ahelyett, hogy megcsókolnád a lábam nyomát! A sírból húztalak ki, érted? Szappant főztek volna belőled! Hétezer pengőmbe kerültél! Más a hozományért nősül, én fizetek érte, s ő még... Mikor kimész az utcára, mindenki a bokádat nézi. Mert riszálod magad! Kikezdesz a férfiakkal! Hazudni, azt tudsz. Miért ült itt Balog órák hosszat? Balog kell neked? Nem érek én meg tíz Balogot neked, én, Mészáros Kálmán? Az a nyavalyás...

– Mit szidja? – kiáltott rá az asszony. Ez sok volt, sok volt egy napra. Már nem bírta idegekkel. – Különb magánál!

– Úgy? Kipróbáltad? – hördült fel Mészáros. Felugrott, és a felesége felé sújtott.

– Üssön meg! Üssön meg – sikoltotta Irma őrjöngve. – Most megmondom... Tizenegy évig hallgattam. Elég volt! Tudja meg, hogy gyűlölöm! Utálom! Öljön meg, akkor is megmondom!

– Utálsz? – hebegte Mészáros elsápadva.

– Igenis, utálom! Tudja meg, tudjon meg mindent! Maga ostoba! Szerencsétlen vak! Hát nem látja? Nem voltam jó asszony? Az isten úgy segítse Kálmánkát, hogy egyszer sem csaltam meg. Maga csak leskelődött, mint egy kutya! Tizenegy évig! Nem volt hét, hogy valakivel meg ne gyanúsítson! Bezárt, mint egy rabot!

A városba nem mehettem, egy jó ruhám nem volt, hogy szégyelljek kijárni! Ezért szeressem?

Őrjöngve borult az asztalra, csorgott a könnye. Mészáros elhült, keze megállt a levegőben.

– Ezt, ezt mered mondani nekem? Aki megmentettelek?

– Bár pusztultam volna el! – sikoltotta az asszony. Csak kényszerből mentem magához! Látja, maga durva, maga hóhér, hogy kínozott? Meg tudtam volna szeretni, kutyája lettem volna, ha törődött volna velem. Ha emberszámba vett volna, ha boldoggá akart volna tenni. De magának csak a testem kellett, a véretem elszívta! El nem vitt sehova, csak az ágyban voltam jó, csak a konyhában.

Felugrott.

– De most már elég! Elmegyek! Nem tarthat vissza!

– El-mész? – dadogta Mészáros, aztán felüvöltött:
– Sehova! Az enyém vagy!

– Leszolgáltam a pénzt! Tízszeresen! Százszorosan! Engedjen! – Berohant a szobába, hogy kabátot kapjon. Mészáros odaugrott, és rázárta az ajtót.

– Sehova! Az enyém vagy!

Irma dörömbölt. Kálmánka felült az ágyban, és ijedtében kiáltozni kezdett.

– Akkor megölöm magam! – vinnyogta Irma az ajtónál. – Esküszöm! Megölöm magam!

Mészáros zsebrevágta a kulcsot, és leült az asztalhoz. A szobában csend lett.

Tenyerébe temette az arcát, és megpróbálta összeszedni kusza és sötét gondolatait. Utál? Nem szeret? Erre sohasem gondolt. A lázadás megdöbbsentette. Hogy Irma, az engedelmes asszony mondta ezt neki? Még csak egyszer mert ellenkezni vele, akkor, leány-

korában, a malomban, akkor is ő győzött végül... Mészáros Kálmán tud várni, ravasz is tud lenni, ha nom boldogul másképp! Tudta, hogy szüksége van az asszonyra. Attól kezdve, hogy akkor megfogta a derekát, nagyon jól tudta. A fiatal hús, az kellett neki, hogy felpeszditse lankadó erejét. Irtózatosan félt a haláltól. S most azt meri mondani, hogy elmegy? Leszolgálta a pénzét? Hát le lehet szolgálni egy életet? Addig az övé, amíg él, mert nélküle meghalt volna, s azóta is mindennap, éhen. Tizenegy év óta a kenyerét eszi! Nem fog elmenni!

S ha megöli magát, ha csakugyan képes lesz rá? Mi lesz akkor vele? És megteszi, meg, ezt látta a szeméből. Homlokát kiverte a verejték, még szörnyűbb látomások is kezdték gyötörni. Hátha megengedi a gázcsapot, mikor alusznak? Hogy mind a hárman haljanak meg? S bezárni lehet, de örökké éberren vigyázni mellette, azt nem... Mit tegyen?

Sohasem volt ilyen helyzetben. Megérezte, hogy elveszett, ha Irma fellázad. Nem tarthatja vissza erőszakkal, s abból is csak baj származnék, ha törvény elé kerülne a dolog. Az anyja istenit, horkant fel magában, ahelyett, hogy két pofont lehúzzak neki, most babusgatni kezdjem? De nem volt más választása. Hörögve sóhajtott, mint akinek nagyon nehezére esik valami. Hát jó, a jézusmáriáját, de csak egyszer fogjam meg!

Két óra is eltelt, ahogy mozdulatlanul ült az asztalnál. Egyszer csak nyugtalanul felfigyelt. A túlsó szobában halálos csend volt. Ajkát harapdálva nyitotta ki az ajtót, aztán megkönnyebbült: az asszony, Kálmánka kezét fogva, félig lecsúszva hevert a gyermekágyon. Mindketten aludtak. Odament, s a vállát, a mellét kezdte simogatni.

– Még hozzám nyúl? – nyögte Irma, ahogy felébredt.

– Irma... – Mészáros hangja halk és tőle telhetően gyöngéd volt. – Ne haragudj. Goromba voltam.

Irma felült. Soha ilyesmit nem hallott az urától.

– Igen, goromba disznó voltam. Mit csináljak, ilyen vagyok, na. Felbosszantottak. – Leült egy székre Irma mellé. Hogy zavarát leplezze, cigarettára gyújtott. – Szamár vagy, fiam, hamarabb is szólhattál volna. Én elfoglalt ember vagyok. Mit tudtam én, hogy neked hiányzik a ruha, a szórakozás? Igaz, fiatal vagy, persze... – nevetni próbált – megértem. Hát leharapom a fejed, ha hamarabb mondod?

Az asszony egyre jobban elhült. Lehetséges volna?

– Mi van magával? – kérdezte.

– Rossz voltam hozzád – mondta Kálmán, és bűnbánóan lehajtotta a fejét. Aztán fel is kapta hirtelen.

– Mondd, mit kívánsz? Ruhákat? Meglesz. Szórakozást? Meglesz. Te, Irma... Nem akarsz a hajadat kiondóltatni? Itt a pénz reá, né, holnap menj el a fodrászhoz. Sze még fiatal vagy!

Az asszony azt hitte, álmodik. Visszahajtotta a fejét Kálmánka mellé, a párnára. Ebből az álomból nem akart felébredni.

Valami ködös álmovilágban telt el néhány nap, amelyben Irma nem ismerte ki magát. Azon a szerdai napon minden megváltozott. Az eddigi zord és szilárd alapok, melyekre magános életét építette, meginogtak és szertefoszlottak. Kálmán először is többet ült otthon, aztán elmagyarázta néhány üzleti ügyét; megmondta, hogy mit vett negyvenhétben az államosítás előtt sze-

rencsésen eladott malom árából, s hogy hol, kinél, milyen formában helyezte el. Irma nemigen tudott mindent megjegyezni, az egészből csak annyit értett, hogy végre őt is beavatja Kálmán a dolgaiba, s ennek örülni kezdett. Mészáros otthon mindig egyenes volt, és tehette: a zsarnoknak nincs szüksége alakoskodásra. Irma nem sejtette, mennyi fifikát tanult spekulációi közben. Örült hát zavartalanul, s ennek az új érzésnek ámulva adta át magát.

A gyermek napok alatt meggyógyult, akkor együtt mentek a városba bevásárolni. Kálmánka játékokat, Irma három-négy ruhára való anyagot kapott, taxin mentek haza. Még mindig azt hitte, álmodik. Aztán Kálmán maga vitte el a varrónőhöz, és mikor első ruhája elkészült, egy pénteki napon, három színházjeggyel állított haza másnap estére.

Március első napjaiban jártak. Szombaton reggel csodálatosan friss tavaszi napsugár ömlött be a szobába, s aranyfényel vonta be a bútorokat. A pohárszéken csillogtak az üvegedények. Kálmánnak délelőtt dolga volt, elmenőben szigorúan meghagyta Irmának, hogy menjen el a fodrászhoz és rakassa be a haját. Az aszszony, mikor hazajött, dobogó szívvel pillantott a tükkörbe, örült újra felfedezett szépségének. Majd háziruhát vett, és főzéshez látott.

Emberemlékezet óta most nem érezte először robotnak, s ahogy dudorászni próbált, ahogy a nap a konyhába is beragyogott, a régi sábeszek halk, ünnepi hangulata töltötte el. Nem voltak ortodoxok, apja nyitott szombaton is, de azért mégis más volt az a nap. Mióta kikeresztelkedett, a régi kis családi kör szombatjait elvették tőle, és Kálmán mellett sohasem érezte ünnepnek a vasárnapot. De most, gondolta, rendbejön min-

den. Kívánta, hogy holnap is ilyen szépen süssön a nap, és mindig, sokáig éljenek így, soha fel ne ébredjen ebből az álomból. Nem mert Balogra gondolni, most már őt is és az elmúlt tizenegy évet is igyekezett kitörülni az emlékezetéből, s szabadabban gondolt a régi múltra, szüleire, leánykorára. És lám, Kálmánt mennyire félreismerte! Hogy nem tudta mindezt hamarabb, már az első hónapban, az első évben megmondani neki? Rájött, hogy ő se vette soha emberszámba az urát, lélegző tárgynak, lélektelen hatalomnak, titokzatos istencsapásának fogta fel, sohasem próbált a szívéhez szólni. Így hát magát hibáztatta az elmúlt évek szenvedése miatt, és igyekezett jóvátenni rettentő mulasztását.

Igazi szeretettel csókolta meg a hazatérőket, és meghitt csendben ebédeltek. A délután gyorsan eltelt a készülődéssel, még vacsorázni sem maradt idejük, de Irma kikészítette a hideg ételeket, hogy mikor hazajönnek, kézügyben legyen. Aztán fésülte, öltöztette Kálmánkát, megkefélt az ura fekete ruháját, a magáét felpróbálta, igazgatta; szóval lázasan készülődtek.

És este a színház...

Elálló lélegzettel nézett szét a tündöklésben, ahol leánykorában volt utoljára. „Lehetséges, istenem, lehetséges, hogy én vagyok?” – gondolta. Dobogó szívvel, szinte szédülve hajolt ki a páholyból, és párás szeme előtt nyüzsgő, színes, meleg tarkasággá folyt össze a földszint rengeteg nevetgélő, beszélgető embere. Kálmánka izgatottan kérdezősködött, mikor húzzák már szét a függönyt, lesz-e Piroska és farkas.

– Apukám, Apukám! Egy autó fel tudna oda menni, ahol az a függöny van? – hallotta Irma félfüllel, s Kálmán dörögő hangját, amint válaszolt. Aztán egyszer csak megdöbrent, fülében süket zúgássá változott

a zsvaj, arca elfehéredett: a nézőtéren egy férfit vett észre, amint mereven néz felfelé, egyenesen reá. Balog Béla volt. Percek múlva tudott csak elfordulni. Kezét védelmet keresően csúsztatta Kálmán markába.

– Jaj, olyan boldog vagyok, alig várom, hogy megkezdődjön – mondta, és érezte, hogy hamisan cseng a hangja.

A lámpák sorra kialudtak. A függöny felgördült. Falusi táj ragyogó napsütésben; emberek jöttek-mentek, beszélgettek, vitatkoztak: nézte mereven, és semmit sem értett. Pillantása időnként lesiklott a nézők homályos fejére, vállaira, és Balog Bélát kereste. Ó, csak ne találkoznának, úristen, csak eszébe ne jutna, hogy ide feljöjjön! Miért tud ő is itt lenni? Minden, minden elromlik, ami ilyen szépen kezdődött. A párkányra könyökölt, arcát ujjai közé fogta, és erőszakkal a színpadra szegezte tekintetét. Nem nézek többet rá, parancsolta magának.

Fény öntötte el a nézőteret, vége volt az első felvonásnak. Az emberek tódultak kifelé.

– Apukám! Mit csináltak? Mit csináltak? – kérdezte a gyerek.

– Majd elmondom – szólt rá Kálmán, kitérve a kérdés elől. Ő sem igen értette, nem is érezte jól magát a nagy fényben. Majdnem mindenki kiment, csak ők ültek a páholyban. A meleg is fullasztotta, unta és utálta az egész színházi históriát, dühös volt Irmára, és Kálmánka kérdései, mint bosszantó kis darazsak, döngtek a fülében. Ki akart menni, mozogni.

– Menjünk le – indítványozta –, igyunk limonádét. Gyertek. Fizetek nektek valamit.

Irmában megsajdult valami. Fizetek nektek. Ó, még sokat kell változnia, hogy egy szava se fájjon. Külön-

ben sem akart lemenni, félt, hogy találkozik Baloggal. Micsoda szerencsétlen véletlen!

– Ne menjünk – mondta –, sokan vannak. Mészáros félreértette. Azt hitte, az asszony nem akar a sok ember, a sok férfi közé menni. Eszébe jutott veszekedésük, meg akarta mutatni nagylelkűségét, hogy az asszonyt lekötelezze.

– Na és? Gyere csak, gyere! – Nevetve tette hozzá: – Lássák, milyen szép feleségem van!

Lementek. Irma érezte, hogy remegnek a lábai, a lépcsőn megkapaszkodott Mészáros karjában. A büféhez igyekeztek. A kis helyiségben rengetegen tolongtak, nem lehetett odajutni.

– Menjünk vissza, letapossák a cipőmet – kérlelte Kálmánt.

– Várjatok, majd én bemegyek.

– Apuka, limonádét hozzon! – kiabálta Kálmánka.

– Neked mi kell? Te is limonádét iszol?

Irma bólíntott, Mészáros elment, s három üveggel tért vissza. Megitták a hús, édeskés italt, aztán Kálmán visszavitte az üres üvegeket. Irma a kisfia kezét fogta, és az előcsarnok tarka népére bámult. Akkor bukkant fel Balog Béla a kavargó emberek között. Az asszony elgyengült, a falhoz támaszkodott.

– Kezét csókolom... Csak azt akartam tudni, maga az? Nem voltam benne biztos. Nagyon megváltozott.

– Menjen innen – rebegte Irma kétségbeesetten.

A férfi megfordult, és eltűnt a tömegben. Irma a büfé felé nézett: az ajtóban ott állt Mészáros, fehér ajakkal, zsebredugott kézzel. Meglátta őket.

Először ordítani akart, de az előcsarnok tele volt emberekkel. Volt benne annyi józanság, hogy hallgas-

son. Feleségéhez lépett, és megragadta a csuklóját. A ruhatárhoz vitte. Kálmánka kétségbeesetten kiáltozott:

– Ne menjünk még haza! Nem vagyok álmos!

Körülöttük csoportosulás támadt. Egy fiatalember azt mondta: a nő rosszul lett, nincs itt egy orvos? Mészáros forrott a dühtől. A megjegyzés kapóra jött, hogy felsegítse Irmára a kabátot, s utat törve, az ajtóig támogassa. Kálmánka sírt, az emberek utánuk bámultak.

A színház előtt is fény és emberek. Mindenütt emberek. Mészáros túrhetetlennek érezte ezt a sok embert, mintha jelenlétükkel pártját fogták volna a gyalázatos asszonynak. Gyűlölte őket. Közében, a sarkon, kopott, divatjamúlt bérkocsi állott. Odafütyentette. Irmát és a gyereket fellökte az ülésre, lihegve felszállt, és oda-szólt a kocsisnak:

– Mehetünk! Vásártér tizenkettő.

A fiáker megindult, lenn a kövezeten ijesztő árnyék futott utánuk. Kálmánka még mindig sírt. Irma némán, magába roskadva ült a kocsiban. Semmire sem gondolt, csak egyet tudott: minden összeomlott. Minden. Most vége a világnak. Görcsösen szorongatta Kálmánka kezét.

Hazaérték. Amíg Mészáros fizetett, Irma, mint az alvajáró, kaput nyitott, bevitte Kálmánkát. Mire a konyhába értek, ott volt Mészáros is. Akkor gyűrte zsebre a pénztárcáját, kabátja, bekecse szétvetve a mellén. Kezein elfehéredtek a bütykök, ahogy nadrágszíját oldozta. Kálmánka ismerte ezt a mozdulatot, reszketve menekült a sarokba.

– Bestia! Bestia! – lihegte vérmesen az öregember.
– Most már tudom, mi kell neked... Szigorú voltam, nem volt jó... Jó voltam, nem volt jó... Most már tudom! Ezért kellett neked ruha! Fodrász! Frizura!

Színház!... Istennyila! Egy percre elmegyek, s már ott van a lator. Mi? Balog? Nesze Balog!

Végigvágott a feleségén. Irma eltakarta az arcát. A szíj a télikabátján hüppögött.

– Le a kabátot! – üvöltötte Mészáros. – Hallod? Le a kabátot! – s ahogy az asszony nem mozdult, odaugrott, és lerángatta róla, aztán nekiesett a szíjjal ahol érte. – Ez kell neked!... Nesze, Balog!... Ribanc!... Bestia!

Kálmánka vinnyogva sírt a sarokban, fülét bedugta. Irma leroskadt a földre. Mészarost dühítette, hogy egy hangot sem ad. Eldobta a szíjat.

– Ezért vakartalak ki a gettóból? Ezért fizettem érted hétezer pengőt? Dögöltél volna meg, szukája!... Ringyó! – sziszegte, és belerúgott. Az asszony elterült.

Mészáros bement a szobába, bevágta az ajtót, hogy az ablaküvegek megcsörrentek. Még egy ajtócsapódás hallatszott a belső szobából, azután csend lett. Irma vonaglott a földön. Kálmánka odaszaladt, simogatta.

– Ne sírj, anyukám, én nem haragszom rád... Irma feltápászkodott. Felvette a kabátját, hátradobta a haját, és megragadta kislánya kezét. Kálmánka még le sem vette a sapkát, kabátot.

– Gyere, Kálmánka – mondta olyan szomorúan, hogy a szepegő gyermek azonnal elhallgatott, és riadtan indult anyjával. Irma halkán kinyitotta a konyhaajtót, nesztelenül végigostak az udvaron, s kiléptek az utcára.

Itt az asszony egy pillanatra megtorpant. Előtte a koromsötét éjszaka, csak az állomás felől ég néhány villanylámpa. Hová? El a világba, az életbe? Egy hete megsejtett valamit egy új, egészen új világról, melyről eddig fogalma se volt. Talán van hely benne a szá-

mára is... De hol, hogy, merre keresse? Hová menjen? Messziről zúgott a Szamos. Vesse bele magát? Kálmánkára nézett, és megborzongott: nem! Vagy Balog Bélához? Oda sem, már nem, ha akkor nem hallgatott rá. De akkor hová?

A házból kihallszott Mészáros üvöltése.

– Irma! Irma-a!

Jaj, mindjárt kijön utánuk! Merre szaladjon?

Merre van a Kőműves utca?

Mindegy, csak el innét!

Megragadta Kálmánkát, és botladozva, eszeveszetten rohanni kezdett.

LEPKEBÁB

Kora este volt, körülbelül hét óra.

Ott ült a sokfiókú íróasztalnál, és néhány papírlapot tartott a kezében. Negyvenéves, erőteljes asszony volt: fekete hajában alig volt ősz szál, alakja izmosan telt, és szép sápadt arcára kemény vonásokat rótt a harcos élet szigorúsága. Fiai nem voltak otthon – nem jöttek még meg délutáni sportórájukról –, s ő tovább rendezte férje hirtelenül, szomorú körülmények közt félbehagyott munkáit.

Ez a néhány papírlap, első pillantásra meglátta, nem tartozott középük. Apróbetűs, világos, szokatlanul lassú írás volt rajtuk. Mária sokkal jobban ismerte férje kezevonását, hogysem ne tudta volna rögtön, mily érzékeny, ritka pillanatban fogant szöveget tart a kezében. „Mi lehet? Valami emlék, az életéből valami feljegyzés? Vagy valami szépírói próbálkozása szegény Antinak, melyről sohasem beszélt?” Érdeklődve böngészett az írásba, majd nemsokára rájött, miről szól; s akkor kitágult szemmel, fájoan édes gyengeséggel a gyomorszájában, elkezdte szavanként végigolvasni az egészet.

...Imre megállt a hídon, és lenézett a patakra. Parányi sárga örvények gyűrűztek lefelé, s a köveken

rozsdaszínű fodrocskák táncoltak. Ki látott még ilyen patakot? Nagyot lélegzett, álmosan meresztette a szemét, és bakancsával dobantott egyet a rozoga hídláson; aztán mikor érezte, hogy ettől felfrissül, szétnézett alaposabban. A patak csakugyan sárga, valami vasércet oldhat magában. A napfény remegve törik meg a vizen, és vörös viszfényt vet a parton bóbiskoló lapik fonákjára. Fennebb elszáradt kannamosófüvek bozótja, sziklák, furcsa kis bányászházak, melyek egyik oldalukkal a hegynek lapulnak, fölöttük májszínű, tornyos köregeteg; s végül az ég, mely még szürkén borul a völgyre, de fokozatosan derül, ahogy a napsugár hasogatja az éjszakai ködöket.

Ez hát Szentlélekbánya. Nem ilyennek képzelte, mikor meghallotta, hogy a bátyja idejött. Bánya, gondolta, és valami komor angol szénvidék képe jelent meg előtte: kéményekkel, vasúttal, aknatornyokkal. S ihol egy békés hegyi falucska, törpe házak, mint a mesében, különös alakú vöröses sziklák, sárga hegyipatakok, melyen játszadoznak a reggeli fények. És milyen más minden, mint éjszaka. Színt kap a sötétség, formát az alaktalanság, s a titokzatos vidék, melyre erőltetett menetben érkeztek, egyszerre csak kitárul: egyszerűvé válik és valóságossá. Csak a csend lepte meg egy pillanatig, de a végtelen hallgatás és nyugalom mögött az elemi rémületet érezte még a fűszálak rezdulésében is. Vagy ezt csak magából vetítette ki és tulajdonította az élettelen dolgoknak, mert minden idegszálában ott nyüzsgött a tudat, hogy kinn van a harctéren? Gondolkozott, és nem tudott számot adni magának.

Átment a hídon, és felballagott a házakig. Elhatározta, hogy bekopogtat az elsőbe és megkérdi, hol lakik

a sógorasszony. Megpróbált benyitni a kapun, de zárva találta; félszegen állt, s a kerítés léceit nézte. Borzas szálkák meredtek róluk, melyek közé harmatgyöngyök fészkeltek be magukat, s közöttük finom, ezüstös pókháló feszült. Csak ott lehetett látni, ahol rásütött a nap. Merre induljon? Végignézett az utcán, a hegyoldalban húzódó szabálytalanul elszórt házakon, de sehol sem látott embert. Ki mondja majd meg, hol lakik Anna? A kerítés szálkái közt selyemszálon hintázott egy lepkebáb. Leszakította. Jó lesz a gyerekeknek, elviszem, úgyse hozok semmi mást neki, gondolta, s elindult a néptelen utcán.

Távolból, kelet felől ágyúdörgés hallatszott. Löttek valahol, kis szünetekkel, de folyamatosan. Az egyik házból, a sziklákra ugrálva mezítláb, fiatal lány jött le az útra, s hosszú vesszővel terelt két kecskét. Imre kilépett, hogy a lányt utolérje.

– Jó reggelt. Nem tudja, hol lakik Antal Istvánné?

– Antalné? Akinek az ura elesett?

– Igen – felelte a katona.

– Várjon csak. Egy, kettő... Látja, az ötödik ház innen. Az a két szilvafával mellette.

– Köszönöm, minden jót!

A kecskék felszaladtak az utat szegélyező sziklákra, s egy bokrot kezdtek rágcsálni. A lány utánuk futott, lábszára kibukkant a kék szoknyából. Imre ösztönösen utána nézett, anélkül, hogy akarta volna. „Akinek az ura elesett?” Istvánra gondolt, bámult a lány után, és megbotlott egy kőben. Erre megfordult; kereste a leg-rövidebb utat a házhoz.

Olyan volt, mint a többi: alacsony, háromoldalú. Negyedik falát maga a hegy képezte, melyhez odatámaszkodott. Előtte szekérfordulatnyi gyepes tér, két

szilvafa, melyen hamvas gyümölcsök fityegtek, s a ház terméskő-alapja mellett virágágy a szegényes földben, bíbor és fehér őszirózsákkal. Imre nagyot sóhajtott. Most egészen közel érezte magát Istvánhoz. Itt lakott, innen indult reggelenként munkába, innen nézett a völgybe, szokása szerint hunyorítva szemével. Milyen rég nem érezte magán ezt az átható pillantást, és már soha többet nem fogja érezni! Fásultsága hónapok óta most oldódott föl először, és elérezékenyülve gondolt bátyjára. Nem értették meg egymást, mégis mennyire szerette. S milyen kár, hogy erre mindig akkor jövünk rá, mikor már késő, mondta magában, s azt hitte, titkot fedez föl. Szép ez a kicsi ház, ez a völgy; milyen boldogság lehetett Istvánnak leülni ott, arra a kőre – az asszonnyal! – és elnézni lenn a sárga patakot. Vajon érezte a környezet romantikáját? Ebben nem volt egészen biztos. És milyen lehet az asszony, a sógornője, akit már legelőször özvegyként fog meglátni? A ház körül senki: csend, mint az egész faluban, és a szürke házfalon fények villóznak. Felment a tornácra, s kopogtatott az ajtón.

Kékruhás, fehérarcú asszony nézett ki.

- Kit keres?
- Antal Istvännét.
- Én vagyok, mit óhajt?
- Imre vagyok, Istvánnak az öccse.

„Imre!” „Anna!” Megölelték és megcsókolták egymást. Aztán az asszony eltartotta magától, s mint nővér vagy anya valami nagy útról megtérő fiút, szeretettel nézte meg.

– Te vagy Imre! Van rólad egy fényképem, Istvántól maradt. Azt hiszem, az érettségi képed. Nem ismertelek volna meg utána.

- Persze. Rég volt az – mosolygott Imre.
- Megnőttél azóta! Gyere be, de halkán, még alszik a kicsi. Nem is láttad még!

Melegség és tejszag csapta meg Imrét a konyhában. Levette köpenyét, leült egy székre, s nézte az asszonyt, amint köténye szélével megfogja a tejeslábast, s a kemence szélére húzza. Szép? Nem tudja. Üde fehér bőr, sötét és meleg szemek, hajlékony termet. „Ugyanolyan kék ruhában van, mint a kecskés leány az úton. Kék ruha. Nem gyászol? S én tán gyászolok? Szegény István! Itt ült, ezeken a diópáccal barnára festett, egyszerű székeken.” Ő sohasem értette, miért jött volna képpen Szentlélekbányára.

- Hogy kerülsz ide? – Anna közelebb húzott egy széket, leült, és végigsimított a fiatalember kezén. – Mesélj, hogy jöttél, meddig maradsz itt?

Imre cigarettát vett elő, gyufát; rágyújtott. A gyufásdobozban a pirosfejű pálcikák között kuksolt a lepkebáb. „Hülyeség. Mit kezdjen vele a gyermek?” Szégyellte magát az idétlen ötletért, és gyorsan zsebre vágta a skatulyát. Anna tömött fekete haját összetűzi a tarkóján... Igaz, kértett valamit.

- Hogy kerülök ide? Az éjszaka jöttünk. Talpon vagyunk már tegnap hajnaltól. Készül valami. Pontos parancsok még nincsenek, egyelőre csak letáboroztunk itt lennebb egy kis erdőben. Gondoltam, felkereslek, legalább megismerkedünk.

- Nagyon jól tetted. És elengedtek?
- Látod. A parancsnokunk, egy főhadnagy, osztálytársam volt a gimnáziumban. Barátok vagyunk.
- Szerencse. – Az asszony hosszasan nézte az arcát. Mennyire hasonlít Istvánhoz! Az előbb észre se vette. Két arc, két ember, két világ. De ha megnézi alapo-

sabban, felfedezi a közös vonásokat. A haja szőke, csak fehéres szalmaszín, az övébe vörösesbarna vegyült. A szeme kék, ugyanolyan, mint a bátyjáé, csak neki szürkébb, acélosabb volt. S az álla nem olyan fejlett, és hiányzik róla a függőleges bevágás, mely István arcának erőteljes és elszánt kifejezést adott. Olyan volt, mint valami sebhely, s az egész arc az erős, tevékeny emberé volt, aki azért gondolkozik, hogy cselekedhesék. Imre finoman redőzött homloka, nyugtalan szemei töprengésre vallanak, szelíd és szánalomraméltó arca, vékony termete sehoggy sem illik a katonaruhához, és így, az ormóttan bakancsban, vastag derékszíjjal, ez a fiú kész szerencsétlenség. Anna mindezt pillanatok alatt, szavakba foglalva végiggondolta. – Kicsi sógor, nagyon hasonlít Istvánhoz!

– Szegény – hajtotta le a fejét Imre. – Hogy vagytok nélküle?

– Megélünk. Nem könnyen, de megélünk. – Anna felállt, cseréptányérokat tett az asztalra, levette a tejet a tűzről. Hallgattak. Imre szemével követte a mozdulatokat. Az asszony visszaült a székre, és folytatta: – Tudod, sokszor nem is jön, hogy elhiggyem. Tudom, de nem érzem, hogy nem él már. Annyira bennem van, mintha mindig itt lenne. Látom és hallom beszélni, s akármit teszek, tudom, mit szólna hozzá. Hidd el, kicsi sógor, az volt a leglényegesebb, hogy egyformán gondolkoztunk. S a gondolatokat nem lehet megölni...

Elhallgatott, mert érezte, hogy nem tudja megmagyarázni a fiúnak mindazt, ami lelkében az elmúlt hónapok alatt lejajlott, és ami leszűrődött belőle. Szavait utólag értelmetleneknek találta, de nem szégyenkezett miattuk, csak az bántotta, hogy Imre nem értheti meg.

– Nagyon szerettem Istvánt, és azt hiszem, mindig is szeretni fogom – mondta, és megint felállt. A szobába nyíló ajtón keresztül vékony hangocska hallatszott ki. – Felébredt a gyermek. Megyek és kihozom, aztán megreggelizünk. Eszel ugye egy kis tejespulizskát?

Imre bólintott. Az asszony bement a szobába, egyedül maradt. Az ablaktáblák közt két-három ottrekedt légy elevenedett meg és mászkált a napos üvegen. Látszott az egyik szilvafa, néhány szomszédos ház, és egy darab a szemközti hegyből. Az asztalon párolgott a tej, s ahogy bőrt vont, fényes csíkok futkorásztak a felszínén. „El kéne dobjam a cigarettámat” – gondolta Imre. Felállt, kinyitotta az ajtót, hogy a füst kiszálljon, s hunyorogva nézett az októberi napfénybe. Különös asszony! Arckifejezését és szavait idézte, melyeknek szokatlan volta meglepte, de melegsége átjárta egészen. Azt hitte, szenvedélyes szerelem fűzte a bátyjához, hogy mély gyászban, könnyek között fogja találni, s a pohárszéken ott lesz István legutolsó arcképe virágokkal, fekete keretben. Azt mondja, legtöbb volt, hogy egyformán gondolkoztak, s nem bánkódik túlságosan, mert a gondolatokat nem lehet megölni. Nem nagyképűség ez? Élet és halál mesgyéjén járt a harctéren, ahol a lövészárkokban, ágyúk kereszttüzében, sárban fetrengve látta a meztelen embert, mintha csak csupasz idegrendszerek vajúdtak volna előtte, feltárva mesterségesen elbonyolított, de végső fokon rettentően egyértelmű egyszerűségüket – és megutált minden nagyképűséget. És ez az asszony mégsem fellengős. Képes volt István szenvedélyesen szerelmes lenni? Annáért jött Szentlélekébányára? Jól tudta, hogy nem. Érezte, hogy olyanfajta szerelem volt közöttük, amit homályosan el tud ugyan képzelni, de nem tudja beleélni magát. Kicsi

sógor, ezt mondja nekem, gondolta, és egy pillanatig szeretett volna bátyja helyében lenni: világosan és céltudatosan gondolkozni, mint ő, tisztán látni a saját helyzetét, életének értelmét a világban, és megtalálni egy számára megfoghatatlan boldogságot a nagyszerű asszony mellett. Az őszi napfény állandóan, erőteljesen permetezte a völgyet, és távolból folytonosan halatszottak a tompa ágyúlövések. És meghalni úgy, hogy ne tudjak róla, hogy ne fájjon, hogy észre se vegyem, gondolta, és megfordult, mert Anna kijött a gyermekkel.

– Imre bácsi! Látod, Imre bácsi, apának a testvére!

– Istvánka! Gyere hozzám egy kicsit! Gyere na!

– Karjára vette a gyermeket, megcsókolta, leült vele a székre. – Ugye, te nem ismeresz engem? Imre! Mondd szépen: Imre bácsi!

Bizonytalanul tartotta az ölében. Ekkora egy tizenhárom hónapos fiúcska? S lehet azt mondani, hogy fiúcska? Nem látszik rajta. Göndör, szőke haj, sima és kerek gyerekarc, kövér kezecske, szétterpesztett ujjakkal, melyekkel rézgombjait próbálja fogdosni: ez az István gyermeke.

– Fogd csak meg – adta át Annának. Aztán a zsebébe kotorászott, elővette tárcáját, és kivett belőle egy régi fényképet. Valamikor kartonra ragasztották, melyről ügyesen levakargatta; vékony volt, mint az újságpapír és barna tónusú. Kontyos fiatalasszonyt ábrázolt, a kilencszáztíz évek divatja szerint öltözve, s ölében egy Istvánkával egykorú gyermek. Annának nyújtotta a fényképet.

– Ismered?

– István? Gondoltam.

– Nézd meg, világra olyan...

– Tudom. – Anna mosolygott, és visszaadta a képet. Imre visszahelyezte tárcájába, a többiek közé, s visszadugta zubbonya zsebébe. Ujja beleütközött a gyufásdobozba, s eszébe jutott a lepkebáb. Kivegye? Micsoda ostobaság volt, milyen nevetséges lenne, ha kivenné: neked hoztam, Istvánka. Hogy is juthatott az eszébe? S ez a gyermek, ez a hasonlatosság! Párnás állán parányi ránc húzódik, most alig észrevehető, de férfikorára kemény és akaratos bevágás lesz belőle, éppen, mint az apjának. S az Antalok kék szeme máris szürkébb egy árnyalattal, kicsi körmei pedig éppoly recések, mint Istvánnak vagy éppen neki is. Szinte megborzongott, annyira különösnek érezte a természet szemfényvesztő játékát. Idegen lény, önálló élet, és mégis ugyanaz, mint István, mint ő vagy mint az apjuk. Anna mondta, hogy ő is hasonlít a bátyjához. Nem vette észre sohasem. Testvéri viszonyukba egyszerűen belezületett, ilyen hirtelen még egyszer sem tört rá a közösség felismerése. És elmosolyodott, hogy ő a nagybátyja ennek a gyermeknek.

Asztalhoz ültek, és kanalzták a tejespuliszkát. Anna közben Istvánt is etette. Imre még mindig unokaöccsét figyelte, s kereste rajta az újabb és újabb vonásokat, melyek bátyjára emlékeztették. Udvariasságból megjegyezte:

– Azért hozzád is hasonlít.

Anna mosolygott, mintha átlátott volna a szavakon.

– Nem, Imre, nézd meg jól. Az apja egészen. És ha én élek és felnevelhetem, éppolyan Antal István lesz belőle, mint az apja volt.

– Köszönöm a reggelit – mondta Imre, és eltolta maga elől a kiürült tányért. Megint a nagyképűség... És mégsem az! – Tudod – szólt halkán –, ha valaki más

mondta volna ezt, üres beszédnek érezném. Hogy úgy mondjam, igen, nagyképűségnek. Ne haragudj. Nem tudom miért, de tőled nem érzem annak. Miért van ez?

– Mert igaz – felelte Anna.

– De miért igaz? Mert te mondtad. Ha én mondanám, nem volna igaz. Ezt magyarázd meg.

– Mert te nem hinnéd.

– Látod, ez így van. Honnan tudod?

Anna mosolygott.

– Tudom. Látszik rajtad.

– Látszik? Különben lehet. – Elgondolkozott, aztán így folytatta: – Furcsa dolgok jutnak eszembe. Meglepett ez az egész hasonlatosság. Te is, megmondom őszintén. Sok mindent nem értek. Azt mondom, olyanoknak neveled, amilyen István volt. Őt sem értettem. Ti hisztek valamiben. Hisztek, hogy is mondjam, hisztek az életben. Úgy tesztek, mintha tudnátok, miért van. Mintha látnátok az értelmét, ha nem is ennek, de valami elkövetkezendő dolognak. Én sohase bírtam meglátni.

– Te Imre. – Az asszony letette a gyermeket, s az a tűzhelyhez totyogott, leült a padlóra, s a forgácsokkal kezdett játszani. – Te Imre. Én nem vagyok filozófus, hogy az élet értelmét keressem. Amit mondom, azt Istvántól hallottam. Az élet van. Lehet, hogy végső fokon mindegy, van – vagy nincs, de ha már élünk, az nem mindegy, hogy milyen életet. Én nem tudom, mit tudsz te rólam. Munkáslány voltam, tizenhat éves, mikor megismerkedtem Istvánnal. Idestova tíz éve. Mérnök volt, jó vegyész. Nagy jövő állt előtte, de ki merte mondani, amit gondolt, és elgáncsolták. Én tőle tanultam, megszerettük egymást, s a többit már tudod... A családi ügyeket s az elbocsátást, a rendőr-

ségi ügyeket, s ami azután történt. Itt is azért küldték az első vonalba, s mit tudom én, hogy előlről lőtték le vagy hátulról. Sokszor úgy érzem, megszakad a szívem. De segíték rajta, ha sírok? Itt van Istvánka. Mondd meg, Imre, lehet egy ilyen életet befejezni egy buta golyóval? Hogy volna nagyképűség azt mondani, hogy ő folytatja majd, amit az apja megkezdett? Imre elpirult, és lehajtotta a fejét.

– Nem értettél meg. Nem mondom, hogy nagyképűség. Csak azt, hogy nem értelek titeket. Nem értelek, de csodállak. Én is szeretném... Ne haragudj, hogy megbántottalak.

– Nem bántottál meg. Értelek, Imre. És mondom valamit, ha nem haragszol meg. Fiatal vagy, nem tapasztaltad még azt, amit mi a saját bőrünkön. Majd rájössz, hogy nem beszéltem butaságokat, ha nem is tudtam mindent megmagyarázni.

Imre kinézett az ablakon. A legyek elcsendesedtek, mert a napfény már visszahúzódott az üvegről, és látni lehetett, hogy meredeken sugárzik lefelé.

– Mennem kell – állt fel hirtelen, és felvette a köpenyét. Alig bírt az asszony szemébe nézni. Hirtelen sokat megtudott Istvánról: nem, Anna tévedett, ő mindezeket nem tudta. De az élet! Mit tudjuk, mi az az élet! Honnan tudjuk, hogy ami rossz – az rossz? És a céltudatosság nem jelent bizonyos korlátozottságot? Mégis, lehet-e cél nélkül élni? És mi az ő céljuk tulajdonképpen? Becsatolta derékszíját, s megrángatta köpenye szárnyait. Indul a táborba. Íme, a céltalan ember cselekvése, melyet eszeveszett céltudatosak igába fognak! Mégsem jó ez így... Vergődött, és gondolkozott, kínlódva igyekezett elűzni a kérdéseket magától, vagy feleletet találni legalább, hogy mondjon valamit

Annának: utoljára, búcsúzóul valamit. De hamarabb elkészült az öltözéssel, mint a válasszal, és megállt esetlenül a kisgyermek előtt. Leguggolt.

– Szervusz Istvánka! Gyere, csókoljalak meg!

– Viszontlátásra! Gyere még, mikor tudsz, kicsi sógor – ölelte meg az asszony, és megcsókolta az arcát.

– Nem tudom. Lehet, hogy majd csak a háború után.

Kiléptek a tornácra; Istvánka az anyja ölében ült, és „táj”-t intett Imrének. Kinn vakított a napfény, s a völgykatlanban, hogy az ágyúzás megszűnt, süketen zúgott a csend. Valahol a magasban láthatatlan repülőgép szállt, és tompa berregése, mint homokeső, pergett a hangtalan hegyekre. Imre megtorpant a gyepen, mintha mellbevágta volna ez a szinte halotti némaság, és visszafordult, hogy még egyszer embert lásson, meleg emberi hangot hallhasson.

– Miért van itt olyan csend? Miért üres a falu?

– Lementek a tárnákba. Félnek a fronttól.

– Ti miért nem mentek le? – kérdezte Imre, s érezte, hogy ez nem is igazában érdekli, csak a beszélgetést nyújtja: irtózott attól, hogy elinduljon.

– Nem félünk, ugye Istvánka?

Végre rászánta magát. Még egyszer búcsút intett, lement az ösvényen, s keresztülvágott az elhagyott falun. Fenn, az egyik sziklaormon kecskék legeltek, s egy fiúcska állott a tetőn, szembe a nappal. Kitűnő célpont, gondolta Imre, s ugyanakkor hevesen megundorodott magától. Szörnyű, mik jutnak az ember eszébe. Megtorpant, és visszanezett. El tudnék dobni egy kézigránátot addig a házig? Egy gránát elég lenne az Annának házának is... Elég! Rettentő! Mint valami ördögi kísértés, tomboltak ezek a gondolatok az agyában. Hogy

szabaduljon tőlük, rohanvást vágott neki az útnak, s leszaladt a sárga patakhoz. A hídon megdőbbenve megállt; tágranyílt szemmel nézett le a mederbe. Az átlátzó, vöröses víz helyett, mely itt-ott pirospikkelyes rozsdát vont a kövekre, zavaros szürke lé hömpölygött alatta, mely a meder szikláit egészen ellepte pizkok-színű, habos tajtékkal.

Nem, még csak most volt hét: a falióra ércesen kongott, és az asszony felriadt a gondolkozásból. Reszkető kézzel túrkált az iratok közé, a teleírt papirlapok elfogytak. Nem, itt nem lehet vége, következnie kell annak, aminek az emléke megbolygatott mélységből bukkan fel benne. Mert ez az asszony ő volt, máshol és kissé másképp, mint ahogy igazában megtörtént, s az a két ember is olyan valóságosan élő, mint ahogyan csak ő tudta. István és Imre, azok a csakugyan-voltak, akik ott sejlettek – és milyen tisztán! – ezekben a költött nevekben, Anti volt és testvérbátyja, az ő első férje, akit a táborig csendőrök megöltek.

Itt van, úgy látszik, itt folytatódik az írás. Kinek adatott még meg, hogy ilyen varázslatosan könnyen repüljön vissza a múltba, s hogy a fakóarcú mesehősökben ilyen könnyesen édes meghatottsággal találja meg egykori magát? Csak be tudja fejezni, mire a fiúk hazaérnek...

..Zörgő lombú fák alatt guggoltak a sátrak, zöldbarna foltos ponyváik élénken váltak ki fakó környezetükből. Terepszín! Imre halkán felkacagott, és elhevert a kiszáradt fűben. Cigaretára gyújtott, s a gyufás-

dobozban ismét megpillantotta a lepkebábót. Kivette, és alaposan megnézte. Csinos jószág: olyan, mint egy parányi barna orsó, mély rovátkával a közepén, ahol a hernyó kifordult bőre összeforrt. Mégiscsak oda kellett volna adja a gyerekeknek. Tréfából.

Kellemes, lusta hangulat volt, jó ebédet hoztak, disznóhúst; és kelet felől még mindig nem hallatszott az ágyúzás. Imre mellett egy csoport katona állott. Valaki odaszólt hozzá:

– Mi az pajtás, jártál a nőknél a reggel?

– Ne marháskodjatok – felelte Imre, majd felállt, és továbbment. „Kicsi sógor, te még túl fiatal vagy.” Ő mondja ezt nekem? Elébe villant az asszony alakja, azzal a mozdulattal, mikor a tejeslábast a köténye szélével tartva, levette a tűzhelyről. Kék ruhája megfeszült a derekán, ahogy előrehajolt. Így, utólag fel tudja idézni egész nőiességét: kerek melleit, fehér karját a feltúrt ruhaujj szorításában, melyet a kék szín még halványabbá tesz; és elméletben elképzelt olyan vágyakat, melyeket ez az asszony kelthet fel valakiben. De ösztönösen semmi se mozdul meg benne, csak a gondolatai fogják fel a nőt, az érzékei nem. A kecskés leányra gondolt. Megbotlott a kőben, mert utána nézett, pedig eszeágában sem volt. Kinyújtózott, és bizsergés indult a belsejében, utólag. Beleszívott a cigarettába, majd megint Annára gondolt. Nyilván sokkal szebb a másikonál. Miért mégis, az István emléke talán? Nem, inkább Anna valahogy olyan furcsa: „eszés élőlény, akire nem is lehet úgy nézni, mint asszonyra” – gondolta, és odaszegődött egy másik csoporthoz.

Ott a patakról volt szó.

– Jártál ott valaha? Ugye nem! Akkor értenéd. Az is, öregem, ilyen völgyek közt folyik, s itt is, ott is

beleömlik egy patak. Aszerint, hogy hol olvad vagy esik az eső, melyiknek bővebb a vize, viszi bele a saját iszapját. Az egyik agyagot visz, attól sárga lesz. A másik sarat, attól megfeketül. Van úgy, hogy a színe óránként is változik. Akik ismerik a vidéket, csak rápillantanak a vízre, s már mondják is, hol esett eső...

Vincze főhadnagy ment el mellettük, a fiúk tiszteltek. A főhadnagy meglátta Imrét, és magához intette. Imre ledobta a cigarettavéget. Nyomban érezte, hogy azt a látszatot kelti, mintha nem akarna égő szivarral állni egykori osztálytársa elé, mert annak most csillag van a gallérján. Dühösen lépett a fűben füstölgő párázsra. „Tele vagyok gátlásokkal” – gondolta, és odament Vinczéhez. A főhadnagy lassan, gondterhelten előreballagott, hogy kikerüljenek a katonák hallótávolságából. Megállt a fák alatt.

- Mondok valamit, Imre, de kuss a többiek előtt.
- Ismerhetsz, nem szoktam fecsegni.
- Becsszó?
- Ígérem.
- Ide hallgass – mondta Vincze, és csizmájával a gyertyánfa kérgét rugdosta. – Hajnalban bevetnek. Ellentámadás.

Imre hallgatott. A főhadnagy arca bosszús volt.

- Önzetlen szövetségeseink! Kutyaszorítóba kerültek, és most bedobnak minket, hogy a visszavonulást fedezzük. Két napig fenn kell tartanunk a frontot, amíg ők átpucolnak a hegyeken. Tudod ez mit jelent?

- Mit?
- Azt öregem, hogy amíg egy szál ember van belőlünk, egy lépést sem szabad hátrálni. Azért mondtam, hogy tudd. El kellett mondanom valakinek, mert a fene megevett volna hajnalig. Olyan hirig lesz, fiú,

amilyent még sosem pipáltunk. Meglátod, az egész banda otthagyja a fogát.

Imre értetlenül nézte, Vincze pedig tovább rugdosta a fát, és dühöngött.

– Mi ontjuk a vérünket, ők meg pucolnak!

– Te Jancsi – szólt közbe halkán –, és nekünk muszáj harcolni? Nem lehetne, mondjuk, megadni magunkat, vagy éppen...

– Éppen? – nézett rá dühös elképedéssel Vincze. Imre zavarba jött. Nem is tudta már, mit akart mondani.

– Vagy éppen menjünk haza így, ahogy vagyunk.

– Magyar ember nem beszélhet így – vágta a főhadnagy keményen a szavakat. – Csodálkozom rajtad, öregem. Ha nem volnál a barátom, ezért megütnéd a bokádat.

– De miért? Nem te mondtad, hogy...

– Ide hallgass! A vélemény az egy, a kötelesség az kettő! Nem ez az első disznóság, amit észrevettem már. Ezt csak neked mondom, mint barátnak. De én nem vagyok külügyminiszter, én katona vagyok. Háború van. Belementünk? Igen. Harcoltunk? Igen. Kitartunk? Igen. Megdöglünk? Igen. De nem pofázunk. Ha tudtam volna, hogy veled nem lehet beszélni, nem jártattam volna a számat. Amit pedig most mondtam, az el van temetve!

Imre állt lehajtott fejjel, és tűrte a szidást, mint közlegény a felettesétől. „Bukásra álltál számtanból – gondolta –, ha nem másolod az enyémről az érettségi dolgozatodat, most nem lehetnél főhadnagy. Én is lehetnék, ha önként jelentkeztem volna.” Mikor Vincze befejezte a magáét, még akart mondani valamit, de aztán csak vállat vont.

– Ne dühöngj, Jancsi. Neked mondtam, négyszemközt.

Vincze félrefordult, mert már szégyellte a kitörést.

– Ne vedd a szívedre öregem, robban az ember ilyenkor – Cigarettdát nyújtott Imrének, békítő mozdulattal. – Gyújts rá.

– Köszönöm.

Imre is, hogy a feszültséget enyhítse, gyufát kotort elő, s tüzet adott Vinczének. Álltak, és cigarettáztak. Holnap meg fogunk halni, gondolta Imre. Mint István. Vajon ő is tudta előre? Vincze János is meg fog halni, csillaggal a gallérján és nagyezüsttel a mellén, Barta is, a bihari, aki a patakról magyarázott, és Osvát tizedes úr is, aki viccelte, hogy a nőknél járt... Anna ! Istvánka! Milyen jó volna még egyszer látni őket!

– Mikor vetnek be? – kérdezte olyan hősies közönyvel, amelyet csak tudott színlelni.

– Hajnalban. Virradat előtt.

– Jancsi, kérnék tőled valamit.

– Tessék.

– Addig mit csinálunk?

– Semmit. Parancsokat várunk.

– Nem mehetnék el még egyszer a faluba? Csak egy órára...

– Aligha, fiú...

– Próbáld meg. Csak egy órára.

Vincze most a földet rugdosta. Szemöldökét összevonta, és mereven bámult egy fűcsomóra, melyet sarkával kalapált ki a földből. Aztán felnézett.

– Ide hallgass! A híradósok este hatkor indulnak. Akkor megszakad az összeköttetés a parancsnoksággal. Ha addig nem jön új parancs, akkor éjjel kettőkor

indulunk. Mondom, ha nem rendelkeznek másképp, elmehetsz. De csak egy órára.

– Egy órára. Köszönöm.

– És visszajössz.

– Vissza.

– Becsületszavadra.

– Becsületszavamra. Köszönöm, Jancsi.

– Hatkor gyere a sátramhoz, most menj vissza, de senkinek egy mukkot semmiről! S aztán légy pontos. – Vincze megindult a tábor felé. Egyszer csak megállt, és visszanézett. – Nem azért mondom. De ha elkapnak, úgylis... – Halántékához emelte a kezét, és jellegzetes mozdulatot tett a mutatóujjával, mintha ravaszt húzna meg.

Imre visszaballagott a többiekhez. Azok még mindig a patakot tárgyalták. Állnak és beszélgetnek, és nem tudják, hogy holnap meg fognak halni. Persze, olyan is lesz, aki életben marad. S miért ne lennék én azok között? Az ember azt hiszi, hogy örökké él. Mindig beszél a halálról, és sohase gondol rá komolyan. Imre megint csak lehevert, és nézte az eget, melyen végtelen magasban álmos lassúsággal különös alakú felhők vonultak.

Félbe kellett szakítania, hogy megtörülje a szemét. Itt érzékenyült el, ennél a kevésbé megható résznél, mert azt állította éppen elébe, akivel szemben leginkább feloldódott lényé szigorúsága: akit annyi anyáskodással tudott szeretni. A „kicsi sógort”, akit ő nevelt fel magának, hogy odaadásra váltsa anyáskodását, s ő tett harcos emberré, hogy harcostársa és embertársa lehessen.

Ó, nagyon jól emlékezett – ha igaz, ezekből a papírokból is ki fog derülni –, hogy Anti már akkor előre látta halálát, s hogy az akkor, azon az éjszakán el is jegyezte, mint egy láthatatlan és kísérteties menyasszony. Kegyes volt, mert tizenöt évig váratott magára, s kegyetlen mégis, mert már a második társat ütötte ki mellőle, s ő még csak negyven esztendő... Tudta, mi jön most, mit fog kiolvasni ezekből az apró, hosszú-szárú betűkből, s megint zsibongó gyengeség szállt a gyomrára, és lassan egész testére is átterjedt.

...A nap, mint kiterjesztett szárnyú piros madár ült a hegy tetején. Fénye sugarasan áradt a völgybe, utolsót csillant a patak fodrain, aztán felszökött a sziklára, s kúszott a tetők felé észrevétlenül. Imre közeledett a hídhoz. Árnyéka, melynek az imént hangtalan siklását figyelte, elveszett mellőle, s ő úgy érezte, hogy egyedül maradt. A hídon megint meg kellett állnia, hogy a karfába fogódzva gondolkozhasson egy percig mélyen és nyugodtan, s erőt gyűjtsön a reászakadt nagy kétségbeesésben. Megmondjam Annának? Persze, hogy megmondom, hiszen ezért jöttem el még egyszer. Muszáj valakinek elmondjam. A fene megevett volna hajnalig. Észrevette, hogy Vincze főhadnagy szavait ismétli, és dühösen rántott egyet a vállán. Aztán lenézett a patakra. Ni csak, megint más, mint reggel vagy dél előtt. Átlátszó, kristálytisza víz csobog a mederben, és mintha valahol a hegyek közt magába szívta volna a napsütést, gyöngyházfénnyel világít. A patak fenekén vörösség dereng a köveken, s az apró hullámok tetején az ég pírja reszket. Csend van, megint csend, és milyen más mégis, mint a süket fülzúgás délelőtt. Locsog a

víz, a szél zizeg a száraz falevelek közt, s a némaságba boldogan vegyülnek az élet neszei. Ágyúdörgés nem hallszik, s a tábor messze van, túl a völgykanyaron, hogy semmi se látszik belőle. Milyen ostobaság ez az egész háború!... Eltöltötte az alkony végtelen békéje, és távoli, nevetséges emlékként bukkant fel benne a hajnali ellentámadás gondolata. Hogy meg fog halni? Lehetetlenség.

Lassan megindult. Megint a természet alkotta szikla-lépcsők a házakig, s a lapuleveleken finom por a reggeli harmat helyében. És az a ház, ahova először be akart menni. Ahol a lepkebábot leszakította. Hol vannak az ezüstös pókhálók? A léceken a májszínű sziklákról visszaverődő napfény vöröslött. Miért nem adta hát oda? Láta Istvankát, amint párnás kis ujjai közt forgatja a barna orsócskát. Aztán belemélyed a körme... Hasad a burok, és a gyermek kezére zöldes lé fröccsen. Érti-e a hernyó a gubában, hogy szétlapították? Így fog az én testem is szerteloccsanni. Olyan irtózás fogta el, hogy megszárdult, és viaszfehér arccal tántorgott az útszélre.

Akkor két asszony jött az úton feléje, kékruhások, feketekendősek. Már a gyufásskatulya után nyúlt, hogy a lepkebábot kidobja, de az emberek közeledtére úgy tett, mintha csak a zsebében keresne valamit. Az asszonyok elmentek mellette, tekintetük találkozott egy pillanatig. Vénasszonyok voltak, két megrakott kosarat cipeltek. Ezeket küldik a tárnákból ennivalóért, gondolta Imre, nem nagy kár értük, ha meghalnak. És a katonák se vetemednek rájuk. Hát reggel, az a kecskés lány? Ott futott fel arra a sziklára. Milyen fehérek voltak a lábai! Senki se volt a közelben. Mi történt volna?... Úristen, csak egy órára kéreztem.

Innen már látszik az Annáék háza. Sebes léptekkel megindult, elfelejtve lázasan szökdöső gondolatait.

Mire felért, a csúcsokról eltűnt a napsütés, és lenn a pataknál megsűrűsödött a homály. Csak a partmentét lehetett látni, a víz gyöngyházfénye nem világított fel ilyen magasba. Elpilledtek az őszirózsák a ház mellett, a szilvafák felől álmos madárcsipogás hallatszott. Világ gyúlt az ablakban, éppen mikor Imre a tornácra lépett. Elfelejtett kopogni, csak megnyitotta az ajtót, mintha hazaérkezne. Tejszag megint, és melegség, Anna félkézze a burát illeszti a lámpára, s időtlenül egyensúlyozza Istvánkát a másik karjában.

– Csendesen, épp most aludt el...

Imre mosolygott, s halkán csukta be maga mögött az ajtót. Az asszonnak sikerült elhelyezni a lámpaüveget, és éles fény futott a konyha szögleteibe. Üres cseréptányér állt az asztalon, barna mázán csillogott a tej, s árnyéket vetettek az odaragadt puliszkaszemcsék. „Vajon ebédre is tejespuliszkát ettek?” – gondolta Imre.

– Vedd csak a lámpát – suttogta Anna, s két karjába vette a gyermeket. – Menjünk be a szobába.

Imre megindult a lámpával, és előrevilágított. A szobában két kicsi ablakon szivárgott be a félhomály, de a láng elvakította, hogy körülnézni se tudott. Anna eltűnt a fénykörön túl, s letette valahova Istvánkát; hallatszott, hogy sóhajt, amint megkönnyebbült a teher-től, aztán elvette a lámpát Imrétől, és kivezette a konyhába.

– Az ölemben aludt el – mondta. – Te, olyan nehéz már, alig bírom tartani. Jó, hogy megint eljöttél. Várj csak, függönyözzem el az ablakot, tegnapelőtt belöttek egy házba, mert nem volt elsötétítve...

Hárászkendőt akasztott az ablakra, aztán megcsó-

kolta a fiút. Milyen egyszerű szavak, milyen magától értetődő nyugodtság! Nem is csodálkozik, hogy megint itt vagyok. Imre úgy érezte, hogy ezer éve lakik ebben a házban, és Anna nővére vagy az édesanyja éppen.

– Vacsoráztál már? Gyere egyél valamit.

– Köszönöm. Nem vacsoráztam.

– Valamit! – nevetett Anna. – Csak tejünk van és puliszkánk. Szereted?

– Nagyon szeretem. – Imre hallgatta saját hangját. Én már meghaltam. A testem él, cselekszik, de a tudatom kint van belőlem, és figyel, mire vagyok nélküle képes. Gépies mozdulattal levette a köpenyét és asztalhoz ült. És nem lelkiismeretlenség az ételüket felenni? – jutott eszébe ugyanolyan gépiességgel.

– Te nem eszel?

– Vacsoráztam már.

Hallgattak. Imre kanalizott, hörpölte a tejet, mely édes melegséggel áradt el benne; és igyekezett nem gondolni semmire. Néha felpillantott Annára, s tekintete találkozott két kis fényponttal a sötét szemüregekben, melyeket a lámpa nem világított meg. Az asszony arcán határozottan és élesen látszottak a domborulatok: homloka, bal arca s egyik fele az orrának élesen fehér volt, a többi árnyékban maradt.

– Köszönöm, nagyon jólesett. Kimelegedtem. – Imre felnyitotta nyakánál a zubbonyt, és hátradőlt a széken. Anna eltakarta a lámpát, majd az ajtóhoz ment, és kitérta.

– Nincs hideg. Nyitva hagyhatom?

– Nyugodtan. – A fiú toroka összeszorult a meghatottságtól. Úgy bánik vele, mint egy gyermekkel. Milyen jó ez így. Azt se kérdi, miért jött, hogyan jöhetett. Itt van, és itthon van. De neki beszélnie kell.

Beszélnie, akármilyen hihetetlen, hogy hajnalban meg kell halnia. El kell mondja, már csak azért is, hogy az asszony sajnálja, vigasztalja meg, mondja, hogy nem igaz. Anna nem jött vissza az ajtóból.

– Húzd le jobban a lámpát, s gyere üljünk a küszöbre.

Imre felállt. Különös asszony, mintha én lennék István. Kinézett az ajtón. Nyugaton, a hegyek fölött rózsaszínű márványfelhők ragyogtak. Lehúzta a lámpabelet kicsire, kilépett a tornácra, s leült a kölépcsőre, a gerendának vetve a hátát. Anna lekuporodott a küszöbre. Jobban látták így egymást, mint lámpavilágnál.

– Hogy jöttél, kicsi sógor?

Imre sóhajtott. Most igen, most fog elmondani mindent.

– Egy órára kéreztem. Már nem sok van belőle, mindjárt mennem kell. Te Anna... Én meg fogok halni.

– Te?

– Emlékszel, mondtam, hogy van egy főhadnagy barátom. Ma félrehívott, és megmondta. Hajnalban bevetnek. Két napig kell a frontot tartani, amíg ezek visszavonulnak. Ott pusztulunk mind.

Anna hallgatott. Nagy szemeit csodálkozva emelte Imrére, de mintha túlnézett volna rajta. Hallgat. Nem mondja, hogy lehetetlenség? Imre torka összeszorult, és ádámcsutkája idegesen kezdett remegni. Nem mondja, hogy hazugság? Az asszony némasága mintha irtózatosan bizonyossá tett volna mindent. Lélegzetelállítva gondolt a hajnali csatára, s úgy érezte magát, mint az érettségi vizsgája előtt. Meghal! Az ismeretlentől való félelem zsibongott csontvelejében, a

fájdalomtól való irtózás, de a nemléte egy pillanatra se tudta felfogni. Lázás idegfeszültségében könnytelenül zokogni kezdett, és kétségbeesetten tördelte:

– Muszáj... muszáj... de én nem akarok meghalni...

Anna szívszakadva bámulta. Mondja, hogy nem igaz, ilyen bizonyosságra? Nem érezné meg Imre, hogy hazudik? Mivel vigasztalja, úristen? Felállt, letérdelt melléje, s megsimogatta a fejét.

– Ne gondoldj rá, nem lehet azt előre tudni... Nem biztos – mondta, és érezte saját hangján a hitetlenséget. Fogta a forró, szőke fejet, és hazudott, mert szörnyű bizonyossággal tudta, hogy ezek a rémült szemek nemsoká megüvegesednek, s eláll ez a ziháló, meleg lehelet. Nem tudta visszatartani a könnyeit. – Szegénykém... – sírta a fiú vállára borulva.

Hosszú percekig maradtak így. Imre fel-felcsuklott, megrázkódott, s az asszony könnyezett mozdulatlanul.

– Mennem kell – rebtent meg egyszer csak Imre, és felállt. Egymás mellett mentek be a konyhába. – Meg szeretném csókolni Istvánkát. Vajon felébred?

– Gyere – mondta Anna, és vette a lámpát. Előrement a szobába, függönyt akasztott a kis ablakokra. Imre utánalépett, és megállt a gyermek ágyacskájánál. Éppen olyan egyszerű, diópáccal festett deszkabútor volt, mint a konyhai székek s az asztal. Fehér párnáskán, ökleit a füléhez emelve aludt Istvánka. Kis ajka lepittyedt a mámoros öntudatlanságban, szemhéja csak félig lezárva, s a lámpafényben fehérnek látszó pillái alatt csillogott kék kicsi szeme. Egyszer, egy délután, István aludt így odahaza a díványon, ruhástól dőlt le, fáradt volt, akkor érkezett... Ugyanaz a félig csukott szem, ugyanaz az elernyedő ajak,

melynek az álomban elgyűrődött akaratos vonala. István sose látta saját magát aludni, de ha így láthatná Istvankát, a gyermekét, aki szakasztott mása... Nem más, egészen ő, egészen, és az lesz, ami ő nem tudott lenni, mert megölték, mint ahogy őt is meg fogják ölni...

– Milyen könnyű volna meghalni, ha volna egy fiam!

Nem vette észre, hogy hangosan beszél. Anna heves szorítást érzett a szívében. „Imre, kicsi sógor...” Lehet még embert ennyire sajnálni? Kézen fogta a fiút.

– Szeretnéd?

Imre megszedült. Szemébe könnyek futottak. Bólintott. Anna nézte, s az arcán folytak a könnyek. Szemében révület és megszállottság sugárzott. A lámpához lépett.

Sötét lett a szobában.

Igaz ez? Lehetséges ez?

Imre lehunyta szemét, és a kecskés leányra gondolt. Milyen fehérek voltak a lábai. Milyen fehérek!...

– Anna.

– Mondd, édes.

– Ha mégsem halok meg, ha visszajövök, elveszlek feleségül... Anna, szeretlek...

Meleg kéz lapult a szájára.

– Előbb gyere vissza, akkor mindent meglátunk... addig számolunk a lelkiismeretünkkel...

Imre felállt. Mehet. Mehet nyugodtan. Élni fog. Élnie kell! Őértük!... Addig számolunk a lelkiismeretünkkel. Mit akart ezzel mondani?

A lámpát már nem gyújtották meg, úgy mentek ki a konyhába. Imre felvette a köpenyét. Átölelte az

asszonyt, és a sűrű homályban próbált a szemébe nézni. Anna átkulcsolta a nyakát. Melegen, fájdalmasan karolták egymást, mélységes szeretettel, és egyik sem gondolt könnyes, örömtelen ölelésükre. Emberek voltak; síró, meztelen, boldogtalan emberek, akik a világok és lelkek tomboló viharában egy pillanatra összesodródtak és nem akartak elválni egymástól. És ekkor Imre egyszer csak úgy érezte, mennie, rohannia kell, hogy mennél hamarabb hazajöhessen.

Az ajtóhoz lépett. Az éjszaka hűvösen csapott arcukba, eltűnt az égről a derengés, és kegyetlenül, élesen ragyogtak a csillagok a hegyek taréján. Komor árnyak meredtek az égre, s a völgy tele volt ellenséges és fekete hallgatással. Imre megint úgy érezte, hogy megszédül, de most már egészen másképp, mint benn a szobában. A világegyetem vádlón és fenyegetőn tornyosult föléje, s őt félelem ragadta torkon. Menni akart, menekülni, de Anna fogta a kezét. Egy óra rég eltelt. Mit tegyen? Indulnia kell azonnal. Cigaretét kotort elő, hogy rágyújtson, s a közömbös mozdulattal leplezze rettentő nyugtalanságát. Itt a bal zsebemben a szivar... gyufát... igen... mi ez a vas-tag? A lepkebáb, persze!

- Add oda Istvánkának.
- Mi ez?
- Lepkebáb. Pillangó lesz belőle.

Anna szomorúan mosolygott, de ezt Imre nem látta. Átölelte az asszonyt még egyszer, megcsókolta az arcát, és nekiiramodott a lejtőnek. Nem mert megfordulni, csak lenni az aljban. Onnan már csak a ház látszott, haloványan a csillagok fényében. Ott áll még a tornácon? Meresztette a szemét, de semmit se tudott kivenni. Sötét volt, koromsötét a völgyben. S a

csillagok, mintha őt néznék. István, haragszol? Keményen, gyorsan lépett, bakancsa kopogott a köveken, s a visszhang szikláról sziklára ugrált utána. Mintha követné valaki... Ugye, megértesz, István?... Lekapta katonasapkáját, hogy vágja jobban a szél, hogy enyhüljön a láz, a forróság az agyában. Ha túlélem, hazajövök, és a feleségem lesz. És ha meghalok? Fiú lesz, Imrének fogják hívni. Anna, hogy köszönjem meg?... Itt fityegett reggel a lepkebáb, ezeken a léceken, már nem is tudom, melyiken. Pillangó lesz belőle! Ó, micsoda utálatos nagyképűség volt, micsoda ostoba nagyképűség volt!... Megint futni kezdett, botladozott a köveken, elesett, és megint felugrott. Hova nyargalsz? Félsz, hogy elkésel, nyavalyás? Egy órára engedtek? Szidta és átkozta magát, és a homlokát öklözte, és futott eszeveszetten.

A hídon tért magához, hogy bakancsa dübörgött a hídláson, és az felriasztotta. Megállt kifújni magát. „Vajon milyen színű most a víz?” Erőltette a szemét hogy lelásson, de csak a hullámok löcsbötölését hallotta. Valamennyire lecsillapodott, és tovább indult sietve. „Nem igaz, hogy az iszap festi meg a patakot. Reggel sárga volt a vize és egészen átlátszó. Az nem volt hordalék, hanem valamiféle oldat. Valami vasérc-oldat. De a délután fehér volt, vagyis átlátszó, mint a többi patakok. Különös. Itt már nem visszhangzanak a lépteim. Csend van, csak ez a távoli zúgás... Ó, ezek az amerikai gépek, a frontot mennek bombázni!”

Szaporázta lépteit. Már nincs messze a szurduk, ahol a völgy kanyarul, és előtűnik a tábor. Nappal; mert most semmi sem látszik. Megfordult, hogy utoljára visszanézzen. „Ott, valahol a nagy szikla alatt,

Szentlélekbánya. És Anna. És a repülők itt szállnak, most éppen felettem. Mi ez a süvítés?”

„Bomba!...”

Az árokhoz ugrott, és bevágta magát. Robbanás. Mi ez? Hol? Süvöltés, robbanás. Mit bombáznak, a tábort? Robbanás. Nem, a hang a másik irányból jön. Robbanás megint, remeg a föld. Kiugrott az árokból, ki az útra, és szétnézett.

A falu irányából hatalmas tűzcsóva világított az útra. A szikla fölé füstoszlop tornyosult, s emelkedett föbbebb és föbbebb, alját a lángok élénksárgára festették, teteje koromsötét volt. Robbanás. Még egy. Süvöltés, robbanás. Imre kábán állt. „De hiszen ezek célt tévesztettek...”

Fejéhez kapott.

Szentlélekbányát bombázzák!

„Odarohanni! Együtt halni meg!”

– Vigyázz! – üvöltötte, és kezeit az égre emelte.

Hulltak a bombák, mint az égszakadás. A hegyoldalon itt is, ott is tüzek lobbantak, s a füst egyre tornyosult. Imre eszelősen üvöltött, rohanni kezdett, elbotlott, de fellökte magát, és térden állva rázta görcsökbe rándult kezét a repülők felé.

– Vigyázzatok! – sikoltotta. – Ide dobjátok! Itt vagyunk! Mi vagyunk a hibásak!

Imént ütötte a fél nyolcat.

Ott ült a sokfiókú íróasztalnál, és fejét a papírokra hajtotta. Nem tudott sírni, pedig a könnyek ott voltak a torkában. „Azt hiszed – suttogta hangtalanul –, hogy nem szeretlek még jobban, így is, hogy akkor másra gondoltál? Vagy ezt csak kitaláltad? Ó, ha

egy üres órában meséltél csak magadnak, jelmezbe öltöztetve az igazi emléket – hogy túlemeld tán a mi életünk jelentőségén –, miért nem mutattad soha, nekem sem?”

Ajtó nyílt az előszobában, megtörülte a szemét. Itthon vannak a fiúk, két szép erős fia – az árva féltestvérek –, akikért él és küzd, s akiket semmi nem üthet ki jövődő élettársaik mellől.

ÖRÖKSÉG

Négy órakor. Barabás Lajos letért a gyomos útról, átmászott a vasúti töltésen, és hazafelé indult. A déli árnyék valamennyire megnyúlt, de a nap sokáig készült még az égen maradni, s úgy világított be a külvárosi házak közé, hogy el ne lehessen húzódni sugarai elől. Az utcán lármás gyermekcsapat jött vele szembe, maszatos és félmeztelen srácok: futballozni mentek a Szénatérre, mit sem törődve a dühítő kárikulával.

– Laji!

A fiúk közül kivált az öccse, és odaszaladt hozzá. Majdnem felborította, ahogy hevesen nekiment: a derekát kapta át, odáig ért fel. Nem is testvéri ölelés volt ez, Barabásék nem szoktak érzelmösködni, inkább belekapaszkodott, mert csak így tudott hirtelenjében megállni a lábán. Lajos két lépést hátrált, hogy egyensúlyát megőrizze, aztán nevetve szólt az öccsére:

– Ni, hogy öklelsz, te bikaborjú!

Barackot akart nyomni a nullás géppel kopaszra nyírt kobakra, de Jani elkapta fejét.

– Haza ne menj, annyit mondok – nézett a bátyjára komolyan. – Agyonver apád!

Barabás Jánost mindig apád-nak mondták egymás-közt a testvérek, mintha nem akarták volna apám-nak nevezni. Mások előtt „az öreg”-nek emlegették, s ebben a gyermeki viszony valami öntudatlan megtagadása rejlett. Amin senki se csodálkozott, ha a vén Barabást ismerte.

– Mi baja már megint?

– Mit adsz, ha megmondom?

– Semmit. Megtudom úgyis. – Lajosnak sikerült szorongását leplezni, s Jani rendkívül tisztelte a bátorságáért. Ő, igaz, már szinte hozzászokott apja durvaságához, mégis rettentően félt az öregtől, aki álmaiban is nadrágszíjjal üldözte a konyhaasztal körül. Figyelmeztetni akarta bátyját, meg aztán nem is állt a szó benne, hát csak kibökte.

– Nálunk volt Mezei néni, s elmondta, hogy Szabó Ilonkának udvarolsz.

– Na és? – felelte Lajos, mintha a fiúcskának valami kifogása lett volna ellene. Valójában hangosan gondolkozott, és a kérdést, csöppnyi kihívó éllel, apjának szánta. Janinak már a sarokról kiabáltak a társai, hogy jön-e. Megfogta a bátyja ruháját. – Én nem azért mondom, de nagyon dühös az öreg. Inkább haza se menj!

Azzal elvágatott a többiek után. Lajos mosolyogva nézett utána, s ez a kifejezés annyira az arcára fagyott, hogy mikor megfordult és elindult, még mindig szélesen mosolygott.

Hat órákor. Barabás János ott állt a fáskamrában a gyalupad mellett, cseresznyefából készült szekrényajtó-fogantyút simított egy ráspollyal, és forrt benne

a düh. Bitangok – gondolta –, ahányan vannak, annyifelé húznak. Az asszonyt az isten is azért csinálta, hogy legyen ki ellenkezzék az emberrel. Jolánka férjhez ment ahhoz a mutuj Lukácshoz: igaz, ezt akkor nem bánta, gondolva, hogy ő fog továbbra is dirigálni nekik, de a taknyos leány, hogy kinőtt a markából, mindenre azt mondja: eligazítjuk mi az életünket maga nélkül is. Jani, az olyan tekergő, hogy minden évben elnyúhat rajta egy nadrágszíjat, s akkor se lesz ember belőle. Még Lajostól várt valamit, az hasonlít rá a legjobban, s most tessék, ő is! Levágta a ráspolyt a gyalupadra, cigarettára gyújtott. „Hasonlít az istent – javította ki saját gondolatát –, sze nincs annak ép esze, kivált mióta hazajött a katonaságtól!”

Ahogy füstölt, hallotta, hogy megérkezett a fia. Megindult, hogy bemenjen, s lekapja tíz körméről, aztán megtorpant. Várjunk csak, mit is mondana? Bevonulás előtt könnyű lett volna rászólni: „Te Lajos, aztán annak a lánynak hagyj békét. Ha mégegyszer meghallom, nem felelek magamért.” Egy szó vagy dacos pillantás, és már repül is a pofon. Igen ám, de most már nem lehet. Roppant nagylegény lett a leszerelés óta. Ő tartja el magát, vagyis hazaadja legnagyobb részét a keresetének, s a dolgaiba nem tűr beleszólást. Csendes, de konok, a hangos szóra fütyül, ő pedig nem meri megütni. A fenébe, hátha még visszaütné! Most már egészen biztos, hogy még egy atyai legyintést sem tűrne el.

Ebéd után apróféért küldte Lajost az anyja. Tudta, hogy Barabás a fásszínben dolgozik, s valahogy enyhébbnek képzelte a kitörőben levő vihart, ha a fiú megy az apjához. Lajos egész váratlanul nyitott ap-

jára, úgy, hogy az szinte zavartan dobta el a cigaret-táját; rátaposott, és újra dolgozni kezdett.

A füst vastagon gomolygott a fáskamrában, és éles sárga csíkokat húzott bele a deszkák közt betörő nap-sugár. Lajos egy pillanatra megállt az ajtóban, kö-szönt, aztán mintha semmiről se tudna, az aprófa-rakáshoz lépett, és megrakta a kosarat.

– Van gyufája? – lépett aztán az apjához, cigarettát kotorászva elő zsebéből. Mivel az öregtől teljesen kü-lönböző embernek szerette tudni magát, még az úton elhatározta, hogy békítőleg fog viselkedni.

Barabás tüzet adott. Lajos nagyokat szívott a ciga-rettából, tapogatta, megnyálazta egyik oldalon, ahol félreégett, és mindenképp várta, mi következik. De az apja még nem gondolta ki a szavakat, és hallgatott, így hát lassan a kosár fele kezdett mozdulni.

– Hallom, udvarolsz – szólt utána Barabás. Nem akarta elmulasztani az alkalmat.

– Igen. – Higgadtan és egyszerűen válaszolt, bár felfortyant egy kissé magában. Meg akarta kérdezni, miféle hírharangtól hallotta, de idejekorán megfékezte a nyelvét.

– Nem bánom – mondta az apja, miközben félláb-bal felült a gyalupad szélére. Így magasabb lett a fiá-nál, meg ült is, szóval így tekintélyesebb volt. – Nem bánom – ismételte –, én is jártam szoknya után ele-get. Azt vettem le a lábáról, akit akartam. De mikor komoly dologról volt szó, kinyitottam a csipámat. Nem hagytam magam bekeríteni. A játék, ugye, az játék. Neked nem lehet komoly szándékom.

– Dehogynem – szólt közbe Lajos. Szerette Ilonkát, tudta, hogy feleségül is veszi valamikor, de minek siettek volna. Elég idejük volt örülni egymásnak. Még-

is, hogy az apja ilyen nyíltan kimondta, még hozzá tagadó formában – ami ugyan állításnak készült, de valami félszeg igyekezet sikeredett belőle –, gondolkodás nélkül rávágta: – Meg fogok nőszülni.

– Hallj oda! Kitől kérdezted?

– Senkitől.

– Mi az, hogy senkitől? Hát nekem nincs beleszólásom? Azt hiszed?

– Nem úgy gondoltam – kerülte Lajos a kihegyezett szavakat. – Még nem határoztam el semmit, nem volt mit szóljak előre. Azt tudhatta, hogy nem akarok barátpap lenni.

– Azért mondom. Nem is tanácsolnám, hogy nélkülem határozz. Mert az biztos, hogy a Szabó-lányt nem fogod elvenni.

– Én pedig éppen reá gondoltam – mondta határozottan Lajos, és élesen tette hozzá: – Mert szeretem, és tudom, hogy rendes asszony lesz. Magamnak házasodom.

– Arra hiába gondoltál. Azt nem veszed el, amíg én élek! Tiszta hülye vagy, ha kettőt akarsz csinálni egy nyomorúságból!

– Tudom, mit akar! – csattant fel a fia. – A Mezei lányát szánta nekem, már el is intézték egymásközt. Csakhogy abból nem esznek. – Lecsendesítette hangját, leült a kosár fára, hogy nyugodtabban beszélhessen, és így folytatta: – Né apám, én tudom, mit akar, de az egésznek nincs semmi értelme. Mezei öreg, ott van a felszerelt műhely, abban dolgozhatnék, igaz? Keresnék, igaz? Nahát: először is meg kéne osztanom a...

– Mezeinek nincs már sok hátra – vágott közbe Barabás. – Te örökölnéd a műhelyt. Vagyis a lányt.

Lajos úgy nézett rá, mintha azt mondta volna: szégyelje magát. Igyekezett higgadtan folytatni.

– Aztán meg úgyis szövetkezet létesül, s akkor semmi értelme. Akkor már jobb állami vállalatnál dolgozni.

Barabás legyintett.

– Marhaság! Finom bútort nem lehet gyárban csinálni! Egy műasztalosra, míg a világ szükség lesz!

– És végül pedig egyszerűen nem hagyom ott a gyárat, mert nem akarom – mondta Lajos, és felállt.

– Hogy azt ne is mondjam, mennyire rühellem a Mezei lányát.

– Az lesz, amit én akarok, érted? – hördült fel Barabás. – Jobban tudom, mint te, takonypóc! Én neveltelek, az én kenyeremet etted, és azt teszed, amit parancsolok. Ha még egyszer meghallom hogy a Szabólánnyal jársz, kettéhasítalak!

– Maga nevelt, köszönöm szépen. Másképp is nevelhetett volna! Ha egy kicsit emberséges lett volna hozzám, anyámhoz, mindegyikünkhöz, akkor ma nem így beszélnék! Anyámat sírba teszi, Janit elvadítja a háztól, mit akar?

Az apja üvöltve táncoltatta orra előtt a ráspolyt.

– Kitanítottak, mi, a katonaságnál? Meg a gyárban, hogy így becsüld meg apádat! Maholnap azt fogod mondani hogy reakciós vagyok! Kikiabálsz az utcán, egy koszos lány kedvéért!

– Bolondokat beszél. Legyen tőlem akármilyen, csak gondolkozzék egy kicsit, mert arravaló a feje! Ha azt akarja, hogy becsüljék a gyermekei, bánjon úgy velük, ahogy emberhez illik! – kiáltotta Lajos egyhuzamban, nehogy félbeszakítsa. Azzal felvette a kosár fát, és kiment a kamrából. Barabás utána futott.

– Gazember! Hitvány! – ordította, amíg felment mögötte a konyhába. Lajos legszívesebben hozzávágott volna egy darab fát, de összeszorította fogát, és hallgatott. Hanem a konyhában úgy bevágta a kosarat a kemence alá, hogy a falig repült, és szanaszét ugrált ki belőle a felaprított tüzelő. Barabásné, mikor az udvaron felharsant a lárma, a szobába menekült, majd aggodalmas arccal jött elő. Kezeit úgy tartotta a köténye alatt, mintha imára kulcsolná.

– Mi történt, az istenért, mi van veletek?

– Nézd meg, kit hoztál a világra – tajtékozott Barabás. – Egy senkit, egy pizok frátert, aki nem szégyell szembeállni az apjával, ha a javát akarja! Nősülni! Hallod! Ide, az én házamba!

– Dehát mért bántja? Nem hoz ő ide senkit, sze mondta, hogyha megnősül, máshová költözik.

– Sehova! Nem pucol el, mint Jolán, hogy azt csinálja a hátam mögött, amit akar. Itt marad, és nekem nincs többet szabóilonkázás!

Lajos keresztbefont karral, sötéten nézte. Várta, hogy fújja ki magát, és hogy csillapodjék saját dühe is. „Szidhatsz – gondolta –, kiabálhatsz, én nem veszekszem. Üss meg, ha mersz, s akkor meglátod.”

– Sze rendes lány az – rebegte félszegen Barabásné.

– Te is pártolod? Adok én neked, csak te is ellenkezz! Megmutatom, hogy...

Súlyosan indult a felesége felé, de Lajos úgy, ahogy volt, összefont karral, közibük állott. Egy másodpercre egymásnak feszültek.

– Mit mutat meg?

Barabás elfordult. Legyőzték, ököltre nem mehetett a fiával. Arca lila lett a vértolulástól, lezökkent egy

székre, és kereste a legszörnyűbb szavakat, amivel üthetne rajta.

– Nem vagy a fiam. Nem vagy. Menj innét, hogy ne is lássalak. Ide ne tedd a lábadat többet.

Barabásné kétségbeesetten kapta fel a fejét és nézett a fiára. Úristen, mi lesz most? Annak az arcán nem látszott fájdalom vagy megütközés: anyjának úgy tűnt, hogy mosolyogni is próbál.

– Túlhamar elintézne – mondta Lajos a foga közt.
– Hogy aztán nyugodtan verhesse Janit, üthesse anyámat.

Bement a szobába, és öltözni kezdett. Igyekezett nem gondolni a veszekedésre, még fütyörészett is, de az idegei tótágast álltak. Barabásné most a kamarába menekült, csak akkor jött ki, mikor Lajos már indult hazulról. Barabás még ugyanúgy ült a széken, és behorpadt arccal cigarettázott. Lajos végighúzta kezét az anyja karján, és mintegy megnyugtatóképp mondta:

– Lehet, hogy később jövök haza egy kicsit. Hagyja majd künn a vacsorámat. – Kilépett a nyitott konyhajajton, és lefele indult a lépcsőn.

– Eredj a szajhádhoz – köpte a szót utána Barabás, csakhogy megbántsa.

Lajos megtorpant. Ezt nem hagyhatta megtorlatlanul. Már torkán volt az ordítás, keze ökölbeszorult, de mikor megfordult, arcán csak megvetés volt, harag nem.

– Hazudik – mondta, és elment.

Nyolc órakor. A nap még ráragyogott a dombtetőre, s a gyümölcsös kertek alatt a sárga agyagba mart vízmosások aranyszínben csillogtak. A szerény kis

kerthelyiség lugasaiból éppen oda lehetett látni, s Ilonka arrafelé intett a fejével, megrázva szőke fürtjét.

– Nézd csak, van ott a nagynénémnek egy kis szőlője. Vasárnap ki kéne menjünk oda. – Elhallgatott, és Lajosra nézett. Már hosszú sétájuk alatt érezte, hogy a fiút valami bántja, de mióta ide beültek, egyenesen komor lett és elgondolkozó.

Lajos lassan megfordult – háttal ült a dombnak –, és majdnem gépiesen bólintott. Erőt merített abból, hogy amint hátranézett, egy villanásnyi időre egyedül maradt magával, és így szólt a lányhoz:

– Ugye hozzám jössz feleségül, ha megkérem a kezedet?

– Igen – kacagott Ilonka, mint aki tréfát hall. Azt hitte, a jövőről van szó, s ez olyan kérdés, mint hogy hol töltik a szabadságukat, és mennek-e együtt nyaralni. De Lajos nem nevetett.

– Kitől szokás megkérni? Még sohase próbáltam. Ilonka megint kacagott.

– Hát tőlem. Engem akarsz elvenni, nem igaz? Utána persze szólunk az öregeknek is.

A fiatalember cigarettát vett elő, körülményesen rágyújtott; egy darabig lengette a gyufát, majd hogy nem aludt el, ráfűjt, és két ujjal óvatosan a hamutartó szélére helyezte.

– Akkor megkérem – bökte ki végül.

– Most? Laji, te viccelsz? – Ilonka elhalványodott. Meglepetten vette észre, hogy a fiú komolyan beszél.

– Nem viccelek, nincs kedvem viccelni.

Ilonka már egyáltalán nem mosolygott. Hirtelen támadt érzéseihez odaszegődött egy új is: kétség és félelem emiatt a nyersség és komorság miatt. Mi van Lajival? Az megérezte a néma kérdést, felné-

zett, és szemével megcirógatta a gömbölyű arcocskát, fehér nyakat, mely eltűnt a kartonruha kislányos kivágásában.

– Gondoltam, még várhattunk volna egy kicsit – igyekezett magyarázkodni. Nagyot szippantott a cigarettából. – De már nem bírom tovább otthon. Tudod, milyen az öreg, ismered, és elmondtam én is. Ma megint összevesztünk.

– Megint? Miért? – kérdezte gyermekes részvétellel Ilonka.

– Marhaság. A Mezei-lánnyal. Hogy vegyem el, s vegyem el. Megtudta, hogy... – Azt akarta mondani, hogy „utánad járok”, de tapintatból elhallgatta. Ilonka már tudott a Mezei-históriáról, de csak futólag említette neki. Most aztán hozzálátott, hogy kiteregesse az egészet. – Szóval megtudta, hogy Mezeinek mennyi a megrendelése, és azt akarja, hogy én is nála dolgozzam. Hogy legyen az enyém a műhely, ha majd a lány öröklí. Még ő is otthagyná a vasgyárat, együtt dolgoznánk. Erre fáj a foga, a Mezei műhelyére. Törődik is ő velem!

– Dehát miért nem társul Mezeivel? Az apád, úgy tudom, elsőrendű asztalos, ketten biztosan jobban keresnének.

– A gyárból nem szívesen engednék el. Mezei meg nem is társulna vele. Majd bolond osztozni! A törvénytől is fél. De legfőképp a lányát akarja férjhez adni. A műhelyen kívül nem adhat mást vele, aki pedig nem asztalos, nincs mit kezdjen a műhellyel. Hogy fel van szerelve, az biztos. Gépei vannak, szalagfűrész, marója...

– Parancsolnak? – lépett hozzájuk a pincér. Lajos sört rendelt, aztán folytatta:

– Szóval ezért akarják. Mind a kettőnek érdeke. Engem meg úgy tekintenek, mint valami árucikket: adsza-nesze, s ide a műhelyt. Várjanak csak...

– Rettenetes – mondta Ilonka.

Elhallgatott, mert a pincér megjött a sörrel. Mikor ismét magukra maradtak, már nem kívánta folytatni. Lajos tovább magyarázott.

– Én meg apám, hogy is mondjam, egészen más emberek vagyunk. Ő hátra néz, én meg előre. Szóval... érted, ugye?

A lány mélységes ragaszkodással fogta meg nehéz jobbkezét. Az ő élete is ott van, ezekben a biztos kezekben.

– Értem. És mondd – tette hozzá félénken –, kényszerít?

– Engem nem lehet kényszeríteni – felelte Lajos. Egy hajtásra megitta sörét, hogy rettenthetetlen önállóságát megmutassa. De nyomban el is szégyellte magát az idétlen gesztusért, és hogy helyrehozza, halkán, meleg hangon folytatta: – Csend kell nekem, Ilonka. Otthon kell. Nekem nincs otthonom. Az a ház, ahol lakom, tele van örökös civakodással, kiabálással... Vagyis inkább csak az öreg kiabál. Én nem értem, hogy lehet ilyen egy ember. Pedig nem iszik. Mit tudom én, ilyen a természete.

Elhallgatott, új cigarettát vett elő, s míg hátradőlt a széken, mereven nézett a maga elé fűjt füstbe.

– Anyám azt mondja, hogy amíg megvolt a műhelye, más ember volt egészen. Igazán jó akkor volt, két-három évig, mikor összeházasodtak. A műhelyt akkor még csak bérelte, később vette meg. Mikor a ház is felépült, be is rendezték, akkor megbolondult. Vagyis inkább túlon túl okos lett. Gépek kellettek, na-

gyobb műhely, inasok, segédek. Eleinte csak azokat pofozta. Aztán negyvennégyben lebombázták. Porrá égett, hogy még egy gyalukést sem tudott kikaparni a hamuból. A sok deszka, félkész bútor, minden odalett. Negyvennyolcig egyet fizette az adósságait, a jóég tudja, miből. Addig sehol sem dolgozott. Akkor ment be modellasztalosnak a vasgyárba. S akkor, negyvennégytől, hogy el volt keseredve, lett ilyen, így mondja anyám. De én már csak erre emlékszem. Hozzám világeletében egy jó szava nem volt, csak a nadrágszíj, meg a szitok, mikor már félt ütni. S ha látnád, mit csinált a nővéremmel! Meg anyámmal! Én legjobban a kicsi vakarcsot sajnálom.

– Vakarcsot?

– Janikát – mosolygott Lajos. – Azért hívjuk vakarcsnak, mert olyan későre született. Negyvenötben. Nem is akarták, csak nem volt pénzük orvosra...

Ilonka másra fordította a szót.

– Dehát meg is értheted. Annyi baja volt.

– Nem lehet! – Lajos felkőnyökölt az asztalra. – Nem lehet megérteni, ha valaki a családját kínozza. Tudod, honnan van ez? Amíg műhelye volt, megszokta a parancsolgatást, és a keze rájár a verésre. Most, hogy nincs kin uralkodjék, hát minket vesz elő. Az is lehet, hogy mikor a műhely leégett, meghibbant egy kicsit. Szóval ilyen ember az apám.

Kis szünetet tartott, majd kézen fogta a lányt. Ilonka felnézett reá.

– Akkor hát a feleségem lesz? Ne félj a családomtól, nagyon rendesek, az öregre pedig fütyülünk. Úgysem lesz veled dolgod.

A lány hosszan hallgatott.

– És a lakás? – kérdezte végül, s ebben a kérdésben benne volt, hogy minden mást vállal, mindenbe beleegyeznek.

– Ide hallgass! Egyik kollégám, Mureşan, elköltözik a városból. Átadja nekünk a lakást.

Ilonka elmosolyodott.

– Ravasz vagy, már el is rendeztél mindent.

Lajos kacagott. Mureşan aznap délelőtt kérte meg, hogy kerítsen a lakásukba megbízható lakót, akivel ki lehet jönni. Akkor még nem gondolt semmire, de nem bánta, hadd higgye a lány, milyen előrelátó.

– Erre iszunk! – kiáltotta kacagva, s mivel sörük már elfogyott, a pincér után nézett, hogy még rendeljen.

Tíz órakor. Jani a sarokban szepegett, kenyérhajat majszolva, melyre nagy, sós könnyeket hullatott. Nem késett sokáig. Vacsoraidőre pontosan megjött, de a verést már szinte hivatalból megkapta. Igaz, nem vette nagyon a szívére. Legtöbbször el is dicsekedett a környékbeli fiúknak a naponta kapott ruhákkal – ahogy nevezte. „Na, ma megint kihúztam a lutrit” – mondta ilyenkor, s aztán részletesen elmesélte, hogy kötötte le az apja ruhaszárító kötéllal, hogyan verte meg hol paszulykaróval, hol nadrágszíjjal, aszerint, hogy mi jutott eszébe. Mármint Janinak, mert szó, ami szó, kissé eltúlozta saját hősiességét: mukk nélkül tűri, hogy agyabugyálja, nyilván mindig igazságtalanul. A valóságban, ha fájt is a verés, megszokta, s kezdett fittyet hányni reá, vagy pedig hazudni, hogy mégis elkerülje. Az anyjának ugyancsak hazudott, hogy titkos, de szenvedélyes dédelgetését minél inkább kiér-

demelje. Talán még Lajoshoz volt a legbecsületesebb, mint megértő férfitársa. Szóval ez a tizenegy éves gyermek olyan görbén nőtt, mint kövek között a babcsírája, mely sehogysem tud napfényre kerülni. Most is már csak illendőségből és ravasz számításból sírt, mert tudta, minél többet pityereg, annál nagyobb karaj mézeskenyeret kap az anyjától lefekvés előtt, dugva.

Barabásné ölbetett kézzel gubbasztott a sarokban. Mosogatni kellett volna, de nem volt lelkiereje megmozdulni. Ritkán ütötte meg a férje: ritkán – Janihoz képest. Egy-egy pofon minden hónapban elcsattant, hol ezért, hol azért. Nem tudta megszokni: már nem idomult olyan könnyen, mint Janika, legfennebb elfásult egy kissé. Gyámoltalannak és érzékenynek született, s még asszonykorában is nyugodtan élhetett így, egészen addig, míg Barabás el nem határozta, hogy első műasztalos lesz a városban, szalont nyit, és mellé egész kis gyárat rendez be magának.

Lajosra gondolt. Tudta, vagy inkább érezte, hogy Szabó Ilonka jó feleség lesz, s a fiú is, ha megbecsüli, boldog lehet mellette. Mégis valami bántotta, s ez nem csak az anya örök fájdalma volt, hogy elkerül mellőle a gyermeke, nemcsak az ösztönök mélyén megbúvó szikrája az öntudatlan féltékenységnek, hanem az önző félelem is: mi lesz vele, mi lesz velük Lajos nélkül, ezzel az emberrel együtt? Ez az ember – igen, ez maradt meg az egykor bálványozott Barabás Jánosból.

Barabás János pedig, mint egy sötét viharfelhő, ült az asztalnál; előtte tányér, étvágytalanul ellökött vacsorája maradékával. Ama ritka pillanatok egyike volt ez, mikor megérezte örömtelen életének végtelen sivárságát. A bombázás óta sejtette, s az államosítás

óta biztosan tudta, hogy sohasem lesz gyára, emeletes háza, bútorszalonja. De negyvennégy előtt mindent oly elevenen képzelte el, hogy nem tudott lemondani róla, s már túl öreg volt ahhoz, hogy új tervet formáljon. Maradt tehát a végtelen keserűség s a gyűlölet mindenki ellen. Lajos, a „nyomorult”, ő volt az utolsó reménye. Ha nem is szalon, nem is gyár, mégis jókora műhely. Hárman is dolgozhattak volna benne. Lett volna minden: mindenik gyermek nevére írathatott volna egy házat, lett volna gyümölcsös, pénz a szekrényfiókban, vaskos kötegekkel, mint annak idején, és még mennyi minden más, ami megingathatatlan. Ami hatalom. És hogyha düh fogta el életének mostani sivársága miatt, nem látta be, hogy ezt saját önző vágyai okozzák, melyeket ha a végletekig elégitene is ki, nem boldogítanak.

A fiú vacsorája ott melegedett egy kislábasban a kályha szélén. Hogy? Az asszony vissza meri várni, ha ő egyszer kiadta az útját? Igaz, már várta ő is, mert mérge nagy részét kitöltötte a vakarcon, s talán talán még remélt valamit egy utolsó beszélgetéstől, melynek szavait alattomosan formálgatta magában.

Künn már egészen besötétedett. Egyikük sem mozdult, mintha egy halott mellett virrasztottak volna szomorú hallgatásukkal. Egyszer csak a kapu kinyílt, majd becsapódott, s a lépcsőre sugárzó világosságban megjelent Lajos erőteljes alakja.

Köszönt, odament Janihoz, megsimogatta kerek fejét, aztán az asztalhoz ült, szembe az apjával. Anyja már tálalt is, a krumplipaprikás gőze elkeveredett Barabás cigarettájának füstjével. Lajos hamar megvacsorázott, aztán lassú mozdulatokkal ő is rágyújtott egy cigarettára.

Mind a hárman őt nézték.

– Ide hallgassanak – kezdte végül, miután nagyot szippantott és a füstöt kifújta –, betöltöttem a huszonötöt, jó állásom van, nemsokára még többet is fogok keresni. Ő is dolgozik – nem mondta, kicsoda, úgyis gondolni lehetett –, bőségesen kijönnének a két fizetésből. Lakást már kerítettem, bútort kapok bármikor részletre. Azért dolgozom tán a bútorgyárban, nem igaz?

Körülnézett, mintegy helyeslést várva. Anyja nem mert beszélni, Barabás ellenségesen hallgatott. Janika rémülten hámozta ki a szavakból, hogy Laji megnősül, és elmegy innét. Egyikük se válaszolt.

– Hát akkor – folytatta – semmi akadályja sincs, hogy megházasodjam. Itt az ideje.

– Jaj, fiam, sok minden kell egy háztartáshoz – kockáztatta meg Barabásné, de úgy, hogy Lajos támogatásnak, az ura ellenvetésnek foghassa fel.

Barabás jól kifundált tervéhez képest, enyhe hangon szólalt meg.

– Nem olyan egyszerű az egész. Ház kell, bútor kell és még sok minden. Te meg csóré vagy, a néhány szál ruhádon kívül. Mi a fenére házasodnál, mert ugyebár ide nem hozhatsz asszonyt.

– Ház nem kell, bérletben is lakhatunk. Bútor az lesz. És a többi?.. Maga se családba nősült.

– Az más volt, tudtam szerezni. – Barabás tömzsi ujjjaival dobolt az asztalon.

– Nem fogok koplalni az örökös szerzésért – mondta nyomatékosan a fiú. – Ami kell, meglesz: nem vagyok hörcsög, hogy mindig csak gyűjtsek.

– Hát én hörcsög vagyok, mi? – kiáltott az apja. Már nem tudta fékezni magát.

– Azt nem mondtam. De lássa be, hogy másképpen gondolkozunk.

Barabás terve felborult. Önuralma másodpercek alatt elpárolgott, haragja pedig robbant, mint az ágyúgolyó.

– Másképpen, ugye? Adok én neked, másképpen! Apád vagyok! Az apád! Értetted?

Elkékülve ragadott fel egy konyhakést az asztról, mert az volt éppen a kezeügyében. Ha kijött a sodrából, mindig kellett valamivel hadonásznia. Felugrott, és az asztalt kezdte verni. Lajos ugrásra készen ült, homloka kiizzadt a rettentő erőfeszítéstől, hogy nyugton maradjon. Csak a szavával döfött.

– Lehet, hogy maga csinált. De egy apa nem ilyen. Nem az apám.

Barabás felhördült.

– Meglátod, hogy az vagyok, ha majd...

Feléje ugrott.

– A kést! A kést tegye le! – sikoltott Barabásné.

Lajos felpattant, felkapta a széket, melyen ült, és lábaival az apja mellének szegezte.

– Mit akar?

Irtózatoss pillanat volt. Barabás egy percig sem gondolt arra, hogy *k és* van a kezében. Ahogy észrevette, a sarokba hajította, és ellökte melléről a széket. Lajos hátat fordított, mert ő is szégyellte magát. Hanem az apja, hogy szinte nevetségessé vált, valakin ki kellett hogy töltse bosszúját.

– Te pedig máskor fogd be a szádat – kiáltott a feleségére, és durván megtaszította.

Lajos ezegyszer nem tudott volna beleavatkozni: tette magát, hogy nem hallja. Jani – még mindig a sarokban – első riadalma után élvezettel gondolt az izgalmas jelenetre, mely képzeletében máris hatalmas verekedéssé változott, ahol székeket és asztalokat dobálnak, és a késelő kalóz végül is megverve kullog el. Kuncogni kezdett.

– Menj el innét – szólalt meg Barabás rekedten. – Mondtam már egyszer, hogy nincs mit keres a házamban. Mi a szemed világának jöttél még egyszer vissza? Menj innét, nem hallod?

Lajos megértette, hogy apját már nem lehet meggyőzni. Sohasem fogja őt megérteni, de legalább már nem ellenkezik. Menjen el? Halkan mondta; kérdés, szinte könyörgés volt ez a hang, nem emlékezett, hogy valaha is így hallotta volna beszélni. De hova menjen? Húzódjék meg valamelyik barátjánál néhány éjszakára, amíg a lakást megkapja? Délután mit sem törődött azzal, hogy az öreg elküldte, de most érezte, hogy csakugyan mennie kell. Anyjára nézett, ám az lehajtott fejjel kerülte a tekintetét. Nem marasztotta, nem merte. Lassan bement a szobába, és csomagolni kezdett.

Mikor negyedóra múlva kilépett a konyhába, még ugyanabban a helyzetben talált mindenkit. Csak Jani kuncogása változott keserves könnyekké, mert megértette, hogy Laji csakugyan elmegy. Odament hozzá, megcsókolta, az anyját átölelte, aztán az apja elé állt.

– Én nem haragszom magára.

Barabás félrefordult.

– Menj, hogy ne is lássalak – morogta.

Lajos ajkába harapott. Hát még most is, gondolta, az utolsó percben is? A megbékülés, mely amíg készült, elhatalmasodott benne, megint haragra vált. Sötéten szólt az apjához, s nézte, hogy szinte hipnotizálta.

– Ide hallgasson. Ha az ujját ráteszi anyámra vagy Janira, vegye tudomásul, hogy feljelentem. Érti? Felje-len-tem! Be fogják csukni a bolondokházába. Jegyezze meg! Maga is anyám, ha egy goromba szót mond magának, menjen Jolánékhoz. Janit pedig elviszem innét. Megértették?

Barabás minden szónál összébb látszott zsugorodni. Teljes, tökéletes vereség, gondolta kétségbeesetten. De ekkor eszébe jutott a legnagyobb ütőkártya, amit még nem játszott ki. Felugrott.

– Kitagadlak az örökségből! Kitagadlak! Egy bant sem kapsz belőle!

– Ezzel akar megfogni? – kérdezte Lajos megvetően. – Büszke leszek, hogy nem örököltem semmit magától!

És valamivel később... Úgy történt, ahogy mindnyájan gondolták: a fiatalok megesküdték, és boldogan éltek. Barabás János látszólag teljesen megváltozott. Voltaképpen ugyanaz maradt, csak az elkeseredés, mihelyt semmi, de semmi reménye nem maradt, megszűnt a világ és az emberek felé kielégítetlen bosszúvágy formájában jelentkezni. Magát marcangolta, és hogy kevésbé fájjon, belső sebhelyeit itallal öblögette egyre sűrűbben. Két-három hónap múlva már szinte naponta részegen ment haza, de senkit sem bántott, csak az istent szidta: azzal viszont senki se törődött. Az egész család felszabadultan lélegzett. Bara-

básné majdnem egész nap a leányáéknál ült, dajkálta az időközben megszületett kisbabát, Jani pedig ősszel megint iskolába ment: ez legalább a délelőtti óráit hasznos foglalkozással töltötte ki.

A fiatalok nem nélkülöztek. Volt bútoruk, volt lakásuk, a bútor részleteit szépen törlesztették, s még arra is maradt pénzük, hogy edényekre és ebédlőkészletre gyűjtsenek. Csak éppen a következő fizetést várták, hogy kikerekedjék az összeg, s mehessenek bevásárolni, mikor a pénz körül olyan bonyodalom támadt, melyre senki sem számított.

Úgy történt, hogy Lajosnak a gyárban vadonatúj kerékpárt ajánlottak megvételre. Az ár jutányos volt, a gép pedig kitűnő: Lajos azonnal elhatározta, hogy megveszi, s mivel az iratok is kéznél voltak, munka után elhívta magához a bicikli gazdáját, a vásárt tüstént nyélbeütni. Gyalog mentek, s a gépet Lajos vezette, mint – egy kis formaságot leszámítva – immár jogos tulajdonosa.

Ilonka már otthon volt. Pálinkát vett elő a vendég tiszteletére, de mikor Lajos előhozakodott a biciklivásárral, arcocskája ijedtre változott.

- De hiszen nincs pénzünk reá!
- Dehogyan nincs, amit félretettünk – felelte Lajos vidáman.
- Dehát, az tudod, mire kell!
- Ej, hát még egy-két hónapig eszünk kantinban.
- Lajos szívem, hát nem beszéltük meg, hogy itthon főzök újévtől? Minek is neked bicikli?
- Minek? Hát hogy legyen. Hogy azzal járjak munkába.
- De Laji szívem, hiszen van autóbuszberleted!
- De ilyen gépet nem kapsz akármikor!

De így, de úgy: a bicikli tulajdonosa kezdte magát kellemetlenül érezni. Mosolyogva szabadkozott, hogy siet, majd holnap megbeszéli a gyárban, addig úgyszem adja el senkinek. Lajos kikísérte, s a kapuig egyet mentegetőzött. Fogadkozott, hogy másnap biztosan megveszi, addig elintézi ő az asszonnyal. Közben a szégyen, a vita, az ellenkezés miatt egyre inkább megharagudott a feleségére. Mit, hát ő nem érdemel meg egy rongyos biciklit?

Mikor bement, a kicsi asszony sírásra görbülő szájjal ült a díványon.

– Mit pityeregsz? – szólt reá nyersen.

Ilonka megütődött.

– De Laji, lásd be... Nem akartam elrontani a kedvedet. Én csak azt gondoltam...

– Ne gondolj semmit! – vágott a szavába Lajos.

– Ha egyszer kell, aztán szót csinállok, ide bolondítom ezt az embert, akkor...

Ilonka elhűlve, remegő gyomorral hallgatta. Ez a hang, hát így beszél vele!

– De Laji...

– Fogd be a szád! – csapott az asztalra Lajos. Az asszonyka rémülten nézett rá, aztán csak leborult a díványra.

– Ezt mondtad... Te ezt mondtad nekem? – zokogta. – Tisztára olyan vagy, mint apád... Nincs egy csepp belátásod se...

Lajos megrándult. Mint az apja? Hogy ő hasonlít ahhoz az emberhez, akinél annyira különbnek tartotta magát és egészen másnak? Ilonka hüppögve sírt a díványon. Lajos döbbenetesen nézte. Mit is mondott az előbb? Ahhoz a részeges vademberhez meri hasonlítani őt, Barabás Lajost? Lázasan igyekezett átlátni

minden cselekedetét, elemezni szavait: szerette volna mélységes bizonyossággal érezni, hogy ez nem igaz.

És ha mégis úgy volna? Ha ezt felfedezi magában, ezt az örökséget, elutasíthatja: le tudja küzdeni. Most, hogy meglátta, már nem is veszélyes. Ha megszületik egyszer a mi Janikánk, ne szórakoztassa cimboráit majd azzal, hogy hányszor verte meg az apja, én, az „öreg Barabás”! És már tudta, hogy azonnal feláll, odamegy az asszonyhoz, és a fülébe súgja:

- Nem veszem meg a kerékpárt, szívem!

SZÁRAZVILLÁM

Kardos Ignác megállt a sarkon, és szorongva nézett be a keskeny utcába. Viseltes ruhája lelógott a válláról, fejét gyámoltalanul ingatta. Szeretett volna visszafordulni, sétálni vagy egy félórát, hogy gondolatait rendbeszedhesse, de meleg volt, és majdnem kétrét görnyedt a derekában futkosó nyilallás miatt. Inkább egy szék és az asszony gorombasága, minthogy még öt percig is főzesse magát a házfalak között izzó augusztusi hévségben.

Teherautó túlkölt és kanyarodott be a sarkon; a pocsolókban gázoló gyerekek visongva rebbentek fel a járdára. Két házzal lennebb, a lakásukkal ellentétes oldalon, sört csapoltak egy italmérésben: sokan voltak, és akiknek benn nem jutott hely, az utcán ittak a párás üvegkorsókból. Kézről kézre jártak a ki- és beadott poharak.

Jó volna inni egy halbát, igazán ráférne, de kérdés, hogy kap-e még pénzt a héten cigarettára? Persze, a szivar, hogy erre nem gondolt. Kikotorászta bádogtárcáját, rágyújtott, és megindult elszántan. Nem olyan mindenre elszántan, harcra készülve: elszántan, hogy meghúzza magát. Végre is mit mondhat? Ismerte az asszonyt, minden szavát előre tudta, kívülről: puliszka-

ember, nyámnyila, tojtatni kell ötven éves korában, mint egy anyámasszony katonája gyermeket. Kár az óvatosságért, és hiába fogalmazza meg okosan a mondanivalóját. De mivel is álljon elébe? Kitették a gyárból? Nem tették ki. Áthelyezik? Nem tudta, hova, és erről szó sem volt. Akkor mit mondjon? Kapott két napi betegszabadságot, fogalma sincs, hogy fizetik-e, vagy levonják. Megroppant a dereka, és nem tud dolgozni. S ha megkérdi Sára, hogy most mi lesz?

Mi lesz, csakugyan? Aki nem tud erre felelni, számbaveszi hogy mi volt. Ilyenkor emlékezni kell az állomásokra, párhuzamos meg keresztbefutó sínekre, váltókra és jelzőlámpákra, melyeknél barátságosabb tájak felé fordulhatott volna a vonat.

Amikor elkeseredett, előrancia gálta emlékeit, és rágódott rajtuk. Világos, hogy nem kellett volna Sárát elvenni. Becsapták, palira vették, tizenhárom éve biztosan tudta. Zsuzsa mondta meg, a sógornője, mert haragudott a húgára.

Töviskén történt, koraősszel, egy este. A tanító kisebbik leánya, Sára, bejött a boltba. Egyedül volt, és nyitva az ajtó. Sára csak beszélt, magyarázta, milyen hamis a macskájuk, legutóbb is, mikor az ölébe vette, végigkarmolt a nyakán. Nézze csak, Ignác, itt né a nyakamon. A blúzán a gombok sorra kibújtak a körülhimzett likakból. Egy hétig mindennap átjött, sötétedésnél sohase korábban, és egyszer éjfél után ment haza. Kardos csak tengett és lengett a boltban, üzleti útjait elhalasztotta, s az égből pottyant szerencsétől maflább lett, mint valaha. Sára viszont elsírta magát, lelkifurdalásában házigyónást rendezett otthon, és egy este az anyját küldte maga helyett Ignáchoz. Egy hét múlva eljegyesedtek. Istenem, komédia volt, és mióta

megtudta, Zsuzsát sem szívleli. Mért járt a szája, miért is mondta el: azzal se vigasztalhatja magát azóta, hogy Sára valamikor angyal volt, és milyen gyötrelmes istenverése, hogy ilyen lett... Miért is tudja!

A kocsmá előtt állt. Ide futott ki akkor, amikor Zsuzsa sáros igazsággal mocskolta be a múltat. Le akarta inni magát a földig, sírni akart a zsíros asztalra borulva, összetörni az asszonyt és a világot, és a redőnyt rugdosta, mert zárva volt. Akkor kellett volna kidobni, mikor visszajött Horváltól, de még akkor is, élete egyetlen dührohámában is érezte, hogy szüksége van az asszonyra. Málészájú és idétlen, semmit sem tud kezdeni nélküle: csak egy sutbadobott mosogatórongy. Szerencsétlenség. A lelke fenekéig ismeri Sárát. Jól tudja, hogy az utcában csak azok nem röhögnek rajta, akik sajnálják; de fogalma sincs, hogy mit kezdjen magával.

Egy dolog van, amiért érdemes élni. Évának gyermeke születik, már három hónapja látszik rajta a terhesség. Csak az unokáját egyszer kezében tarthassa, érdemes volt szenvedni. Éva, úgy látszik, boldog. Szigyártó jó fiú. Az anyósának is mindig azt mondja, mióta nem olyan friss a házasság, hogy őt ne lehessen szidni előtte: Hagyják már el az öreget... Olyan háálás volt ezekért a szavakért. Hiszen Éva jó hozzá, de keveset látja, a fiának mintha ezeridegen volna, s az asszony... De igaza van, puliszkaember, mert egyszer meg kéne ráncigálni a kontyát, motyogta magában, és az unokájára gondolt, aki majd megvigasztalja, ha mindenki rossz is lesz hozzá.

Észrevette, hogy cigarettája kihűlve fityeg az ajkán, s már másodszor sétál el a kiskapu előtt. Egyszerre lecsillapodtak amúgy is szelíd indulatai, és belépett. Itt-

hon van. A múlt és a gondok rendszerint az utcán maradtak. Sára valami delejes erőt sugárzott ki magából, melytől az akarat megolvadt, és itthon gondolni se mert olyasmire, amit az imént öregesen eldünnyögött magában. Sőt, ha ösztönei mélyén fel is lobbant egy-egy erőtlen lázadás munkaközben, vagy egyszer egy hónapban az engedélyezett pohár sör mellett, vagy a házon kívül bármikor, otthon annál gyámoltalanabb lett, és anélkül, hogy emlékezni mert volna meddő felháborodásaira, igyekezett jóvátenni a végiggondoltakat. Alázatos mozdulattal vette le a sapkáját, végigsimított gyapjas ősz haján, és miután lábát alaposan a gyékényhez törülte, benyitott a konyhába.

Sára pongyolában állt a tűzhelynél, a rántást kavarta. Húsos arca vörös és izzadt volt, egy kis patak végigcsorgott a nyakán – melyet annakidején a macska megkarmolt –, és beszivárgott a háziruha kivágásába. Ránézett, forró arcából hidegen kisütő szemmel. Kardos zavarba jött, kereste, hova tegye sapkáját, aztán féloldalasan leült egy hokkedlire.

– Mi van magával? – kérdezte Sára. Már az ajtónyitáskor félbehagyta munkáját, félrehúzta a lábast a tűzhelyről, és kezét fakanalastól keresztbefonta a mellén. Végignézett a puliszkaemberen. Ruhái, melyeket mintha dróttal aggatták volna görbe testére, alacsony homloka, segélykérőn a padlón futkosó szürke szeme felingerelték. És a szokatlan idő! Ez meg mit keres itt háromnegyed tizenkettőkor? Ezzel a vén mamlaszszal megint valami baj van.

– Fáj a derekam. – Kardos furcsa, rekedt hangon szólalt meg, mint aki ritkán koptatja gégéjét. – Fáj a derekam. Valami megroppant a hátamban, mikor emeltem. Voltam a gyári orvosnál, megvizsgált, azt

mondja, hol dolgozom. A szárítóban, mondom. Azt mondja, ottan nem dolgozhatok tovább. Adott két napi pihenőt.

Az asszony mozdulatlanul állt. Csak éppen rendetlenül feltűzött haja csúszott le; ahogy az imént a hajladozásban meglazult és csapzott lett a konyhai melegben, a csatok nem tudták a súlyát tartani. Gondolkozott egy percig, mert amit Ignác mond, az jót is jelenthet, rosszat is. A szárítóban ez a vén mulya keveset keresett, a normát alig bírta teljesíteni, s ha átkerül valamelyik másik részlegbe, ahol könnyebb a munka, talán többet is kapna. Bár hogy fárad, az nem érdekelte. Szakadjon meg, ha elherdálta a boltot. Micsoda ember! Csak pár hónapig nem volt mellette, és tönkrement. Azóta lettek csak prolik, addig még ő is tudott egyet-mást mozgatni, tárgyalni, üzletet kötni, de hogy most munkába menjen? Mióta Horváth ott hagyta, legalább olyan nyügnék érezte az életét, mint Kardos. Rájött, hogy nem kell senkinek, és ehhez a szerencsétlenhez kellett visszajönnie, akinek a lyukas markából pillanat alatt kicsúszott, amit ő szerzett, tizenöt éven keresztül. Mert igenis ő szerezte és hitte meggyőződéssel, hogy jogos a düh és a bosszúvágy, amit Kardos iránt érzett. Mert kicsavarja még a lelket is belőle. Nem tud emelni? A jóságát a nyámnyilájának, nem muszáj neki, de kevesebbet ne hozzon haza!

– Hát akkor hol fog dolgozni?

– Nem tudom. – Kardos megszokta, hogy mások intézkedjenek, és vállat vont. – Lehet hogy áttesznek egy másik szekcióra, vagy mit tudom én. A korom megvan a nyugdíjhoz, de a szolgálati idő nem elég. Nem tudom, mi lesz, valahogy elintéződik.

Sára keserűen felkacagott.

– Valahogy! Micsoda ember! Persze, maga tudja, hogy amíg én élek, meglesz a betevő falatja. Könnyű magának! De hogy valamit mozdítson, arra nem képes. Hát rongyból van maga? Csak herdálni jó mindent? Én vagyok a hibás, hogy emelnie kell? Vigyázott volna az üzletére, akkor ma nem itt tartanánk. Megvert engem az isten, mikor magához mentem! Hol volt az eszem, te jó ég!

Kardos lehajtotta a fejét, mert biztos volt benne, hogy az asszonynak igaza van. Pedig belül, valahol, talán a torkában vagy a mellében – mintha kivénült agyveleje már nem is lett volna jó a gondolkozásra – érezte, milyen hazug, hazug, hazug ez a fehérség. Hogy miért ment hozzá, hát nem ő vétette el magát? Hogy szidja, pedig ő tette tönkre, és minden, minden, mert ki se lehet mondani... Pedig ő igazán senki-nek... mert megmondják a töviskeiek is meg itten a környékről, hogy a fekete-sefteket is az asszony csinálta, neki nem volt szabad mukkanni sem... És az a legszörnyűbb, hogy ahogy ránéz, mintha igaza volna; mert igaz, hogy a fiából, Péterkéből is ő csinált embert, és Évát ő adta férjhez, és őt szeretik jobban, pedig akkor nem gondolt rájuk, mikor elment Horvát-tal... Azt mondtam nekik, hogy anyuka kinn van Töviskén, a mai napig is így tudják, és engem, az apjukat, már alig vesznek kuttyába... Mert miért is élek én ilyen-ilyen egyedül, hogy senkim sincs, és majd az unokámat is elveszik tőlem...

Az öregember hosszú, egyenes orrán egy keserű-sós, kövér könnycsepp szivárgott lefelé, csíkot hagyva, mint az imént a verejték Sára nyakán, melyet megkarmolt volt a macska. Az asszony megvetően elbiggyesztett

vastag ajakkal nézte, s vigasztkeresően fordult vissza a rántáshoz, mint valami különb és értelmes lényhez.

*

Almáspite került az asztalra.

Vasárnap délután volt, harmadik napja, hogy nem ment munkába Kardos. Sára tehetetlenül dühöngött a hosszas pihenő miatt; nem tudta, mit kezdjen Ignáccal. Fát sem kellett vágnia, bevásárolni se küldte, mert félt, hogy becsapják – micsoda kereskedő volt, aki még alkudni se tud a piacon –, főzésben vagy takarításban pedig csak hátráltathatta. Túrnie kellett, hogy gunnyasszon egész nap a hűvös szobában. Az öregember meg várta ezt a vasárnap délutánt, a fiatalok szokásos látogatását, hogy kapjon egy jó szót a vejétől s Évától egy-egy rejtett, simogató pillantást.

Az ablaküvegre foltosan esett a napfény az udvaron álló eperfa levelein keresztül. Dongták a legyek az almást, Sára hatalmas karmozdulatokkal hajkurászta őket és kínálgozott. Éva, mikor az első legyet meglátta, csendesen tányérjára engedte a megkezdett süteményt, és többet egy falatot se tudott lenyelni. Szerényen hivatkozott az állapotára, és a férjét biztatta, hogy helyette is fogyasszon. Szíjgyártó Jóska vidáman ült az asztalfőn, egymás után kapta be az almás pitéket, s a legújabb vicceket mesélte. Időnként az apósára kacsintott. Kardos ilyenkor nevetést erőszakolt magára, mert nem akarta megbántani, de a felesége felé sandított, hogy abbahagyja első rosszallására. Az asszony azonban kegyes volt. Csiklandósan és olajos hangon, nyelvét kiöltve kacagott a veje tréfáin.

Valóságos szerelemmel szerette ezt a hullámos hajú, fényesarcú fiatalembert. Hasonlított Horvátra, arra a legkülönb férfira, akivel valaha dolga volt. Csakhogy

mégis más, jóval kevesebb. Ez hivatalnok, beszerző; amarról meg nem lehetett tudni, mi a foglalkozása. Ez kövér, gömböc egy kicsit, az meg csupa izom és bikaerő volt: üzletember, szélhámos és férfi a javából. Már nem volt fiatal, mikor megismerkedtek. Túl volt a negyvenen, ő meg harminchatban járt, de öt-hat esztendő t bátran letagadhatott a korából. Horvát, az hatalmas ember volt: hipnotizáló erő és delejes akarat. Különb a töviskei román csendőröknél, a magyar katonatiszteknel, és vakmerő a végtelenségig. Maga küldte ki Kardost a boltba, hogy karonragadhassa – még most is érzi azt a szorítást –, és ráparancsoljon: Velem kell jönnöd. Szükségem van rád! És ő rohant, gondolkodás nélkül elhagyta Ignácot, Évát és Péterkét, mindenkit és mindent, ami ahhoz a sárfészekhez kötötte. Két hónapig bolyongtak együtt, szállodákban és szalmapadlásokon, gyalog és szekérrel, fronton és frontok mögött, örült hajszában, nyugatra. De a rúzt és púdert, az illatszereket, szemöldökfestékét nem hozta magával. Tiszta fehérneműi elfogytak, megcsúnyult és lerongyolódott, s egy reggel vénen és egyedül ébredt az ágyban, amelyben este még Horváttal feküdtek... Negyvenöt... Hány fiatal és csinos, üdehúsú lány csellengett akkor a világban! A nyomorult felszedett valakit, és meglógott, akárcsak ő Ignáctól. Megalázottan, szerencsétlenül sírt, de nem a megbánás miatt, csak a reményeket és egyszeriben odalett ifjúságát siratta. Maradt a jólét sovány vigaszának. Hanem itthon megváltozott a világ, Ignác a boltot becsukta, sápadtak és nyafkák voltak a gyermekek, és meg kellett alázkodnia egy rongyos előtt, hogy visszafogadja...

Horvátra gondolt, amíg a vejét hallgatta. Ez a vidámság, harsogó tréfa, minden felülkerekedő dara-

bos könnyedség, és leginkább ami emögött megbújt, emlékeztette rá. Aztán Évára pillantott. Az asszonyka messze ült az asztaltól, hasa miatt nem tudott neki támaszkodni, és kezét idétlenül az ölében nyugtatta, terhét körülöleelve. Sára megbánta, hogy sürgette a gyermeket, de megvolt az oka. Ha neki is gyermeke lett volna Horváltól, nem hagyta volna el. Ez az Éva meg, amilyen ügyetlen, még annyira se tud vigyázni az urára. Igaz hogy béke van, törvényszék, anyakönyv: házasok, de azért így biztosabb. Csakhogy egyetlen bűnös és titkos gyönyörűségétől fosztották így meg: elképzelni, meglesni, kikérdezni vagy következtetni, mit csinál Szíjgyártó a lányával.

Hazajött Péter is, a fiuk. Ebéd után elment valahova, de meghagyta, hogy várjanak rá, a sógorával akar beszélni. Megcsókolta nővérét, Szíjgyártóval nevetve rázott kezét, leült az asztalhoz, és ő is neki esett az almáspitének. Sára bekerült a két férfi közé, beszédjüket hallgatta; Kardos és a lány külön-külön magukban maradtak. Éva álmodozó arcával, vállaira hulló szőke hajával olyan volt, mint egy szentkép. Az apja szinte megszólítani se merte.

– Hogy vagy, Évike? – kérdezte félénken. Buta kérdés volt, nem jutott más eszébe. Nemigen volt mondanivalója. De Éva ezerfélét mesélhet, csak éppen oda kell dörgölőznie hozzá. Kardos Ignácban, miután annyian kutyába vették, kezdtek a kutya ösztönei kialakulni. – A kicsi mozog már?

Az asszonyka elpirult. Nem szerette, ha férfiak ilyesmit kérdeznek. Furcsa volt az apjától hallani ezt, hiszen olyan kevés közül volt egymáshoz. Ragaszkodott hozzá, mint valami megszokott dologhoz, de amíg itt lakott, az öreg csak úgy élt és lézengett a házban,

hogy alig is hihette többnek. Sohasem érezte, mennyi szeretet sugárzik felé az esetlen emberből. Kardos nem tudta a figyelmet felhívni magára.

– Mozog – felelte bizonytalanul. Aztán nem tudta, mit mondjon. Kardos is szavak után kutatott.

– Mit gondolsz... fiú lesz?

– Azt mondják. Azt mondta valaki... – Éva megint elpirult, mert el kellett volna magyaráznia, hogy a szomszédasszony bizonyos jelekből, mint a hasa állása, csípője szélessége, megjósolta, hogy fiú lesz. De az apja kellemetlenül kíváncsi. Érezte az öreg vergődő igyekezetét, hogy kérdezzen, mondjon valamit; látszott rajta, hogy beszélgetni akar, de elkezdni nem tudja. Feszélyezte az idétlenkedés, de sajnálta is az öreg embert. Kissé beszédesebb lett. Mosolygott.

– Azt mondta valaki, akinek már három gyermeke van, hogy úgy látja, fiú lesz. Én is szeretném, tudja, édesapám, Jóskáért. Azt hiszem, nagyon büszke lenne a fiára.

Kardos köhögő hangon, halkán kacagott.

– Biztosan fiú lesz, biztosan. Bár én egy kislányt se bánnék.

– És édesapám hogy van? – kérdezte Éva. – A gyárban mi újság?

Az öreg még mindig unokájára gondolt, és vidor arcán jóságnak látszott a gyámoltalanság. Oda se figyelve felelt.

– Mi újság? Hát semmi különös...

Ebben a pillanatban Sára átnézett az asztal fölött, és megakadt a szeme Ignácon. Egészen megfélekedett róla, miközben lelkendezve hallgatta Szíjgyártó bútorgyártásait és a merész lakáscsere-terveket. Ember a talpán, gondolta, és mivel gyarapodásukat a magáé-

nak érezte, nem is jutottak eszébe sötét gondjai. De a férje vidám arca, gyerekes nevetése felbosszantotta. Úgy, hát ez holnap bemegy a nagy bizonytalanba, talán kezébe nyomják a felmondást, és nem is törődik vele. Micsoda ember!

– Semmi különös? Magának semmi különös? – kiáltott át az asztal másik sarkára. – Mondja csak el, mi történt! – Aztán látva, hogy Kardos összetrottyan, és hirtelenében nem tud beszélni, felháborodva fordult a vejéhez. – Képzeld, Jóska, azt hiszem, ki fogják tenni. Már három napja itthon van, csütörtökön kapott kétnapi pihenőt, és vasárnap... Azt mondja, hogy a szárítóban nehéz a munka, nem tud emelni, megroppant a dereka. Elhiszem, de hát kinek könnyű? Én nem nyújtom a nyakam egész nap? Ez meg bemegy az orvoshoz, hogy ő nem tud többet dolgozni. Most aztán mi lesz?... Mert legalább nyugdíjban lenne, akkor még mehetne dolgozni a nyugdíjas szövetkezethez, de most mihez kezd? Mert olyan boldogtalan, hogy a falnak is nekimegy a fejével...

Kardos kicsire húzódott. Nem merte mondani, hogy nem is ő ment orvoshoz, hanem beküldték, hogy nem mondták ugyan, de biztosan átteszik más munkahelyre, ha nem tud emelni, mert manapság nem úgy van, hogy csak odanyomják a felmondást; és isten őrizz, megint kibögni, hogy majd csak elintéződik valahogy! Ezért már kikapott egyszer. Zavartan matarászott az abrosszal, amitől úgy látszik, mentőötlet jutott eszébe.

– De hiszen már nem is fáj a derekam, dolgozhatom akárhol, elmúlt...

– Ismerem magát – vágott közbe Sára élesen –, két nap múlva megint lesántul!

Szíjgyártó az anyósa karjára tette a kezét. Vidám fiú volt, nem szerette a családi jeleneteket. Két szemöldöke közt, kerek homlokán szarkalábszerű ránc jelent meg, ami azt jelentette, hogy ötlete támadt.

– Nem kell az öreget bántani – mondta, és szelíden vetett Kardosra egy lapos pillantást. – Kitenni nem fogják. Hanem gondoltam valamit.

Éva felállt, a függönyt igazgatta, és kibámult az udvarra. Arcán ábrándos kifejezés ült, elengedte a füle mellett a vitát. Péter, aki ugyanolyan szőke volt, mint a nővére, a családban senkire se hasonlító rókapofával, félig közömbösen, félig megvetéssel nézte az apját. Vén mamlasz. Csak ne tegyék ki, mert akkor egész nap a házban fog lábatlankodni. Péter rádiókat szerelt, boncolt és javított, maszek alapon; a konyhát utálta, és a szobában szüksége volt a helyre. Sára csodálattal nézett a vejére, és várta az isteni kinyilatkoztatást.

– Ide hallgasson, tata. Igaza van, nem olyan legény már, hogy egész nap a vizes kartonokat cipelje. Kérjen egy transzfert a mi vállalatunkhoz. Kérje csak nyugodtan, ha megvan, a többit bízza rám. Itt van né a pontos megnevezésünk.

Kivett egy noteszt a zsebéből, kitépett egy lapot, és felírta rá a vállalat címét. Kardos értelmetlenül pislogott a vejére.

*

– Szóval kollégák leszünk! – Bota bácsi, a dobozgyár kapusa rácsapott Kardos Ignác vállára. – Azért még nézzen be hozzánk vagy egyszer!

Kardos kiténfergett a kapun. Egyenletesen és kissé csámpásan rakta egymás elé a lábait. Nemigen nézte,

hova lép, az útszéli bogáncsok felkapaszkodtak megfakult pantallójára. Levette a sapkáját, mert úgy érezte, feje szétrobban, nemcsak a melegtől, hanem a rettentő kavargástól is, mely tegnap óta odabenn támadt. Kollégák lesznek Bota bácsival...

Az öreg, akit fehér bajusza miatt még ő is, a hatvan fele baktató, bácsinak hívott, egyik szavával tüskét szúrt bele, a másikkal kihúzta, s írral kenegette meg a sebhelyet. Hogy ők kollégák lesznek! Nem azért, hiszen az otthoni elnyomatásban utolsónak érezte magát az emberek között, de büszke volt rá, hogy tizenkét éve a kezemunkájából él. Nagyon jól emlékezett az asszony üzleteire. Maga puliszkaember, korholta Sára, fogalma sincs, hogy miből lesz a pénz. Meg kell venni az árut, megvárni, amíg eltűnik a piacról, és akkor kidobni drágáért. Tanítsam magát, mi? Én csak egy tanító lánya vagyok, de tudok számolni!

Ő pedig nemcsak málészájú, de született hülye is volt, ahogy Sára nemegyszer megállapította. Mert irtózott az üzlettől. Keresett, és a pénzét utálta. Világos. Azaz csöppet sem világos. Ugyanis megvesz valamit, aztán eladja, s ebből haszna származik. Valakit becsapott: vagy akitől vette, vagy akinek eladja, mert akkor honnan a kettő közti különbség? Ettől a megoldhatatlan kérdéstől szabadult meg az üzlettel együtt. És a gondoktól, fejfájásoktól, álmatlan éjektől. Nem rémítik az egerek, sem a betörés; nem kell könyvelnie, és pincétől-padlásig dugdosni az árut, mint a felesége parancsára tette a háború idején. Mióta gyárban dolgozott, zsebe könnyebb lett, de az emésztése is. A kapus pedig semmit sem dolgozik. Tíz éve hordta a préstől a szárítóig a nedves kartontáblákat,

és a munka roppant nagy becsületre tett szert gondolatvilágában. Az volt a túske, hogy ő is kapus lesz.

Az ír pedig, mely ezt a megbántást egyszeriben meggyógyította, az volt, hogy: „azért nézzen be még hozzánk vagy egyszer”. A káderosztályon is majdnem elsírta magát. Kardos bácsi, hát miért akar elmenni? Tíz évig dolgozott nálunk! Könnyebb munkára tesszük, maradjon. Ugyanezt mondta a főmérnök is. Ő csak állt, a sapkáját forgatta, rázta a fejét. Hogy magyarázza meg? Az sem kis dolog, amit megparancsol az asszony. De hogy a vejét is megsértse? Hogy majd azt mondja Évának: „Finom apád van! Kivakarom a nehéz munkából, szerzek neki kényelmes állást, és ő fütyül rám?” Na, hát ezt nem akarta, pedig a káderes megmondta: Kardos bácsi, a kollektíva szereti magát. Ő, igaz, senkivel se volt haragba, de most hallotta először, hogy szeretik. Szinte kétségbeesett. Egy egészen világos pillanatában meglátta, hogy csakugyan pipogya rongyember, ha most nem tart ki. Hanem eszébe jutott egy szintén elég világos gondolat, mely szerint, ha marad, Sára fogja ugyanezt a szemére vetni. Két sarkalat állt szemben egymással: az asszony és a lelkiismeret. Kardos a feleségére gondolt, háta begörbedt, és továbbra is csak a fejét ingatta.

Elért a füzes-ér partjára, átment a kis hídon, felkapaszkodott a vasúti töltésre, és a hatalmas raktár fele tartott, amely egy kilométerről is jól látszott vörös téglafalaival. Ott van a veje, beszerző. A raktár nemigen tetszett: mi az, hogy raktár, mit dolgoznak ott? Báza, mondta Szíjgyártó, lerakat, ahova hozzák, ahonnan viszik az árukat. Ide figyeljen, tata, jöjjön csak be kapusnak, aztán még raktárnok is lehet. Ért

hozzá, kereskedő volt, nem igaz? És szeretetreméltóan rákacsintott az öregre. Kardos különösen érezte magát. Nem szerette, ha koszos kis fűszeresboltjára emlékeztették. Sára ugyan megtette naponként, de azt megszokta. Jóskától kellemetlen volt. A barátságos kacsintás viszont azt jelentette, hogy emberszámba veszi, sőt barátkozik is vele, amit ilyen ügyefogyott após-sal nem lett volna kötelessége megtenni.

Az állomásról vonat futott ki, le kellett tértie a talpfákról, amelyeken elmélyülten lépkedett. Súlya futásra kényszerítette a meredek lejtőn, az ijedtségtől szívdobogást kapott, és leült a bürök közé, a töltés aljában, hogy megpihenjen kissé. A bürökszag munkakedvet, a pihenés megnyugvást hozott. Ez a különös illatú növény az egész városban csak a gyarak körül tenyészett. Illatát olyankor szívta magába, mikor munkába ment vagy onnan jött; a kövezett és aszfaltos belvárosi utakon sohasem érezte. Innen a munkakedv. Szívdobogása pedig meggyőzte, hogy hiába legénykedik, csakugyan öreg már, és bizony jól fog egy nyugalmas állás. Elvégre kapus is kell hogy legyen valaki.

Felkelt, és most már a töltés aljában, a salakkal feltöltött ösvényen indult a raktárhoz. Még csak egy baja volt: a jelentkezés. Lepecsételik az igazolványát, ilyen iratot kérnek, olyat adnak, ahogy ez történni szokott. Ettől félt a leginkább. Múltkor is milyen ostobán járt a Zsuzsa házadóival! A sógorasszony beteg volt, Sára kedvetlen, elküldték befizetni a házadót. Januárban történt, mikor a szabadságát kivette. Délig lötyögött ablaktól-ablakig, íróasztaltól tárgyalóteremig, hogy végül hazabaktasson mit sem intézve. Sára leköpte. Hülye, sziszegte, tisztára hülye, mert az

embernek megáll az esze, hogy tudta egy napig is vezetni a boltját?

Na és a bolt, igen. A káderes biztosan megkérdi. De ő megmondja az igazat. „Volt kérem, igenis, volt egy üzletem.” Az apja nyitotta Töviskén, még tizen-nyolc előtt. Az apja szegény ember volt, nem is tudja, honnan tudott egy boltot összekaparni. Azért kínlódott éppen, hogy meggazdagodjék, de nem ment. Azelőtt nem volt üzlet a faluban, s az emberek továbbra is a szomszéd község boltosától vásároltak. Igaz, hogy Töviskének nem volt hetivására. Fene tudja, mit tett a másik: az áruja jobb volt, olcsóbban adta, mégis megtollasodott... „Igenis kérem, én átvettem a boltot az apámtól, negyvenben a városba jöttem, és negyvenötig működtem.” Itt még a monológot is abbahagyta, mert Sárára gondolt, és elpirult, majd fellelegzett, és nyílt arccal fordult a bürök- és bogánckórókhoz: „Negyvenötig működtem, azután beadtam az ipart. A gázgyárba mentem dolgozni, negyvennyolctól pedig a dobozgyárban dolgozom, a kartonszárító részlegen.”

Közben elért a raktárhoz. A salakösvény kövezett útba torkollott: előtte tornyosult a hatalmas téglalapú épület, melynek apró ablakai malomra vagy hombárra emlékeztették. Középen boltíves kapu vezetett az udvarra, mint egy alagút; alatta mázsáló, melyet egy üvegfalú portásfülkéből kezeltek, és – amennyire kívülről látszott – sürgés-forgás az udvarban, a kapualjban és az ablakok mögött. Jöttek és mentek az emberek, társzekerek dübörögtek a mázsálón, az egész raktár nyüzsgéstől és hangos beszédétől forrott. Alig mert belépni.

A kapualjban rákiáltottak:

– Hé öreg! Vigyázzon!

Teherautó bújt ki a szűk bolthajtás alatt. – Nem kell lemérni! – kiáltotta valaki, a gépkocsi dudált: Kardos ijedten lapult a falhoz, és kiverte a verejték. A kapus megszólította.

– Hova igyekszik?

– Én a káderosztályra. Szíjgyártó Józsefet keresem.

– Nem a kádernél dolgozik.

– Szóval igen, ő a vejem, tudja; én a káderhez jöttem, felvétel-ügyben.

Teljesen összezavarodott. Az ijedtség, a lárma s az a rettentő gondolat, hogy ő, a puliszkaember, a tajdak, a félszeg, ezt az elképesztő forgalmat ellenőrizze ebben a szűk kapualjban, megszédítette. Igazolványát elvették, útbaigazították. Szíjgyártó az udvaron látta meg tanácstalanul keresztülbaktatni, s két perc múlva egy irodában voltak. „Elkapott a gépszíj” – motyogta Kardos magában.

*

Kardosék egy házban laktak Sára nővérével, tőle bérelték a lakást. Hét vagy nyolc kőlépcső vitt ahhoz a szoba-konyhás lakrészhez, ahol Zsuzsa meghúzta magát. Az ajtó és ablakok körül tenyérszerű darabokban mállott a vakolat: a háznak ez a hátsó fele megvékonyult, nem úgy, mint a Kardosék lakrészé, ahova Szíjgyártó hordatott cementet, gipszet, hogy a bomló falakat kitatarozzák. Olyan volt, mint egy öregasszony, aki már nem ad magára: akárcsak a lakója.

Ignác kényszeredetten baktatott fel a lépcsőn és kopogtatott be a konyhába. Két szeme riadtan forgott, mintha zugot keresne a repedések közt, ahova el tudna rejtőzni.

– Jöjjön be, Ignác! – szólott ki Zsuzsa. Az üveges ajtón keresztül látta, hogy a sógora kopog. Ahogy felállt és gyanakodva ment elé, ropogtak megszáradt csontjai. Nagydarab volt, akár a húga, de Sáránál sokkal kevésbé húsos: könyöke kiszúrta a ruhaujjakat, az elfogyasztott ételtől nem nőttek párnák a vállára, és egyebüvé, mint Kardos feleségének. Arcán a családi vonások némileg ugyanazt tükrözték, mint a Sáraén, csak a merészség helyett kitartás, a szereznivágyás helyett kapzsiság bujkált mögöttük.

– Sára üzeni... – Kardos köhögni kezdett, erőltetetten, remélve, hogy a sógorasszony kitalálja, miről van szó, és nem kell folytatnia. De Zsuzsa csak nézte, s a lélegzete is elakadt. – Sára üzeni, hogy ne haragudjon, ha egy kicsit, egy pár napot megkésünk a lakbérrel...

Az öregasszony megvetően mérte végig.

– Miattam, tudja, hogy kimaradtam a munkából...

– Tudom, tudom! – A sógornő hiányos fogsorát mutatta. Ki nem állhatta ezeket a senkiháziakat. Nyolc évvel volt idősebb Sáránál, csúnyább és öregebb, és ez már régen is bő forrása volt a gyűlöletének. Aztán ahogy ez lassan elvesztette jelentőségét, maradt más. A gyermektelen özvegy irigysége, az érényes vagy legalább érényre kényszerült fehérnép álszent megbotránkozása és házigazdai lenézés vegyült érzelmeibe. Vigyáztak volna, magukra! Örült minden bajuknak, és bosszúsán gondolt arra, hogy ha meghal, az övék lesz kínlódva megszerzett, nehezen megtartott háza. Ignáccal nem sokat törődött, csak amennyiben Sárahoz tartozónak látta, és dühös volt rá, mert az egyetlen ember, aki elbánhatott volna nyavalyás hűgával, pincsikutyája lett az asszonyak. Puliszkából van.

– Mához egy hét legkésőbb... – Ignác zavartan nézett a padlóra, s ujját húzgálta ruhája szövetén.

– Mondja meg Sárának, hogy én nem lopom a pénzt. Maguknak miért nincs házuk? Mondja meg Sárának, hogy öt lejjel többet fizetnek! Kamat fejében! Én nem lopom a pénzt!

– Kamatot! – ismételte Ignác, és magában hozzágondolta: hétfőig nincs szivar. Mert tudta, hogy az asszonynak nem mer szólni a kamatról.

– Igenis kamatot. – Zsuzsa elfordult; végzett.

Az öregember leballagott a lépcsőn, végigment az udvaron az eperfa alatt, és beszólt a feleségének. A cigaretta rettentően elkésérítette, de vidámságot színel, nehogy az asszony megtudja.

– El van intézve – jelentette ki, aztán zsebre dugta újságpapírba csomagolt zsíroskenyerét, és elindult felváltani a délelőtti kapust a raktárban. Az ajtónál Péterbe ütközött, aki hatalmas rádiót cipelt. Kardos még mindig mosolygott, bambán, mint mikor Sárával a jóhírt közölte.

– Álljon már félre, elejtem – mordult rá Péter. Félrehúzódott, és zavarában betette az ajtót.

– Nyissa ki, nem látja, hogy nincs kezem? Csakugyan, milyen figyelmetlen! Kardos a kilincs fele mozdult, de Péter már lábával betaszította az ajtót, és dühösen morogta magában:

– Örökké útban van!

Kardos csendesen elindult. Volt még ideje háromig. Arcán még mindig ott bizonytalankodott a mosoly. Ottfelejtette, de mire rájött, a gépies fintor átsimult egy felismerés, megtalált értelem boldog mosolygásába. Ez az, útban van! Csöppet sem bánkódott: ezek a szavak nem voltak sértőbbek, mint máskor. Örült,

hogy megtalálta a szót, melybe megsűrűsödve kifejeződik egész élete: útban van. Ennyi az egész. Igazán, nagy dolog is volt rájönni!...

Valaki utána kiáltott. Péter volt.

– Szóljon a sógornak, hogy várom! Timárral együtt!

Kardos bólintott és továbbment. Útban van... Nagyon jó! Miért nem mondták meg eddig? Könnyű segíteni. Péternek útban van, belebotlik a hosszú drótokba, ha rádiót szerel; lábatlankodik, ha be akar menni az ajtón... Évának útban van, mert alkalmatlan szeretetével gyötri. Az meg csak langyosan viszonozza, ha igen... Igaz, mit is tett érte? Sára szülte meg, Sára kereste a pénzt, amivel nevelték gyermekkorában, s amikor ő gyárban dolgozott, azt is az asszony akarta, ő találta ki... Ő adta férjhez, ő kerítette neki Szíjgyártót, jól tette... Csoda, hogy közömbös neki a vénember? S útban van a vejének is, hiszen csak bajt csinál; nem tud emelni, az meg futkoshat, hogy neki állást kerítsen... Sárának meg leginkább. Sára még fiatal, ötvenegy éves, még férjhez mehetne, miért ne? Ki mondja, hogy nem? Milyen szép nagyok a mellei, és még most is biztosan kemények. Nemrég buktak utána, ő csak bámulta szemrehányóan, állt az útjában... De most már megbocsát, vagyis bocsánatot kér, nem lesz többé az útban. Csak éppen az unokáját akarta volna még meglátni. Igazán, milyen kedves lenne Évától, ha fiú lesz, Ignácnak hívni... De ez bolondság. És hátha leány lesz? Milyen jó lett volna tudni, meglátni... De nem, ő nem lesz senkinek az útjában... Meglátják...

Beért a raktárba. Három múlt két perccel, a délelőtti kapus már türelmetlen volt; átadta a szolgálatot, és elment. Kardos magára maradt.

Ötvenöt évét legalább hatvannak nézték, s az arcára volt írva a gyámoltalanság. Ilyen ember nem való kapusnak. Odatették a hátsó kijáráthoz, melyet alig használtak, és Szíjgyártó közbenjárására örökösen a délutáni váltásba került; délutániba, mikor forgalom sincs, mint két óra előtt, és sötét sincsen, mint éjszaka. Dolga kevés volt. Beengedni mindenkit, aki arról jön, s az igazolványát, amíg bennmarad, leteszi nála; kiengedni mindenkit, aki ott jött be, vagy arra megy el a raktárhoz tartozók közül; s megnézni, hogy árut kapusjegy nélkül ki ne vigyenek. „Ignác bácsi – mondta a káderes –, maga érteni fog az árukhoz. Ha valaki visz kifelé valamit, maga megnézi a kapucédulát. Van rajta tíz szál bergmanncső? Megszámol tíz szálat, a többit elveszi tőle, és viszaküldi a raktárba. Ennyi az egész.” Így mondta, és nevetett hozzá.

Csütörtök volt: egy hete, hogy a dobozgyárban szabadságolták, és harmadik napja, hogy kapus a raktárban. Kényelmes állás. Tegnap és tegnapelőtt mindössze két ember ment ki ezen a hátulsó kapun, két raktári munkás. Vinni nem vittek semmit.

Kardos leült a lócára, fejét nekitámasztotta bódéja falának, és messze nézett a semmibe. Az udvaron hangos csattanásokkal betonvasat raktak egy traktorral vontatott kocsira; oda se figyelt. A kapura pillantott időnként, és közben arra gondolt, hogy útban van. Ide is azért tették, hogy valakinek útjába legyen. De ő már nem lesz. Többet nem.

Szorongó mellében ismeretlen és rendkívüli sejtések mozogtak. Milyen lesz? Nem szabad reá gondolni. Ennek az életnek vége.

A nap megszaladt, mint szekér a lejtőn. Öt óra felé járhatott, a raktár kezdett elnéptelenedni. A két

raktári munkás, akik arrafele laktak, elmentek. Ignác halkán, tiszta és zengő hangon köszönt nekik, és úgy nézett reájuk, mint akiket utoljára lát. Úgy érezte, kimondhatatlanul szereti őket, és mégis elmennek. Tehetetlenül bámult a becsukódó kapura. Aztán megrezzent. Sziogyártó közeledett a portásfülkéhez. A traktor ugyanakkor nagy pöfögéssel megindult, csörömpölve húzta a vasakkal megrakott pótkocsit. Sziogyártó vidáman állt meg az apósa előtt.

– Tata, tudja micsoda maga?

Kardos szomorúan ránézett. Hát ez minek jön ide?

– Páza lá báza! – Sziogyártó nevetett. – Ne vágjon már ilyen savanyú képet. Tetszik az állás?

– Nem sok vizet zavarok.

– Tán csak nem bánja? Kérjen egy köpenyt, és aludjon, ősszel majd hűvös lesz!

Az öreg nem felelt. Elnézett a veje mellett, arca álmodozó volt, és ebben a pillanatban látni lehetett, hogy Éva hozzá hasonlít. Sziogyártó megcsesélt a lábát, gondolkozott egy darabig, mit mondjon, aztán kivágta:

– Na megyek, mert már vár az asszony. Mikor jön hozzánk, tata? Már el is felejtette, hol lakunk. Na, viszontlátásra!

Kardos utána nézett. Soha, akarta mondani, de nem mondta. Aztán nagyot sóhajtott. Istenem, hát mégis meg kell szólalni.

– Jóska, várjon csak!

– Tessék – fordult meg a veje hirtelen.

– Hagyja itt azt a vacakot.

– Miféle vacakot?

– A kapucédulát.

– Miféle kapucédulát?

– Azokról a drótokról...

– Ja! – Szíjgyártó elnevette magát. Hóna alá pillantott, mintha megfeledkezett volna a finom tekerceselő-drót-kötegről, amit ott cipelt, papírba takarva. A hajtogatás hátul kibomlott, és kilátszott az egész. – Erre nem kell kapusjegy, ez izé... ez mintaáru az izétől... Én hoztam be, vissza kell vigyem.

Kardos csak nézte. A veje felkacagott.

– Ej, tata, tán csak nem hiszi, hogy loptam? Jó vicc...

Az öreg már a vízióknál tartott: látta a dobozgyári káderest. „Kardos bácsi, a kollektíva szereti magát.” Eszébe jutott tizenkét évi munkája, a munkatársai, minden. Olyan volt, mint egy villámlás, vakító szárazvillám, csak egy másodpercig felvillanó fény, amikor cselekedni kell, mert azonnal ismét sötét lesz. Megindult Szíjgyártó felé.

– Jóska, hagyja itt a kapusjegyet.

– Mondom, hogy minta, én hoztam, nem kell cédula...

Kardos nem hallotta. Odament, és megfogta a csomagot.

– Akkor ezt hagyja itt.

– Tata, ne vicceljen... – Szíjgyártó elsápadt. A vasat rakó emberek közül visszatért három bőrkötényes munkás az udvarra, és valamit keresgéltek a fűben. – Tata, ne vicceljen, ez az enyém...

– Itthagya.

– Meg van örülve!

– Itthagyd!

– Nem, nem, a zsebemből esett ki! – kiáltotta az egyik bőrkötényes, az elülső kapu felé. Egészen közel

volt. Szíjgyártó rácsapott Kardos kezére, és vadul megszorította.

– Jól van, ide figyeljen, vén hülye... Elvettem na, kell... A fiának viszem, érti, Péternek! Lármázzon csak – sziszegte –, lármázzon, hogy zárják be a fiát és engem, maga vén hülye, hogy maradjon Éva a gyermekkel...

Kardos felüvöltött:

– Tolvaj! Tolvaj, az én vejem!

Szíjgyártó kifeszített tenyérrel ütött a torkára. Kardos felhördült, megtántorodott, belekapaszkodott a támadóba.

– Tolvaj! Segítség!

A rakodók, akik egy elveszett bugylibicskát kerestek, már az első kiáltásra odaszaladtak. Szíjgyártót hat kéz ragadta meg, karjait hátracsavarták. Kövér mellén megfeszült az ing, s egy lerepülő gomb szemközt vágta Kardos Ignácot.

Viszonzásul szembeköpte a vejét.

– Nyomorult! Most már tudom, kik vagytok! Megállj!

...Mire hazaért, az asszony már mindent tudott. Timár, aki még a raktárban volt, Péterhez futott a hírrel. Sápadtan mentek el mindketten, azt mondták: Évának szólni. Távozóban Timár még odabökte az asszonynak: – Gyönyörű férje van!

Sára hol vörösregyúltan, hol elfehéredve, ölni késsen várta Ignácot. Az meg jött, késő este, csoszogva s görbén, mint máskor, csak a szeme csillogott másként. De az a sötétben nem látszott. Belépett a konyhába.

– Gazember! – sikoltotta az asszony, és vállon ragadta.

Ignác ránézett.

– Tudod már? – Először tegezte életében.

– Mocskos, aljas gazember! – tépte az asszony.

– Eressz el, bestia! – kiáltott Kardos, és hangja élesen, parancsolóan csattant a falak közt. – Szóval, ribanc, hát én vagyok a gazember – mondta, és hatalmas erővel arcul ütötte. – Puliszka voltam! Nem tudtam, kik vagytok! Vagy tudtam, és mégis kussoltam! De most megmutatom, ha bele is dögöltök! Nesze, hogy tudd meg... Nesze lopás, nesze fekete-üzlet!... – kiáltotta, és hol jobb, hol bal tenyere csattant az asszony húsos, pecsenyeszínű, megrémült arcán.

MENETIRÁNY

– Nagyon kérlek, kövess el mindent. Magyarázd meg, hogy egy napig sem várhatunk tovább. Légy ügyes, ne szégyelj az ismerősökhöz fordulni. Ígérd meg! Nyugtass meg, hogy rendben lesz minden!

Borovszki szórakozottan nézett ki a vonatablakból, Félkézzel könyökölt a párkányon, kissé hanyag tartásban: férfiasan nyílt, élesvonalú arca tettetés nélkül árulkodott figyelmetlenségéről. Lassú eső szemerkélt, porszemnyi vízgyöngyök szitáltak a lámpák fényében, és csillogóra nedvesítették a pályaudvar kőburkolatát. Szerelvényük, a bukaresti gyors előtt még óriási volt a tolongás. Felszállók nyüzsögtek, arrább a postát adták fel, vasutasok és katonák járkáltak a tömegben. Szívesen elbámészkodott volna – tekintetét minduntalan elrebbentették az esőköpenyek s a fényes sapkaellenzők –, de kényszerítette magát, hogy visszanézzon kollégájára, aki világos ballonkabátban állt a szomszédos sínen.

– És nemcsak az, hogy megállunk, de a végén még hibáztatni is fognak. És persze elmarad a jutalomosztás. Gondold meg, és kövess el mindent!

– Rendben lesz – felelte Borovszki, s a gőzfék megkönnyebbült szusszanására figyelt, amint kiengedte a

kerekeket a fémfák szorításából. „Minek állsz még itt? Mindezt ma már huszadszor hallom. Menj haza, egészen átázol” – gondolta, és szeretett volna leugrani, hogy gyöngéden lódítson egyet a sínen tornázó, köpcös emberkén. Mondani akart valami lényeges dolgot, amit kifelejtettek az egész napi vitából, erre azonban nem volt már idő. Fehér gomolygás tört ki a tengelyek alól, ellepte a szerelvény mellett sürgölődőket. Kollégája szaladni kezdett, felugrott egy lámpaoszlop talpára, s elmerülve a felszálló gőzben, még néhány jó tanácsot kiáltott.

A búcsúzkodók letisztultak a lépcsőkről.

– Szervusz! Rendben lesz minden!

A vonat kigördült a pályaudvarról. Borovszki cigarettára gyújtott, s még egy kis ideig kinn maradt a folyosón, az ablakban, visszahúzódva kissé, mert rápermetezett a finom szemű esővíz. Éles levegő tódult be a vagonba, olyan illatos és friss, hogy nemsokára cigarettája füstje sem ízlett. Átrobogtak a hídon – néhány pillanatig felhallatszott a folyó zúgása –, majd elsuhantak az ablak előtt az állomás utolsó jelzőlámpái, s a kocsik halkán és gyorsan, ütemes kattogással futottak a hatalmas gyárnegyeden keresztül. Borovszki gyönyörködve itta szemével a szülőváros éjszakai tájképét.

Fénypontos utcasorok fordultak meg utánuk, aterek fölött az esőben világos köd derengett, s a távolabbi nagy gyárkémények versenyt szaladtak a vonattal. Itt-ott széles ablaksorok villantak, géptermekek és kivilágított műhelyek sorai, máshol a nagyfeszültségű vezeték oszlopai zúgtak el a szerelvény mellett. Arrább, a helyi vágányon, szikraesőt okádó mozdonyokkal tolattak. Mindezt percek alatt elhagyták, még-

is olyan nagyok, sőt gigászinak tűnt, félelmesnek és felemelőnek egyben ez az ipari városrész, hogy ő, a világos fejű építészmérnök – s talán épp azért, mert az volt – hosszú ideig érezte lenyűgöző hatását.

Aztán elszomorodva gondolt feladatára. Igen, minden bizonnyal el tudja majd intézni, hogy a szükséges anyagokat megkapják, őszintén szólva, hogy elkaparintsák másoktól. Maguk is elő tudnák valamennyit állítani, de sokszorta könnyebb kijárni, hogy nekik adják valamelyik gyár, mondjuk a Vasművek kiutalását. Ez azonban csakis úgy sikerülhet, ha valóban befolyásos ismerősökhöz fordul. Ismerte a minisztériumi ügyrendet, és tudta, hogy lehet véghezvinni azt, ami hivatalos úton lehetetlennek látszik. Senki sem számított arra, hogy az enyhe időjárás miatt szinte két hónappal hamarabb foghatnak a belső szerelésekhez – valamennyien komoly prémiumot reméltek –, nem állhatnak meg nyárig. Hogy talán fennakadást okoznak máshol? Nem, ez a kérdés nem került szóba, mikor a küldetését tárgyalták, neki eszébe jutott, de nem említette ő sem. Vállalta, hogy elintézi az ügyet, végülis a vállalat érdekében cselekszik.

Most azonban, ahogy kinézett a sötétbe, kétség és aggály kezdte gyötörni. Tanácstalanul álldogált egy darabig a folyosón, aztán bement, és elfoglalta a helyét.

*

Az építészmérnökön kívül öten ültek az elsőosztályú fülkében: két gyári munkás, akik az újítók országos tanácskozására utaztak, egy kisiparos-házaspár és egy fiatal író.

A házaspár társalgásából csak annyi derült ki, hogy a férjet Eleknek, az asszonyt pedig Jolánnak hívják,

magatartásuk azonban annál többet mondott lényükről. Azzal kezdődött, hogy helyet cseréltek Borovszkival és a fiatalabbik munkással, mert mint mondták, az asszony rosszul lesz, ha háttal ül a menetiránynak. Mindezt maga a terebélyes, kissé nagyhangú és túlságosan elegáns fehérszemély intézte, a férfi szégyenkezve szabódott. Nem ragaszkodott hozzá, hogy vele is elcseréljék a helyet, mégis boldognak látszott, amikor ez udvarias természetességgel megtörtént. Bal kezét az asszony vállán nyugtatta, mintegy védelmet keresve nála, vagy inkább elhárítva magáról a felelősséget. Később, mivel az idősebbik munkás mindenkit röviden kikérdezett az útitársai közül, kényszeredetten vallotta be önálló iparos voltát: szemüvegjavító műhelye volt a belváros egyik utcácskájában.

– És most hol dolgozik, Borovszki elvtárs? – folytatott egy megkezdett beszélgetést Hatházi, a fiatalabbik munkás. – Azóta hogy befejezték az új részlegünket, nem is találkoztam magával.

– Most a vegyszergyárat építjük – felelte a mérnök kissé szórakozottan, s közben az ismerős arc és alak után kutatott az emlékei közt. Még jó, hogy a nevét eszébe juttatta. „Nem emlékszik rám? Hatházi vagyok, a bútorgyárból, Hatházi Jóska.” Neki azonban ezrével voltak ilyen futó, építőtelepekről való ismeretségei. Ez a legény talán a bútorgyáriak önkéntes csoportjában dolgozott, akik munkaidejük után téglát hordtak, bent öntöttek annál a régi építkezésnél. – S magával mi minden történt azóta?

– Megnősültem – válaszolta Hatházi. – Én, kérem, megnősültem azóta. – Cigaretta-t vett elő, és körbekínálta. Csak a fiatal író vett egyet. A kisiparosné halványan, de észrevehetően fintorgott, sóhajtván hozzá.

– Gratulálok. Bizonyára boldogan élnek.

– Igen – felelte a fiatalember önkénytelenül elmosolyodva. Mióta itt ült, ebben az ütemesen ringó fülkében, egész valója eltelt valami közvetlen közlékenységgel, s most úgy érezte, okát kell adnia ennek a sokatmondó mosolynak. – Már igen. Úgy értem, most már boldogan élünk. Pedig hajszał híján elváltam a feleségemtől.

– Borzasztó ez a sok válás – szólt közbe némi rosszindulattal a füst-bosszantotta fehérnép. – A mai fiatalság nagyon felelőtlen az ilyen dolgokban.

Férje az útitársakra nézett. Nem szerette, ha felesége hozzászól a mai fiatalokhoz, mai világhoz: egyáltalán a szót, hogy mai, a nem magukfajta fülek számára mellékszöngésnek vélte. Annak ellenére, hogy ebben volt igazság, senki sem tett megjegyzést.

– Nálunk más volt a helyzet – mondta Hatházi, s lábát keresztbevetve hátradőlt a kék plüssön. Fialaracán, mely fölé erősszálú szőke hajzat göndörült, sokkal inkább valami, természetből fakadó derű látzott, mint felelőtlenység. – Nálunk az volt a hiba, hogy a feleségemet elkényeztették otthon. Tudják, ő egyetlen gyermek. Érettségije volt, mikor elvettem. Akkor húszesztendő volt, az iskolát már három éve elvégezte, de nem ment állásba. Meg is tehetné, mert a szülei szépen keresnek. Én meg huszonnégy éves voltam, alig jöttem haza a katonaságtól. Mikor összeházasodtunk, még csak hat hónapja ismertük egymást.

Ezt a néhány szót csak magyarázatnak szánta, mintegy válaszképpen a szemben ülő asszonynak. Mihelyt azonban kimondta őket, az az érzése támadt, hogy semmiképp sem illenek élete mai valóságához. Ezért, hogy mindent tisztázzon, mesélni kezdett.

– Apámék is nagyon tiltottak a leánytól. Azt hit-ték, anyósoméék akarják mindenképp a nyakamba varrni, s arról is szó volt, hogy igen fiatal vagyok. Szépen-szörmentin, de a magukét azért megmondták. Csakhogy velem nem lehetett beszélni... Hát kérem, ahogy elvettem, kezdődtek a szomorú napok. Két-szer-háromszor jól összevesztünk, hogy a mindennapi kocolódást ne is említsem. Mikor hazamentem a gyár-ból, nemigen volt kedvem ide-oda mászkálni. Az asz-szony meg alig várta, hogy az ebédemet bekapjam, hívott moziba vagy az anyósoméékhoz vagy ahova ép-pen ment volna. Ha nem akartam, elkezdte: „Már nem is szeretsz, biztos rám untál, bezzeg, mikor még nem voltam a feleséged”, s amit még ilyenkor szoktak.

A fiatal író – sovány, fekete szemű fiú volt – saj-nálkozva ellökte csonkig szívott cigarettáját. Kívánt volna még egyet, de nem mert rágyújtani; előredőlt, és állát tenyerébe támasztva figyelte a beszélőt. Vonat-lélektan, gondolta némi tudakossággal, hogy kivédje a restelkedést, mely rátört: igen, egy pillanatig túl-zottnak tartott ennyi őszinteséget. Mire való egy elmúlt boldogtalanságról beszélni, ha nem az a szükséglet, hogy megmutassuk magunkat? S valóban, kinek mu-tathatnók meg inkább, mint a véletlen útitársaknak, akikkel nem találkozunk többé? Vagy az írónak, és itt magára gondolt, akiben az események átlényegül-nek, mint ahogy tej lesz a fűből a fejősjószág tes-tében?

– Egyszer később érkeztem haza – folytatta a fia-tal munkás. – Talán gyűlés volt. Az asszonyt nem kaptam otthon, csak az asztalon állt egy írás. Vedd ki az ételt a lerből, hazajövök fél nyolcra. Valami jó fil-met adtak, jegyet vett, s aztán hogy én nem jöttem,

elment egy barátnőjével. Akkor veszünk össze először. Elmesélte, mi történt. Na és, mondom, holnap nem adják már a filmet? De igen. Akkor minek sietél? Légy szíves, mondom, vegyél nekem két jegyet holnap. Szívesen, ő másodszor is megnézi. Nem úgy gondoltam, mondom. Nekem is van egy barátom, majd én elmegyek azzal... Na, de a mozi, az semmi. Máskor összevesztünk a pénzen.

– Mennyit kerestt? – kérdezte a kisiparosné.

– Akkoriban úgy hétszáz-nyolcszáz lejt.

– Nyolcszázat? S abból meg tudtak élni?

– De Jolánkám, az komoly összeg – mondta a férje. Finoman borotvált arcán, savószínű szemei körül aggodalmas ráncok képződtek. Halkan motyogta, mintegy az asszonynak pusztán, hogy nekik is majdnem csak annyi a jövedelmük.

– Szóval én úgy gondolom, hogy aki sose keresett pénzt, az nem is tudja beosztani. S ezt aztán meg is mondtam. Szóból szó jött, azt hittük, jobb lesz elválni. Ő akkor hazament az anyjához. Pedig látják, kérem, igazán szerettük egymást. Bevallom, sírtam, mikor ottmaradtam az üres lakásban; és ő is hányszor sírt azelőtt, és milyen jó volt kibékülni a veszekedések után! De nem értettük meg egymást, mert valahogy... olyan idegenség volt köztünk. Ha nekem bosszúságom volt az üzemben, bizony nem állítottam haza jókedvvel. Ő meg vidám volt. Mikor elmagyaráztam, mi bajom, nem értette sehogysem, mert nem ismerte a gyárat. Sokszor egész délután csak meséltem, s a végén mondott valami butaságot, amiből kisült, hogy fogalma sincs az egésről. Nem lehet mindent megmagyarázni. Ha én most így csinálom – Hatházi lehunyta a szemét, aztán egy pillanatra kinyitotta,

majd ismét becsukta –, amit hirtelen láttam, arról egy félóráig is tudnék beszélni.

– Te aztán igen – szólt közbe idősebb kollégája, ki eddig hallgatagon ült a sarokban. Ezen azonban egyikük sem mosolygott.

– Látják, nekem volt egy életem, amiről ő semmit sem tudott. És volt egy másik, amiben együtt éltünk. Mi tagadás, amolyan álomszuszék vagyok, nekem bizony éppen csak elég a nyolc óra alvás. Marad tizenhat óra. Az volt a helyzet, hogy az életem feléhez semmi köze se volt a feleségemnek, s ez mind a kettőnket bántott.

A fiatal író végül is rágyújtott a második cigaretára. Hátradőlt, szinte besüppedt a párnás ülésbe, s míg a történetet hallgatta, egyben önmagára is gondolt. Mereven nézett a vele szemben ülő szőke fiúra, látómezejéből egyszerűen kiestek a többi arcok és tárgyak, és teljesen megfeledkezett arról, amit az imént jól hallott.

– S aztán elváltak végül?

– Dehogyanis váltunk. – Hatházi nem vette észre a kérdés figyelmetlen voltát: arca, melyet gondterhelt vonásokba gyűrtek az emlékek, lassan kisimult. – Három napig kínlódtam, kotyvasztottam magamnak az ebédet. Kantinba menni szégyelltem, apámékhöz még inkább, arra meg büszke voltam, hogy utána menjek. Hát a harmadik este csak beállít, kisírt szemekkel. Ne gondolják, hogy magától tért meg vagy otthon veték rá. „A ti dolgotok, fiam, tőlünk akár itt is maradhatsz.” Hanem lakott a szomszédunkban egy idősebb néni, olyanszerű né, mint az elvtársnő, az ment utána. Ez a Szabó néni, így hívják, kibékített már vagy nyolc-tíz házaspárt...

– De hát mi köze volt magukhoz? – fortyant fel elfojtott indulattal a kisiparosné. – A házasság az magánügy. Én bizony a maga helyében nem hagytam volna, hogy beleszóljanak!

Hatházi nem jött ki a sodrából.

– Pedig látja, jól fogott a segítség. Szabó néni két óra hosszat duruzsolt a fülünkbe. Az a bajotok, azt mondja, hogy nem dolgozik az asszony. Unja magát egész nap, hiszen még gyereketek sincs. Tudják, ez olyan jószívű, de nagyszájú néni, jól odamázol az embernek. „Vagy menjetek mind a ketten dolgozni, vagy csináljatok egy kölyköt. S nekem ne marháskodjatok, azt mondja, mert akkora pofot kaptok, hogy mind szétmegy a fejetek...”

A fiatal író meglepetten felnézett. Ezt az erélyes fordulatot nem várta, s azon is ámult, hogy a vallo-más – bár bizonyára nem könnyű – milyen folyamatosan, meseszerűen buzog. Az a gondolat kísértette, hogy mindez érte történik vagy legalább is miatta, s ez korántsem lehet véletlen. Erre azonban nem mert halálos komolysággal gondolni.

– Mi pedig szót fogadtunk – folytatta közben Hatházi. – Az asszony két hét múlva már könyvelő volt a fodrász-szövetkezetnél. Egyenesbe is jöttünk, de nem dicsekszem, hogy túlságosan sokáig. Mert aztán újabb bajok kezdődtek... Egy biztos: megtanulta, mi az a munka. Mit jelent bosszankodni, ha nem megy, milyen öröm, ha valami nehézséget leküzdünk. De nálunk úgy igazából akkor sem az volt a baj. Arról van szó, hogy két életünk volt, mi pedig csináltunk belőle hármat.

Borovszki cigarettára gyújtott, és elgondolkozva nézett a gyufa lángjába. Homlokára, melyet finoman

barázdált be harminckilenc év, mély ránc gyűrődött. Érttem, gondolta meglepetten, s maga is csodálkozott azon, amit megértett. Az iparoséokra nézett. Tavaly nyáron napszemüveget vásárolt tőlük, százötven lejért. Az egész művelet öt percig tartott, ők már nem emlékezhetek rá. De ő látta kettőjüket a szűk kis helyiségben, a férjet szerszámai közt, az asszonyt pedig a pultnál. Mit mond ezeknek ez a történet?

– És most már én sem értettem meg a feleségemet. Azt akartam, hogy főzzön, szerettem, ha együtt ülünk asztalhoz. Délután főzte az ebédet, addig estünk el az éhségtől, vacsorázni már nem bírtunk. Egyszer később jött haza, valami hónapzárás volt, én meg sürgöttem az ebédet. „Főzz magadnak, ha tetszik, én holnaptól kantineba járok.” Ezen megint jól összekaptunk. Máskor bált rendeztek a fodrászok, nálunk meg éppen akkor volt szakszervezeti választás. Nem várhattam el, hogy ne menjen, különben is megbízták a büfével. Ott persze táncolt, ketten hazakísérték... Aztán mentünk az utcán, valaki köszön a feleségemnek. Hát ez ki? Ez meg ez a fodrász, ebben s ebben a fodrászüzletben. Nagyon egyedül voltunk. Mert az öregekhez eljártunk, s ők is be-becsosszantak hozzánk, de nem volt egy olyan barátunk, akit mindketten ismertünk és szerettünk volna. Szóval, megint úgy nézett ki, hogy rövidesen elválnak.

Mit ért, gondolta ismét Borovszki, ez a két gazdag maszekos ebből a beszélgetésből? Ők alkalmasint már agyon is unták egymást abban az apró, levegőtlen butikban. Hol vannak attól, hogy az országépítők erkölcsseit megértsék, akiknek igénye a szerelemnél több, mert még építeni is együtt akarnak! Akik az életüket nem tudják a saját együttlétük fogalmára szűkíteni.

Hirtelen kesernyés mosoly rántotta félre az ajkát. Jobb volna másnak végiggondolni mindezt, olyasvalakinek, aki önvád nélkül tehetné, s nem érezné, hogy valami-képp ehhez a házaspárhoz hasonló. Mert micsoda közösség, amelynek érdekében jár és majd cselekszik, valami nem is egészen megdicsérendőt? Csak három-négy ember...

A vonat közben megállt egy állomáson pár percre; javában mentek már, mikor ismét Hatházira pillantott.

– Az alapszervezetnél alaposan letoltak. Beszéltem a titkárral. Hozd ide hozzánk az asszonyt, azt mondja. Igaz, nem tudjuk felvenni tisztviselőnek, hanem a termelésbe. Az nem fog tetszeni neki, mondom, mert érettségizett. Hát aztán. Nálunk van huszonhét érettségizett munkás. Jobban tennéd, ha te is estibe járnál, mert még rádpirít a nagyságád, hogy tanultabb nálad. Különben is, a termelésben jobban keres majd. És ha van feje hozzá, azt mondja, tovább tanulhat: küldjük mi, ne félj. Ha pedig nincsen, akkor ne jártassa a száját. Hát most így volnánk. Az asszony a fényezőben dolgozik, nagyon megszerette a gyárat.

– S nem tanul, ugye? – kérdezte a kisiparosné.

– Nem tanul, ugyanis... szóval azóta egy kislányunk is lett. Hanem én szeretnék... ha nyáron sikerül érettségiznem...

– Most már semmi bajuk sincs?

– Hát annyi, hogy az asszonynak örökké serlakk-szagú a haja – válaszolta Hatházi. Ezen mindnyájan elmosolyodtak, a fiatal író kivéve, aki nem tudta, mi az a serlakk.

A vonat pedig száguldott tovább, és a sötétség tapinthatatlan falként suhogott állandóan mellettük. Csak Borovszki meg a kisiparosné, akik az ablak mel-

lett ültek, láthatták a töltés fűvén és a szántóföldön iramodó fényt, olykor saját árnyékukat is, amint a te-rep domborzatán kuszán végighullámzott. Az üveg furcsán pettyes volt a rácsapódó esőtől, mely odakinn záporrá nőtt eközben.

Hatházi cigarettára gyújtott. Kissé meglepte az a bőbeszédűség, melyről akaratlanul is bizonyosságot tett, s méginkább az, hogy személyes ügyeivel ennyire nyíltan előállt, itt a vonaton, idegen útítársai előtt. Valóban, nem szép a szennyest kiteregetni. De a becsületesen mosott ruhákat szükséges. És vajon melyik ruha nem piszkolódik? Nyilván az, amelyet sohasem viselnek. Mikor ezt így, ha nem is ilyen határozott szavakkal, elgondolta magában, még annyit mondott:

– Ugye, az ilyesmi mással is előfordulhat. Most persze a régi butaságokat még egymás előtt is res-telljük. Csakhogy, ha nem lettünk volna tudatlanok, nem is tudtunk volna megokosodni.

Ezeket a szavakat Borovszkihoz intézte, ő azonban nem tudta, mit válaszoljon. Nagyobb bölcsesség, mint hinnéd, gondolta kissé magához térve; igen, sokkal nagyobb bölcsesség. Mást küldtek volna, ha nem lenne a minisztériumban négy-öt barátom: boldog tudatlanságban dolgoznék. S jött volna minden, én meg csak beépítettem volna. Ilyen tisztátlan dolgot más is csinálhat. Ez az, tisztátlan dolog! Most jött rá, mikor késő volt, most derült ki egész napi tudatlansága, mikor ez így, szép lassan, fogalmazódott benne. A Vas-műveknél csak egy hét múlva kapnának észbe, s ugyan ki állna elő közülük, hogy né, itt minden van, csak épp meg kell munkálni? Öntsenek betoncsöveket a vasasok... Borovszki fáradtan hajtotta fejét az ablak-üvegnek.

– Hány óra, Lekszi? – kérdezte a kisiparosné. – Jé, már fél tizenkettő? Végy ki valami ennivalót a bőröndből, alig vacsoráztunk. Nem tudtam, mitől mind ég a gyomrom...

A fiatal író felnézett – térdére könyökölt az ülésben –, s enyhe, kissé megvető közönnyel figyelte a házaspár tevékenységét. Még mindig arra gondolt, amiről az imént beszélt Hatházi: nem, csakugyan nem volt véletlen, hogy ő hallotta. Ó, bizonyára sok történetet meséltek el a sok-sok fülkében, ezen az éjszakán is nem egyet, s bizonyára nem is ez volt a legszébb. Nem az nem volt hát véletlen, hogy valami szóba került előtte, hanem, hogy hallott és látott, s kibuggyant a forró igyekezet belőle, hogy mindenkinek megmutassa, elmondja. S aztán az asszony!... Még a nevét se tudta. De csodálatos volt, mint a varázslat, kihámozni őt az elképzelés ködéből, s megformálni az arcát, állát, nyaka hajlását; sudár növekedését kényesbece korától munkásanya koráig. Még a haja illatát is érezni vélte.

Mikor a jegyeiket ellenőrizték, Hatházi néhány fényképet vett ki az amúgyis előhúzott tárcából. A fiatal írónak különösen tetszett Hatháziné lánykori képe, melyen tizenhat-tizennyolc éves unokaöccsével volt együtt. A valóság, már amennyire meg tudta állapítani, tömörebb, teltebb, eleven-színűbb volt az elképzelésnél, de egyik sem volt méltatlan a másikhoz.

– Kicsoda ez a fiú? – kérdezte.

– Bizonyos Árpai, anyósom nővérének a fia. – Hatházi visszavette a képeket a házaspártól, akik szendvics-evés és limonádézás közben valamennyit áttanulmányozták. Az asszony általában elismerőleg nyilatkozott, főleg a pólyásgyerekről, de nem mulasztott el

ízlésesebb ruhákat és csinosabb hajviseletet javasolni a fiatal munkás feleségének. A kisiparos, mintegy jóvátételképp, a fényképezés technikáját dicsérte. Aztán folytatták tovább a vacsorájukat. Hatházi odamutatta Borovszkinak is az unokaöccsös fényképet. – Benkő elvtárs tudna erről a jómadárról mesélni. Már csak úgy mondom, né, hogy jómadár, mert csakugyan az volt. Hanem ő embert csinált belőle. Mondja el, Benkő bácsi, hogy történt!

Az idősebb munkás mosolygott. Sötét öltönyben, súlyos kezeit a térdén nyugtatva ült az ajtónál, me-reven kissé, s nem vette igénybe a kék plüsspárnák kényelmét.

– Nincs olyan dumám, mint neked.

– Most a tanácskozáson beszámolót kell tartson.

– Akkor nem árt, ha kissé belejön a beszédbe – mondta Borovszki. Elgondolkozó arcán újra érdeklődés jelent meg, örült, hogy másra figyelhet. Abban a húsz-huszonöt percben, mely az előbbi beszélgetéssel eltelt, legjobb úton volt afelé, hogy saját kérdéseit megoldja. Gondolatai valahogyan hozzátapadtak a szavakhoz, melyeket a fiatal munkás kiejtett. Valamit tanult ettől a szőke fiútól, talán csak azt a módot, ahogy az életet látta. Most már értette ő is. Ez az, hogyha megállunk, a végén még hibáztatni is fognak. És elmarad a prémiumosztás, amire ő is számított! Ezért sürgős az anyag... Nem, inkább ezt a történetet hallgatja, most még nem bírja az utolsó következtetést levonni. – Nagyon szívesen hallgatnék, Benkő elvtárs. Meséljen!

– Mit mondjak, kérem, hát nem olyan érdekes az egész – felelte lassan az idősebb munkás. – Arról van szó, hogy ez a bizonyos fiatalember, ez az Árpi, a

kezem alatt dolgozott a köszörűkő-üzemben. Én ugyan is mester vagyok ott, az égetőkemencéknél. Hát mikor ez a fiú bejött oda dolgozni, lehetett úgy tizen-nyolc éves, aztán ennek is érettségije volt, mint a nénjének. Nem tudom, ő milyen-miféle, hanem az unoka-öccse, olyan furcsát nem talál az egész országban. Ugyebár arról beszélek, amilyen volt annak idején.

– Azt mondja – vetette közbe Hatházi –, mikor már nem bírták másképp és magához vette...

– Azt mondom éppen – felelte Benkő. – Szóval kérem, nem lett volna rossz az a fiú egyébként, de volt két gyalázatos tulajdonsága. Egyik, hogy roppant hanyag volt a munkában, a másik, hogy szemtelen volt a végtelenségig. A szárítóhoz osztották be dolgozni, egész nap a nyers köveket szedte ki a kamrából. Azzal pedig óvatosan kell bánni, mert egy-kettőre szétmegy a kéz közt. Hát ez az Árpi annyi kárt tett egy hét alatt, hogy még a főmérnök is megszámlaltatott minket. Mi az isten, hát ez fenkövet eszik? Elkezdtek figyelni, mit csinál, de ez semmi rosszat sem. Csak éppen semmi ügyesség, semmi figyelem, semmi odaadás, kérem, hogy né, hát vigyázzak erre, mert törékeny... Az semmit! Hanem ahogy esik, úgy puffan, ha leejtem, összetörik, s jónapot.

– Jaj, ez a nemtörődömség, vérig tudja bosszantani az embert – mondta a kisiparosné. – Jön, hogy kifussak a világból, ha ilyesmit látok. Nekünk is egyszer egyik segé...

– Jolánkám, légy szíves fejezd már be az evést! – vágott közbe a férje szokatlan, riadt eréllyel. Majd épp arra van szükség, hogy régi alkalmazottaikról fecsegyen!

– Mi se gyönyörködtünk a gondatlanságban, ne higgye. Előbb oktattuk, aztán lehordtuk, végül mindent levontunk a fizetéséből. De az igazi cirkusz éppen akkor volt, mikor valaki megpróbált beszélni a fejével. Prédikálhatott annak a herkópáter is, kettőt mondott, s úgy elvágta a száját, de olyan pilátusképpel, hogy még nyakon se lehetett vágni.

– Nem adhattak neki más munkát? – kérdezte a fiatal író. Arra gondolt, hogy ő sem valami ügyes mozgású.

– Nálunk nincs egyszerűbb munka. Értse meg, hogy itt csak rakosgatni kellett. Máshol már gépekkel dolgoznak, bonyolultabb mesterség. Lehet még udvart seperni. De ne féljen, mert oda is küldte a mérnök! Én akkor visszahoztam. Engedjenek meg, micsoda dolog, hogy egy tizennyolc éves, ép-egészséges fiatalember udvart seperjen! Próbaidőt kértem a mérnöktől mind a kettőnknek. Hát az istenit neki, vagy csinálok valamit ezzel a csirkefogó kölyökkel, vagy akkor ő bolond vagy gazember, s akkor dobjuk ki a fenébe. Mit mondjak maguknak, azon a héten többet rontott, mint máskor. Beszéltem vele, azt mondta: Mit izgul? Úgyis lehúzzák a fizetésemből..

– Na, és végül kitették? – kérdezte a fehérnép, nagy falat szendviccsel a szájában. Benkő nem nézett rá, folytatta.

– Hát én gondoltam egyet az utolsó előtti napon. Magammal hívtam, s egy jó félnapig sétáltattam az egész üzemben. Megmutogattam, elmagyaráztam mindent: Né, fiam, itt vannak a kemencék, így készül a nyersanyag, azt hova viszik, hogy munkálják meg, szóval végig ugye, ahogy megy a termelési folyamat. Délben visszamentünk a mi részlegünkbe. Látod,

mondom, ennyi munka megy tönkre, mikor egy követ eltörsz. „Ezért mutatta meg a gyárat?” Hát mi az ördögért másért? „Na, lássa, én meg azt hittem, hogy kineveznek igazgatónak...” Menj a szemed világába, tekerdő, menj, hogy ne is lássalak többet!...

Hosszú csend támadt. Benkő a következtetés irányát kutatta útitársai tekintetében. A kisiparos-házaspár a vacsora maradékát szedte össze, Borovszki meg cigarettát vett elő, s a két fiatalembernek is odakínálta.

– Nem mondom – fejezte be a mester –, előfordult ugye még egy-egy véletlen, de az akárkivel megeshet. Más ember lett egészen. Én kérem, aztán a gyűlésben is elmondtam. Mutassunk és magyarázzunk meg az új embereknek mindent, hogy a fejüket is használják, ha a nyakukon hordják, és tudják, mi a dolguk a gyárban vagy egyéb helyen. Mert ezt az Árpit is bepottyantották egy részlegre, s gőze sem volt, hogy a köszörűkő miből lesz, mire használják. Hát várhattak így valamit tőle? Most már gépnél van, egyike a legjobb erőknél, ősszel, úgy hiszem, be fog rukkolni...

Közben ismét állomáshoz érkeztek. Hosszabb ideig állt a szerelvény, amelyhez itt újabb vagonokat csatoltak, s ők kitódultak a folyosóra járkálni, levegőt szívni. Félbeszakadt a beszélgetésük. Borovszki bennmaradt a fülkében, az iparosékkal együtt. Azok már szedelőzködtek, csomagjukat rendezték: a következő állomáson leszállnak.

Amíg szöszmötölésüket bámulta, megint csak arra gondolt, mit jelenthet ez a második történet nekik, akik oly unalmas alaposággal ismerik a maguk szűk láthatárú világát. Ő is találkozott ilyen Árpikkal az építőtelepeken, akik sódert rostáltak vagy maltert ke-

verték. Nem voltak jobbak amannál, és azért éppen, mert csak a rostát látták vagy a malteresládát, azt sem tudták, mi épül. Az apró feladatokban csak távlatlaltal, nagy céltudattal tudunk helytállni. Hogyha tovább látunk az orrunknál, Borovszki elvtárs! Arra gondolt, hogy tulajdonképpen a vállalat érdekében fog járni, persze a jutalom is jól fog majd, de inkább az eszmeiekkal szerette volna saját magát biztatni – mégis úgy érezte, hogy helytelenül cselekszik. Nem törte el a követ, mint Árpi, de a távlatot elvesztette szem elől.

Zápor vert végig a pályaudvaron. Egyetlen felszálló sem jött, csak néhány köpenybe burkolt vasutas szaladt az épülettől a vonatig, s néhány rekedt sípszó hallatszott, amint a csatlakozó vagonokat tolatták. Mikor elindultak, a fiatal író a folyosón állt, s még jó ideig nézett ki a friss illatú, láthatatlan esőbe.

Sok minden jutott eszébe, de most már fáradt volt ahhoz, hogy gondolatai közt rendet teremtsen. Egyet azonban biztosan tudott: hallani kellett ezt a beszélgetést is. És látnia kellett minden szereplőt, hogy ujjait, melyek eddig nemegyszer tétovák voltak, odaillesse a népe ütőérére; hogy szavakba tudja foglalni, ami szépséges alakulással formálódik a társadalomban; s végül, hogy ez majd meg hozza a hivatás biztonságát számára.

Aztán visszatért a fülkébe, de akkor ott már csak a kékfényű lámpa égett. Benkő és Hatházi kabátjaikba burkolózva szunyókálni próbáltak, a házaspár készült leszállni. Borovszki merev tartással, elgondolkozva bámult ki a sötétbe. A fiatal író meg akarta szólítani, s egy darabig küzdött magával, végül is nem akadt elfogadható indok. Lassan el is bóbiskolt. Né-

hány mondat zsongott még a fejében, a kerékkattogás üteme szerint. Ezek itt még mindig puszognak. Na, majd leszállnak ők is. Mi pedig utazunk tovább...

*

Reggel a házaspár helyén két fiatal, kék melegítőbe bújt sportoló-lány ült, és egymást átölelve aludtak. Ajkuk elpittyedt, valami lágyan durcás vonásra görbült, az arcuk égett, és szemhéjuk dagadt volt az álomtól. Szépek voltak és kedvesek, mint két gyermek.

– Brassóban szálltak fel – mondta a fiatal írónak Benkő. – Maga aludt, tán még horkolt is. Költse fel szépen őket, itt vagyunk Bukarestben.

Borovszki vékony ballonkabátban, lobogó hajjal állt ugyanannál az ablaknál, mint este. Hűvös és tiszta volt a levegő, eltisztultak a felhők, és ragyogó reggel kelt a főváros fölött. Igen, rendben lesz minden, gondolta Borovszki, sokkal nagyobb örömmel, mint néhány órával ezelőtt, mikor kollégájának mondta. Szél csapott az arcába, s ő friss volt és vidám, mint a hajnal felé szálló vonatfütty. Igen, rendben lesz minden, ügyeskedés és befolyásos ismerősök nélkül, ahogy legtisztább. Jelentkezik, és beszámol majd mindenről, segítséget kér, hogy az építést minél hamarább befejezhessék, és nyersanyagkészletükről is beszámol. Nem fogja elhalászni mások kiutalását, nem lóversenyen futtatnak, hogy a társakat hátráltatva előzzön. A díjért! Igen, elszomorodva belátta, hogy mindnyájan ezért biztatták és sürgették, s talán azért vállalta ő is...

Útitársaira pillantott, akik a folyosóra léptek csomagjaikkal. Most már nem érzi magát méltatlannak hozzájuk, mint ahogy az éjszaka áttöprengett óráiban

érezte. Az elhatározás most, virradatkor erősödött meg benne, s úgy gondolja, hogy függetlenül mindattól, amit az éjszaka beszéltek. De hát függetlenül-e valóban? Milyen szép volt, amiről szóltak, s milyen jól tudja, hogy az ő gondolatai is, láthatatlan transzmisziós tárcsákon, rákapcsolódtak ugyanarra a vezértengelyre.

Villanypóznák suhantak el mellettük, piros, vízszintes napsugarak vetettek fényt reájuk. Hirtelen munkatársai jutottak az eszébe. Ha nem lettek volna tudatlanok, nem is tudnának megokosodni. Be kell valamit bizonyítani nekik, valami lényeges dolgot, amit nem tudott megfogalmazni az este. Igen, már akkor akarta, már akkor érzett feladatával kapcsolatban valami meghatározatlan viszolygást.

Befutottak az északi pályaudvarra.

– Viszontlátásra, Borovszki elvtárs!

Az útitársak a kijárat felé tódultak, de ő még nem mozdult az ablakból. Tegnap még maga sem értette húzódozását. Milyen egyszerű volt rájönni, hogy küldetése a büszkeségét bántotta: az új ember önbecsülését.

SZABADESÉS

Micsoda ötlet!...

Pintér Ákos perceken át furcsa szédülést érzett. Lép-
tei meglassultak, mintha lábát csak a tehetetlenségi erő
mozgatná. Valósággal elgyengült; ebből azonban nem
látszott egyéb, mint hogy lassú sétalépésekkel ér a
sarokra, ott megáll, és szétnéz az utcán. Semmi külö-
nöset nem látott. És nem is akart látni tulajdonkép-
pen, mert a megállás és tanácstalan szétekintés csak
óvatos színészi teljesítmény volt, láthatatlan szemek
számára, akik valahonnét bizonyára figyelik.

Mindig vigyázott arra, hogy komolynak és határo-
zottnak mutassa magát. Még akkor is, ha nem látta
senki. Nem fordulhatott meg csak úgy, egyszerre, hogy
a műhelybe visszaszaladjon. És különben is, az ötlet
– mely minden előzmény nélkül, villámlásként jutott
eszébe – a lehetőségek olyan sorát nyitotta meg előtte,
melyet át kellett gondolnia egy kissé. Lehúzta bundás
kesztyűjét, benyúlt finom szürke télikabátja zsebébe, és
megzörgetett egy csomó kulcsot. Aztán többi zsebeit is
sorra kutatta, miközben arcára tétova kifejezést pa-
rancsolt, s mikor így elhitette a járókelőkkel, hogy el-
hagyott valamit magától, visszaindult a kőfaragó mű-
helybe.

Odabenn sikongott a márványhasító gáttér. Poros, szobafestő kinézésű munkás ült a nagy vályú szélén, mely a márványtömbre csorgó vizet felfogta, és homokot szórt az acéllemezek meg a kő közé. Arrább vésők és kalapácsok csattantak, fehér por szállt a levegőben, és röpködtek az alabástrom-szilánkok. Pintér óvatosan magához szorította télikabátját, nehogy bepiszkolódjék. Ezt pedig szerény, szinte bocsánatkérő mosollyal tette; nem akarta, hogy pedantériája csorbát ejtsen kilenc éve jókarban tartott demokratikus magatartásán. Az üvegfallal elkerített irodahelyiségig állandó veszélyben volt világos télikabátja.

Benn a főnök csodálkozó arccal fogadta.

– Bocsáson meg, hogy ismét zavarom. Elfelejtettem megkérdezni valamit. – Pintér átnézett a rácsos üvegfallon, és miközben beszélt, a gáttér ütemes mozgását tanulmányozta. – Kérem, magánügy... Mennyiért csinálnak itt egy sírkövet? Azt hiszem, sajnós, nem sokára szükség lesz rá a családban. Szegény anyámnak. Bizony, kérem, szomorú dolog; igaz, már a kenyere javát megette.

Szomorkásan mosolygott. Előbb a mennyezetre pillantott, majd lassan a műhelyfőnök szemébe, s arca mindent hűen kifejezett, a fájdalomtól a gyakorlatias kíváncsiságig, az elmúlás örök törvényében való megnyugváson keresztül; pontosan abban a sorrendben, ahogy mindezt illendő és természetes végiggondolni. A fiatal férfi résztvevően nézett Pintérre.

– Hát igen, kérem... Attól függ, milyen anyagból óhajtja, mekkora lesz, mennyi munka kell hozzá. Ha megmondaná, milyet gondol esetleg...

– Ó, kérem, valami szerény kis emléket, mit is mondjak – megint kinézett az ablakon, és pillantását

végigfuttatta a műhely falához támasztott sírkövek fölöött. Kiválasztott egy fekete márványoszlopot, amolyan középest, ami egy szerény zsebpénzü könyvelési osztályvezető édesanyjának való, és rámutatott az üvegen keresztül. – Az ott például mennyibe kerül?

– Négyezerötszáz lej, fölállítással.

– Igen? Valami olyasmit szeretnék. Hát kérem... – széttárta karjait sokféle, bizonytalan jelentőséggel. Mit meg nem tesz az ember az édesanyjáért. Vagy hogy; bizony, szép pénz az, nem is tudom, mit mondjak. Ez a kiszámított mozdulat azonban legfőképp valami senkiben fel nem ötlő gyanú elleni védekezés volt. – Még a feleségemmel is meg kell beszélnem. Bár minél később lenne rá szükség. Na, köszönöm, köszönöm, kérem, bocsásson meg, hogy zavartam...

Kezet nyújtott a műhelyfőnöknek, és kabátját összehúzáva távozott. Micsoda ötlet!... Az utcán, a friss februári levegőben egészen felélénkült, és jókedvűen ment; határozottan, mint aki meglelt egy elveszett tárgyat. Elégedett volt magával. Néhány percre, amint ruganyosan, negyvenhét évét meghazudtoló fiatalsággal lépegetett a járdán, megfeledkezett a ragyogó tervről, és csak ebben az első tapogatózásban megmutatkozó zsenialitását csodálta. Anyja már megette a kenyere javát. Igen, ezt a népies mondást határozottan jókor használta. És minden benne volt, amit mondani akart ennek a faluról jött kőfaragónak. Hasznosak ezek a népszerű nyelvi formulák: megkönnyítik azt, hogy megértessük magunkat egyszerűbb gondolkozású felebarátainkkal.

Megállt, és megnézte az óráját. Most már nem érdemes a hivatalba bemenni. Keresett egy nyilvános telefont, és egyik bizalmas beosztottját utasította, hogy

írja alá helyette az ellenőrző füzetet. Aztán hazaindult, hogy sors-alakító ötletét megbeszélje a feleségével. 1953 február 18-ika volt, déli két óra.

*

A Domb utca onnan kapta nevét, hogy kifutott a város fölött álló halmokra. Több más, párhuzamos és merőleges meg a lejtő teraszainak vonulatát követő görbe utcával, ahhoz a kis negyedhez tartozott, melynek házait jórészt kisiparosok és tisztviselők építették még az első világháború előtt.

Özvegy Pintér Gáspárné háza a Domb utca legelején állt, éppen a sarkon, tehát némiképpen még a kissé előkelőbb Művész utcában. Magas volt, félig emeletes ház. Sarki része valóban emeletes volt: két üzlethelyiség volt a földszinten, ez a földszint azonban eltűnt az emelkedő talajban, és arrább már pincévé vedlett. Az üzlethelyiségeken kívül – melyeket egy szabó és egy kozmetikusnő bérelt – a ház négy szép szobából állott, konyhával és számtalan más helyiséggel. Kívül, amennyire a sűrű vadszőlőből kilátszott, okkerszínű falai voltak, későbbi festés eredményeként, mert eredetileg szürkének készült. Az ablakok sima, stilizált oszlopok közül tekintettek a kertre és az utcára, a tetőzet pedig, mely habarcsból formált dórívű gerendavégeken nyugodott, szerény öntudattal emelte kéményeit a környező háztetők fölé.

Pintér Ákos büszkén és éhes kielégítetlenséggel nézte a jól ismert építményt. Minden zugát ismerte: a malter legutolsó szemcséjét is a falak vakolatában; az alig észrevehető, szeszélyes vonalú repedést a padlás ajtaja fölött, mely harmincötben keletkezett a földcsuszamláskor, s tudta, melyik ablakszem hiányzik a

pincében, ahova vén kaszáspókok feszítettek vastag és poros hálót, hogy a ki- s beröpködő legyeket összefogdossák. Negyvenhét éve élt már a házban. Soha máshol nem lakott. És ezen a februári napon mégis úgy vette szemügyre, mintha először látná. Mert így, ahogy most, csakugyan először látta. Nem mint a régi otthont, ahonnan gyermekkorra tünde és halovány emlékeit idézi; és nem is az apa szemével, aki felnőtt fiának gyermekkacagását hallja ki a kert visszhangjaiból. Pintértől ebben a percben hihetetlenül távol volt minden érzézés. A ház valami anyagtalan dologként tűnt föl előtte: célként vagy a förlágaskodó akarat megfoghatatlan támaszaképpen; mintha mögötte egy láthatatlan világban ott tornyosult volna a ház *ideája*, önmagának kialakított torz, atavisztikus és veszedelmes formában. És ő mindebben elgyönyörködött.

Ugyanolyan friss és ruganyos volt, mikor ebédhez ültek a feleségével, mint kinn a sírkészítő előtt. Ágota unottan forgatta kanalát a hurutlevesben – telikóstolta magát a konyhán –, és inkább csak felügyelt ura étkezésére. Kövér és kissé közönséges arcán a szigorú vonás azt jelentette: „már négy éve imádkozom neked, hogy fogadjunk megint cselédet. A tíz körmömmel mosom az abroszt, meg ne próbáld elpecsételni”. A férj azonban ezúttal gátlások nélkül ebédelt. Csodálatosképp a zöldséges fasírozottal sem történt baj, és a kakaókrém se csöppent az abroszra. Evés után, mikor az asszony már asztalt akart bontani, Pintér kivett egy cigarettát a szalon-asztalkán álló ezüst tárcából, és szelíden visszatuszkolta feleségét a székre.

– Ágota lelkem, nagyon fontos dologról kell beszélnünk. – Rágyújtott. Arca sugárzott; belső izgalmától egészen megduzzadt, és hegyes, csőrszerű orra je-

lentőségét vesztette a húspárnák között. Hirtelen a beteg öregasszony szobája felé nézett, és tompított hangon folytatta. – Nehogy anyám kijöjjön...

– Komolytalan vagy. Tudhatod, hogy még felállni sem hajlandó. Ma már egyszer tisztába tettem, nem képes a vécéig menni. Na, mondjad, fiacskám, mert le kell szednem az asztalt.

– Mondom már. – Pintér füstkarikát fújt, gondolkozott a leghatásosabb fogalmazáson, aztán úgy döntött, hogy az egész folyamatot leírja. – Hát ide hallgass. Dél előtt sokat dolgoztam, gondoltam, elmegyek egy kicsit kiszellőztetni a fejemet. Elvittem az új cégtábla megrendelését a kőfaragó műhelybe. Mondom, elvittem, és aztán betelefonáltam, hogy már nem megyek vissza. Várj még egy kicsit, cicuskám, az asztallal. Szóval ott vagyok a kőfaragónál, és mikor kifele jövök, nézem a sírköveket, és arra gondolok, hogy nemsokára anyámnak is kell. Ekkor eszembe jut a végrendelete. Micsoda ötlet!... Érted? Visszamentem, és megkérdeztem, mennyibe kerül egy sírkő. Mit gondolsz? Négyezer-ötszáz lej!

– Ugyan! – Ágota felállt, és bosszús mozdulatot tett a kezével. Anyósa végrendeletét kitűnően ismerte: a ház öt részre oszlik, melyekből egy-egy a négy Pintér-testvére, az ötödik árából pedig sírkövet kíván. Más szóval ez a rész azé lesz, aki a sírkövet megcsináltatja. Ágota mindezt – nem egészen alaptalanul – utálatos ravaszkodásnak tartotta, mellyel a vénasszony be akarta biztosítani gyermekei gondoskodását. Majd éppen ők ugranak be! Ákos nyilván meghibbant. – Ugyan, hadd az ilyen alamuszi meséket. Mondd meg világosan, azt akarod, hogy mi csináltassuk meg az anyád sírját.

– Pszt, halkabban, cicuskám, minden szó behallszik az anyámhoz. Pintér lapos pillantást vetett az ajtóra, majd halkán folytatta: – Azt akarom, hát. Mert a sírkő csak négyezer lej, a ház ötödrésze pedig legalább negyven. Miért ne szereznők meg magunknak?

– Te Ákos. – Az asszony visszaült, és a szemébe hulló, gyanúsán világosszőke hajbokrokon át Pintérre nézett. Kezét térdén tartotta, vörös pongyoláján szétterpesztett ujjakkal, és előrehajolt, mintegy jelezve, hogy nem akar sokáig idegeskedni. – Nekem hiába beszélsz. Mit érünk mi még egy házrésszel? Ugyanitt fogunk lakni, még Domokosékat se pakolhatjuk az utcára. El sem adhatjuk öröklakásnak. Akkor pedig mit érsz vele a mai világban?

– De cicuskám, figyelj csak ide. Még nem mondtam el az egészet. Ha anyám meghal, Erzsókat úgyis ide kell vegyük, mert még a nyakunkra tesznek valakit. Károly Kanadában van, még csak azt nem tudom, Maniékkal mit tegyünk... Nem érted?

– Nagyonis értem. Eddig tartottuk az anyádat, most majd a nővéredet fogjuk tartani. S anyádnak építetünk egy kriptát. Nem így gondoltad?

Pintér idegesen felugrott, és néhány lépést tett anyja szobája felé. Fülelt, az áthallási viszonyokat igyekezett felmérni. Majd megnyugodva és magabiztosan állt a felesége hátához. Átfogta két kövér vállát, hegyes orrát bedugta a rendetlen hajbokrok közé. De korántsem kedveskedésből, hanem mert halkán és bizalmasan akart beszélni. Ebből a rövid, átsuttogott negyedórában dőlt el Pintérék sorsa.

Sötét lett a szobában. A jótékony homály eltüntette Ágota képéről a tág pórusokat, és eltompította haja természetellenes szőkeségét is. Ahogy a tárgyak világos

fénye megfakult, úgy derült fel haragos arcán egy fajta kéjes, valami szinte más világból származó boldogság. Vagy inkább ennek makacs követelése. Szemében zöld sugár gyúlt, akár a ragadozók szemében.

– Te Ákos, te igazán okos ember vagy. Vigyázz, bízd rám a dolgot, ne tégy semmit nélkülem, és ne szólj másnak. Te Ákos, ha mi ezt megcsináljuk. ..

Felálltak, s Pintér átölelte felesége derekát. Igen, ezt a percet már ott, a kőfaragó műhelyben maga elé képzelte. A férfikoncepciónak győznie kellett a fehérnép szüklátókorú kicsinyességén. És győznie kellett az ösztönök mélyéről felviharzó vad lendületnek is, mely szét fogja feszíteni a szűk és unalmas életformákat. Nyugalom, mondta magának, s vigyázott, hogy még az asszony előtt is higgadtnak, szinte méltóságteljesnek látsszék. A cinkosság buja bizalmasságával lapogatta meg Ágota hátát.

Az ablakhoz léptek. A házban, melyet máris magukénak éreztek, furcsa és rosszindulatú homály kúszott végig a szobákon. De ez az ő elemük volt, minden fülledtségével. Nem látták, vagy meg sem akarták látni, milyen tisztán és fehérén ragyog odakünn a hó; lenn a völgyben és az utcákon és mindenütt az egész városban.

*

Erzsóka, Pintér idősebbik nővére, harmincnégy évig lakott a Vasvári Pál utcában. Harmincnégy esztendő leülepedett emlékeit és kitaposott formáit: egy halk és tragikus élet szelíd folyását borította fel Pintér, mikor márciusban Erzsókát odaköltöztette magukhoz.

Addig egyedül lakott. Egy szobájában, kis konyhájában és a szomszédos tűzfal melletti keskeny föld-

csíkon, ahol virágait ápolta, mélységes gyász borongott, mely az évtizedek folyamán egyre vesztett hasogató kínjából, míg csak nem foszlott szomorú és halvány emlékké. A szoba nagy, kettős ágya és a pohárszéken az örökké csillogó edények egyetlenegy nap, egy röpke huszonnégy órába zárt élet emlékét őrizték. Erzsóka egy napig élt ebben a házban a férjével. Miután megesküdtek, Váradra mentek az anyósáékhoz, nászutazásra. Két hétig tartott. És mikor hazatértek, egy napig éltek még együtt. Ez volt az ifjú férj szabadságának utolsó napja. Másnap kettévágta egy mozdony az állomáson. Vasúti forgalmista volt.

A Vasvári Pál utcai egyetlen naphól már semmire sem emlékezett Erzsóka, csak a reggelijükre. Ez az egy dolog – ahogy férje megitta a teáját – kísérteties élességgel maradt meg tudatában. A megható és csodálatos kép mellett még egy borzalmas emléket őrzött, mindjárt az utánavaló hónapból. Ez az volt, mikor elvétette a gyermekét. Nem akart árvát szülni, s ugyanakkor mélységes hittel remélte, hogy belehal a műtétbe. Mikor felépült, kétségbeesve jött rá, hogy eldobta magától szomorú szerelmük egyetlen élő hajtását. Ekkor esett vallásos mániába. Teljesen megszüntette kapcsolatait a családdal. Egy-egy lapot írt minden évben Károlynak, aki akkor már négy éve Kanadában volt, s Margit húga kereste fel még néha, mikor ellátogatott Temesvárról az anyjához. Ő ugyanis oda ment férjhez. Ákos pedig kétszer-háromszor járt nála egy esztendőben, s az anyja is csak ilyen időközökben látta. Erzsóka mindössze a pápával tartott fenn szoros, de egyoldalú összeköttetést. A szerencsétlenség után két évvel írta első levelét, s azóta hetenként és rendszeresen újabbat és újabbat, melyekben makacsul kérte,

hogy avassák szentté a férjét. Erről nem tudtak a családban.

Pintér sokkal nagyobb ellenállásra számított a nővére részéről, mikor magukhoz hívta. Meglepődött azon, hogy Erzsókát csak a józan és gyakorlati kérdések foglalkoztatják, s egy szóval sem említi ragaszkodását a régi lakáshoz. Halkan és szaporán beszélt, világos értelem csillogott a szemében. Pintér annyira felületesen érintkezett azelőtt vele, hogy most, mikor alaposan ráfigyelt, el kellett ámulnia egészen.

– Jó lesz, Ákoskám. Elsegítek én itt-ott a feleségednek. Majd kijövünk valahogy. Nekem csak egy sarok kell, ahova meghúzódhassam.

– Hát persze, kicsi Erzsók – mondta Pintér harsányan, üres és tetszetős fordulatokat keresve, mint ahogy az egyszerűeknek tartott emberekkel szokott beszélni.

– Ahol ketten megvannak, hárman is elférnek. Az álland sem fog felkopni, ott kosztolsz nálunk...

– Na-na, van nekem pénzem, nem élek majd a ti nyakatokon. Kapom rendesen a nyugdíjat, még félre is teszek belőle. Bizony, hiába nézel.

– Hát persze, persze. – Pintér hirtelen arra gondolt, hogy máris rátérhet egy későbbre tervelt beszélgetésre.

– Nem akartalak bántani, Erzsókám. Természetesen a magad gazdája leszel, alá is írhatunk valami szerződésfélét, hogy szabályozzuk, ugyebár... az együttlétünket...

Két hét alatt rendbejött minden. Tízezer lej lelépést kapott Erzsóka szép lakásáért, melyet a legnagyobb titokban játszott át egyik kollégája kezére. Ő tárgyalt a nővére helyett – aki valójában nem is tudott az ügyletről –, és tizenötezer lejt kért a különzelkes egy szoba konyháért. Megegyeztek tizenkettőben. Harmad-

nap közölte kollégájával, hogy a nővére felajánlott neki kétezer lejt a közvetítésért, ezt ő persze nem fogadja el, tehát nem kell kifizetnie. Így csupán tízezer lejnyi összeget, de egy hálás és titoktartó tisztelőt szerzett magának.

Felhős, koratavaszi délután költözött hozzájuk Erzsóka. Sokáig tartott a szürkület. Az utcákon alig volt már hó, csak a domboldalakban, a kerítések közt húzódott meg egy-egy csapzott, pizsokszürke darabban. A Művész utca és Domb utca fáin nedves rügyek duzzadtak, s a szél a mezőkről friss, felázott föld illatát hozta. Pintérék kertjében már ágaskodott a hó alól kibukkanó fű, és a ház sarkánál földbe süllyesztett kanálisba szakadatlanul kis csermelyek csurogtak. Gizike, Domokosék négyéves lánya – ezek a bérbeadott szobában laktak –, papírhajókat eregetett egy csöppnyi, sebesvízű patakon.

Hat óra fele a nyugati égbolt kitisztult, s enyhe fagy settenkedett elő a kertek homályos szögleteiből. Sötétedett már. Domokosné behívta Gizikét. A ház biztos körvonalai elvesztek a homályban, s a behemót építmény úgy tornyosult a környező házacsák fölé, mint gyötrelmes és sötét emberi törekvések halma.

Ekkor ment el a teherautó, mely két fordulással öccséhez szállította Erzsóka szegényes holmiját. Pintér az előszobában parolázott a szállítómunkásokkal és pálinkával kínálta őket, amit vastag konyhai csuprok-ból ittak. Miközben maga épp csak hegyes orrát dugta a szilvóriumba, hangosan dicsérte a rakodók derék munkáját. Valóban, mindent helyére tettek, sőt a fölösleges tárgyakat is felhordták a padlásra; úgy, hogy három óra alatt a költözés és berendezkedés megvolt.

Éppen csak takarítani kellett utánuk. Pintér itallal és lelkes szavakkal fizetett a többletmunkáért. Úgy tett, mintha maga egy széket se tudna elmozdítani helyéből, s hihetetlen teljesítménynek vélné, hogy négy ember vállára vesz egy szekrényt. Végül a sofőr, aki nem kért pálinkát, dudálni kezdett, és Pintér nagy öröme végeszakadt bratyizásuknak.

Ágota sepert, s közben a bútorok új elrendezését szemlélte. Eszébe villant egy-egy másfajta megoldás, de mindannyiszor rájött, hogy nem jobb az eredeti elképzelésnél. Már egy hete leltárba vették Erzsóka ingóságait, és százszor is megtárgyalták, mit hova tesznek.

Erzsóka benn volt édesanyjánál, a belső szobában. Ide tették az ágyát – egyik felét a nagy kettős ágynak, melyben egyetlen éjszaka hált a szerelmesével –, s azt vetette fel éppen. Közben az anyjához beszélt. Özvegy Pintérné bénán feküdt egy nagy hintaszékben; tagjai, melyeket mozdítani nem bírt, kókadtan csüngtek. Úgy-lehet, nem is hallott már.

– Most már itt fogok lakni édesanyámnál. Két öregasszony. Bizony, én is alig vagyok fiatalabb magánál. Hány éves maga? – Halkan, halvány mosollyal beszélt, mintha valami mulatságos és kissé szomorkás történetet mesélne vékony, éneklő hangján. Nyoma sem volt benne a legutóbbi józan értelmességnek. Időnként odament az öregasszonyhoz, és letörölte a csepegő nyálat merev, lilásszürke ajkáról. Ez máskor – Ágota gondoskodása folytán – egy marék vattára folyt le, melyet mellére tettek, s melytől állandóan pihés volt fekete szövetruhája. Miközben kinn a takarítás folyt, békés egyetértésben maradt magára ez a két különös, egymástól idegen lény.

Ugyanakkor Domokoséknál, a másik lakásban, első ízben támadt nézeteltérés a férj és feleség között. Gizike szürke szemét kerekre nyitva és gömbölyded állát tenyerére támasztva figyelte szokatlanul viselkedő szüleit. Domokos zsebre tett kézzel sétált le a fel a szobában. Felesége az asztal mellett ült, melyre hosszan kinyújtotta telt, fehér karját; felfelé fordított, hívogató tenyérrel.

– Ülj le, András, beszéljünk okosan. Kérlek, hadd abba ezt a sétálást. Gyere, ülj le, és fogd meg a kezem.

– Mondd csak, Ilonka. – Domokos végre leült az asszonnyal szemben, és megfogta a kezét. Az pedig szelíden megszorította. De a férfi nem tekintett rá, lehajtotta fejét, és a csipketerítő mintázását vizsgálta.

– Jól van, hát mondom. – Domokosné sóhajtott, és elengedte az ura kezét, mert nem így akarta. Hanem folytatta mégis. – Látod, Pintér nagyon jól tudja, hogy számítottunk a másik szobára. Most, mikor az öregasszony haldoklik, idehozta a nővérét, hogy maradjon valaki benne. Már rég be kellett volna adjuk az igénylésünket.

– Nem tehettem meg. Nem tudtam megtenni. – Domokos újra felkelt, és róni kezdte a szobát. Aztán megállt, és előredőlve, zsebre dugott kézzel nézett a feleségére. – Hogy írjam meg a kérvényt? Tisztelt lakáshivatal, a szomszédunkban megütött egy öregasszonyt a guta, és nem húzza már sokáig. Kérem előjegyezni, hogy mikor kikészül, alulírott Domokos András villanyszerelőnek utalják ki a szobáját. Így gondoltad? Hogy adjam be a kérvényt, mikor még él a vénasszony?

– Nem így gondoltam, András. Egyszerűen beadjuk az igénylést. Nincs abban semmi...

– De van, Ilonka. Értsd meg, hogy félek magunktól. Félek, hogy várni fogjuk a szegény öregasszony halálát, mint valami nyavalyás polgárcölyök, aki örökséget les. Te nem félsz ettől? Nem félsz, hogy is mondjam, hogy bepizkoljuk magunkat? Nem leshetjük, mikor fordul fel, nem is akarok erre gondolni.

– És úgy látszik, arra sem akarsz, hogy szeptemberben már négyen leszünk... – Ilonka könnyes szemmel nézett férjére. Nyílt, fehér arca a gesztenyeszínű haj koszorújában és meleg szemei vegyest sugározták szeretetét és enyhe megbántottságát. – Azért, látod, neked is van igazad... Semmi közöm az öregasszonyhoz, igazán élhetne tőlem még vagy száz évig. De te túljó vagy, András. Mikor akarod a kérvényt beadni? Látod, én tudom, hogy ez a Pintér egy sötét muki, ez egy gazember. Mit gondolsz, miért hozta ide a nővérét? Hogy ne maradjon a lakás üresen... De én nem bánom, igazad van, tán csak bepizkolnánk magunkat. Majd csak megleszünk itt is...

Elsírta magát. Domokos hozzászaladt, melléült, becézni kezdte. Kissé zavarba hozták felesége szavai, ugyanakkor nagy melegség ömlött el benne.

– Ne sírj már, kedves. – Megfogta az asszony kezét, majd kinyújtózott a széken, és hunyorogva nézett a villanykörte fényébe. – Látod, felgyült a városban a lakosság, mert eddig csak arra volt időnk, hogy gyárat építsünk. Elhiheted, hogy ez fontosabb volt a lakásnál. Meséltem neked, mikor a havasalji kis erőművet szereltük, sátorban laktunk, a családos emberek pedig deszkabarakkban... De most már fogadok veled, hogy egy éven belül két szobás, fürdő-

szobás lakást kapunk a gyártól. Elhiszed?... Azért most mégis átmegek, és beszélek a Pintér fejével.

Az asszony kissé fáradtan bólintott. Nem, ő igazán nem kívánta szegény Pintér néni halálát. És jól tudta, hogy nem az öregasszonnyal állanak szemben, akit kora és betegsége, mely emberi mivoltából kivetkőztette, már régen leemelt a társadalmi küzdelmek sakktáblájáról. Pintérről volt szó, akiben helyes ösztönnel ravasz kispolgárt érzett. Valamikor ebben az egy szobában sem lett volna kötelessége megtérni őket, hacsak nem éhezett rá a lakbérre. Most azonban egy olyan erkölcs nevében fondorkodik ezzel a költözéssel is, melyet több mint tíz éve – sajnos nem egészen nyomtalanul – kiradíroztak az emberek lelkéből. Ezenkívül pedig, amíg a tömeges lakásépítkezés megindul, Domokosné úgy érezte, hogy kézzelfoghatóbb a szomszédos szoba.

Pintér a konyhában fogadta főbérlőjüket.

– Foglaljon helyet, kérem, bocsásson meg, hogy nem viszem a szobába, de olyan felfordulás van... – Elővette a megmaradt szilvapálinkát. – Parancsoljon, foglaljon helyet...

Domokossal egész másként bánt, mint a többi hasonló munkásemberrel. Nem használt népies szavakat, ellenkezőleg, igyekezett nagyon is választékosan beszélni. Néha egy-egy alulról felfele néző, barátságos pillantással – hogy kölcsönös egyenrangúságukat kihangsúlyozza – megkérdezte: Ért engem, ugyebár? És kezitcsókolomot köszönt a feleségének. Meg volt ugyanis győződve arról, hogy ez a modor csöppet sem sértő, sőt egyenesen hízelgő Domokoséknak, de bizonyos fél-szegséget okoz majd bennük, ami őt hozzájuttatja az éppen szükséges fölényhez. Ez a számítás valóban bevált.

– Hát kérem, érdemben még nem beszélhetünk a dolgról, amíg szegény anyám él – felelte körmönfontan. – Az pedig, kérem, kézzelfogható valóság. Természetesen, mihelyt az állapota válságosabbra fordul, részletesen megbeszéljük a maguk nagyon is érthető, hát... igényét. Ugyebár, megértett engem?

*

- Részvétem, Ákos...
- Fogadd őszinte részvétünk...

Pintér kalap nélkül, magasra emelkedve állt az áprilisi szélben a sírhalom előtt. Kövér arcán lilás foltok terjengtek a szenvedéstől – vagy a borotválkozástól –, szemei alatt megduzzadtak és sötét színt öltöttek a lefittyedt táskák, és orra valahogy megvékonyodott. Az ismerősök, akik részvétüket nyilvánították, megegyeztek egymás közt abban, hogy Pintér Ákost módfelett megviselte édesanyja halála.

Valójában erősnek és szilárdnak érezte magát. A külsején észlelt változás csak az éjszakázás eredménye volt, melyet idegileg tökéletesen kibírt. Esze frissen, gyorsan járt: intézte az egész temetést, és manőverezett a családi ügyekben. Ebben a pillanatban is párhuzamosan futott jó néhány gondolat az agyában. Domokosékat nézte, akik szintén eljöttek, s arckifejezésükből további magatartásukra próbált következtetni. Ugyanakkor Erzsókára is gondolt. Nővére, mikor a koporsót leeresztették, hisztérikus sikoltozásba kezdett, úgyhogy el kellett vinniük onnét. Béla cipelte magával.

Bélán külön és egyfolytában törte a fejét az egész szertartás alatt. Terveiben eddig is szerepelt, de valahogy engedelmes gimnazista fiukat képzelte maga elé

ilyenkor. Béla már négy éve tökéletesen távol élt tőlük. Vásárhelyen járt az orvosi karra, negyedéves volt. Ott töltötte téli vakációit is legtöbbször, nyáron pedig megtakarított pénzén utazgatott az országban; egy esztendőben legfeljebb két hetet töltöttek együtt. Pintér és felesége – különös vonása volt ez természetüknek – nem voltak túlságosan oda egyszerű fiukért. Annak idején egyikük se kívánta világrajönni, de később kaptak csak észbe, s így jött az alkalmatlan kis lény a világra. Már gyermekkorában sem vonzódott ő se hozzájuk, mióta pedig egyetemen volt, valósággal elidegenedtek egymástól. Ez aggasztotta legjobban Pintért. Mégpedig nem valami apai érzélgősségből, hanem mert észrevette, hogy gondolkozásuk is eltérő. Nem baj, gondolta, miközben a koszorúkat igazgatta a síron, férfiasan és egyenesen fogok vele beszélni.

Még egy utolsó pillantást vetett a sír fejénél álló egyszerű terméskő-oszlopra, melyen fekete betűk hirdették, hogy alatta fekszik özvegy Pintér Gáspárné; nyugodjunk meg Isten akaratában. Ezerötszáz lejt takarítottak meg az eredetileg előirányzott pénzből, ennyi volt a különbség a kő és márvány közt. A szertartás alatt kissé kényelmetlenül érezte magát, mikor Margit nővére a sírkövet nézte hosszan és elcsodálkozva. Egy másodpercig megbánta, hogy ennyire krajcároskodtak, mert ha Margit nem is, de tán a férje még szemükre fogja vetni a tisztátlan kezű ingatlan-szerzést.

A tömeg lassan eloszlott, Pintér velük ment. Jobbra-balra köszöntött, az ismerősöket egy-egy kézfogással lerázta, majd megkereste Margitot és a feleségét. Ott álltak az iroda előtt, mindketten sűrűn lefátyolozva,

fekete kabátban, fekete harisnyájukkal, és búcsúztak az eltávozóktól. Pintér mérhetetlenül sajnálta, hogy nincs fekete kabátja. A két gyászos nő között világosszürke felöltőben kellett mennie, melyen csak a gallérjára tűzött széles fekete szalag jelezte tiszteletreméltó bánatát. Szeretett volna komornak és méltóságteljesnek látszani, hogy megcsodálják, s hogy gögös mártíromságát meghurcolja az utcákon, mint valami fekete palástot. Minél aljasabb és kicsinyesebb lett, annál inkább vágyott rá, hogy az emberek nagy és fennkölt léleknek higgyék.

Az Egyesülés tér sarkán taxiba ültek, és hazahajtottak Domb utcai házukhoz. Bélát és Erzsókat ott hon találták: a szalonban voltak. Így nevezték legújabbban a közbelső szobát. A kis özvegy a legmélyebb fotelben feküdt, és aludt. Fekete ruhájában, törékeny, szinte lányos testével úgy feküdt a bútor vörös huzatán, mint egy ottfelejtett félpár kis kesztyű. Pintérék az előszobában hagyták kabátjukat, és becsődültek a szalonba. Erzsóka nem tért magához.

– Különös volt – magyarázta Béla, fejét nagynénje fele billentve. Nem volt a hangjában különösebb rokonszenv, tárgyilagosan beszélt, mint valami klinikai esetről. – Apám, ha jól emlékszem, azt mondtad, hogy sohasem emlegette a férjét, mióta itt van. És hogy kétféle viselkedését tapasztaltatok. Az egyik, mikor élénk és értelmes, a másik, mikor elgondolkozó, szomorú és... szóval, hogy a te kifejezésedet használjam, látszik rajta, hogy dilis. Neked az a véleményed, hogy ilyenkor a tragédiára gondol? Meg vagyok győződve, hogy eszébe se jut. Azt hiszem, alapjában el is felejtette az egészséget.

– Nincs igazad, fiacskám. – Ágota, aki legtöbbet volt együtt sógornőjével, hiteles adatokkal szolgált Erzsóka felől. – Mikor elszomorodik, sokszor emlegeti, hogy ő szegény özvegyasszony s hogy egyedül van, már nem is tudja, mióta.

Béla le s fel járt a szalonban. Anyja, apja és Margit nagynénje sorra leültek, és ide-oda mozgó fejükkel követték ezt a megfontolt sétát. A fiatalember kissé kiszámított volt. Szép barna arcán – mely anyjára hasonlított, csak hogy itt a közönséges vonások férfissá nemesedtek át – megjelent a szakértő fölényes kifejezése. Béla huszonkét esztendő volt, és ebben a fölényes kifejezésben csakis valami gyermeki póz mutatkozott meg, nem pedig az orvos nagyképűsége. Jóllehet annak szánta még saját maga is. Mert érezte, hogy a fotelben ülők – különösen pedig vagy éppen kizárólag csak apja és anyja – valamiképpen mérhetetlenül idegenek számára, és annyira idegesítette furcsa idegenségük, hogy ezt neki magának is szántszándékkal ki kellett hangsúlyoznia. Ezért nem is ült le közéjük.

– Nagyon tévedsz, anyám. Amit Erzsóka néni az özvegyiségéről beszél, semmi kapcsolatban sincs az ő történetével. Ez egy szerencsétlenségi komplexum, mely hogy úgy mondjam, föléje tevődött valódi szerencsétlenségének. Lehetnek azonban percek, amikor eszébe jut igazi tragédiája. A temetés például eszébe juttathatott egy régi, hasonló szertartást, mert holtbiztos, hogy nem a nagymamáért sírt. Hiszen azelőtt egész normális, szinte vidám volt. Taxiba tettem, útközben megálltunk egy patika előtt, és vettem valami nyugtatót neki. Még legalább másfél óráig alszik.

Odament a nagynénjéhez, és megsimogatta fehér, apró ráncokkal bepókhálózott homlokát. Ebben a pillanatban mindnyájan Erzsókára bámultak; miközben róla beszéltek, megfeledkeztek arról, hogy ott van közöttük.

Délután fél hat lehetett. A temetés izgalmai közepette nem ebédeltek. Pintér, miután letárgyalták Erzsókát, átvette a szót, és javasolta feleségének, hogy tálaljon. Ágota szabadkozott, hogy nem is főzött még semmit, ekkor Margittal kimentek a konyhába. Minden úgy történt, ahogy előre megbeszélték. Az aszszony – Erzsóka miatt – titokban intett Pintérnek, hogy menjen át Bélával a másik szobába.

Három nap alatt teljesen átalakították az öregaszszony szobáját. Tárgyait eltüntették, s a helyiséget meg rakták olyan dolgokkal, melyeket maguk halmoztak fel házasságuk folyamán. Odakerült a férj nagy tölgyfaíróasztala, mely uralkodni látszott az egész szobán üres és ünnepélyes komolyságával; oda került a könyvszekrényük is, tele díszes kötésű, alig használt könyvekkel; s mindez a kerek, bronzperemű dohányzóasztallal meg a két bőrbevonatú székkal, férfias dolgozószoba jelleget kölcsönzött Erzsóka papírforma szerinti lakosztálynak.

Ebben a férfias miliőben akart Pintér beszélni a fiával. Beültek a bőrhuzatú székekbe, cigarettával kínálta Bélát, majd miután előzékenyen tüzet adott és néhány közhelyszerű kérdést tett fel az egyetemről, felállt, és kivette özvegy Pintérné végrendeletét a kulcsra járó íróasztalfiókból.

– Olvasd el – nyújtotta a fiúnak.

Béla figyelmesen olvasta az erősen dült betűs, reszketeg vénasszony-írást, és közben többször is beleszí-

vott a cigarettába. Hosszan böngészte az egyetlen ívet, majd az asztalra tette.

– Igen. Miért mutattad?

Pintér állva maradt az imént, székére támaszkodott kinyújtott karral. Csak az ujjhegyeivel érintette a két bőrpárnát. Barátságosan nézett Bélára.

– Mert részben szó esik rólam is benne, s ez azt jelenti, hogy a mi közös ügyünk. Látod, nem találkozunk túl gyakran, te pedig, Bélus, anyád meg a jómagam szabadelvű, hát... nevelése folytán, ugyebár, mindig bizonyos függetlenséget élveztél. De vannak kérdések, amiket együtt kell megoldanunk. Ide hallgas, miről is van szó. – Megköszörülte a torkát. – Ez a ház, amint a végrendeletből is láttad, öt részre oszlik. Az egyik rész tehát, az egyik ötödrész, eleve a miénk, mert szegény anyám rám hagyta. Miénk ezenkívül újabb egyötöd, a sírkőért. Közel egy hónapja csináltattuk meg, csak a halálozási dátumot vésettük bele most. Ha már ez volt a bogara szegénynek, egy napig sem akartam jeltelen sírban tudni. Meg kell mondanom, hogy a sírkő nem került annyiba, mint a ház egyötödének reális értéke. De nagy áldozatot hoztunk miatta. És éveken keresztül mi tartottuk az anyámat. Tehát jogos és méltányos, hogy hozzájussunk a második egyötödhöz is. Te is így látod?

– Folytasd csak, apám.

Pintér erre hosszan és aprólékosan elmondta, hogy íratott alá Erzsókával is egy szerződést, melyben nővére lemond házrészéről az ő javára. Meggyőzően bizonygatta, hogy a szerencsétlen nőnek igazán semmi szüksége se pénzre, se házra, s legtöbb, amit adhat tak neki, hogy magukhoz veszik. Megmutatta az írást Bélának.

Aztán azt is elmondta, hogyan írt Kanadába Károlynak. Felajánlotta, hogy megveszi a házrészét, úgyis egyedül neki van rá szüksége a testvérek közül. A pénzt, igaz, nem lehetett volna kiutaltatni, de erre nem is volt szükség. Pintér odalépett a fiókhoz, kivette belőle Károly bátyja levelét és átnyújtotta.

A fiatalember megvizsgálta a borítékot: csakugyan Kanadából jött, Mr. Charles Pinter-től. Kézírásos levél volt benne, magyarul és majdnem tökéletes helyesírással; valamint egy angol nyelvű hivatalos irománny. Átfutott a levélen, mely aprólékosan beszámolt Károly bácsi és felesége egészségi állapotáról, végül pedig az utolsó bekezdésben ezt tartalmazta:

„Amint pedig írod, hogy a két húgomnak nincs szükség a házra, természetes átadom neked az én részemet. Ne gondolkozz a pénzen, mert én örökbe adom és itt küldöm a nyilatkozatot, amit megcsinált egy notary public. Sok egészséget a házhoz!”

– Gratulálok – mondta Béla, és a papírokat az asztalra tette. – Szóval háztulajdonos vagy.

– Igen, Bélus, van egy szép házunk. Még csak Margit van hátra. De az az egyötöd már nekik sem hiányzik. Temesváron a saját házukban laknak. Nekik határozottan fizetni akarok, részletekben legalább. Még ma este megbeszélem ezt a dolgot Margit névével... Most jön az, amiről veled akartam beszélni. Holnap-holnapután az egész ház a mienk lesz.

Felét azonban a te nevedre szeretném írni. Manapság, mikor annyira kevésbé rokonszenveznek azokkal, akik gyűjtöttek egyet-mást, én így sokkal helyesebbnek tartom. Szeretném, ha itt maradnál még néhány napig, amíg elintézzük ezeket a formaságokat.

Béla felállt, és vagy kétszer végigrótt a szobát. Kigombolta kabátját, s egyik kezét nadrágzsebébe dugta. Micsoda család ez, ahol mindenkinek elmegy az esze! Mert az első pillanatban így fogta fel az egészet.

– Szó sem lehet arról, hogy valamit is reám írasunk. Ezt csak úgy, előljáróban. De most kérlek, hallgass meg, és felelj őszintén: van-e értelme az egésznek? Minek neked az egész ház? Hát nem te laksz benne? Már a sírkövön is megállt az eszem, hogy az Erzsóka néniel kötött szerződésről ne is beszéljek.

– Ide hallgass – mondta Pintér kissé sápadtan. – Van egy szép házunk. A miénk, érted, a mi nevünkre telekkönyvezik. Megér vagy kétszázezer lejt. Csak Margitnak kell kifizetni az egyötöd árát. Örültség volna nem kapni rajta.

– Jó, de mit érsz a házzal? Megértem, ha nem volna hol laknod. De hát nincs itt az egész? Megéri még csak a fáradságot is, hogy egy nagy könyvben, az adóhivatalnál vagy mit tudom én hol, ott szerepeljen a neved, mint tulajdonosnak?

– Ide hallgass – mondta Pintér még egyszer, és leült, mert ugyanazt a furcsa gyengeséget érezte a lábában, mint egyszer ott a sírkőkészítő előtt. Csak-hogy most merőben más volt az oka. – Van egy szép házunk. A ház mindig érték, akármilyen is lesz. Mi az, hogy benne lakunk amúgyis? A miénk lesz, nem az anyámé vagy nem tudom kié: a mi tulajdonunk!

Érezte, hogy nem tudja megmagyarázni fiának, amit annyira akart; kínlódva figyelte, hogy szavainak nincs semmi súlya. Kereste azt a meggyőző érvet, mely egyszerűen világossá tenne mindent az ostoba kölyök számára. De nem volt ilyen érv. És akkor fel akart

állni, hogy vadul és tajtékozó szájjal elüvöltse az egyetlen nagy igazságot: Kell! Kell és kell, érted?

– Hallgass meg nyugodtan, apám. – Béla visszaült a székébe, és cigarettára gyújtott. – Az előbb mondtál valamit, azt hogy „akárhogy is lesz”. Tudom, mire céloztál. Nagyon kérlek, ezentúl kímélj meg az efféle célozgatástól. Mindig okos embernek számítottalak. Ha elhítenéd velem, hogy erre komolyan gondolsz, azt kéne mondanom, hogy enyhén szólva... nem ítélsz józanul. Dehát ez a lehetőség, remélem, elesik. Most pedig értsd meg, hogy háznak ma csak egy értéke van: mégpedig az, hogy megvéd az esőtől és a hidegtől. Szerencsére a ti három szobátok rendelkezik ezzel a tulajdonsággal.

– Elég! – ugrott fel Pintér. Nem talált logikus érvet, helyette azonban ebben a percben sokkal értékeőbb ötlete támadt. A nagy „kell” semmivé foszlott; már nem kellett a ház, nem kellett úgy, a telekkönyvben. Minden porcikáját beteg öröm járta át az új lehetőségre. Haragosan pattant fel, de most lenéző gúnnyal folytatta: – Ismerek én is néhány marxista definíciót. Ön, tisztelt uram, a használati értékről beszél. Van csereérték is, ugyebár...

Béla megdöbbsent. Eddig csak az ingatlanához görcsösen ragaszkodó kispolgárt látta, most azonban kiütközött apjából a spekuláns. S az ötletet talán éppen ő adta!... Pintér valóban csak a házat kívánta eddig, de azt is – mióta megsejtette a lehetőséget – valami hihetetlenül mohó és emésztő vággyal, mely szükségképp kielégítetlen kellett hogy maradjon az első beteljesülés után. Ez a pokoli ösztön, mely megszállta, mint a visszakísértő halottak lelke, s mely eddig – maga előtt is – szerény kis ambíció báránybőrében

álcázta magát, lendkerékként fordult át egy még hatalmasabb étvágyba. Bélát feldühítette a magázás, apjának ez az ostoba idétlensége: ő is felugrott.

– Úgy! Akkor pedig meg kell mondanom, hogy tisztességtelenül jártál el! Megloptad a testvéreidet!

– Mit vesztettek? – mosolygott hidegen Pintér. – Egy olyan használati értéket, melyet úgyszemint használtak. Tehát ne izgulj.

Béla elképedve ült vissza székébe. Kiadta mérgét, és most úgy érezte, hogy valami kegyetlen logika csapdájában vergődik. Gyűjtötte a szavakat, hogy erre is meg tudjon felelni, aztán dühös keserűség lett úrrá rajta. Elmegy innen, s akkor füttyül mindenre. Nem fogad el többé egy banit sem az apjától. Tanítványokat szerez, vagy a klinikán keres majd munkát, ezen még gondolkozni fog. Töprengve meredt a szoba sűrűsödő félhomályába.

Ebben a pillanatban kopogtak: Ágota jött be Domokosékkal.

– Gyújts lámpát, Ákos, mit ültök itt a sötétben? Most már, ha mama meghalt, nem állhat meg a világ... – Tudja, Ilonka – fordult Domokosnéhoz –, az uramat egészen tönkretette szegény édesanyja halála. Na, bocsássonak meg, nekem dolgom van a konyhában. Még nem ebédeltünk.

Felgyújtotta a villanyt, és kihátrált az ajtón, férje pillantását keresve. Pintér felfogta tekintetét, és hidegen összevillant a szemük. Tudta, hogy Ágota Margittal beszél, házrészüket alkussza, különben maradt volna mindenképp.

Gonosz ravaszság fejlődött ki benne az utolsó időben. Fogott két széket az íróasztal mellől, s a dohányzóasztal elé helyezte őket: ki a szoba légüres té-

rébe, két méternyire minden más tárgytól, ahol semmiben sem lehetett megtámaszkodni. Ide ültette a házaspárt, akikre élesen szórta fényét fejük fölül a hatkarú porceláncsillár. Aztán visszaült bőrhuzatú karosszékébe, s nem szólt egy szót sem. Néhány percig kínosan hallgattak. A fiatalasszony okker-zöld kockás szövetruhában volt, mely nagyon jól illett gesztenyeszínű hajához. Kissé széles, fehér arcára felülről hullt a fény, úgy hogy mély árnyék képződött az álla és mellei alatt, ami még teltebbnek mutatta. Béla kissé szórakozottan nézte a szép, erős asszonyt. Tudta, hogy a vegyiüzemben dolgozik. Vajon mit tesz egész nap? Az ilyen nők, gondolta, könnyen elhíznak, ha ülőmunkát végeznek. Aztán Domokosra pillantott. Most kissé félt ettől a nem nagyon vállas, de keményarcú, szőke sörényű munkástól. Alapjában vonzódott hozzá, tavaly is sokszor jártak együtt halászni, míg itthon volt; de most attól félt, hogy a villanyszerelő apjához hasonló sima csirkefogót lát benne.

– Hát kérem, nagyon sajnáljuk a szegény néni halálát... – szólalt meg Domokos végül. Kényelmetlenül érezte magát, kissé felemelkedett, és két kézzel arrább tette a székét. – Fogadja részvétünket.

– Nem nézed meg Erzsókat? – fordult Pintér a fiához. Béla csak intett, hogy nem megy.

Az asszony köszörilte a torkát. Aztán ő is igazított egyet a székén, közelebb ült az urához. Pintér megrengő szemmel nézett a szoba másik sarkába. Taktikát változtatott Domokosékkal.

– Azért jöttünk – kezdte ismét a férfi –, hogy beszéljünk komolyan a szobáról. Maguknak fölöslegessé vált, nekünk pedig nagyon szükséges. Holnap beadjuk

a lakáshivatalhoz az igénylést. Szeretném, ha meg tudnánk egyezni. Megfizetnék a lakbért.

– Mit akar? – mondta Pintér kissé unott és szenvedő arccal. – Azt mondja, holnap beadják az igénylést. Most mit akar még?

– Azt akarom, hogy intézzük el magunk közt. Mit járjunk a lakáshivatalhoz, ha nem kell. Megegyezünk, és bejelentjük csak. Szeretném, ha megértene, s nem kéne a hatósághoz forduljunk.

Elhallgatott, és szilárdan nézett Pintérre. Domokosné is rábámult, Béla szintén az apja arcát kutatta. Pintér végül is nem bírt hallgatni.

– Nem egészen tapintatos dolog – mondta messzire nézve –, hogy az embert ilyesmivel zavarják éppen a temetés napján. Olyan váratlanul ért, és még annyira le vagyok sújtva...

Ekkor Domokosné felugrott.

– Szégyellje magát! Még hogy váratlanul jött! Tán én csináltattam sírkövet az anyámnak, még a halála előtt? A temetőben tudtam meg, miféle emberek maguk!

– Anyám csináltatta – szólt közbe nyersen Pintér,

– Hagyjon beszélni! Tudja, kivel van dolga? Ez az ember nem akarta beadni az igénylést, amíg él a vénasszony! Azt mondta, hogy adhassam be? Még azt hinnék, hogy várom, mikor hal már meg. Maguk pedig már a sírkövet is megcsináltatták!

Domokos felállt, és kézen fogta hadonászó feleségét. Nem szerette, ha Ilonka – bár jogos indulatában – úgy viselkedik, mint valami rossz néember.

– Hadd csak el, kedves. Pintér úr, beszéljünk okosan. Maguknak nincs joguk ekkora lakáshoz. Nekünk

a szoba szükséges; ha nem egyezünk meg, elveszi maguktól a hatóság.

– Miféle hatóság? – állott fel Pintér. – Mit vesz el tőlem? Itt a nővérem lakik. A másik szobában én a feleségemmel. A harmadik a fiamé. Mihez nincs jogunk?

– A harmadik szobához... – szólt közbe Béla, kissé talán mesterkéltné közömbösséggel. – Holnap kijelentkezem végképp. Úgyse vagyok sohase itthon.

Nem nézett Domokosékra, lassan cigarettára gyűjtött. Ebben a pillanatban megint kopogtattak, s a kinyíló ajtóban megjelent Fülöpné, az egyik földszinti helyiséget bérlő kozmetikusnő. Pintér elkékült arccal meredt Bélára, de hirtelen zseniális megoldás villant eszébe. Fújhattok a plattenbe, gondolta ugyanezekkel a közönséges szavakkal, és lecsillapult a mérge.

– Kezét csókolom, fáradjon beljebb – szólt Fülöpnének, majd Domokosékhoz fordult. – Kérem, nincs mit tárgyaljunk. Forduljanak a hatósághoz, ahogy gondolják. Magának pedig, kedves Domokosné, nem állnak jól az erős kifejezések. Béla, légy szíves kísérd ki a vendégeinket.

*

Május második szombatján, egy szomorkás, szokatlanul sötét koradélutáni órában Pintér együtt ült nővérével és feleségével a megterített asztalnál. Erzsóka hallgatag volt és kedvetlen.

Már napok óta egyfolytában esett az eső. Pintér és Ágota, mint akik saját házuk biztos fedele alá húzódnak, s nylonköpenyben meg kalucsniban járnak az utcán, nemigen törődtek a vigasztalan idővel. És a szobákban borongó homályt sem érezték nyomasztó-

nak, mint Erzsók. Felőlük akár ki se derült volna he-
tekig, semmi sem változtathatott pöfeteg elégedett-
ségükön.

A házat teljes egészében megszerezték maguknak. Margittal megegyeztek, mert a gyámoltalan asszonyt könnyű volt rászedni, különösen hogy egyetlen volt a testvérek közül, akit valóban megdöbbsentett édes-
anyja halála. Még ottmaradt néhány napig a temetés
után, aztán hazautazott huszonötezer lejjel kis bőrönd-
jében. Ebből tízezret az Erzsóka lakásáért kaptak
Pintérék, s ötezret kölcsönöztek a kis özvegyasszony-
tól: ennyit tett félre a nyugdíjából, mióta rendszere-
sen megkapta. Erősen remélték, hogy ezt a kölcsönt
sohase kell megadni. A további tízezret pedig szintén
kölcsönkapták Hatházi úrtól, aki egy piszkos, de jól-
menő kis maszek-bazárral költözött az egyik földszinti
helyiségbe; Fülöpné helyett, akinek Pintér udvariasan
felmondott. Az új bérlő – egy sovány és ravaszképű
emberke – felajánlotta Pintérnek, hogy nem kell pénz-
ben visszafizetnie a kölcsönt, megegyezhetnek, ha ke-
zére dolgozik, mint a Textil- és Rövidárú Elosztó fő-
könyvelője. Mert Pintért hivatalában is előléptették.

Most, hogy a rendszer bizalmába fogadta, valóság-
gal szarvai nőttek. Sikerült bejelentenie két hamis al-
bérlőt a lakásába, két diáklányt, akik mindig „éppen
egyik szomszéd nagynénjüknél vendégeskedtek” s je-
lenlétüket a lakásban csak néhány tüntetőleg előkészít-
ett diákhelmi jelezte. Ez az ötlet a temetést követő
estén jutott eszébe, s a lakáshivatal, mivel nem is-
merte a tényállást, visszautasította Domokosék kér-
vényét. Pintér most már pimaszul és lenézően beszélt
a villanyszerelőkkel. Rajtuk és Bélán kívül – aki
valóban kijelentkezett – még csak egy ember utála-

tát kellett elviselnie, s ez Szabados volt, a Margit férje, aki goromba levelében vetette a szemére, hogy meglopta őket.

Most tehát az esős májusi délután félhomályában elégedetten ültek az asztalnál, és szórakozottan figyelték Erzsókat, aki szedni kezdte az asztalt. Ekkor csengetés hallszott az előszobából. Erzsóka kiment, és Ágota is utánamozdult, hogy lássa, ki jön, hova vezessék. Csak a postás volt.

– Tessék – adott Pintérnek egy levelet Erzsók.

– De hiszen ez neked szól – nézte az öccse figyelmesen a borítékot. Fejét lehajtotta, és enyhe, alig észrevehető mosolyt morzsolat el ajkán. – Tessék, olvasd el.

Ágota elfordult, hogy el ne kacagja magát. A kis özvegy nem vette észre. Hitetlenül fogta kézbe a levelet, leült, mert reszketni kezdett, és halvány, kékes kezével a ragasztást bontogatta kínlódva.

– Olvasd már – sürgette Pintér. – Valami fontos?

– A-azt hiszem – dadogta Erzsók, majd hirtelen erőt vett magán, és folyamatosan, de reszkető hangon olvasni kezdett:

„Olaszország Nagykövetsége, Bukarest. Kelt 1953. május 6. Mélyen tisztelt asszonyom! A pápa őszentsége megbízásából tartom szerencsémnek közölni, hogy boldogult férjét, néhai Kovács Jánost folyó év április 29-ikén, Rómában, ünnepélyes keretek közt szentté avatták Forgalmista Szent János néven. A pápa őszentsége elrendelte a vasutasok védőszentjeként való imádását valamennyi katolikus országban. Kérjük, foglalja kegyes imáiba nevünket. Mély tisztelettel: Carlo Filotti helyettes konzul. Őszentsége XII. Pius megbízásából.”

Ágota az asztalra borult, és tenyerét harapdálta, hogy a viharos kacagás ki ne törjön belőle. Két kövér válla görcsösen rángatózott. Pintér köhögést színlelt, megizzadt bele.

– Ugye tudtam, ugye jól tudtam... – suttogta könnyes szemmel Erzsóka. – Ó, most már minden jól van, ó csakhogy megértem egyszer... Ne sírj, Ágota lelkem, én mindig tudtam, hogy így lesz. Jaj, hol a kabátom, futok gyorsan a plébániára...

– Ebben az esőben? Mit gondolsz!

– Persze! Mit számít?

– Nem mehetsz, Erzsók. – Pintérnek elpárolgott a nevetetnékje. – Ilyen szörnyű időben...

– Hol a kabátom? – ugrott fel Erzsók, és lelken-dezve futott ki a konyhába. Arca gyerekesen sugárzott.

– Örültség! – mondta Ágota. – Ne hadd, hogy menjen. Még baj lesz ebből a levélből. Jaj, Forgalmista Szent János!... Jaj, de remek volt... – Kacagott, már-már kínlódva, oldalára szorított kézzel.

– Nem foghatom le – mondta Pintér, és idegesen felugrott. – Legalább a levelet ne vigye magával. Elveszem tőle!

– Akkor idehozza a papot!

– Hadd csak, hogy hozza. Mi akkor aztán letagadjuk az egészet. Érted? Letagadjuk, és azt fogják hinni, hogy ő találta ki; megmutatjuk az egész levelezését... Akkor pedig szépen bemegy a diliházba! Megyek, elveszem tőle.

Ágota egyedül maradt a szobában. Lustán felállt, és átment a díványra, még egy adagot jóízűen, gondtalanul nevetni. Igazán, nem is gondolta, hogy Ákos ennyire jól fogalmazza meg azt a levelet. Egyre inkább rájött, mennyi rejtett képesség bujkál a férjében.

Most már, hogy pénzszerző félisten lett belőle, egyre inkább tisztelte, nem mint néhány hónappal ezelőtt. Aztán a sógornőjére gondolt. Nem, sajnos hihetetlen, hogy emiatt beutalják az ideggyógyintézetbe. Pedig neki is eszébe jutott, még mikor felfedezte a levelezését. Mert ő jött rá először a családból.

Akkor történt, a temetés utáni estén. Ákos visszavonult Margittal, hogy a szerződésről tárgyaljon, ő pedig Erzsókkal, miután elmosogattak, visszament az első szobába. Sógornője már vacsora előtt felébredt, nagyon friss volt és élénk, s nem hozta szoba a délután lezajlott szertartást, sem azt, hogy emlékezne rosszullétére. Ott volt Béla is a szobában. Ágota már értesült a fiú makacsságáról; szelíden és anyailag akarta megkönyékezni, halkan beszélgettek, miközben Erzsók valami levelet másolt. Béla azonban hallani sem akart az ügyről, s hogy elhallgattassa, nénjéhez fordult.

– Mit másol, Erzsóka néni?

Az özvegy készségesen felállt, és a papírral a kezében odajött hozzájuk. Szeme értelmesen csillogott, de ez csak amolyan felületi értelmesség volt.

– Tudod, lelkem – mondta Bélának –, már vagy harminc éve minden héten írok Rómába. Van egy régi kérésem, addig fogok irkálni, míg csak a pápa nem teljesíti. Hallgassátok csak! – Felolvasta levelét, melyben meggyőzően elmagyarázta, hogy férjét azért kell szentté avatni, mert egy hétig kimondhatatlan boldogsággal ajándékozott meg egy bűnös és arra érdemtelen lányt. A levél hosszú volt és megrázó, mert valami mélységes fájdalom sikongott benne. Erzsóka azt is elmondta, hogy már vagy húsz éve állandóan ezt a régi változatot másolja.

Béla hirtelen felállt, és kiment a konyhába. Ágota utanasompolygott. A fiú háttal állt felé, s ő hogy kedvező hangulatot teremtsen, mert folytatni akarta a rábeszélést, odament, és kuncogva oldalbabökte.

– Dilis az öregasszony!

– Hogy beszélhetsz így? – toltta el a fia magától.

– Tudod, hogy én nem hiszek, materialista vagyok; ezenkívül orvos is vagyok, akinek az egész csak.. kóreset. De nem lehet, érted, ez a szenvedés... – Elcsuklott, nyilván sírás fojtogatta.

Ágota megvetően hagyta faképnél. Nem szégyenkezett, inkább dühöngött. Nagyképű taknyos! Most, hogy a díványon feküdt és végiggondolta Erzsóka történetét, újból elfogta akkori mérge.

Közben visszajött Pintér.

– Na, elment. Alig tudtam elszedni tőle. Elrontotta a multságunkat. Nem baj, csak menjen, most aztán lerázzuk a nyakunkról. Ha idehoz valakit, nem tudunk semmiről, akármilyen cirkuszt is rendez. Érted, Ágota? Nem szeded le az asztalt?

– Majd mindjárt – dünnyögte lustán az asszony. Pintér leült a dívány mellett álló kis tabouretre, és kibámult az ablakon. Odakinn felszakadt a felhőzet, kisütött a nap, s a hosszas, többnapos borongás után szokatlanul éles fény szaladt a szobába. Hirtelen derült. Szél támadhatott valahol, mely átmenet nélkül vitte el a felhőket. De Pintért ez nem érdekelte.

– Beszéltem délelőtt Győrfivel. Láta már a házat kívülről; azt mondja, tetszik. Megígérte a száznyolcvanezret. Majd eljön és megnézi, s akkor futva megad kétszázat. Ne félj, van pénze, állatfelvásárló volt... Ügyesen kell eljárnunk! Ha Erzsókától megszabadulunk, nekünk elég lesz két szoba konyha. Persze ben-

nebb, a belvárosban szeretném. Azt kapunk száz-száz-húszezerért. A maradéknak felét aranyba tesszük, felét megforgatjuk valahogy. Sok ötletem van... Látod, a mai világban is lehet szerezni, csak sütnivaló kell hozzá.

Arcára kéjes, bágyadt kifejezés ült.

Ekkor, a beálló csendben, autó túlkölése hallatszott fel az utcáról. Pintér felállt, és kinézett: Hatházi volt apró, divatjamúlt kis autójával. A nyeszlett emberke kiintett a kocsiból; vidám volt, és pompásan illett nevetséges gépkocsijához.

– Itt van Hatházi. Azt hiszem, hozza.

Ágota értette. Pintér kisietett a szobából.

Odakinn nedves volt minden. A fákról, a fűről esőcseppek szivárogtak lefelé, s délutáni napban ragyogtak. Domokosné az ablakait törölte, melyeket bemázolt az esővíz. Lassan mozgott és idétlenül egy kissé, mert már az ötödik hónapjában volt. Ott ácsorgott mellette a kislánya. Pintért kellemetlenül érintette, hogy künn van ez a fehérség: előtte kellett cipekedniük. Hatházi két bekötött papírszákot rakott ki az autójából. Merészen lekiáltott a tornácról:

– Na, itt van a kenyérhaj?

– Igen! Jöjjön, vigyük fel!

Pintér leszaladt, és felkapott egy zsákot. Hatházi a másikkal ment föl előtte. Miközben szuszogva igyekezett utána, megdicsérte magát a kenyérhéjas ötletért. Hogy is gondolt rá? Valahogy olyan volt a zsákok külső formája. Mit érdekli az Domokosnét, mire nekik kenyérhaj? Fő, hogy ne tudja. Ebben a pillanatban azonban a zsák beleakadt a korlát vasába, s hosszan végighasadt. Csillogó, ötvenbanis nagyságú gyöngyházgombok zuhogtak ki belőle. Pintér halott-sápadtan állt meg.

Domokosné harsányan, kárörömmel kacagni kezdett.

– Gurul a kenyérhaj, Pintér úr!

A gombok pedig futottak, ugráltak le a lépcsőn, pattogva és csattanva, ezüstös fényeket lövellve a ragyogó naptól; gurultak és folytak a zsákból, hiába kapkodott eszeveszetten utánuk.

*

Egy hetet bénult félelemben töltöttek. Pintér alig mert bejárni a hivatalába. Hatházi minden nap tízszer is feljött, és újra meg újra megbeszélték, mit valának, ha lekapják őket. A második héten már reménykedni kezdtek, s végül, hogy nem történt semmi, lassan elmúlt a félszük.

Pintér tovább hordta az adatokat hivatalából: mikor, hova, milyen áru ment. A bazáros utolsó darabig felvásárolta a ritka árucikkeket, melyek csak néhány hét múlva jelentek meg koszos boltjában, egyenkint és kétszeres áron. Osztozkodott Pintérrel, s a főkönyvelő szépen törlesztette az adósságát. Közben kinézett magának egy eladó házat, s megalkudott a vételárban. Nyolcvanötezer lej tiszta nyeresége lesz. Győrfi, az állatfelvásárló végül is megígérte a kétszázézet a házért. Napok kérdése volt, hogy megkötik a szerződést. Pintér elhatározta, hogy kifizeti Hatházit, és önálló spekulációba kezd. Feje főtt a tervektől, tele volt vággyal, bizakodással, agyafűrt számításokkal.

Néhány hónap telt el azóta, hogy a sírkőkészítő előtt megtorpant. Azelőtt talán ember volt, akkor azonban elcsúszott, és egyenletes gyorsulással hullt, a szabadesés törvénye szerint.

Azt hitte, rendkívül boldog. Ágota is ugyanazt hitte magáról. Pedig csak Erzsóka volt boldog közülük,

akit a plébános nem világosított fel a tréfáról. El se ment a levelet látni. Nem akart egy túlbuzgó hívet és havi ötven lej önként ajánlott adományt elveszíteni. Erzsóka pedig nem tudott betelni földöntúli boldogságával.

Egy napon Pintér vidáman, füttyörészve ért haza. Új, vakmerő tervek jártak az eszében. Ágota az előszobában várta. Ajka fehér volt, kezében papírlapot gyűrögetett.

– Elvették! Elvették a házunkat! Itt van a végzés. Igazolni kell mindent. Államosították a házat...

Pintér megszédült, az ajtófélfának támaszkodott. Ijesztő szürkeség kavarodott föl előtte. Aztán egy arcot látott: Domokosnét, amint kacag, mikor a gombok gurulnak. Egyszer csak megjelent Domokos is mellette, mögöttük Béla; s akkor alájuk és följük, melljük és mindenhova ismerős és ismeretlen arcok torlódtak, egymásba és egymáson át rohanva, ferde és szédületesen forgó, fenyegető síkokban. Éles zúgás sívított a fülébe.

Mikor magához tért, a szalonban ült egy fotelben, és Erzsóka állt előtte. Vizes borogatást akart a fejére rakni.

– Nem tudtam – hadarta ijedten –, nem tudtam, hogy így a szívedre veszed. Hiszen nem kell kiköltözni belőle... De ha annyira sajnálod, hát én, én írok a pápának...

– Ostoba vén szipirtyó – mondta fáradtan Pintér.

– De miért, Ákos? Látod, elintézte a másik ügyet is...

– Ostoba vén szipirtyó – mondta még egyszer, eltorzult arccal Pintér. – Nem jöttél még rá, hogy én írtam azt a levelet?

TALÁLKOZÁS

Losonczy mérnök füttyörészve tért vissza délután fél három tájban az étkezdéből a klór-termelő részleghez. Körülötte, mintha saját vidámságát tükrözte volna, derűs volt minden. A zápor, mely alig húsz percre váratlanul lezúdult, majd tovaszánguldott, kimosdatta és felfrissítette az egész gyárudvart. Párálva szárítkoztak a fiatal, négy-ötéves akácfák, s a betonút is felszikkadt, kivéve apró horpadásait, melyekben meggyűlt és csillogott az esővíz.

Most, hogy a koraesti találkozót megbeszélte Ágnessel, úgy érezte, sokkal szívesebben tölt még egy félműszaknyi időt a gyárban. Szolgálatát tulajdonképp már kettőkor befejeződött, és csak szívességből maradt még: Grigorás kérte meg erre, a kis Pascu Grigore, aki túramérnök volt a délutáni váltásban. Losonczy elmosolyodott, mikor eszébe jutott ez a kívánság. Grigorás, úgy látszik, megnyugtatóbbnak érzi, ha ketten vannak, mikor első ízben kell magukra maradniuk az ötvenkét elektrolízis-kamrával.

A részleg felépítését irányító temesvári vegyészek négy napja adták át a teljesen kész üzemrészt, melyben a termelés már ugyanaznap megindult s azóta ez az első alkalom, hogy nem volt ott az igazgató vagy a főmérnök vagy tíz-tizenkét más, náluk idősebb és

rangban elsőbb szakember. Mindhárom részlegvezető mérnök, Pascu és ő, sőt Moldován is, aki éjszakás volt a héten, az elmúlt napokban mintha háttérbe szorultak volna. Legalábbis az az érzésük támadt, hogy se dolguk nincs, sem jelentőségük – a munkát mindig valamelyik felettesük vezette, – és lámcsak, Grigorás, aki az egész kis üzemet elsőnek vehetné kézbe, most megszeppen a felelősségtől!

Elért a vadonatúj csarnokhoz, s ahogy felkapaszkodott a betonlépcsőn, ismét Ágnesre gondolt. Révésznek, a kénsav-osztály mesterének volt egyetlen lánya, és már négy éve dolgozott a gyár könyvelőségén. Losonczy csak pár hónapja ismerte, mióta idekerült a főiskoláról, s majdnem azóta szerette is, valami hirtelen támadt, gyöngéd érzéssel, ami jellemző volt fiatalságára és arra, hogy az ismeretlen kisvárosban – legalábbis eleinte – egyedül érezte magát. Volt valami melegen-asszonyos ebben a huszonkét esztendő lányban, nemcsak alakja vagy dús, lazafonatú kontya keltette ezt a benyomást, hanem egész lényéből áradt: s ez lélegzetfojtó csodálatot ébresztett benne és édes türelmetlenséget minden újabb találkozásig.

Megnézte az óráját. Háromnegyed három volt, tehát több, mint három órán át fogja szüntelenül maga elé idézni, amíg majd este hatkor újra láthatja meg-hitt és megható valóságában. Egy percre megtorpant a tornácon. Meredek napfény tűzött az épületekre, melyek fehér betonpillérekkel, a tarka dombok és a sötétkék ég előterében dór templomokhoz hasonlítottak. Holott ez gyár volt, frissen épült gyár, és csarnokainak összhangzó szépsége egyszerűen abból adódott, hogy anyaguk saját törvényei szerint idomult a cél-szerűséghez.

Örömmel nézett szét, aztán belépett a terembe.

Az ajtó mellett, ahol a hatalmas vályúkhhoz hasonló elektrolízis-kamrák sorai kezdődtek, három ember állt. Egyikük Pascu volt éppen, a másik Werner, a legidősebb temesvári szakember. Mellettük Hanek, a beszercei származású, félig szlovák, félig szász hivatalnok ácsorgott, aki a délelőtti folyamán leltárt készített az új részlegben lévő irodai tárgyakról. Ezek ketten most németül beszélgettek egymás közt, és Pascu, aki mindkettőjükénél jóval fiatalabb volt – alacsony, fekete képű, huszonnégy éves legény –, kényszeredetten hallgatta őket. Losoncai odalépett, és ráütött a vállára, mintegy jelezve, hogy mit se aggódjon, itt van már ő is. Félrehúzódtak.

– Ki nem állhatom ezt a pasast – dünnyögte Pascu, miközben Wernerre nézett. Losonczi azonban csak bólintott. Ő már túl volt az effajta sértődöttségen. Eleinte őt is bántotta, hogy ez az idős vegyész, aki Bécsben végzett huszonkilencben, a tudás és érettebb kor göggyével keresztülnéz rajtuk, de később rájött, hogy ezzel túlságosan törődni éppolyan kicsinyesség, mint maga ez a fennhéjzás is. Mit ér az az ötven-egynéhány év, összes tudományával és bölcsességével, ha ezt a pulyka-önérzetet nem teszi feleslegessé? De Grigorást is megértette, hiszen Grigorás fiatalabb volt nála, egy évvel.

– Hadd csak – felelte kissé oktató hangon –, fontos, hogy nekünk több eszünk legyen. Mit akarsz, ez egy eleven műemlék, de megbecsüljük, mert hasznos. Nem azért helyezték ide, hogy megcsodáljon bennünket, hanem hogy végezze el a munkáját. Azontúl semmi közünk egymáshoz.

Hanem Werner csakugyan tapintatlanul sokáig tárgyalt a hivatalnokkal, gondolta, mikor rájuk pillantott. A mérnök – akit két társa doktor úrnak szokott szólítani, s ezt a megszólítást a helybeli vegyészek közül is többen átvették – csontos, ötven év körüli férfi volt, erős termettel és erélyes arccal. Műszál-szövésű selyeminget viselt és gyűrhetetlen anyagból való, könnyű nadrágot: mindkettő világosbarna volt és mondhatatlanul előkelőbb saját szürke overalljuknál. Szavaiból, melyeket Losonczy hellyel-közzel megértett, azt vette ki, hogy indulni készül, s a városka egy-két, számára számba jöhető étterméről kérdezősködik. A hivatalnok ellátta néhány elméleti tanáccsal, egyrészt büszkén, hogy a nagy vegyész a véleményét kikéri, másrészt szorongva, nehogy elárulja járatlanságát a vendéglátó iparban. Tulajdonképp ő is alig várta, hogy Werner valahára elmenjen.

Ekkor azonban szaggatott csengőjelzés bűgött fel, majd néhány másodperc múlva, míg jóformán még fel sem fogták a jelentőségét, a terem sarkában feltűnt Prodan, a részlegmester, és futólépésben közeledett feléjük.

– Jöjjenek gyorsan, elvtársak!

*

Ágnes a tükör előtt állt, és figyelmesen nézte magát a testhezálló, fehér santung-ruhában. Legelőször mást vett fel: világoskék vászonblúzt, élénk színű szoknyával, aztán sorra magához illesztette ruhatára valamennyi nyári darabját, vizsgálgatva, melyik szebb, melyik áll jobban. Ezt választotta, mert ezt találta legcsinosabbnak, és alkalmas cipője volt hozzá, kecses szandálja, fehér fénytelen bőrből.

Szeretett volna még szebbet venni. Nem hiúságból, hanem a kedves fiúért, akinek látnia kell majd, hogy ő nemcsak elszaladt a találkozásra, hanem készült rá: szeretettel és hosszasan készült, és mindazt, amit gondolt és érzett eközben, viszi elrejtve ruhája ráncai közt és a hajába fonva. Ha észreveszi, akkor bizonyára megérti, mert ő elmondani nem tudná és nem is merné másképpen.

Negyed négy volt csak, és már a fésülködéshez látott. Haja derekáig ért, mikor lebontotta. Pattogott benne a villamossággal telt csontfésű, és rendről rendre omoltak a bronzos-arany napsugarak, amint a nyitott ablakon át rátűztek. Kutatva nézte a tükörben alakját, mely erőteljes volt, de lányosan lány hajlású is egyúttal, s őt csak valami félnék szerénység tartotta vissza, hogy édes elégedettségében ne boruljon halkan nevetve a díványra.

Az utcáról beszökött a nyár. Tiszta, zöld köveken futó folyóvíz páráját hozta, vegyesen a hársfák lombillatával, és sok-sok ember járkálásának, beszédének zaját zsongatta a szép lány fülében. Az élet, amely odakinn zajlott, s a jövő, amely rá várt, az ő tudatában egyetlen ember képében sűrűsödött meg: Losonczy Gyurka képében. Ez a fiú, ez a kis Losonczy mérnök szinte nem is volt hozzávaló még. Huszonöt esztendeje dacára fiatalabbnak látszott önála, majdnem kölykösnek, de Ágnes tudta, hogy az csak amolyan érzéki csalódás. Mert a szőke, örökké borzas haj vagy a töprengő gyermek alapossága, mosolyának kisfiús szelídsége az, ami ezt a látszatot kelti, holott a kedves kamasz valójában férfi, akiben erő van, akarat és szilárdság, hatalom, varázs – milyen kifejezést használ-

jon? – melynek hatásától nem bírt és nem is akart megszabadulni.

Lazán, de biztosan tűzte fel tarkójára a kontyát. Kész volt a fésülködéssel, és egyáltalán: kész, jó két és fél órával azelőtt, hogy erre tulajdonképpen szükség lett volna. Még csak szandált kellett húznia – eddig mezít-láb állt a tükörnél –, s az is megvolt már, mikor az anyja belépett.

– Elmész hazulról?

Révészné negyvennégy éves, kemény munkásasszony volt. Nem-őszülő hajában és az alakjában, mely telt és szép volt még most is, biztatóan tűnt fel Ágnes jövője. Ahogy ránézett, az ajtónak támasztva hátát, s karjait a jóleső fáradság mozdulatával maga mellé eresztve, a szomorúság futó árnyéka rebbent meg tekintetében. Az a tiszteletre méltó szomorúság volt, melyet a szülők mindig éreznek, mikor másokkal kell osztozniuk szülötteik szerelmén. Önzetlen szeretet töltötte be egész valóját, és ebben a pillanatban annyira eláradt benne, hogy szerette volna megsimogatni, magához ölelni a leányát.

– Igen – felelte Ágnes, miután kissé megkésett a válasszal. Lenézett a szőnyeg mintázatára, s szandálja orrát végigvezette egy kacsakaringós ábra szegélyén. – Losonczy mérnökkel találkozom a parkban.

– Szép időtök lesz. Hanem arra kérlek, szólj apádnak is, mielőtt elindulnál. Ígérd meg. Gyere – mondta Révészné –, igazítsam meg a ruhádat.

*

...Mindnyájan a mester után siettek, s miközben csaknem futva haladtak át a hatalmas termen, Prodan néhány szóval elmondta, hogy a villamos központ áramszolgáltatása felére csökkent. Szakács, a szolgálatos

elektrotechnikus éppen most hívja fel a központot, s ő addig is, amíg rendbehozzák a hibát – ha ugyan hibáról van szó –, engedélyt kér, hogy legalább tíz kamrát kikapcsolhasson.

Grigorás beharapta az ajkát, és barátjára pillantott. Losonczi azonban nem akart tanácsot adni: minek avatkozzék a dolgába, gondolta kissé túlzó következtetéssel, hogy ezáltal jelentéktelenné tegye régenvárt önállóságát? Nincs szó üzemzavarról: ami előadódott, az egyszerű technikai körülmény. A tennivaló világos. Az áram csökkenésének arányában ki kell iktatni a kamrákat, melyekben így csak tökéletlenül folya az elektrolízis, ez pedig nem gazdaságos, de még veszélyessé is válhat. Grigorás sem tehet mást, mindezt maga is tudja, s az ő jelenlétére voltaképpen nincs szükség. Hacsak nem annyi, hogy bizonyos biztonságérzetet ad a kollégájának.

Az irányító-teremben száraz hőség volt, mely egyformán áradt a műszerfalak mögül és a nyitott ablakból. Szakács – vörös arcú, nyurga fiatalember – izzadtan ült a telefon mellett, egy iratokkal elborított asztalnál. Inge hátán nedves foltok sötétlettek, s napszitta haja is egészen csapzott volt a melegtől. Fürgén ugrott fel, mikor beléptek, s végigsietett Pascuval és Prodánal a mérőműszerek előtt.

Werner, aki eddig mögöttük járt, és valamennyiük izgalmát enyhe, majdnem fölényes hűvösséggel figyelte, maga is a számtáblákat kezdte vizsgálni. Miután elsétált a műszerfal előtt, csatlakozott a többiekhez, akik a helyiség túlsó felében álltak.

Losonczi az ajtóban maradt Hanekkel.

– Esküszöm – mondta a köpcös, kopaszodó emberke, mikor már néhány perce hallgattak –, alig vá-

rom, hogy rendes kerékvágásba jöjjünk. Kérem, ez legalább az ötödik alkalom, hogy itt maradok munkaidő után is! Ha nem tesznek el a posztomról, én kerültem volna Hidasnak a helyére, aki elszámolt, tudja... Most több lenne a fizetésem körülbelül száz lejjel.

A fiatal mérnök csak félfüllel figyelt a hivatalnokra: ő is legalább ötödször hallgatta végig a sopánkodását. Haneket amolyan mindenestisztviselőnek helyezett ide a könyvelőségről – ahol egy irodában dolgozott Révész Ágnessel, s ez volt, ami Losonczit némileg elnézővé tette iránta –, és itt, a roppant térfogatú csarnokban csakugyan nem volt még egy helyisége sem, ahol aktáival meghúzódhatott volna.

Kollégái jóval arrább, a kapcsolóasztal mellett álltak, tárgyaltak és hadonásztak élénken. Ő még mindig nem szánta rá magát, hogy beleszóljon a beszélgetésbe, de Grigorás hozzáfutott, megfogta köpenye csücskét.

– Werner nem akarja engedni, hogy kikapcsoljuk a kamrákat, egy részüket, úgy értem... Én se csinálom szívesen, hiszen több tonna klór fog elveszni, de hát mit tegyek, Gyurka? Tizenkét perce – Pascu az órájára pillantott –, tizenhárom perce fél kapacitással megyünk. Javítják a vonalat, a második fővezetékben nincs áram.

– Meg van örülve! – kiáltotta Losoncz. Grigorás nyilván rosszul értett valamit, s a késedelemből nagy baj származhat. Semlegessége hirtelenül szétfoszlott, vagy csak ő feledkezett meg arról, hogy ezt föltette volt magában, és kollégáját karon ragadva, odalépett az izgatottan beszélgető csoporthoz.

Werner magyarázott, kissé furcsa hangsúllyal.

– Nézzék, én ki akarom próbálni, meddig működnek a kamrák az adott körülmények közt. Maguk azt

mondják, hogy ez kockázatos, és igazuk is van. Csak-hogy szerintem ez a kockázat nem akkora, hogy ne lenne érdemes kielégítenünk a... hogy is mondjam... – könnyed mozdulatot tett, és mosolygott –, a tudományos kíváncsiságunkat. Nem úgy van?

– A tudományos kíváncsiságot – felelte indulatosan Pascu – laboratóriumban szokás kielégíteni. Gyárban vagyunk, ha egy kamrát elront, az egész részleg termelése megsínyli.

– Laboratóriumban? Ne mondja!

– Nem arról van szó – vágott közbe Losonczi –, de önök, vagyis ön, Werner elvtárs, az építővállalat szakértője, a termelés meg a mi dolgunk. Mi felelünk azért, hogy mi történik itt. Ma délután például Pascu kollégám. Neki pedig klórt kell termelni, s az a feladata, hogy a berendezés épségére vigyázzon. Nem akarok beleszólni a vitába, úgy lesz, ahogy ő helyesnek véli.

Werner türelmesen, de figyelem nélkül hallgatta. Tenyéryire magaslott ki közülük – négy, csupa fiatal és egészen más vágású ember állt körülötte –, s ő úgy találta, hogy valamennyien hebehurgyák, ellen-szenvesek és izgágák. Senki sem foghatja rá, hogy valamikor is elkövetett volna olyasmit, ami fölösleges vagy haszontalan volt: úgy tudta, sosem szokott hibázni. És a tudományát soha sem alacsonyította semmiféle kicsinyes és pillanatnyi szemponthoz. Kimé-
ten beszélt.

– Maguk, úgy látszik, nem tudják, hogy a saját igazgatóságuk még nem kegyeskedett a mi munkánkat átvenni. Az építővállalat és a mi személyes jóindulatunk folytán, hogy úgy mondjam szívességből, már negyedik napja dolgoznak, de még nincs aláírva az átvételi jegyzőkönyv. Erre kell hivatkoznom, ha nem

tudok magukkal, mint vegyészekkel beszélni... Ez a helyzet, ha éppen tudni akarják, a felelősség egyedül csak rajtam van. Itt maradok, egyetlen kamrát se kapcsoljanak ki.

– És ha valamelyik felrobban?

– Ugyan kérem, felrobban! Úgy tesznek, mintha egy ilyen kamra valami V2 lenne! Ledobja a fedelet, a csavarok szétrepülnek, és megvan. Akkor természetesen megállunk, tíz perc alatt helyrehozhatják az egészet.

A fiatalok egymásra néztek. Nem, a várható következmények csakugyan nem ígértek túlságosan súlyosnak, de mindnyájukat bántotta volna, ha már az első napokban fennakadás történik. És miért? Hogy ez a más városból ideküldött szakember, ez a megtetsült Vegyészeti Tekintély kielégítse, amint mondta, a kíváncsiságát? Losonczi, míg egyre idegesebben nézte a műszerfalán ugráló mutatókat, lázasan gondolkozott, és a helyes ítéletet kereste. Vajon nem tudományellenes az ő szempontjuk valóban? De hát létezik egy sereg kísérleti intézet, laboratórium s miegymás, amit éppen erre használnak! Hogy nem érti ez a fölényes képű professzor – a doktor úr, aki elméleti törvények lepárolásával foglalkozott eddig, úgy látszik –, hogy nekik, jóformán tejelesszájú fiataloknak, főnökeik és munkatársaik előtt, megbízatásukhoz méltó voltukat kell bebizonyítani?

Prodán, a mester, kérdőleg fordult Pascuhoz, és hogy a mérnök tanácstalanul visszabámult rá, kiment, bevágta maga mögött az ajtót. Hanek, aki ugyanott állt, mint amikor beléptek, összerezsent, s arrább húzódott. Werner, Szakáccsal együtt, ellépett tőlük, a műszertáblákat kezdte tanulmányozni.

– Mit szólsz ehhez a szemtelenséghez? – kérdezte fojtott hangon Grigorás. Megrázta fejét, mintha a tehetetlenséget akarta volna levetni, mely néhány perce bénítóan súlyosodott reájuk. – Hallod, hogy mi az ő szívességük folytán dolgozhatunk a saját gyárunkban! Most ugorjak a képébe, vagy mit tegyek, mit szólsz? Megyek és telefonálok, hátha még itt van valaki a felesékek közül. Sajnos, az átvétel csakugyan nincs meg...

Pascu kisietett, s ahogy a következő csarnokon átment, észrevette a két laboráns lányt, akik gyanútlanul dolgoztak a kamráknál. Mindnyájan megfélelkeztek róluk. Elgyengült, azonnal kiverte a verejték, most, mikor még idejekorán – és örült szerencséjére – megpillantotta őket.

– Hé, lányok! – kiáltotta gorombán, hogy ijedségét leplezze. – Hagyjátok el a termet azonnal!

*

Ágnes pedig ekkor már az utcán volt. Gyorsan lélegzett, mert ugrálva futott le a lépcsőn, megfélelkezve asszonyos komolyságáról. Riadtan gondolt erre a bohó cselekedetre, melyet önkénytelenül követett el, s amelynek következtében a korlát vaspálcái majdnem felhasították a ruháját.

Nem bírta otthon maradni, féktelen türelmetlenség hajtotta ki az utcára. Sajnálta, hogy a park, ahol találkozniuk kellett, olyan közel van: szeretett volna sokáig, fárasztó utakon igyekezni feléje. Sietni, ahogy csak ereje bírja, hogy egyre közelebb jusson a messze kitűzött célhoz, míg aztán a megharcolt harc boldogságával tudja elérni. De a magas, árnyékos lombú gesztenyefák ide látszottak, s ő tudta, hogy néhány perc

múlva ott lesz, és két óra hosszat várakozik majd, céltalanul ödöngve.

Lassan indult el, s ahol tehetette, a kirakatok előtt ácsorgott, bement az üzletekbe, bámulta a színes keleméket, a csillogó üveg- és porcelánárut, a könyveket és cipőket, anélkül, hogy közvetlenül utána tudta volna, mit látott.

Szerelmük sorsán töprengett. Azon, hogy szép volt így, lépésenként közeledni egymáshoz, mert minden, ami új volt közöttük, amit még sohasem adtak egymásnak, az elsőség bódító varázsával hatott rá. Amennyire csak engedte a kíváncsiság, vigyázott, hogy a megtehető lépéseket beossa, de sajnos, már olyan kevés volt! Nem tudta, mi következik utána. És kissé szégyenkezett is, hogy miközben az emberek, akik körülötte élnek, tüstént új célt tűznek ki, mihelyt valamit egyszer elértek, ő ilyen kiszámítottan vár minden esedékes öröme. Pedig ez csak így, elgondolva látszott igaznak, szenvedélye a valóságban hatalmasabb volt minden megfontolásnál. Ő, Ágnes, olyan sokáig maradt gyermek – a fejlettsége dacára –, hogy most kevesli fiatalságát: úgy érzi, korai volna szerelmét felváltani az élettárs örömeivel és gondjával. Mi lesz velük, ha tovább sodorja őket a vágyébresztő nyár?

Találkozott néhány ismerős lánnyal. Körülállták, és mindenfélét fecsegték. Fagylaltozni hívták, és dicsérték a ruháját – ekkor kezdett kételkedni, hogy valóban jól választotta-e az egybeszabott, fehér santungot: igen, bújkált egy kis adag bizalmatlanság is Ágnesben –, s ő szabadkozott, és nem ment.

– Losonczi mérnököt várod? – kérdezte az egyik lány, egy félénk arcú, csúnya kis kolléganője, aki nála jóval fiatalabb volt.

– Igen, Losonczit várom...

Aztán a lányok elmentek, s mintha leverték volna egy fecskefészket az ereszről, a jókedv zsvivaja után mellészegődött a nehéz csend. Az utca visszhangzott a vidám és változatos lármától, de az már más volt, nem a hozzásimuló hang, amellyel ő is tova tudott volna rezegni. Vilmára gondolt, a kedves, de rossz külsejű leányra, aki emlegette Losonczit. És úgy, hogy Losonczit mérnök, őt, akit Losonczit Gyurkának neveztek még a takarító asszonyok is egymást közt! Ezt a fiatalembert, úgy látszik, az egész vegyiüzem szerette, családjába fogadta a szűkebb közösség és – nagyon jól tudta ezt is – a város. Barátilag, az idősek pedig majdnem szülői érzésekkel szerették, az ő apja is sokak közt, vagy máshogy, mint például ez a szegény lány... Pirult előbbi feltételezése miatt, hiszen ő volt, aki a ruháját is dicsérte: milyen szép vagy te, Ágnes! Őszinte szó volt, mert bennefoglaltatott az, hogy bár maga is ilyen szép és boldog lehetne.

Végigment a főutcán. Most már gyorsabban lépett, szeretett volna minél hamarabb a megbeszélthelyen leülni, hogy ott, amíg vár a fiúra, zavartalanul gondolkozhasson. Ezernyi dolog jutott hirtelen az eszébe, de a vágy, hogy igaz és jó, és az életére méltó lehessen, állandóan jelen volt minden kószáló gondolatában.

A parkban, a fák levelein áttűző nap tarka fényében gyerekek ugrándoztak és mindenféle korú emberek jártak, és mindenki tartozott valakihez, és mindnyájan egymáshoz is tartoztak, jó volna tisztavirágnak lenni, gondolta Ágnes, hogy az élet a legnagyobb boldogsággal fejeződjék be...

*

Grigorás senkit sem talált meg a feletteseik közül, s erre Prodánnal együtt – aki egyébként egyenesen a telefonhoz ment –, a városi pártbizottságot is felhívta. Akivel ott beszéltek azonban, nem ismerte a helyzetet, azt tanácsolta, hogy egy óra múlva jelentkezzenek újra, s addig is keressenek valami alkalmas megoldást.

Losonczi az ablak előtt állt, és idegességében a körmét piszkálta. Pascu ismét a telefonnál volt, abban a kis helyiségben, melyet ők hárman irodának használtak, hogy Werner jelenléte ne feszélyezze; az igazgatót próbálta felhívni a lakásán. Prodán, minden figyelmeztetésük dacára, kinn maradt az elektrolízis-teremben, a laboráns lányok a csarnok előtt, a tornác betonmellvédjére dőlve napoztak. Szakács és a Nagy Szakértő meg – mérgében ilyen gúnyos elnevezéseket talált ki – szorgalmasan jegyezték a műszerek mutatóinak ingadozását.

A számtáblák mögül halk, egyenletes zúgás hallatszott, s ez a folyamatos nesz a fiatal mérnök érzékeit elzsongította. Egyszer Ágnes jutott eszébe, aztán a műszerfalakra nézve az az érzése támadt, hogy valami úrhajó belsejében van, majd pedig, holott karján volt az órája, igyekezett kiszámítani, mennyi lehet az idő, s mikor induljon, hogy el ne késsen a találkozásról. Mindezek mögött pedig ott bujkált az állandó nyugtalanság érzése, hogy Werner, ostoba makacsságán – mert nyilvánvalónak látta, hogy most már presztízskérdésről van szó –, tönkreteszi a vadonatúj részleg berendezését.

Megfordult, és egy darabig báméskodott a nyitott ablakban. Künn szakadatlanul dőlt a napfény a gyárra, mely most kihaltnak látszott. Pedig mindenütt emberek dolgoztak, okos gépeiket vezetve, de csak kevés és

jobbára fiatal ember, akik bár naponta hatalmas értékeket termelnek, most egy árva tanáccsal se tudnák őket segíteni. Az épületek mögött szőlődombok guggoltak a folyó partján, melyet innen nem látott.

– Jöjjön csak, Hanek elvtárs – mondta később, és félrehúzta a hivatalnokot, mert már kibírhatatlan volt a szótlanság. – Mit gondol, mit akar ez a Werner?

Hanek vállat vont. Haza kellett volna mennie már rég, maga se tudta határozottan, miért időzik, s talán restellte is bevallani magának, hogy igazából a bonyodalom érdekli. Így: ez az izgalmas helyzet, mert föl sem tette magáról, hogy a kis üzem jelentőségteljes kérdése foglalkoztatja – komolyan azt hitte, még mindig haragszik, amért ide helyezték.

Losonczy halkán folytatta.

– Nézze, én alapjában véve nem félek, hiszen először is Pascué a szolgálat, másodszor meg kár, érti, anyagi kár semmiképpen nem lesz, csak hosszas fennakadás. Dehát az is kár. Itt nem kovácműhely van, ahol, ha lemaradunk, ráverünk a vasra, s behozzuk. Gondolja el, mit veszünk, ha valamelyik kamrát napokig kell majd javítani! Mit tud maga az átvételről, miért nem írták még alá?

– Nem tudom, kérem. Azt hiszem, nem tudnak elszámolni valamilyen anyaggal. Nem értem, mit akarhat ez a szakértő, de hát... rendes embernek látszik. Nem akar rosszat. Tudja mit? Én hivatalnok vagyok, mondanék egyet magának. Adja Werner írásba, hogy vállalja a felelősséget!

– Mit érünk vele, Hanek elvtárs? Nem az állásomat féltem, az időről van szó, nem érti? Bármilyen történhet, nem lesz nagyobb kár, mint amennyivel kevesebbet fogunk termelni. Nézze, én értem, hogy Werner kíván-

csi a kamrák működésére, így, mikor az áramerő nem teljes. Én is kíváncsi vagyok. De hát éppen most jött rá?

– Figyeljen ide – mondta a tisztviselő suttogva, miközben óvatosan megfogta köpenye gallérját és közel húzta magához –, figyeljen ide, hát maga nem érti? Én nem tudom, hogy mire kíváncsi, de látja, ő most nyugodtan tehet akármit. Ő az építővállalathoz tartozik, annak felel a munkájáról, s az meg nem kéri számon a mi termelésünket.

– Nem, esküszöm, hogy nem értem.

– Nem érti! Ha most itt fennakadás történik, az a maguk dolga, nem úgy van? De az építővállalat nem kéri számon. Werner viszont itt, amíg az átvétel nincs meg, azt teheti, amit jónak lát. Már most a mi vezetőségünk ezt csak úgy oldhatja meg, ha minél hamarabb aláírja az átvételt, s az nekik fontos. Mert addig nem fizet a bank, nincs kitüntetés, jutalom sem, satöbbi...

A fiatalember valósággal megszedült, nem is tudott szóhoz jutni hirtelenében. Szóval ez a tudományos kíváncsiság, gondolta, ez a híres tudásszomj, a roppant jelentőségű elektrokémiai kísérlet! Hanek tovább beszélt, de arra már nem bírt hallgatni.

– Én azért nem hiszem, hogy szándékosan rosszat tesz, nem hiszem, egészen rendes embernek látszik. Persze, maguk jobban tudják ezt, én, kérem, hivatalnok vagyok, és azért mondom, hogy adja írásba...

És ha valóban az, gondolta tovább Losonczi, ha csakugyan a szakember érdeklődése és nem valami fifikus előmozdítása egy ügynek, amelyben a zseb érdekelttsége is szerepet játszik, akkor is, miféle tudományosság az ilyen, amely nem a legfontosabb törek-

vést: a javak bőséges termelését, és nem a legszebb törekvést: a fiatalság becsvágyát tekinti célnak? Sőt belegázol azokba?

Átment a termen. Werner a kapcsolóasztal előtt állt, s amíg ő az odáig szükséges negyven lépést megtette, úrrá lett rajta valami felsőbbrendű józanság. Tehetetlen volt, de meg akarta mutatni, hogy szerencsés arányban van meg bennük is a számítás és méltóság.

– Werner elvtárs, ha jól értettem az imént, azt mondta, hogy mindenért, ami történni fog, felelősséget vállal. Nem lenne szíves ezt írásba adni?

Werner ránézett.

– Azt hiszi, letagadom majd?

Udvarias volt, kimért és közönyös, és mosolygott. Jobb kezét, mintegy véletlenül, az arcára tette, s ujjbegyeit végighúzgálta az arcbőrén. A fiatal mérnök el-sápadt.

Ekkor történt a robbanás.

Mindnyájan hallották a zajt. Prodan az üvegfalnál termett, mely őket az elektrolízis-csarnoktól elválasztotta, s hevesen rájuk dörömbölt. Szakács a kapcsolóasztalhoz ugrott, egy mozdulattal az összes kamrákat leállította, Losonczy pedig kifele kezdett szaladni. Grigorásba ütközött az ajtóban, mögötte már jött be Prodan is.

– A tizenötös kamra ledobta a fedőjét.

– Csak a tizenötös? A többi sértetlen?

– Igen, legalábbis remélem. Megálltatok? – kérdezte Pascu. A külső teremben az eddigi halk zúgás helyett süket csend kongott. – Miért álltatok meg az egészszel? Huszonhat kamrára van áram, főnök úr, kapcsolja vissza a bal sort. Ezt a fényűzést nem engedhetjük meg magunknak.

Grigorás egyszeriben rendkívüli nyugodt és határozott lett. Losonczi nem érzett szégyent, hogy ez nem neki jutott eszébe: Werner tekintetét kereste. Az még a jegyzőkönyvébe firkált, majd egy utolsó pillantással végigfutott a műszertáblákon, és odalépett hozzájuk.

– A technikusuk följegyezte az adatokat, maguk is kiszámíthatják, hogy huszonnyolc kamrát lehet üzemeltetni. Holnap tíz óra tájt jövök be, viszontlátásra...

Zsebrevágta jegyzetfüzetét, s az ajtóhoz lépett, korát meghazudtoló könnyedséggel és előkelően: hűvösen és harag nélkül köszönve, ahogy máskor is szokta. Most, hogy a történetekkel már tisztában voltak, s miután már meghátrált, inkább megvetették, semmint dühöngtek. Kissé kimérten bólintottak feléje, s egyedül Losonczi gondolt rá, hogy visszamutassa előbbi mozdulatát, ujjával az arcbőrére tapintva. Ez azonban komolytalan ötlet volt, s elhessegette magától.

– Ellenőrizte a számítást? – fordult Pascu Szakács-hoz. – Rendben van? Akkor még kapcsoljon be két kamrát. Prodan elvtárs, hívja a szerelőket sürgősen.

*

Ágnes mindenütt a nagy, szertehullámzó örömet látta, melyben részük lehetett volna ezen a hosszú, szép délutánon, s amelynek vágyát, a várakozásban lángolóra fokozva, tartogatta estig magában.

De már hat óra elmúlt, és Losonczi Gyurka még mindig nem tűnt fel. Valahányszor egy-egy fiatalember befordult a fasorba, ahol találkozniuk kellett, végigfutott rajta valami édes forróság. És ahányan csak elhaladtak előtte, akiket riadt és vágyakozó tekintet kísért, valamit magukkal vittek a lányból: valami

megfoghatatlan és értékes dolgot, amivel ő nem lett szegényebb.

Hátrahajolva, kissé ernyedten ült, lábszárát keresztbetéve, s karját a pad hűvös tölgyfa-támláján nyugtatta. Nem gondolkozott: kifáradt, legalábbis nem akart semmire sem gondolni, szabadon és ellenőrizhetetlenül ötlöttek fel az ábrándok benne. De az ábrándozás igazabb volt a gondolkozásnál. Mikor valamit megfontolt – meglepetten, pirulva ismerte fel ezt a tulajdonságát –, számító és kicsinyes emberré törpült. Azzá tette az itt-ott, legkevésbé otthon felszedett halomnyi előítélet, ami ránehezült veleszületett okosságára, s olykor leszorította lüktető, nemes becsvágygyal és áldozattal telt, fiatalos érzésvilágát.

Leginkább a szerelemmel történt így. Talán azért, mert ez volt az, ami az életét közelebbről meghatározta. Most, hogy a találkozásra várt, kifutottak leányos ábrándjai, és elhelyezkedtek röppályájukon: a boldogságot beosztani kívánó mértékletesség helyett áradó, mindent betöltő szerelmet fedezett fel magában. Úgy érezte megint, mint délután, mikor a tükör előtt állt, csakhogy most még jobban, hogy a világ, amely körülötte forr, s az emberek minden nagy törekvése jelen van a szerelmükben, töményre, szinte megfoghatóra dúsítva, s hogy ez visszahat az életre, és új meleg színnel gazdagítja szépségét.

Ekkor azonban óraütésre lett figyelmes, és az ábrándok egy szempillantás alatt szerteszóródtak.

Igen, pontosan számolt, nyolcat ütött a közeli tanácsház tornyocskájában, s a csinos és szőke, borzas és állhatatlan fiatalember, Losonczy mérnök, aki miatt azt a menyasszony-színű ruhát magára vette, aki miatt órákig csatangolt az utcákon, nem jött, nem

volt ott. Ha látnák a lányok, akik magukkal hívták!... Könny futott a torkába, s ő ide-oda forgatta és meresztette a szemét, igyekezett másra gondolni, remélve, hogy így erőt vesz a síráson.

Egy férfi ült le mellé a padra. Cigaretára gyújtott, egy darabig figyelte, aztán a közelébe húzódott.

– Nem tudja, kedves, hány óra?

Ennyi hiányzott, hogy a sírás előtörjön belőle. Felugrott, de a könnytől, mely elborította a szemét, azt sem látta, merre indult el. A férfi riadtan ment utána.

– Bocsásson meg, de hát mivel bántottam?

– Hagyjon – mondta kínzottan, kéréssel és türelmetlenséggel a hangjában, s a kísérője csodálkozva és vállalat vonva odábbállt.

Mire a tanácsházához ért, már valamennyire sikerült rendbeszednie szétzilált gondolatait. Az a kettős természet, ami érzéseiben és megfontolásaiban külön-külön jelen volt, ebben a percben egyetlen szándékba torkollt: megtudni, miért nem jött, mi történt? Losonczy bennmaradt a gyárban, igen, a kollégája megkérte, hátha baj támadt, ami miatt nem tudott jönni, lehetetlen volt jönnie hozzá? Ó, ha nem így van, jaj a gyöngéd boldogságnak, amit Ágnes úgy dédelgetett magában!...

*

Készen voltak a kamra szétbontásával. Rendbehozták a vaseresztékeket, melyek a súlyos fedőlapot tartották – a részleg két szerelője, a mester s a mérnök is versenyt dolgoztak –, csak a fedelet kellett vissza-illeszteniük a helyére.

Hanek ott ácsorgott mellettük. Fején gázalarc volt, akárcsak a többieknek, mert a megrongált kamrából

előtörő klór szétáradt a csarnok levegőjében. Az idős emberke, aki az itt sürgölődő fiatalok közt akár-melyiknek apja lehetett volna, nehezen lélegzett az arcára szoruló maszkban. Leheletétől homályos lett a két szem-ablak, már csak bizonytalan, ide-oda hajló árnyakat látott, de nem ment el, hiába környékezte rosszullet.

Pascu maga futott a mozgódaruhoz, mellyel a több-mázsás fedőlapot fel akarták emelni. A laboráns lányok, arcukra szorított zsebkendővel kissé arrább álltak, ahol a klórszagot már inkább el lehetett viselni. Gázmaszkjukat Losonczinak és Haneknek adták.

Prodán áthúzta a daru vasláncát a fedőlap tartógyűrűin, és intett a mérnöknek, hogy húzhatja.

A villanymotor felbúgott. Grigorás óvatosan, nagy figyelemmel kezelte a darut, s a hosszú acéllap lassan a mellük magasságáig emelkedett fel, mire megragadták mindnyájan. Hanek a láncok feszülését figyelte. Most már segíthetett ő is, eddig inkább alkalmatlan volt, s így, bár tartott tőle, hogy a roppant fedőlap le fog zuhanni, nekihazakodott riadt erővel.

Vigyázva csúsztatták a vályú fölé fedőjét. Három-szor-négyszer visszaengedték meg újra felhúzták, míg csak a tartószegek pontosan bele nem illeszkedtek a lyukakba. Ekkor egy pillanatra mindnyájan megkönnyebbülve megálltak.

– Két óra alatt leszoríthatjuk – mondta Prodán, kivéve szájából a gázszűrőt. Rajta s a szerelőkön nem volt gázálarc: egyszerű szűrődobozt tartottak a foguk közt, széles gumiszopókára harapva.

Losoncz lecsatolta gázmaszkját.

– Hívjuk át a cseppfolyósítóból is a szerelőket, úgy sokkal hamarabb végzünk. Nem hiszem, hogy sürgős

munkájuk volna. – Elhallgatott, mert hevesen köhögni kezdett. Ettől még több klórt szívott magába, úgy hogy vissza kellett húznia a gázmaszkot.

Pascu elküldte az egyik laboráns lányt a szomszéd részlegre, Ariont meg, a tizennyolc éves szerelő-legénykét tartalécsavarokért futtatta. A robbanás tulajdonképpen nem tett nagyobb kárt, minthogy a fedelet rögzítő csavarokat feltépte, s azok szanaszét repültek a teremben, a fedőlapot pedig fellökte a helyéről.

– Köszönöm, hogy itt maradtál, Gyurka – mondta Grigorás, és arrább hívta barátját, miután a gázmaszkot levetették arcukról. A csarnok nem szellőzött eléggé, a tizenötös kamra környékén még mindig elviselhetetlen volt a kiáramlott klór. Pascu látszólag közömbösen folytatta. – Jól fogott, legalább láttad, mi történt, de csakugyan szükség is volt a segítségedre. Most már nem tartóztatlak.

Losonczit újra elfogta a köhögés, még az előbbi beszippantástól. A kamra felé pillantott. Arion már megjött a csavarokkal, és mindnyájan hozzáláltak a kamra szereléséhez. A laboráns lányok nagy zsákruhákkal kezdték a szertefröccsent oldatot eltakarítani. Gumi-kesztyűben voltak, orruk elé kötötték nedves zsebkendőjüket. Egyikük gázálarca volt rajta, vagyis most a kezében.

– Nem, Grigorás, itt maradok még!

– Át kell adnotok a gázmaszkát a lányoknak. Nézd meg, Hanek is már majdnem elájul, de fogadok, hogy nem bírnám elküldeni, ha te sem mész. Nem sokat mozdított, az igaz, de mégis... Nem is gondoltam róla...

És már a szerelők is megjöttek a szomszéd csarnokból, három, körülbelül huszonöt éves, erős, napsütött

arcú fiatalember. Nincs is annyi franciakulcsunk, gondolta Losonczi, hogy mindnyájan tudnánk dolgozni. Megnézte az óráját, nyolc óra elmúlt. Derekas fáradtság húzódott minden tagjába. Most már csakugyan elmegy, pedig nem valami jószívvel. Egy pillanatig szeretne volna nélkülözhetetlennek érezni magát: azt tudni, hogy a klór-gyártó részleg, a termelés, az egész üzem megáll, ha ő nem harcol veszélyt megvető hősiességgel. Aztán elmosolyodva rájött, hogy ez csak gyerekes és fölösleges fellengzés. Becsületesen megtette a magáét, nem volt rá büszke, csak valami jóleső melegséget érzett, s most – ez is közös gond –, míg biztonsággal hagyja társaira munkáját, hazamegy, hogy a a holnapi napra készüljön.

Prodán odalépett hozzájuk.

– Át tudnák adni a gázmaszkot a fiúknak?

– Tessék – felelte Losonczi, s kiakasztotta nyakából a szíjat. Grigorás egy másodpercig habozott, aztán ő is átadta a magáét. Megtapogatta, van-e zsebkendő nála, hiszen miután útratette barátját, visszamegy a kamrához.

Hanek is odajött, gázálarc nélkül, s köhögött elkétkült képpel. Losonczi kezét nyújtott Pascunak, majd kölykös mozdulattal hasbaütötte. Hanek is kezét fogott a mérnökkel, de a köhögéstől nem tudott szólni.

– Szervusz! Vigyázz, indítsd el tízig – mondta Losonczi még egyszer, aztán a hivatalnokkal a nyomában a mosdó fele indult. Negyed kilenc volt, sőt már több is negyed kilencnél. Ebben a pillanatban jutott eszébe az elmulasztott találka.

Ott álltak az estében, mely egyre sűrűbben ereszkedett a dombtetőről a városra, a szénállattal elegyedő füstben és porban, mely a gyártelep környékét alig észrevehetően belengte, a sarkon, ahol az ipari negyedből délben és este száz meg száz ember szokott a többi városrész fele fordulni.

Ágnes nem tudott uralkodni magán, sírt és szemrehányást tett a fiúnak, zokogott, és még a ruháját sem sajnálta, nekidőlt a deszkakerítésnek, és rázta a sírás. Mikor abbahagyta, Losonczi mindent elmondott, és akkor újra sírnia kellett, hogy ezt miért nem értette meg magától, és mért jött elébe így, megalázkodva...

A fiú nem vallotta be, hogy megfélelkezett a találkozásról. Elmagyarázta, miért nem tudott hat órára elmenni, annyit beszélt, olyan melegen, hosszan, hogy végül már csaknem az ő könnye is kicsordult. Könyörgött Ágnesnek, hogy ne sírjon, vegyen erőt magán, mondjon legalább annyit, hogy nem haragszik, megérti...

Aztán hazakísérte.

NÉGYSZEMKÖZT

Itt van az asszony. Kijött a telepre, hozzá.

Halászt furcsán kibillentette nyugalmából ez a borotválkozás közben kapott hír. Megérkezett az asszony: felesége, a szép és érthetetlen teremtés, akivel nem is olyan rég elmarták magukat egymástól. Itt van, az emberlakta helyektől távol eső, nagy építkezésnél, és talán – vagy bizonyosan – azért jött, hogy őt kiengesztelje.

Az erős, harmincöt esztendőes férfi ideges kézzel húzta le bal arcáról a szappant. Lakótársai közül néhányan, akik ezidőtájt a barakkban voltak, mosolyogva figyelték. Anélküli, hogy megmosdott volna, szárazra törülközött egy vászonkendőben, és gyors, de nem egészen határozott lépteikkel indult a telep bejáratához.

Este volt, körülbelül nyolc óra.

Halásznak, akármerre pillantott, mindenütt a sürgő tevékenység ötlött szemébe, mely ennél a sietős és fontos munkánál nem tartotta számon a napok és éjek váltakozását. Jobboldalt, amint a barakkok között elhagyta, fiatal fiúkat látott, akik sódert lapátoltak ki egy széles, négyszögletes gödörből. Arrább állványokat szegeztek, daru csikorgott, betonkeverő gé-

pek zúgtak a gerendavázak tövében. A daru, persze! Az volt, a keze alá szokott gép, melyet most ide, új helyére vontattak. Halász ebben a pillanatban egészen megfélekedett a feleségéről.

Tovább ment, s mikor ismét rágondolt, úgy érezte, valósággal elgyengül. Nem hitte már, hogy Margit a megértést hozza: ez a reménység, mely legelőször vilant fel benne, most valahogy hihetetlennek látszott. Úgy tűnt, mintha időtlen idők óta külön élnének. Mintha elérhetetlen messzeségbe suhant volna szerelmük, mely már sohasem jutott eszébe.

De az sem foglalkoztatta, hogyan jutottak a szerelemtől idáig. Nem akarta megingatni jókarban tartott nyugalját. Azért is jött el hazulról, hogy a csendes, de szívós vitatkozások, melyekben sok-sok különbözőségük feltárul, ne füljanak kicsinyes patvarkodásba. Ő, Halász András, gépész volt, aki nem értett hozzá, hogy bonyolult viszonyukat finom szavakkal kiértékelje. Nem tudta lebeszélni az asszonyt néhány konok rögeszméjéről: az időt, ami a belátást meghozta volna, nem tudták megtakarítani. Pedig ez az idő az életükből telt el, esztendeikből, melyeket a legszebbeknek szokás nevezni.

Hogyan, gondolta ekkor, miközben a portás barakkja felé ment, máris megtette volna ez a másfél-két hónap a magáét? Látta az asszonyt, ott volt alig száz méterrel előtte, valami fakó-piros ruhában, s ő még mindig nem tudta, hogyan viselkedjék a találkozáskor. Hirtelen, majdnem búcsú nélkül hagyta magára: igen, azt mondta, ide helyezték. Talán nem is volt helyes elhallgatni, hogy ő maga kérte az áthelyezését, ettől hamarabb észretért volna! Sajnos, min-

dig nagyon sok, túl sok bizalma volt ebben a szép és érthetetlen asszonyban.

*

Halászné elmélyedt a sokféle nyüzsgés szemlélésében. Akkor pillantotta meg Andrást, mikor már ott állt közvetlenül mellette. Felugrott a fenyőlócáról, nyakába kapaszkodott, és hosszan ölelte: vágyakozva, szó nélkül.

– Hogy jöttél? – kérdezte Halász, és kissé eltartotta magától. Keze az asszony derekára fonódott, tenyerében a könnyű kartont érezte s alatta selymet, selymes bőrt. A hangja bizonytalan volt.

– Vonattal. Vonattal jöttem.

Az asszony hozzábújt ismét. Arcát odafektette a vállára, s orrát, mint egy apró élőlény, a férfi nyakához nyomta. Szerette volna felidézni a mondatokat, melyeket az úton eltervezett magában, de nem tudott másra figyelni, mint a borotvaszappan friss illatára, mely orrába tolult az izmos, sovány test és még lemosatlan verejték emlékébresztő szagával. Tíz múltó, nagyon rövid másodpercig ölelték így egymást, az ottlevők szemeláttára, s Margitnak még mindig nem jutott értelmes szó eszébe. Lehunyt pilláin át úgy látta, mintha végtelen, kalangyákkal teleszórt tarlok suhannának el hangtalanul előtte. Káprázat volt, a vonatablakban szemébe itatózott kép.

– Menjünk – mondta Halász, mikor kibontakoztak egymás karjából. Az asszony felemelte táskáját, ez a hazaiakkal telt szatyorféle a fenyőlócán maradt volt, és valami sejtelmes elégedettséggel indult meg. Igen, azért jött, hogy kihízelegje férje nagylelkűségét, hogy a bocsánatát elnyerje. Nem akart volna megalázkodni,

pedig erre is kész volt, de nem sajnálatát, hanem szeretetét kívánta. És a szerelmét, ha ez lehetséges még. Menjünk, azt mondta, s ő erre a szóra vágyott tulajdonképpen, de úgy, hogy ez a hazatérést jelentse.

- Szegénykém. Nagyon lefogytál.
- Lehet. Ettől a dög melegtől...

Szavaik furesán elakadoztak, egyikük sem arról beszélt, amire gondolt. A férfi szürke vászonnadrágjában, a testére feszülő ujjatlan trikóban csakugyan soványnak látszott. Margit azonban tudta, hogy mindig ilyen volt, és csak a csöndet akarta feltartóztatni, hogy ne szakadjon közékük.

Halász azon töprengett, hova menjen a feleségével. Nyilván itt akar majd maradni: szombat volt, s előttük a hosszú, derűsnek ígérkező vasárnap. Ha látná legalább ennek a látogatásnak az értelmét! Ha tudná, hogy ez a fekete hajú, kékszemű asszony, ez a karcsú, pirosruhás nő, akinek asszony-voltát olyan elevenül érezte, azzá lett ismét, aki egykor volt: társává és szerelmesévé! De még egyetlen fontos, egyetlen jelentős szót se váltottak eddig, Margit nem mondott semmit, még a gyermekekről sem.

Megfelelőbb hely nem volt, így hát a barakksorba fordultak. Ott álltak a kimeszelt deszkaépítmény előtt, melyben Halász együtt lakott harminckét munkatársával. Az asszony bátortalanul nézett a légyhálós, szellős ajtóra. Hívatlan vendég, attól tartott, hogy alkalmatlan lesz. Arrább, a vörösre mázolt állványnál, melyre vödröket és csákányokat aggattak, négy-öt ember cigarettázott. Mindnyájan őket figyelték, s mikor elhaladtak előttük, rájuk köszöntek szíves mosollyal. A barakkból idősebb munkás jött ki, és hozzájuk lépett.

– Megengedi? Barabás vagyok... Menjete be, Bandi fiam, pakoljatok le. Tessék nyugodtan, szépasszony, elment vacsorázni a jónép.

*

Ez a néhány barátságos szó, amit az öreg vasbetonszerelő mondott, mintha feloldott volna valamit me-revségükből. Margit legalábbis bolondosan vidám lett. A helyiségben sötét volt, de az ablakokon beszivárgott az esti derengés: nem gyújtottak még vil-lanyt. Az asszony felszabadultan bámult, járkált a vetett ágyak közt, körülnézett, amennyire lehetett a homálytól. Csacsogott, csodálkozott mindenben, mint egy leányka. Halász az ágyán ült, és arra gondolt, mi-lyen jó volna elkapni a csuklóját, megszorítani, oda-vonni magához.

– Csomagoljunk ki – mondta az asszony. – Lá-tom, szekrényed is van. Mindenetek van. Nem is kíváncsotok haza, tudom én. Hoztam egy csirkét, meggyesbélest, és... Te András, örülsz legalább, hogy eljöttem? Haragszol még rám?

Leült az ura mellé, és megsimogatta a karját. Halász ránézett, tekintetét kereste a sötétben. Nem örült az asszony vidámságának. Ki tudja, talán meg-játszott is volt, szomorú és önámító hazugság: olyan-fajta próbálkozás volt, mint mikor valaki mindenáron vizet tölt az egyszer elhasadt cserépedénybe. Vagy felelőtlenség volt, ami még rosszabb? Nem akarta meggyanúsítani, nem látott tisztán. És ezért nem is válaszolt az asszonynak, hazudni még kevésbé kívánt, mint tapintatlannak lenni.

- Mesélj a gyerekekről. Hogy vannak?
- Jól – mondta Margit. – Nagyon jól.

Felállt, és újra járkálni kezdett. Ahogy ellépett az ablaktól, alakja bizonytalanná oldódott a homályban, de Halász hallani vélte, hogy hangja hamisan, valahogy könnyelműen cseng. A padlón ide-oda kopogott a cipője. Úgy tűnt, hogy egész lénye nem több ennél a sétafikáló nesznél: állhatatossága, mellyel nemrég a szándékai mellett kitartott, szerelme, amelynek melegségét a férfi még az imént is érezni hitte, s ez az új és mindinkább mesterkéltnek tűnő könnyedség – a gépészt egészen összezavarták. Kilenc év, gondolta, kilenc év alatt nem sikerült megismernem egy asszonyt. És ekkor Margit hanyagul, mintegy mellékesen folytatta.

– Bandikát apáméknál hagytam hétfőig. Nem tudom, mit rendez majd az alvással, biztosan egész éjjel bőgni fog a kicsi ágyáért. Aztán, tudod, így nyugodtan jöttem... Ibi a tengerparton van.

– A tengerparton? Azt mondod?

– Igen, András. Ibi a tengerparton van.

Az asszony abbahagyta körülményes sétáját, és oda-támaszkodott a szomszédos ágy fejéhez. Hangosan, szabálytalanul lélegzett, szinte lihegés volt ez a kapkodó lélegzetvétel. Fáradt volt, valósággal kimerült az igyekezetben, hogy a gondatlanságot mesterien megjátssza. Holott nem is ez volt a fontos. Ez a látzólagos könnyedség amolyan női védekezés volt, a megalázás elkerülése: látod, így mondom; hogy ne kelljen szégyenkeznem, hibáztam. Igazad volt, de ne kényszeríts, hogy bűnbánóan bevalljam. Szeretném, ha még szeretni tudnál.

– Mióta, Margit? Mikor indultak? Nekem erről nem írtatok egy szót sem – mondta Halász, aki azt hitte, hogy egyszeriben mindent megértett. Ezt az új-

ságot, nyolc esztendőös kislányuk elutazásának hírét, az asszony meglepetésnek szánta: szegény, mennyire igyekezett a hatást előkészíteni! Csakugyan meglepetés volt. Halász emlékezett rá, hogy Margit tele volt egy sereg bizalmatlansággal, aggállyal, falura szeretett volna Ibolykával utazni, mert féltette a gyermeket a tábortól. Emiatt is összeszólalkoztak nemegyszer. És most, mi történt? – Ülj ide mellém, meséld el! Mikor indultak? Boldog volt a kicsi bogár, mi?

Újra meghitten, szelíd titokzatossággal ölelte körül a sötétség őket, mint régen, amikor még mindenben értették egymást. Az asszony mellé ült, Halász kézen fogta, és suttogva, összebújva beszéltek. Napfény és kék víz, kápráztatóan izzó homokteraszok képe lopkodott eléjük, ahol így, elrévedt szemmel, gyereket láttak ugrándozni, fürödni. Igen, ezt Margit is látta, és most már meghatódott örömmel, mert az övék is ott volt.

– Igazán jól vigyáznak reájuk – mesélte halkan. – Képzeld, külön ültek a váróteremben, amíg a vonatukat betolták, s akkor szép sorban vonultak ki felszállni. Ülőhelye volt minden gyereknek. Beszállás után még álltak vagy egy félórát, aztán mielőtt a vonat elindult, elhívtak mindenkit az ablaktól... Látad volna, hogy izgultak, örültek, mi felnőttek pedig könnyeztünk boldogságunkban...

*

Később, miután ettek a sült csirkéből és meggyesbélesből – Halásznak hosszan kellett kérlelnie az asszonyt, hogy vacsorázzanak együtt –, kószálni mentek a kivilágított telepre. Azelőtt már ők is villanyt gyűjtöttek, s az emberek, étkezdéből jövet, kezdtek be-

szállingózni. Megindult az esti tevékenység a barakk-lakásban. Egyesek mosdottak vagy borotválkoztak, volt aki alváshoz készült, mások meg pizsamában vagy meztelen háttal kimentek egy-egy utolsó cigarettát elszívni. Időnként hozzájuk lépett a férj valamelyik közelebbi barátja: kérdezősködtek vagy huncut arccal tréfáltak. Margit alkalmatlannak érezte magát közöttük, szorgalmazta, hogy induljanak sétálni.

Az öreg Barabás valamivel később jött. Szólt nekik, hogy az a fiatal építészmérnök, aki velük szemben egyedül lakott egy néhány négyzetméteres, deszkafallal elkerített szobában, ami egyúttal irodahelyiség is volt, hajlandó éjszakára fekhelyet cserélni a gépésszel. Ezt azonban nem fogadták el, inkább neki-vágtak az estének, mely tele volt az asszony számára ismeretlen fényekkel és zajokkal.

Halásznak az utolsó pillanatban eszébe jutott, hogy pokrócot hozzon. Majd ledőlnek a folyóparton, gondolta, hiszen az éjszaka alig ígérkezett hűvösebbnek a nappalnál. Már félig felnyalábolta takaróját az ágyról, de csaknem azonnal el is engedte: félt, hogy nevetséges lesz, ha így mennek ki, vállukon az árulkodó pokróccal. Visszahajtotta, mintha valamit keresett volna alatta, és zavartan egyengette el ismét.

– És itt mi készül, András?

– Raktár lesz. Arrább meg egy gépcsarnok.

Ott álltak a legmagasabb állványerdő aljában, melynek gerendáin villanykörték függtek, mint ezüstös és fehér gyümölcsök. Daru állt itt is, akárcsak az építkezés minden forgalmasabb pontjánál. Egyenként emelte fel a gúlába rakott, súlyos betontömböket, és eltüntette őket valahol a magasban. Ugyanott, ahova nem tudtak felnézni a szemükbe tűző világosságtól,

vakológépek köpték a maltert. Rekedt bűgásuk elvegyült a kőmívesek füttyével és egy tangóharmonika nyekergésével, mely a barakkok felől jött, és gyanútlanul sodródott a munka ezerféle zajába.

Az asszony megint szokatlanul vidám volt, mintha rendbejött volna minden közöttük. De míg az állványokat és mögöttük a félkész, kivilágított épületeket nézte, s kedvesen érdeklődött a legapróbb részletekről is, Halászban újra felötlött a gyanú, hogy ez a magatartás valójában mesterkélt. Nem hitt a lelkesedésnek, mellyel kislányuk utazását mesélte, s a kétség bizonyos ridegségével hihetetlennek vagy legalábbis érzélgősen túlzónak érezte azt az előbbi kifejezését, hogy ők, a felnőttek, könnyeztek boldogságukban.

– Hát, látod, így van – szolt elgondolkozva, mikor a telep végéhez értek –, azt hiszem, többet nem is tudnék beszélni a munkánkról. Mondd inkább, mi újság otthon.

Hevenyészett, dróthálós kerítés választotta el a folyótól őket, mely öreg füzek és rekettyebokrok alatt folyt, egy kőhajításnyival arrább. Találkoztak Dogárral, az éjjeli örrel, s az felajánlotta reggelig a barakkját, de csak megköszönték, és kibújtak egy sasfa mellett a szakadozott drótok közt. Leültek a parton a fűbe.

– Mondd, Margit. Mi újság otthon?

– Mit mondjak? Különösebb újság nincs.

És mégis, mióta csak itt volt az asszony, Halász tudta, hogy valami lényeges dolgot akar vele közölni. Nem élhettek tovább céltalan, nyomott légkörű bizonytalanságukban, melyben megrekedt szeretetük régi szépsége, és az ellentétek, amik azóta közéjük álltak. Lehetetlen volt tovább hányódniuk a tétlen hangulatok közt, és várniuk a kirobbanó haragot,

v a g y a szerelem visszatérését: igen, pipogyaság volt tőle, hogy nem nézett szembe már akkor, mikor idejött, ezzel a kényelmetlen kérdéssel. Nyugalmát, sőt közös nyugalmukat féltette, és gyermekeik miatt a békés családi életnek legalább külsőségeit szerette volna megóvni, de a magafajta ember az egyértelmű, világos helyzeteket szerette. Most, gondolta, ideje szétfújnunk a ködöt, hogy lássunk valahára tisztábban.

Hanyatt feküdt a fűben, és a fölébehajló asszonyra nézett. A távoli villanylámpák fényében arcvonásai elmosódtak egy kissé, de ő a tekintetét kereste.

– Meg akartam mondani, Margit, hogy én magam kéreztem el a gépgyárból. Hallottam erről az építkezésről, és úgy gondoltam, hogy majd jobban megértjük egymást, ha egy ideig nem leszünk együtt.

– Tudom – felelte halkán az asszony.

– Tudod, Margit? Honnan tudtad meg?

– Éreztem, vagy nem is tudom, mit mondjak...

Nem olyan voltál a gyárban, akit csak úgy egyszerűen eltesznek, mikor ott még most sincs elég szakmunkás. Tudtam, András, de azért jól teszed, hogy megmondod.

Halász cigarettát vett elő a nadrágzsebéből, és lassan rágyújtott. Két-három füstöt engedett ki az orrán, mielőtt megszólalt volna. Az asszony figyelmesen nézett rá: szavait leste, melyektől vállalkozásának és talán életének értelme függött.

– Igen, ha tudod, akkor annál jobb. Minek kergetljünk, Margit? Annyit zaklattuk azzal a házüggyel egymást, és közben annyi minden derült ki, hogy én belefáradtam. Látod, ha ez a házasságunk előtt történik, ma már nem is beszélünk erről, a sok-sok nézeteltérés régen elválasztott volna egymástól.

Az asszony, a beállott csendben, a folyó dallamos csobogását hallgatta. Távolról dübörögtek a gépek. Olyan nehéz volt kimondani a szót, hogy igazad volt, bocsáss meg! Házasságuk előtt, akkor, az ötvenes és ötvenegyes években, csakugyan egyforma elképzelésük volt az életről, vagyis – nem volt semmilyen elképzelésük. A szerelemnek és a munkának, a boldogság valósággal rájukszakadó nagy lehetőségeinek örültek, és ujjongva költöztek be az elsőnek kínákozó albérleti szoba-konyhába. Most, bizonyos ideje kezdtek csak széthúzni, mikor az elképzelt lehetőségek tényekké váltak, és válogatni kellett közöttük.

Halász meggondoltan folytatta.

– Látod, én akkor azért jöttem ide hazulról, hogy ne a gyerekek előtt osztozkodjunk, és ne keserítsük el egymást. Várjunk egy kicsit, fontoljuk meg, hátha valamelyikünk rájön, hogy igaza volt a másiknak. Én itt nem változtam meg, Margit. Ha előről kezdenék mindent, most is azt mondanám, amit már ki tudja hányszor elmondtam. Te tudhatod csak, hogy van-e értelme ennek a beszélgetésnek. – Eldobta cigarettáját, oldalra fordult, és hozzátette kissé határozatlan hangon: – Ibit, látom, mégis elengedted a táborba...

Margit a fűszálakat tépdeste, haja előrehullt, és eltakarta az arcát. Érezte, hogy ezekkel az utolsó szavakkal a férfi pallót vet a köztük rejelő mélységeken keresztül: igen, most már csak át kell mennie rajta. De a torkába könny gyűlt, nem bírt beszélni, helyette lassú mozdulattal bólintott.

Hogy magyarázza meg, amit maga sem értett? Mit mondjon, ha nem volt eléggé beszédes bizonyágtétel fakó-piros ruhája, az a divatjamúlt és színehagyott rongy, amit azért őrzött és vett fel, mert olyan édes

emlékek fűződtek a napokhoz, mikor ezt hordta? Ó, a férfiaknak örökké szavakra van szükségük, hogy az egyebekből is látszó valóságot megértsék! Mit is beszéljen arról, hogy belátott valamit, amiben igaza volt a férjének? Hiszen a vágyaik különböztek egymástól, ösztönös kívánságaik, melyeket értelmes indokokkal nem tudtak befolyásolni. Ő, akinek az apja cipész volt, arra vágyott, hogy begubózzanak egy csöndes, szűk láthatárú kisiparos-idillbe: vegyenek házat a szőlődombok aljában – ott volt a nagybátyja háza, eladó már a tavalyelőttől –, és a virágoskert meg a szomszédság érdekkörében élve, neveljék fel a gyermekeket maguknakvaló, magukhoz hasonló kisemberekké. Mindenhez úgy viszonyult, ahogy ebből jött. Félt a nagyvonalú tervektől és tengerparti utazásoktól, nem akart emeletes háztömbben lakni és étkezdében kosztolni, ruhásszekrényben tette félre a pénzt, és irtózott a takarékkönyvtől, és a rádió helyett, amire gyűjtöttek, az ócskapiacon varrógépet vásárolt.

Hűvös szél kerekedett a folyóról.

– Nem fázol? – kérdezte Halász.

– Nem – mondta halkán, és karját a férfi vállára tette. Gyöngéden odasimult a melléhez, beleturkált sima, sötét hajába. Így, gondolta, ezekből a mozdulatokból kellene éreznie, hogy miatta mindenről, amit kívántam vagy akartam, áldozat nélkül lemondok.

Az egyedüllétből leszűrt tanulság tisztán és szabatosan állt benne, de sehogysem akart szavakba szerveződni, s azok a könnyű mondatfoszlányok is, melyek a felszínre törtek, megakadtak a torkán. Igen, áldozat nélkül tud lemondani mindenről. Le is mondott már. Nem változott meg, nem jutott el odáig, hogy a választott út lapos úttalanságát lássa, és nem

mérte fel az élet új, magasba vezető szivárványívét. De most már elszántan akarta, hogy eltérítsék erről az útról, vigyék – mindegy, ha szebb célok fele, annál jobb –, mert számára az volt a fontos, aki vihetné: gyermekei és ez a szeretett ember.

Újra gondatlanságot igyekezett színlelni.

– Vasárnap – mondta –, Bereczkiné benézett hozzánk. Tudod, az a nyugdíjas özvegyasszony a sarokról. Megkért, hogy kísérjem el a városba, segítsek neki egy varrógépet vásárolni magának. Kapott rá pénzt a fiától, azt mondja, be akar lépni a házimunkaszövetkezetbe. Mondtam, nézze csak meg a miénket, mit szól...

Kacagni kezdett. Az idegesség, amit vidámságába fojtott, egyszerre túlcordult a kibírható mértéken, és hangos, hosszú, hamis kacagásba futott ki. Megkapaszkodott a férjében.

– Eladtam, András. Száz lejjel olcsóbban adtam, de az nem számít... Eltettem rádióra az árát, és amikor hazajössz, majd kimegyünk, és megvesszük ketten...

A férfi magához vonta, átölelte a derekát, és könnyökére támaszkodott, hogy fejét a vállára hajtsa. Ez volt a mondat, amire órák hosszat várt: amiről már hinni se merte, hogy ezen az estén, vagy egyáltalán valamikor, elhangzik. Néhány szó, ami csak egyik változata volt a milliónyi lehetséges nyilatkozásnak, s talán nem is a szavak értelme, hanem a hangsúly, az arckifejezés vagy a kacagásba és könnyekbe fúló, ideges és rosszuljatszott vidámság volt az, amiből világosan értette, hogy befejeződött többszandős vitájuk. Megsajnálta az asszonyt – szabálytalan időközökben meg-megrándult a válla, s ő gya-

nította, hogy nem a kacagástól van, de nem nézett fel rá –, megsajnálta, hogy ilyen félszegül igyekszik jóvátenni, amit elrontott. Nem is azért, mintha nem akart volna szembenézni magával, inkább mert bizonyosan fél tőle, fél, hogy elveszít valamit, ha töredelmesen bevallja, hogy hibázott.

– Sírsz, Margit? Miért sírsz?

– Hagyj, András... Én olyan igazságtalan voltam hozzátok! Nem is az Ibi nyaralása vagy a varrógép vagy a Józsi bátyámék háza, hanem minden, tudod, és én olyan nagyon szégyellem!

– Mondjam azt, hogy ne szégyelld? – felelte Halász suttogva. – Nincs mit szégyellned, te akkor úgy gondolkoztál. Látod, én hetenként összeraktam egy-egy új gépet, itt meg akkora daruban ülök, mint egy tízemeletes ház, nem láthatom a dolgokat másképp. Melyikünk az erősebb?... Hidd el, te csak jobban jársz...

Az asszony átforrósodott, elernyedte. Apró éjjeli madárkák suhantak el fölöttük, káprázva repültek a fénybe, mely a telepről a magasba látszott emelkedni, mint egy bölcs és letisztult, merészen eltervezett lángoszlop. A folyó halkán locsogott a lábuknál.

*

Mikor ismét visszabújtak a drótháló nyílásán, már a korahajnal szürkéllett. A víz színén nyugodtan, simán tükröződött a felderengő ég, és a fű meg a levelek, a sasfák meredező szálkái és ők maguk is nedvesek voltak az éjszakai harmattól.

Most újból szembetalálkoztak az örrel.

– Mondtam, ugye, hogy menjenek be a barakkba!

– Hagyja csak, Dogár bácsi, sze nyár van –

mondta Halász, de a hangja rekedt volt. Jobb kezével az asszony vállát ölelte, s mindketten igyekeztek elleplezni, hogy sűrűn összeborzonganak. Margit hozzábújt, megszorította, mintha nem merne szólni, de valamiképp sugalmazni akarná, hogy ő most mégis bemenne. A barakkban bizonyára sötétség és meleg van, milyen jó lenne megnyújtani ezt az édes, régen nélkülözött éjt!

– Aztán most hová akarnak menni? – mordult rájuk az őr, szívességét kissé szégyenlősen nyerseségbe burkolva. – Na, befelé egy-kettő a barakkba, ne zavarják a többieket ilyenkor. Van benn forgács is, gyújtsanak tüzet, ha fáznak.

Dohogva indult tovább a magasszárú bürök közt, mikor Halászné, mint két megszidott gyermek, bevonultak az ablaktalan deszka bódéba. Odabenn, amint előre várták, csakugyan barátságos meleg volt, és hogy az ajtót maguk mögött behúzták, künnrekedt a fakó világosság is. Leheverték a priccsre, melyen több rendben vastag gyékényfonat nyújtózott, összebújtak, s magukra terítették az éjjeli őr subáját.

Az a meghittség, amit a töredezett magyarázkodás után a folyóparton éreztek – éjfél tájt, mielőtt elnyomta volna mindkettőjüket a békítő álom –, újból a közepükbe lopózott. Egyikük sem tudott aludni. Feküdtek csendben, egymás mellé lapulva, és hallgatták a távoli lármát, a kiáltozást, a gépek folyamatos, szünni nem akaró zúgását. A bódé falán, a hevenyében összeillesztett deszkák közt, keskeny csíkokban szivárgott be a mindinkább erősödő fény, és a sötétséget felosztotta függőleges és párhuzamos mezőkre. Az asszonyon erőt vett a kaland vérforraló izgalma: ilyen korán még sose volt ébren, és soha nem feküdtek így, más ágyában, egy

folyóparti barakkban, hogy a változatos körülmények közt mindig változó és mindig megújuló szerelemmel szeressék egymást.

Aztán egyre jobban lehiggadt. Az álom végleg kirepült a szeméből, nem is emlékezett rá, hogy valaha ilyen világosan tudott volna egyszerre több dologra gondolni. Kiszolgáltatta magát, ez az igazság: megalázkodott, és pityergett, visszavont mindent, amiért esztendőkön át hadakozott ezzel a nagyra törő emberrel. Nem sajnálta, hogy mindez így történt, hiszen most, ezekben a tiszta percekben is az életét adta volna kezébe – a magáét és a két gyermekükét is –, de hát kell-e neki ez a törleszkedő és vágyódó élet?

– András – mondta, miközben a férfi kezét kereste és arcához vonta –, nincs miért haragudnod rám. Amit tettem, csak a butaságom volt. Hidd el, nagyon megbántam, és azt akarom, hogy jó legyen minden. Ugye hazajössz, András?

– Haza? Igen, de hát... mikor gondoltad?

– Holnap. Vagy a héten. Amikor csak tudsz.

A férfi hanyatt dőlt, s karját, melyen meglazult a szorítás, feje alá helyezte. Nem tudott gondolkodás nélkül felelni, pedig a kérdést ugyanúgy várta, mint az esedékes vallomást az estétől: igen, ez most már szükségképpen jött, ha egyszer eljutottak idáig. Most, hogy útjaik ismét összefutottak, mikor az asszony nemzedékekből beleivódott, vackához tapadó ösztöneit elhajtotta magától, s mikor olyan bizonyosan érezte, hogy ez miatta történt – visszatért hozzá a régi, szabad tekintetű munkáslány, aki valamikor az életénél többet jelentett. Mit mondjon? Meg tudja-e értetni azzal, akinek mégiscsak egyetlen ember vagy akár egy család is elfoglalja egész valóját, hogy ő a

maga szerelmét kiterjeszti egy országra és egy teljes, megifjodó világra?

Őt, akiben ez az önzetlenség többé-kevésbé mindig jelenvaló volt, végeredményben csak magánérdek hozta az építkezéshez. Dacból jött vagy megfontolt tervvel, ez mindegy, de nem a lelkesedés vezette – legalábbis eleinte nem, hiszen jobban szerette a gépgyárban a munkáját –, és nem is az anyagi lehetőségekre pályázott. Maga sem tudta, miért nem bír ettől az új munkahelytől megválni.

Pirkadó, piros napfény osont be a deszkák közt, és a szemükbe tűzött. Hallatszott, amint egy csapat veréb ereszkedik le a tetőre: csivitelésük egy pillanattal magába nyelte a messziről hangzó gépzúgást. Aztán hirtelen, ugyanolyan váratlanul elszálltak.

– Tudod – mondta halkán a férfi –, ezeknek itt most szükségük van rám. Restellném itthagyni őket. És már nincs is sok hátra, láttad, ugye, hogy állunk. Szóval... őszig maradok, Margit.

*

Vasárnap este hét óra harminckét perckor Halászné továbbutazott ugyanazzal a személyvonattal. Ezen az útvonalon egyirányú forgalom bonyolódott le, be kellett utaznia a legközelebbi csomópontig, hogy alkalmas csatlakozással hazaérjen hétfő reggelre.

Halász elkísérte a pályaórházig. A napsütötte mezőn, a fű közt – szinte kitapogatta egy, a tudományban alig ismert érzékszervével – még papírra sem vetett alaprajz jövőbeli vonalai húzódtak. A gépész hévvel magyarázta, hogy a gyár körül, melyet építenek, új város fog a földből kinőni – ezt a kifejezést a napilapokból szedte –, s hogy itt, a magános órház

helyében, ahol a vonat most a nyílt pályatesten megállott, valamikor neonfényes, üvegtetejű, új állomás lesz. Jövőre, legkésőbb jövő utánra.

Az úton, amelyen idáig csendesen beszélgetve baktattak, nehéz teherautók húztak el, leszorították őket a bárányürmöt növesztő gyalogösvényre, és arcukba hűvös légáramlatot csaptak. Halásznék vissza-visszatekintettek a messzehagyott telepre, s innen, a magasabban fekvő dombhátról látták, amint az épületek fehér kockái, a tetők ívelt vasbeton-orma és a zömök víztároló ciszternák szabályos rendbe sorakoznak az állványerdők közt. Közelről hatalmasnak, majdnem félelmesnek tűnt, innen nyugodtnak és fenségesnek ez a most épülő iparvár: annyira szépnek, hogy Margit – igen, ő, aki titkos ábrándjaiban muskátlis ablakból nézett ki a kiskertre – alig bírt elszakadni a látványtól.

Szerepeik furcsán felcserélődtek. Attól a perctől, hogy a férfi elmondta, miért akar legalább októberig maradni, úgy érezte, még valami vallomásfélével tartozik. Bővebb magyarázattal, olyasmivel, amit ő várt tegnap este a feleségétől – talán azzal, hogy nyílt szavakban kimondja: nézd, kedves, azóta én is sokat változtam. Te ahhoz az emberhez alkalmazkodtál, akit eddig ismertél, de az az ember most más lett. Több lett, vagy hogy is mondjam, különb lett, mert többet és különbet látott ezalatt a világból. Segítsük egymást. Gyere velem, és szeressük egymást. Ezt akarta mondani, de a szavak sehogysen jutottak az eszébe.

Halászné pedig éppen ezt várta. Napközben bejárták a telepet, és minden zeget-zugot megnéztek. Margit megismerkedett néhány emberrel, akikkel aztán együtt ebédeltek meg a kintinban, és megismert né-

hány asszonyt is, akik itt éltek a telepen – ács, kőműves, betonöntő férjeik mellett. Mindnyájuknak szoba-konyhás, kimeszelt, kátrányfedelű barakkháza volt, egész kis község a folyóparton, távol a zajtól és mégis a lüktető élet közelségében. Miért nem hívja ki őt is? Ő, aki képes volt megalázkodni, mindent odahagyni miatta, aki benne látta életének értelmét, nem méltó arra, hogy maga mellé emelje?

Naphosszat gyötrő gondolatok forogtak a fejében. Hajnaltól, amikor megdöbbenően hallotta, mint utasítja el a férfi egyetlen, kétségbeesett kérését, hajlamos volt azt hinni, hogy Halász már nem szereti őt. És ekkor, rövid időre, fölöslegesnek érezte az elnyert bocsánatot, s az árat, amit fizetett érte, kínosnak és szégyenletesnek. Otthon talán, a gépgyárban, az országnak nincs szüksége Halász Andrássra? Nyilván csak őt akarja lerázni, ha októberig marad még. Őszig! Ki tudja, mi fog őszig kettejükkel történni?

De közben sokmindenről beszéltek, ha nem is közvetlenül magukról, s így derülni kezdett zavaros érzései közt az igazság. Ezt a malterszagot, ezeket az állványokat és gépeket, friss falakat és másfajta embe-reket nem lehetett egyszerűen itthagyni: az éjjeli őrt, aki zsémbes jóindulattal tuszkolta őket a barakkba, Barabás bácsit, aki számonkéri, hol csavarogtak, és a fiatal mérnököt, aki – mégis, mindenesetre – átköltözött a gépész ágyába. Nem, András határozottan téved, ha azt gondolja, hogy ő nem elég fogékony mindezeket meglátni. Pedig erről volt szó, nem a szeretetéről, az asszony hálásan jött rá, hogy az nem változott meg.

A vonat néhány percig állott a pályán. Csomagokat, leveles-zsákokat dobtak le a teleplakók számára. Vasárnap lévén, kevés utas volt: öt-hat ember szállt le csak a kocsikból, akik tegnap délben hazautaztak.

Halászné felkapaszkodott egy vagonra, és megállt a lépcsőn. A kerekek alól könnyű légáramlás suhant fel, meglobogtatta és testéhez tapasztotta fakó-piros ruháját. Szép volt, mosolygott: a férfi úgy érezte, mintha valami szorítná a torkát belülről.

Sípolt a mozdony.

– András – mondta gyorsan az asszony –, Ibi nem-sokára hazajön a tengerről. Kérj egy olyan lakást, amilyen a többieknek van... Szedem a gyerekeket, és őszig kijövünk hozzád...

A vonat lassan megmozdult.

– Akarod? – kérdezte. – Jó lesz?

Halász szótlánul nézett rá, és bólintott.

KACSAVADÁSZAT

Lódenkabátos, vékony fiatalember gyalogolt az ösvényen. Ajtai Sándor volt, a tanyai iskola igazgatója.

Még a nyáron s végérvényesen ősszel került a vidékre, huszonhárom éves fővel, igazgatóként. Igaz, még csak hárman voltak rajta kívül alkalmazottak: egy tanítónő, egy pedagógus és a szakácsnő. Mert az iskola több, kevés létszámú román és magyar osztályból állott, ahova szlovák és szerb gyerekek is jártak, és bennlakás is volt azok számára, akik nem tudtak minden nap begyalogolni. Maga jelentkezett, hogy kijön a tanyára, az új műveltség hídverőjeként, s kolléganője, a román tanítónő szintén önként jött. A pedagógust ide helyezték, ezért kevesebb lelkesedéssel, de pontosan végezte a munkáját; a szakácsnőt az állami gazdaság fizette. Október vége felé volt, alig másfél hónapja kezdődött meg a tanítás, és a fiatalember úgy érezte, hogy buzgalma még semmit se lankadt: munkakedve és szeretete a régi, s ezt ezután is örömmel és szerényen hasznosítja a mindent megérő cél szolgálatában.

Kétoldalt széles szántóföldek húzódtak, barázdáikra vörösés fényt vetett a lehanyatló nap. Mély, sötét árnyékok bújtak elő a gübbenőkből, s a vaskos rögök

taróján milliónyi ezüstös pókháló feszült. Már nem volt sok az estéig: a napot nagy szürke felhők készültek elnyelni, melyek mintha a beláthatatlan mezőkről emelkedtek volna magasba.

A rézsútos fényben kisebb lett, összezsugorodott az alföld. Közelebb jöttek a szétszórt kis tanyák akác- és eperfaikkal, tisztán látszott az állami gazdaság vadozatú székháza. Mintha csak futamatnyi távolságra lenne Bándiék tanyájától is az iskola, pedig a magas fehér építmény magánosan állt a puszta közepén, egyetlenegy vén, százesztendőös jegenye társaságában. Ez az óriási megkopaszodott fa most játéktoronyként meredt az égre, csak arasznyinak látszott innen, s a fiatalember mégis úgy érezte, hogy ha kinyújtaná jól-jól a karját, levehetné a láthatár széléről.

És már látszott a tó is, a kacsatenyészet tava a Laposban. Laposnak hívták azt a négy-öt hektárnyi horpadást, mely a mezők felesleges vizét összegyűjtötte, s ahol káka és nád nőtt egész éven át, úgyhogy a tó, mely a leszivárgó vizekből jött, sohasem volt kisebb másfél hektárnál. Igaz, nem volt nagyon mély. Ide húzódtak a lecsapolt lápok összes vízimadarai, s itt volt az állami gazdaság kacsatenyészete is, ahova a fiatalember tartott.

Nemsokára megérkezett a Laposhoz. Ide már csak a felhők visszfénye világított be, az egyre halványuló napsugarak elcsúsztak a nádszálak csúcsán, s gyéren, búcsúzkodva pihentek meg a kacsáólak tetején, mint valami költöző madarak. A kacsák lármásan tülekedtek a vályúk körül, melyekbe éppen vacsorájukat tálalták. Itt-ott egy-egy tollas, fehér test villant ki a szürke és barna tömegeből: a jószágok legtöbbször színes, parlagi

fajta volt. És a hápogó és habzsoló rucák közt ott sántikált az öreg Bándi, akit kerestek.

– Jó estét kívánok.

– Jó estét, úrfi. – Az öreget nem lehetett leszoktatni arról, hogy úrfizza vagy éppen tanító urazza. Náluk lakott, százötven lejt fizetett a tiszta szobáért, s a vacsoráért, rántottaért és tejért is, külön; demokrácia ide vagy oda, Bándi úgy tartotta illendőnek, hogy urazza. – Na, hogy ment a dolga? Bosszantották-e sokat a kölykök?

Sándor már eleitől, hogy a tanyára került, nemigen szívlelte házigazdáját. Kénytelen volt hozzájuk költözni, így hát szabad ideje nagyrészt Bándiéknál töltötte, s a locsogó, rosszindulatú vénember mellett sokszor úgy érezte, hogy csupa ellenséges és agyafűrt madárijesztő él a közelében.

De most nem gondolt erre. Szép fehér arcán, melyet a pusztai napnak nem sikerült megfeketíteni, gyermeki öröm ömlött el, amint a kacsákat szemlélte. Hogy fálnak, hogy habzsolják az áztatott darát! Kettőt-hármat nyelnek belőle, mulatságosan rázva fejüket, aztán futnak a tóhoz, csörfötölnek a vízben, és sietnek ismét a vályúhoz. Baloldalt mennek a tóba, jobboldalt visszadöcögnek, egymás után és folyton, úgy hogy szabályos egyirányú forgalom alakul ki, végtelen komolysággal, sőt fontoskodással, hogy végülis hallatlanul nevetségessé válik. A tanító hangosan kacagni kezdett.

– Köztük van? – kérdezte az öregtől.

– Nem, nem jön az ide, ott van a sás közt. Menjen csak óvatosan itt né, a szélin, ott majd meglátja. – Felegyenesedett, mert a kacsák ételét kavarta, és hunyorított a szemével. Gyér bajusza és a sárga fogak

a szájában minden szóra mozogtak. – Tudja a jóég, hogy ragadt ide. Még elébb azt hittem, hogy baja van a szárnyának. De repül, hallja! Úgy hiszem, meglőheték a párját, s aztán idebolondult egy gácsérhoz. Ahhoz-e, látja? Az a kunkori farkú! Na, menjen csak itt né, jobboldalt.

Sándor elindult a tóparton. A vizenyős föld nem-sokára kis gátban folytatódott: arrább már beleszántottak a Laposba, és elrekesztették, hogy ne menjen rá a víz. Vagyis csak akkor menjen, mikor akarják, mert oda három hektáron kísérleti rizset vetettek. A fiatal-ember végigballagott a gáton, s most, hogy egy kissé magasabban volt, szétnézett a tavon és a vidéken.

Íme, a szabad ember birtokba vette és megszelídítette a pusztát. Lecsapolta a vizeket – ötven, száz évvel ezelőtt még ilyen öles káka fedett itt mindent –, egy tagba hordta földjeit, és a bőség, a békés boldogság ágyát veti meg minden barázdában. Bölcs és biztonságos nyugalom úszott a tó és a síkság fölött, megfoghatatlan szépség, mintegy feloldva az esti párákban. Neki is része van ebben a szépségben; látta magát a tóban, szőke hajával, melybe arany szálakat húzott a napfény – és halk szavával, jóságával része van abban a nagy, tudatosan alakított emberi örömben, mely itt, ezeken a mezőkön és szerte mindenütt az országban készül. Még a madár is az ember kezéhez szelídül.

Meghatotta ez a történet. Elmesélte, kiszínezte magának. A réce, mielőtt még láthatta volna, értelmes lényé, valóságos személyé alakult képzeletében. És kerek legendát fűzött köréje, melyet nem vett komolyan, de elhitte; mert nem is gondolkozott rajta, csak kitalálta. Bizonyára nem is volt társa a kacsának, egyedül volt – mondjuk, nem akadt párja, mert

nem akarta hűtlennek hinni a lelőtt gácsérhoz –, és itt maradt ezek között a békés, jóindulatú kacsák közt. Bándi azt mondja, hogy nem verik el maguktól. Milyen furcsán érezheti magát, mikor kétezer társa kidöcög megvacsorázni, s aztán elül az ólban, ő pedig egyedül marad...

Megtorpant, mert víz loccsant arrább. Vadkacsa talpalt a tóba, s hogy alája simult a ringató elem, lágyan elfeküdt rajta puha mellével, és egy-két finom, erőteljes mozdulattal kiúszott a nád közül. Ez ő, gondolta Sándor.

Halkan leült, hogy ne zavarja. De mégsem akarta jelenlétét titkolni. Beszélni kezdett a kacsához.

– Ne félj, butuskám... Gyere közelebb. Lehet veled okosan beszélni? Ha elhinnéd, hogy nem akarlak bántani, és kijönnél hozzám, visszaengednék, becsületszavamra. Csak úgy szeretnék közelebről is látni...

A réce lassan elúszott, nem ijedten, de határozottan. Sándor hirtelen elszégyellte magát, mert eszébe jutott, hogy a víz fölött az alkonyi csendben Bándi meghallhatta, mit mondott. Nem azért, hiszen az öreg is eleget beszél magában, de ha elmondaná Zsuzsának, hogy ő egy kacsával társalgott, hogy becsületszavát adta neki, a lány nem értené meg. Még kinevetné. Az ólaknál azonban akkora volt a hápogás, hogy megnyugodott.

Mire visszatért, megjöttek az éjjeliőrök. Mindkettő tizennyolc-húszéves lehetett, két erős, fiatal legény; csak bólintottak a köszönésére. Cigarettaztak. Sándor bárátságosan elmondta, hogy látta a kacsát.

- Puskát kéne kerítsünk – csámcsogta Bándi.
- Miért? Tán csak nem akarja meglőni?
- De biza. Finom a húsa.
- De hát... nem szabad. – Mást akart mondani, de

gondolta, hogy az értelmes érvek jobbak az érzelmeseknél.

– Vajon. Ki tudja azt meg? – Az öreg köhécselt. – Vagy maga feljelent, tanító úr?

Sándor elpirult. Még tovább akart volna beszélni, de valami furcsa tehetetlenséget érzett. Mit mondjon? Legszívesebben szájon vágta volna házigazdáját – igen, ez az érzés már többször elfogta –, de még a gondolatot is mélységesen méltatlannak érezte magához.

A két fiú arrább ált, nem is hallották a tanítóék beszédét. Sándor odaköszönt nekik, aztán elindult haza. Mehetett vagy száz lépést, mikor Bándi futva, sántikálva beérte. Bekecsben volt az öreg, bőrbekecsben, melyről már egészen lekopott a festék. Hűvös volt, de csak a vállán tartotta. A hóna alatt valamit cipelt, Nehéz batyu volt, húzta lefele a göcsös kis embert; jobboldalt is vitte, pedig éppen a jobb lábára sántított.

– Segítsek? – szólt oda Sándor. Mert egy helyre mentek, és mégiscsak fiatalabb volt.

– Hát, he-he, segíthetne egy kicsit... – Ránézett a tanítóra, és bizalmaskodva, rekedt hangon nevetett. – Egy kis málé, ott né, a tyúkoknak. Nem eszik meg mindet a kacsák, aztán csak elpocsékolódik, nem igaz?

Sándor már fogta a zsákot. Majdnem letette. De ugyanaz az érthetetlen zsibbadtság szállta meg, mint az imént. És így vitte haza Bándi Alberthez a lopott gabonát.

*

Másnap Marcela is kijött vele a Laposba.

A gyerekeket rábízták a pedagógusra. Karcsi kissé bosszús volt, mert szeretett volna szombat délután elcsavarogni. Az igazgató és a pedagógus közt ekkor

merült fel az első, egyelőre szelíd ellentét. Sándor mindig bennmaradt szombaton, jószántából, hogy a fiút felszabadítsa. Gyerek volt mellette: tizennyolc éves. Az idén végzett tanítóképzőt, jövőre, ha bővül az iskola tanítani is fog. Igyekezett latba vetni idősebb voltát – teljes öt esztendő különbség volt köztük –, szelíden figyelmeztette Karcsit, hogy amit tesz, az csak a kötelessége.

Most, hogy az ösvényen lépdelt Marcela előtt – esett az éjjel, és most nyomot taposott a sárban –, megint eszébe jutott a pedagógussal folytatott vita. Mennyire más ember, mint ő! Nem vádolhatja tulajdonképpen még hanyagsággal sem. Csak önző egy kissé. De hát még gyermek, gondolta elnézően. Sokat kell még tanulnia, de hozzájuk tartozik, nem olyan Bándi-féle. Igen, erről akart Marcelával beszélgetni.

Kolléganője okos asszony volt, és asszony legfőképp. Neki pedig most azt is meg kell tudnia tőle, hogy szeretheti-e őt még egy lány, akinek szembeköpi az apját. Bizony, ilyen nagy tervei voltak, mikor az iskolából elindult, s most, hogy itt az ösvényen lépdel, minden erő elpárolog belőle. Ostobaságnak érzi gondolatait: kicsinyességnek a haragot és aljasságnak a gyengeséget – képtelenségnek azt, hogy mindezt Marcelának elmondja. Sőt kegyetlenségnek. Mert világos volt, hogy az asszonynak szeretnie kell őt.

Ide vitt minden út. Marcela második volt, aki felállt azon az emlékezetes gyűlésen, és azt mondta: ki megyek a tanyára. De miért mondta? Hiszen még el se vált a férjétől, együtt laktak, és a kollégák úgy vélték tudni, hogy tán ki is békülnek. De ő már akkor érezhette, hogy házassága végleg elromlott, és még a városból is el akart kerülni. Marcela huszonöt éves

volt, két évvel idősebb nála. Magával hozta ki a tanyára négyesztendős leánykáját is, egy barna, kerek szemű, törekeny gyermeket: saját kicsinyített mását vagy eleven gyermekkori arcképét. Sándor pedig félt az asszonytól. Félt, mert szép volt, és odaadóan dolgozott: mert közös munkájuk és a megosztott gondok egymás felé hajtották őket. Lehetetlen volt két szép, fiatal ember esetében ezt a viszonyt fenntartani csak barátságként. Ő pedig szerelmes volt; sajnos, szerelmes volt Zsuzsikába, házigazdája lányába. Mert az is lehetetlen volt, hogy egy házban lakjon a tizenhat éves, mozgékony, gömbölyű, eleven-tűz leánnyal, és ne legyen belé szerelmes. Lehetetlen volt közönyösen túrni azt, hogy Zsuzsika egyszer – az istállóban — nyakába ugorják, és azt mondja: „Olyan szép, olyan szép maga, igazgató elvtárs!” Igaz, hogy ez csak egyetlenegyszer történt meg...

Elgondolkozva, alig beszélgetve érkeztek meg a Laposba. Marcela megcsúszott a fűvön, Sándor utánakapott, és kézen fogva kellett a tópartig leszaladniuk. A parton ténfergő kacsák riadtan menekültek a vízbe. Jó, hogy szólt a vadkacsáról az asszonynak: volt mivel igazolnia, hogy elhívta idáig. Mert azt már biztosan tudta, hogy nem meri elmondani, amit eredetileg akart.

Előkerült az öreg Bándi is, benn volt az örök kalyibájában.

– Jó napot, Bándi bácsi. Eljöttünk megnézni a rucáját.

– He-he, a rucámat, jól mondja, tanító úr. Mer csak az az egy az enyém ezekből. De azt meg is vacsoráljuk egy este, mondom magának. – Vigyorgott, mozgatta sárga bajuszát, felélénkült, hogy van kivel beszélgetnie. – Mondtam a puskát az este. Hát volt ne-

kem, tudja? Kétszövű vadászpuskám volt, minden este nyulat vacsoráltunk, megkérdezheti az asszonytól. De akkor más volt...

– Hol van a ruca? – kérdezte Sándor, hogy ne kerüljön sor a folytatásra. – Rosszul teszi, hogy hajkurássza. Ide szokna szépen.

– Hol van? – Az öreg kedélyeskedett. – Már fél-lábbal a lábásban. Nem hajkurászom én, de úgyse megy már el. Most hova menjen? Télen úgyis elpusztul.

– Éppen akkor szokna csak ide.

– S aztán ha ideszokna? Volna még eggyel több a Gosztátnak. Kell is az nekik. Sze úgyis több van, mint amennyi kéne hogy legyen. Rucájuk is meg egyéb is.

– De tényleg, hol a ruca?

– Tudom én? Ne féljen, megvan. Nézzen csak ide.

Bement a kalyibába, vödört hozott ki s egy etető-vályú oldalához verdeste. A tavon teljes erejükből evezni kezdtek a kacsák, percek alatt valamennyi kicsődült, egyetlenegy maradt csak messze, jobboldalt a part mellett.

– Na, most már látja?

Marcela eddig nem szólt egy szót sem. Ekkor azt indítványozta, hogy sétáljanak el arra, hátha közelebb juthatnak a félénk madárhoz.

Annyi mindent értett meg ebből a beszélgetésből, hogy sokkal-sokkal közelebb érezte magát Sándorhoz. Szinte belekarolt, amikor elindultak, aztán döbbenet és valami furcsán üres érzéssel ment utána. Valami hiányzott a kettőjük barátságából. Talán az, hogy karonfoghassa.

Minél közelebb mentek, a kacsáknál távolabb úszott. Nem fogyott a távolság köztük. Elmentek a ná-

das szélég. Itt már teljesen száraz volt a föld a töltésen, és meleg volt, kissé fülledt, eső utáni levegő. Sándor leterítette a lódenkabátját, és ráültek.

A kacsza pedig megállt tanácstalanul. Fel-felbillentette a fejét, az eget nézte. Aztán mindkettejüknek úgy tetszett, hogy vágyakozva tekint társai után. De mert önérzetes jószág volt, szép kecses ívben megfordult, és közelebb úszott hozzájuk néhány méterrel. Sándor boldogan, gyermekien elmosolyodott.

– Látja, nem is fél tőlünk. Biztos vagyok benne, hogy egészen meg lehetne szelídíteni. Ha nem riogatnák, még az ételhez is kijárna. Nem értem Bándit, miért akarja mindenáron megfogni. Pedig olyan szép, hogy ideszokott, nem igaz? Hiszen jószántából jött, akárcsak mi a tanyára...

– Vajon miért maradt itt? – tünődött el az aszszony.

– Tudja, ezt csak egyféleképp lehet megmagyarázni. – Sándor hátradült a kabáton, lábát keresztbe rakta. – Erős, nagyon erős kell hogy legyen az ösztön a madarakban. Mikor látják, hogy közeledik az ősz, érzik, hogy el kell menniük. Bizonyára milliárdjával pusztultak el, amíg rájöttek erre. De voltak olyanok is, akik elindultak táplálék után. Északra mentek, elpusztultak. Nyugatra mentek, keletre; ott is elvesztek. De néhányan közülük délre juthattak. És ott nyár volt; sima, nagy vizek és élelem. A következő évben már tudták, merre meneküljenek. És most már be se várják a telet... Mióta az emberiség tudja az eszét, mindig költöztek a madarak. És látja, mégis van egy ösztön, erősebb ösztön, amely ezt a másikat legyőzi. Mi emberek ezt úgy mondanók, hogy...

Hirtelen felült. A becsapott rucák már visszatértek a tóra. Boldogan vegyült a vendég közéjük, és örömben bolondos táncba kezdett a vízen. Csapkodott a szárnyával, sebesen úszott, majd lebukott a felszín alá egészen, s csak méterekkel arrább ötlött fel ismét. Percek alatt megbolondította az összes kacsákat, mindegyik táncolt, csapkodott. S ekkor ő lassan, sima mozdulatokkal odaúszott a kunkori farkú gácsérhoz. Nem tudtak egymással beszélni, csak úsztak egymás mellett, eveztek; le-ledugták csőrüket a vízbe, s ez olyan szép volt, hogy Sándornak szinte sírnia kellett. A vadruca egy-egy könnyed oldalsiklással, zöldes csőrében magasra dobott vízcseppekkel mintha azt mondta volna a gácsérnak: Te hűtlen, kimész a partra, vissza se nézel, ha kongatják azt az utálatos vedret, én pedig nemsokára éhen pusztulok miattad. A gácsér pedig ezt válaszolhatta: De kedves, gyere ki velem, minket se bántanak. Ó, szegény, ostoba gácsér!...

– Nem mondta meg, hogy mi emberek hogy neveznök azt az ösztönt – szólalt meg halkán az asszony.

*

Vasárnap délelőtt Sándor felajánlotta Pendzsi néni-
nek – mintegy engedélyt kérve egyúttal –, hogy elkíséri
Zsuzsát, aki ebédet vitt az apjának.

– Menjenek, lelkem, vigyék el szegény öregemnek ezt a kis elemózsiát, ne egyék még vasárnap is a tarisnyából. Hej, tanító úr, ha én tudtam volna, mivé leszek öregségemre...

Sándor magában kiegészítette a mondatot: „Nem mentem volna feleségül ehhez az emberhez.” Ismerte már Bándiék családi históriáját. Pendzsi néni szegény leány volt, amolyan tanyai zsellérek gyermeke. Markot

szedett az ura földjén napszámban, de olyan volt, mint Zsuzsa, elvette az eszét az embernek. Adott ugyan másvalamit helyette, ami többet ért a Bándi Albert eszénél. Különösen, hogy az is a családban maradt. Mert ugyan jól megszédtek magukat. Két év múlva már ő csalt le az aratólányok béréből, hogy „mind odapisiltetek a kazal tövébe, szégyentelenek, most hogy eszünk abból a búzából?” Persze, mikor siránkozott, kulákasszony-korára gondolt, nem arra, hogy otthon tizenketten laktak a szobában. Nekik már csak egy gyerekük volt.

Gyönyörűen sütött az októberi nap. Felszáradt a föld, s a nehéz párák nyomtalanul eltűntek az ég acélkékjében. A mezőkön még egyszer, utoljára végighullámozott a nyár emléke. Csend volt a pusztán, csak az otfelejtett, elszáradt napraforgók erőlködését lehetett hallani – szinte – amint megpróbálták még egyszer kerek arcukkal követni az áldott égitest útját. Messze-messze lehetett ellátni. A nyugati szemhatáron feltűnt egy fűszálnyi gyárkémény, északon pedig, valószínűtlen távolságban, az Érchegység nyúlt be a síkságba, mint asztalra valami mozdulatlan kéz.

Zsuzsi rakoncátlan volt, majdnem kiöntötte a levest a kosztoscsészéből, szaladni akart. Sándort lassanként ragadta magával a lány jókedve. Végül már tréfált is a maga kissé humortalan, de kedves módján. Azt mondta a lánynak, hogy ha még egyszer igazgató elvtársnak szólítja, kiborítja az ételt, s akkor mehetnek vissza még egy adagért.

- Hát minek szólítsam? – állott meg a lány.
- Sándornak, Sanyinak is, ahogy akarja.
- Sanyika, maga olyan kedves fiú – mondta Zsuzsi, és hirtelen szájon csókolta. Aztán megugrott, mint egy

csikó, és nevetve szaladni kezdett. Húsleves löccsent a földre.

A fiatalember meg se próbálta követni. Elszédült a csóktól, körülötte megfakult az őszi ragyogás, aztán újra csodálatosan derültté változott minden. Nem kellett futnia, a lány bevárta. Leszakított egy fűszálat, fogai közé dugta, és ahogy bal kezét lehúzta az edény, és kifordított csípővel állt az ösvényen, olyan kíváncsos volt, hogy csak véletlenül juthatott ilyen helyzetbe. Nem is akart így megállni, egészen másra gondolt. Két szemöldöke közt éles kis ránc metszte ketté barna homlokát. A fűszálat rágcsálta.

– Engem csak úgy vegyen feleségül, ha elmegyünk innen. Utálom a tanyát, tudja meg. Biztosan maga is utálja. – Szigorú kifejezése megenyhült, a ránc feloldódott homloka simaságában, és álmatag arccal ezt mondta: – Nagyon szeretnék moziba járni...

Sándor édesnek találta, és csak este későn vallotta be magának, hogy a hihetetlen ámulás akadályozta csak meg a tiltakozásban. Kábult boldogsággal érkeztek meg a Laposba.

Itt azonban egyszeriben magához tért. A két éjjeliőr ott volt Bándinál, mindketten csikos, sötétkék ünneplő ruhában, kockás ingben, melyet nyakukon szorosán begombolva viseltek.

– Adj’isten, tanító úr, szervusz Zsuzsókám. Na, hoztál, hoztál ebédet? Mit főzött anyád? Mert holnap rucahúst eszünk, abiza, tanító úr!

Bándi vigyorgott, csámcsogott, és nemcsak bajusza szála, hanem minden ránc az arcában mozgott és rángatózott.

– Na, de együnk előbbször – szólt oda a fiúknak. Azok csak álltak, és cigarettáztak. Szó nélkül, ide-

genkedve pislogtak az öregre: szemlátomást a kíváncsiság hozta őket, nem a vadászszenvedély.

Sándor lassan elfordult, és megindult a rizsföldek felé. Otthagyta Zsuzsát. Mert már nem szereti, ha ott van mellette az apja, akinek ő, az iskola igazgatója, hazavitte a lopott máláját, akiről sok más dologból is olyan jól sejti, hogy aljas és ellenséges gazember; akit megvet és gyűlöl... Mert legalább ne látná vagy ne tudná, ki csinálta ezt a kis... fityfirittyet. Durvaságokat gondolt, olyan durvaságokat, amelyeket kimondani alig mert volna. De így is levezetett valamit a dühéből, mert egyszerre mintha nagyon gyenge lett volna, érezte, hogy le kell ülnie. Ott ült, ahol Marcelával ültek a tegnapi.

Akkorra már megkezdődött a vadászat. Bándi vízre lökte a tó túlsó sarkából a korhadtt csónakot, s egy hosszú rúddal taszítva előre, hajkurászni kezdte a kacsákat. A tó hosszú volt, de keskeny, nem lehetett elmenekülni előle. A nádasba vezető utat elzárta. A rucák ész nélkül evickéltek ki az ólakhoz, de a két legény ott állt. Meg se mozdultak, csak röhögtek az öreg fáradozását, de a vadkacsa mégis megfordult, és visszadobta magát a vízbe. Itt az evezőrúd csapott feléje. Ekkor a vízről simán, fejveszettség nélkül felrepült, és elindult déli irányba.

Sándor megkönnyebbült. Közbeléphetett volna, mégis nevetségesnek érezte, hogy egy vadkacsaért vesszen össze az öreggel. De most már úgyis vége.

Csakhogy a ruca nagy-nagy kört írt le a levegőben, és leszállt a tó túlsó partjára.

- Kerítsétek be! – üvöltött Bándi a csónakból.
- Repüljön utána!

Bándi a parthoz evezett, kiugrott, és a kacsa felé

kezdett rohanni. Sántán, ijesztően szökdécselt, a tanítónak hideg futkosott a hátán. De azt hitte, hogy a kacsza felrepült ismét, mielőtt még az öreg árthatna neki.

Göröngy süvöltött, a kacsza félreszökkent, és ismét a levegőben volt. Bándi még egy karót is hajított utána, halálos biztonsággal: két ujjnyira suhant el a csőrétől. És a madár most is csak egyet körözött, és visszarepült a töltés tövébe.

– Kifáradt már, látjátok? – hörögte Bándi. Három-négy karót markolt fel a földről, aztán óvatosan, szinte kúszva lopakodott a töltés mögött zsákmánya felé.

Az csak állt, és pihegett kissé. Elszokott már a repüléstől. Rendbeszedte a tollait, billentett egyet-kettőt a fejével, és arra nézett, ahol a többi ruca tolongott. Könnyedén lefeküdt a hasára, és csőrét csodálkozva összecsapta. Sehol sem látta a párját. „Ó, te gyáva – gondolta –, nem látod, mit tesznek velem? Nem akarok elmenni, itt halok meg a szemed előtt, hogy lássad, ha nem tudál jönni, hogy segíts. De mit is beszélek? Te csak egy szegény gácsér vagy, ez pedig itt gonosz, nagy, szárnyatlan lény.”

Ekkor Bándi megjelent a háta mögött. A ruca felállt, és alacsonyán, nyugodtan repülni kezdett. Lenn a földön egy sánta gnóm torz bakugrásokkal futott utána. Bot zuhogott a levegőn át.

Sándor felugrott, rohanni kezdett az öreg felé. Nem lehet kibírni! Bándi szárnyától fogva hozta a verdeső rucát. Most megöli, most meg, mikor odaér! Ekkor odaszaladt Zsuzsika; eddig ki tudja, hol volt.

– Vágja el a nyakát! – visította. – Vágja el, mert megdöglik, s hogy esszük meg?

Sándor megfordult, és hazafele indult. A suttyó éjjeliőrök némán, szégyenkezve álltak félre útjából. A

tanító pedig futott, mint egy eszelős, amíg el nem ért a tanyára. Körülnézett, hova bújhatna. Ott volt az istálló – nem akart a házba bemenni –, bevetette magát a lovak jászlába.

Csak a tehén volt odabenn. Lassan kérődzött, fogalma sem volt az igazgató-tanító lelki nyavalyáiról. A fiatalember pedig összeszorított foggal, égő száraz szemekkel feküdt sokáig, nagyon sokáig, gyötrődve a szénában. Végre bódult, nehéz álom szállt reá.

Beszélgetésre ébredt.

– Így né, Pendzsi, tedd csak ide le, hogy a tanító ne lássa. Mit lehet tudni az ilyenről...

– Biza, mit lehet. Aki az olyan Márcsella-félékkel járkál...

– Ide né. Aztán nekem hozza Jóskucáné, hallod-e, a döglött rucáit, mert ha holnap kontrol jön, meg kell legyen a szám...

Kacsaháogás hallatszott.

Sándor felült a jászolban. Tökéletesen éber és végtelenül nyugodt volt. Átlépett a deszkán, és megállt a kacsacsősz előtt.

– Pizok gazember! – mondta, és az arcába köpött. Aztán vad dühvel: – Pizok, pizok, pizok... – Mikor kifulladt, kiment az istállóból.

– Albert!... Teszed le!... – üvöltött az asszony odabent. – Börtönbe kerülsz!

*

Este féltizenegykor zörgetett Marcelánál. Az asszony kinézett az ablakon, és halkán felsikoltott:

– Sándor! Mi van magával?

– Engedjen be, ha lehet, mondani szeretnék valamit. Elláttam a baját a házigazdámnak. Beenged?

SZENVEDÉLY

– Mondd – kérdeztem, miközben kitöltöttem a kávét, s az egyik csészét elébe tettem –, mi történt? Ne tagadd, téged valami bánt, de nem szükséges az orromra kötnöd, ha nem akarod. Csak legalább ismerd el.

Imre a karosszékekben ült, amelyben olvasni szoktam. Könyökét a karfára támasztotta s állát a tenyerébe, és szinte lányosan fiatal, máskor oly eleven arcán furcsa fáradság vagy töprengés, vagy hirtelenében nem is tudtam, mi látszott. Azon a délelőttön érkezett a fővárosból, ahol néhány gépet vett át az üzem részére, s úgy mondta, hogy egyenesen hozzám jött, mihelyt elintézte hivatalos tennivalóit.

Hosszan, gondolkozva nézett rám.

– Nem, öregem – felelte –, nem bánt, és tulajdonképpen nem is volna szükséges az orrodra kötnöm. Pedig azért kerestelek fel, hogy elmondjam. Nem bírom elhallgatni. Olyasmi, amiről rendszerint nem számolunk be, ha komolyan vesszük férfi voltunkat, s én mégis... Nem tudom, hallgasd meg, miről van szó.

– Hallgatlak. – Rágyújtottunk, s ő mélyen leszívta az első füstöt, majd cigarettája végét óvatosan a hamutartóhoz ütögette. Úgy tett, mintha ez rendkívül elfoglalná. Aztán beszélni kezdett.

– Remélem, nem lepődsz meg, ha túlságosan őszinte, mondhatnám, mértéktelenül őszinte leszek. Elsősorban önmagam előtt. Az ember – nagyot szippantott a cigarettájából –, az ember, mondom, legtöbbször kialakít egy bizonyos pózt magának, és abban él, mivel az kényelmes. Én például bevallom...

Ilyen nehezen indult a beszélgetésünk.

– Úgy látszik – mondtam –, te magadat értékesebbnek tartod a világnál, hogy egyebet se tanulmányozol.

– De bocsáss meg... Nem, igazad van, fölösleges ilyen hosszú bevezetőt kerekítenem. A vonaton megismerkedtem egy leánnyal. Röviden erről van szó. A dolog sokkal érdekesebb volt, mint gondolnád...

...mert tudod, ezzel az éjszakai vonattal kevesen utaznak, s így a fülke, amikor beléptem, még üres volt. Csak a lány ült ott, a sarokban az ablak mellett, félig a kabátjába burkolózva, és nézett maga elé. A lámpa nem égett. Kintről azonban beszűrődött a világosság, annyira, hogy felmérhettem, milyen szép – ne hidd valami érzéki csalódásnak, csakugyan nagyon szép volt...

...az alakja asszonyosan telt, de a beszélgetésből később kiderült, hogy lány. A haja, látod nem emlékszem pontosan, milyen színű, de nem volt feltűnően sötét, sem szőke. Csak annyit figyeltem meg, hogy a válláig ért, és semmi egyéb nem volt benne néhány omló, természetes hullámnál. Arca, kissé ferde metszésű szemeivel szelídnek és erősnek, jóságosnak és enyhén szomorúnak vagy inkább fáradtnak látszott. Mindebben semmi különös nincs. De szép volt. Szép volt, mondom, és mikor a vonat elindult, a fülkében továbbra is csak ketten ültünk, egymással szemben.

Kezdett sűrűsödni a cigarettafüst a szobában. Imre belekortyolt a feketéjébe – én közben megittam a magamét –, és kutatva nézett a szemem közé.

– Folytasd csak. Már sejtem, hogy...

– Nem. Nem sejtet. Kérlek, most az egyszer ne mosolyogj. Hallgass meg! Szóval ketten voltunk, és nem is jött be senki az egész úton, s a lány nagyon közvetlen, őszinte volt. Először én szólítottam meg. Köszöntem. Aztán engedélyt kértem, hogy lámpát gyújthassak, s a villanyról a fűtésre, a fűtésről az időjárásra, majd Bukarestre terelődött a szó: elmondtam, mit kerestem ott, és beszéltem a gyárunkról, majd magamról. Tőle megtudtam, hogy tisztviselő a villamosvállalatnál, huszonöt éves, egyedül él Bukarestben, s a szülei még a háború előtt meghaltak.

– Tudod, hogy van ilyenkor. Az ember beszélget, elmond egyet és mást, talán többet is, mint amennyit elmondana más körülmények közt. A vonat száguld, s a fények, a távoli városkák és falvak lámpái egy-egy percre felcsillannak az ablakban, és eltűnnek: az az érzésed, hogy kiestél az időből, és az életed a tenyereden fekszik, jól látod. Jobban látod, mint máskor. És ha beszélgetsz az ismeretlen útitársakkal, olyan őszinte vagy, mint soha máskor, vagy azt hazudod magadról, amit akarsz, mert soha nem derül ki...

...megkísértett az ördög, hogy nagyokat mondjak, elkápráztassam. Te, a vonaton, mondom, furcsa dolgok történnek az emberrel. Ott volt ez a nagyon szép lány előttem, tudtam – megmondta –, hogy leszáll Kiskapuson, a bátyjához ment, és nekem tovább kell jönnöm: szerettem volna valami emléket hagyni magamról, s elhozni valamit belőle, hogy soha el ne felejtjük ezt az éjszakai utazást, egymást. A vonaton

találkozunk a legszebb lányokkal, a legigazibb barátokkal... nem úgy van?

– Nem – mondtam –, csak úgy tűnik.

– Mindegy. Érted, mit akarok mondani. De semmi káprázatos nem jutott az eszembe, s a nagyképűség, tartózkodásba bújtatott öndicséret, hivalkodás elolvadt, mielőtt szellemi fegyvertáraidból előkerült volna. Te tudod, hogy nem is rendelkezem ehhez hasonló tulajdonságokkal, vagy legalább nem nagyobb mértékben, mint más ember. De akkor szerettem volna, mint közös barátunk – emlékszel? –, olyasmit mondani, hogy átutazó lengyel hegedűművész vagyok vagy mást, akármit, hogy...

...nem tudtam. Nem tudtam csak egyszerűen és természetesen beszélni, s az igazság, amit magamról mondtam, szép volt. A lány ugyanabban a helyzetben ült, a kabátját vállára borítva, és hol ő mesélt, hol én: mintha testvérek, nagyon jó barátok vagy szerelmeseink lettünk volna. Tudtam, hogy ő is igazat mond és örültünk az őszinteség és igazság szépségének. És mégis... Volt valami különös abban a lányban...

...a nevét se tudtam. Azért azt ajánlottam, hogy végül is mutatkozzunk be. A keze meleg volt. Ilonkának hívták, s a keze meleg volt, mondom, és valahogy hosszan, barátságosan nyújtotta felém. Még mindig a vállán volt a kabátja, pedig a fülke átmelegedett. Ezt csak később figyeltem meg vagy értettem át. Utólag.

A cigarettáját már elszívta, s most újat vett. Egy pillanatig félbehagyta mondókáját, amíg rágyújtott. A kávéját is megitta. Fel akartam állni, hogy főzzek még egyet, de nem engedte.

– Ne mení el. Ráér. Ide hallgass! A vonat már közel járhatott Szinajához, mikor megszomjaztam vagy csak úgy éreztem, és nem volt nálam cigaretta, s ezt szóba hoztam előtte is. Hanem akkor, öregem... A táskájában, fenn a csomagtartón egy kis bőrönd s egy összehajtott gyapjuszvetter közt, alma volt. Láttam. Láttam már azelőtt is. Megkínált. Azt mondta, vegyem le, de én szabadkoztam. Restelltem odaállni s levenni, különben is éppen a feje fölött volt, és abban a pillanatban úgy éreztem, hogy a szomjúságom említését célzásnak is vehette: nem, köszönöm, feleltem. Erősködött. És akkor azzal utasítottam vissza, hogy nem szeretnék a csomagjai között turkálni...

...a lány rámnézett hosszan – te, sohase felejttem el – és még egyszer kért, hogy álljak fel a táskáért s vegyem le. Ha nem, mondta, felkel ő és leveszi, de meglátom, hogy... Ráztam a fejemet. S ő kibontakozott a kabátjából, felnyúlt az almáért, és levette...

...félkarja volt.

Egy hosszú percig hallgattunk.

Aztán újra feltettem a kávéfőzőt a lángra, s miközben ott mesterkedtem, kerültem Imre tekintetét. Ő eleinte rám nézett, majd valami meghatározatlan pontra a mennyezeten.

– Ezért volt. Ezért ült a sarokban, és ez volt az oka különös szomorúságának, amit az első percben észrevettem rajta. Ne gondold – mondta halkan, magyarázólag –, hogy vaktában nevezem különösnek, de nem volt a nem-épkézlábak megszokott szomorúsága. Mert az: örömtelenség. Ő pedig, láttam, tud felszabadultan örülni, s önmagától függetlenül becsülni az életet, a munka szépségét...

...mindent elmondok. Úgy látszik, nem voltak elég

fegyelmezettek az arcizmaim, s a szemem sem, hogy le tudtam volna venni a ruhaujjáról, benne a mozdulatlan műkézzel, és hogy a döbbenetemet titkoljam. A lány leült, megkínált az almából, s mosolygott. Igen, tartsd hihetetlennek, így volt: azt a mosolyt azonban hiába való volna magyaráznom. Nem láttad!... És aztán visszabújt a kabát alá...

...hallgattam. Nem bírtam kérdezni, de nem is lett volna tapintatos – te milyen ostobák olykor a szokások! –, s hogy másról beszéljek, arra nem volt lelki erőm, vagy mit, az arcomon bőr... Hát láttam, s ő tudta, hogy én észrevettem. Mondd, megszólalhattam volna: milyen állomás következik? Vagy mennyibe került az az alma? Mit gondolsz?

– Nem tudom – válaszoltam –, attól függ.

– Mitől? Nem, lehetetlen volt így beszélni.

– És akkor? Láta rajtad, hogy...

– Mondtam, igen. De várj, folytatom. Nos, esetlenül vergődtem, nem tudtam, mit kezdjek, mikor megszólított. „Miért hallgatott el?” Ó, csak elgondolkoztam – mondtam. „Maga figyelmes ember, de látja, sokszor éppen a figyelmesség az, ami elviselhetetlen számomra, mert eszembe jut, hogy fogyatékos vagyok, kevesebb az embereknél.” Szelíden, megértően beszélt, mintha ő vizsgált volna engem. A szeme – most is látom – az a mély és komoly szeme...

... jó, ne haragudjon rám, de ha már lebeszél a figyelmességről, miért vigyázott, hogy... Belezavarodtam. „Mire gondol? Azt akarja kérdezni, hogy miért rejtettem el a kabátom alá, s hogy miért húzódtam felállni az almáért? Nagyon egyszerű, látja. Mert olyan kellemesen beszélgettünk, és tudtam, hogy vége szakad, ha észreveszi. S úgy is lett. Nem magamat kíméltem,

magát szerettem volna, s most, ha már itt tartunk és kíváncsi rá, elmondom, hogyan történt.” Így, érted: nem esküszöm meg, hogy szórul szóra ismétlem a szavait, de ezt mondta.

– Ne folytasd, Imre. A körülményeket elképzelem, s igazán fölösleges tudnom a szerencsétlenség részleteit. Azonkívül – néztem rá, s egy cigarettát vettem a számba – számomra itt, azt hiszem, befejeződik a történet.

Valóban így éreztem. De ő – ez látszott rajta – gyötrődött, s az emlék terhét akarta megosztani velem. Nem tilthattam meg, hogy beszéljen. Arcán az ismeretlen lány vonásait láttam egy pillanatra kirajzolódni; a fájdalmat, s a szenvedésen túli tiszta és felsőbbrendű akaratot, mely mindenáron – félkarral is, ha ez a sorsa – magas célok felé törekszik.

Ez azonban csak futó benyomás volt. Alapjában azt hittem, hogy a lányt motorbicikli-baleset érte, s a vőlegénye – aki hajtott, alkalmasint – maga is szerencsétlenül járt, vagy épen maradt s elhagyta; szóval, hogy valami ehhez hasonlót kell hallgatnom.

– Nem, hidd el, hogy nem fejeződik be.

– Te jobban tudod, ez nyilvánvaló. Hallgatlak.

– Szóval... mondtam már, hogy tisztviselő a villamos-vállalatnál. És ott dolgozik tizennyolc éves korától. Csak akkor villanyszerelő volt. Mit bámulsz? A bátyja Brassóban tanárkodott, valami villamosipari középiskolában, és elintézte, hogy végezhesen. Az iskolába csak fiúk jártak.

...egyedül volt lány. Remélte, mondja, s a bátyja is arra számított, hogy egyetemre kerül, mérnök lesz, de nem jelölhették igazságtalanság nélkül, mert jobb tanulók is voltak nála. Így Bukarestbe helyezték. Hunyd

be a szemed és látni fogod: a copfos villanszerelő lány, kék kezeslábasban és piroshabos kendővel... Ötvenöt decemberében egy országúti vonalat szereltek. Teherautón szállították ki őket. Az autó egy alkalommal a feleúton elromlott, s ők kinn álltak a havas mezőn. Leugráltak a kocsiról, hogy gyalog induljanak el, mikor... Kesztyűt viselt, kötött gyapjúkesztyűt, és alatta gyűrű volt az ujján, ami – leszállás közben – beleakadt egy szegbe a kocs oldalán, s ő leugrott...

...de ne részletezzük, igazad volt...

...és mindezt olyan belenyugvással, természetesen, majdnem mosolyogva mesélte: a szomorúság – hogy kitérjek megint erre –, ami ott bujkált a tekintetében, nem volt egyéb, mint a tehetetlenség gyötrődése. Vagy nem is gyötrődése, hogy mondjam... „Látja, ezen már úgysem lehet segíteni. Mindent megtettek. Senkin se múltott, hát nem siránkozhatok rajta örök életemben, nem érti? Tudja, milyen szörnyű volt, mikor nyugdíjba küldtek húszesztendőskoromban?” De öregem, ha elgondolom...

...mert nem hiszem, nem: nem vagyok képes elhinni, hogy ilyen egyszerűen... Egy ilyen szép lány! Te, most megint elmondhatnám, de arra nincs szó – ne vedd túlzásnak –, igen, nincs szó, ami kifejezze a fiatal test szépségét! Nem istennő, s az utcán talán nem is fordulnának sokan utána, de – nem érted? – mégis... És csodálkoznál azon, ha végzett volna magával?

...könyvelői tanfolyamra iratkozott be, s amikor elhelyezték, kérte, hogy ne folyósítsák tovább a nyugdíját. De most is kapja. Elutasították a kérvényt, és felvették tagjelöltnek. A pártba...

Megittuk a második kávénkat is.

Imre felállt, sétálni kezdett a szobában, s ahogy

követtem a lépteit, melyek súlyosak és kimértek voltak, s az arcán a nem múló nyugtalanságot figyeltem, arra következtettem, hogy a történetnek nincs vége. Valami, talán a fontosabb része, ezután jön: valóban különös lány, különös sorsú és tiszteletre méltó teremtés – korunk hőse –, s barátom, a nyúlánk, szép arcú, gyakorlati foglalkozásához képest túl érzékeny fiatal-ember számára valami rendkívülit jelentett.

Nem kérdezősködtem, tudtam, hogy beszélni fog. És csakugyan, nemsokára visszaült a karosszékre, megint – sokadszor – rágyújtott, és emlékezve, mintegy révületben folytatta.

– Azt hiszem, te is úgy látod, hogy az erő a csodálatos benne, mert alkotókedv és lelkesedés meg minden, másban is van. Épp annyi. Ez az erő lepett meg, valóságos gyermeknek éreztem magam, ahogy vele szemben ültem és hallgattam okos, higgadt szavait. De barátom...

...a szomszéd fülkéből kimehetett egy asszony, három-négyéves leánykájával, és visszajövet — úgy látszik — eltévesztették a fülkájukat. Hozzánk jöttek be. Csak egy pillanatig maradtak. A gyermek az ablakig jött, mikor az anyja, körülnézve, észrevette tévedését, és elnézést kért, s a lány megsimogatta a szőszke csöppséget, és kimentek. Adott neki egy almát. És akármilyen nyugodt volt vagy annak látszott, a beszélgetés mégis elkínnozhatta, mert ekkor könnyes lett a szeme, s a könny az arcára is lecsordult. „Látja, ezt is elvesztettem. Sokszor nagyon fáj.” A gyermekre gondolt, és gondold el magad is, még mi mindenre. És öregem, én is... meghatódtam, mit mondjak.

...vagy mi az, hogy meghatódtam, előtted igazán nincs mit szégyenkezzem: te, szükséges volt erővel visz-

szatartani a könnyeimet. És megfogtam a kezét egy pillanatra, bátorítóan, hogy megerősítsük egymást, mert mind a ketten furcsán elgyengültünk. A szájalom, tudod, s a könny és az együttérzés olyan közel állnak, úgy át- meg átszövődnek a másfajta érzelmekkel, és olyan furcsa volt, hogy ugyanakkor a nem teljes értékűségre is gondolnom kellett.

...ekkor már nemigen beszélgettünk, leszálláshoz készülődött, lassan tett-vett jobb kezével, a táskába rakosgatott. Én felsegítettem a kabátját – hogy mondjam el, milyen különös volt a... balt a kabátujjba beilleszteni, a kabátujját ráhúzni – és a bőrdíjait is levettem. Ügyesen mozgott, csomagolt: alig látszott, vagy néha nem is látszott, hogy mindent félkézzel végez.

...kimentünk a folyosóra.

Imre elhallgatott, és arcát a tenyerébe fektette.

– Mondd – szoltam rá kis idő múlva. Felnézett. A nyakán lüktetett egy ér. A hangja töredezett volt, és ugyanaz a szorongás lett úrrá rajta, mint amit akkor érezhetett. Most már értettem.

– A folyosón voltunk. Felkönyököltünk az ablak farúdjára, mint a madarak, vagy... Kintről fények, távoli, apró fények látszottak a vonattal párhuzamosan futni, s fenn a csillagok voltak, és egyedül voltunk a világegyetemben, és együtt a földön, ebben a párás őszi éjszakában: a földön, mondom, ami számomra érte és miatta is kedvesebb lett. És már nem éreztem magam gyermeknek.

...várj még, úgy emlékszem, hogy az előbb a pózról beszéltem, ami sokszor a természetünket is helyettesíti. De nem értesz. És félbeszakítottál. Meg akartam magyarázni, hogy életemnek egy részét a szakember köntösében élem, aki gépekkel dolgozik és... tudod

te. Mióta erre rájöttem, magamat és nem az ideámat akarom adni a munkának is, az anyagnak is, öregem, a gépeknek is, mint a szerelemben. És mindig, mindenhol a maga helyén: magunkat.

...az a lány megismertetett önmagammal: azt hittem, hogy elvesztettem a fejemet, és végre én, az igazi én voltam – talán most előtted is pózolok, de így van –, és kimondhatatlanul örültem.

...azért gondolkoztam is. Nem, ne légy türelmetlen, hallgass végig. A gyermeteg érzés, mint mondtam, elpárolgott, és méltónak találtam magam hozzá, nem a tetteim – hiszen mit tettem? – s nem a hitem és akaratom folytán, hiszen ebben egyenlőek vagyunk, de a szenvedély erejében. Én szenvedélynek nevezem a szeretetet, a szerelmet és a helytállást a közösségi ügyben. Barátom, itt a szerelem is átlényegül...

– Ne gondold. Máskor sem, soha nem volt társadalomfeletti. De mi különösen érezzük a gyökereit, mert a mienk, és különb is, s ez nagyon jól van így... De ki beszél itt szerelemről?

– Én – mondta Imre. – És most ide figyelj, mert nem szoktam fecsegni, hogy újra átéljem az örömet, és különben is, most a szégyent élném át. Mikor a vonat lassítani kezdett, átöleltem, és meg akartam csókolni. Nem én hajoltam hozzá, őt húztam magam felé, hogy az engedékenységét érezzem – bátorításnak, mert rászorultam –, de mereven ellenállott, és a szemem közé nézett, s ezt mondta: „Én is jártam templomba valamikor, és ismerem az irgalmas szamaritánusról szóló történetet. Nagyon szép. El fogja nyerni a jutalmát az úristentől. És most engedjen el”. Vagy ilyenformán.

...te, ember! Mindegy. Elhúzódtam, egy szó nélkül. A vonat már majdnem állott. Lehajtotta a fejét,

és nagyon halkán hozzátette: „Nem akartam megbántani, ne haragudjon, örülök, hogy találkoztunk. És... mit mondjak még?” Táskáját a vállára tette, felvette a bőröndjét, és elindult az ajtó felé.

...nem tudom, érted, mikor a vonat újra megindult, valaki – mintha ő lett volna, de nem vagyok biztos benne – a pályatest mellett állt, és egyszer, egyetlen-szer intett, mikor egy vonalba került az ablakkal, amelyikben könyököltem. Mit gondolsz?

Ezt én igazán nem tudhattam.

És mégis. Most már ismertem őt az elbeszélésből és magamból, mindnyájunkból, mert beleszóttam a mindnyájunk érzés-szálaiba, és az ő szövete is olyan volt. Talán integetett, igen. Azonban erről nem kellett külön magyaráznom Imrének.

Nem is akarta. Felállt, a kancsóból vizet töltött magának, s hosszú, egészséges kortyokkal itta: nyakán a nyeldekklő járt, és nyoma sem volt a vérér lüktetésének. Megnyugodott, az arca, mikor a poharat letette, a régi jól ismert volt, s én örültem, hogy neki ajándékozhattam a bizalmamat.

Megnézte az óráját.

– Tudod a címét? – kérdeztem.

– Tudom, ezt még az alma-kínálás előtt megkérdeztem, és fel is írtam. Miért kérded? – A tekintetében a mosolynak egy árnyalatnyi sugara csillant meg, barátságunkat, gondolkozásunk közös hullámhosszát köszöntve.

– Mikor mész Bukarestbe?

– Úgy két hét múlva. Kiveszem a szabadságomat, s ezt nem lehet hamarabb elintézni. De különben is, ott marad tíz napig a bátyjánál.

TARTALOM

<i>Rabszolgaság</i>	9
<i>Lepkebáb</i>	48
<i>Örökség</i>	77
<i>Szárazvillám</i>	99
<i>Menetirány</i>	124
<i>Szabadesés</i>	144
<i>Találkozás</i>	180
<i>Négyszemközt</i>	204
<i>Kacsavadászat</i>	224
<i>Szenvedély</i>	240